

"NE YAPMALI"CILAR KİTABI

KEMAL OKUYAN

6. Baskı

YAZILAMA

"NE YAPMALI"cılar Kitabı

Yazılama Yayınevi: 12
Teorik Bakış: 2

"NE YAPMALI"cılar Kitabı

Kemal Okuyan

Kapak Tasarımı
Levent Karaoğlu

Altıncı Baskı
Ekim 2013

Önceki Baskılar
Ekim 1994, Aralık 1997, Nisan 2000 (Gelenek Yayınları)
Mart 2003 (NK Yayınları)
Mayıs 2008 (Yazılama Yayınevi)

Baskı
Kayhan Matbaacılık
Güven San. Sitesi C Blok No: 244
Topkapı - İSTANBUL (0212 576 01 46 / 0212 612 31 85)
Sertifika No: 12156

İrtibat
Yazılama Yayınevi Hizmetleri Ltd. Şti.
Serasker Cad. Osmancık Sok. Betül Han.
No: 9/13
Kadıköy – İSTANBUL

0 216 338 52 59
www.yazilama.com
iletisim@yazilama.com

“NE YAPMALI”cılar Kitabı

Kemal Okuyan

Yazılama

İçindekiler

Altıncı baskıya önsöz 7
Beşinci baskı için 15
İşçi sınıfını yalnız mı bırakmalı? 17
Bilinç mi siyaset mi taşınacak? 33
Kendiliğindenlik bilince karşı mı? 59
Örgüt sınıfı nasıl temsil edecek? 71
Örgüt mü hareket mi, parti mi sınıf mı? 87
Partileşme süreci: Süreklilik nerede? 107
Devrimci durumdaki patlama rastlantısal mı? 121
Kuruluştan sonra öncülük bitecek mi? 145
Program tamamen öznel belirlenimli midir? 161
Hiç tercih olmayacak mı? 175
Kadrolar gerçekten özel bir iplikten mi dokunur? 191
Hiziplere özgürlük mü? 205
Merkeziyetçilik neden gerekli? 221
Tüzük ne kadar önemli? 231
Örgütsel merkez nasıl yönetir? 249
Bu cüret nereden geliyor? 263
"Ne Yapmalı"nın alternatifi var mı? 275

Altıncı Baskıya Önsöz

Leninizm bizim hareketimiz için öncelikle bir "başlangıç noktası" olarak işlev gördü.

Türkiye solunda 1970'ler, son zamanlardan, leninizmin itibarı açısından da farklıydı. Oran anlamında, bugün olduğundan daha fazla marksist ve leninist vardı, diyemem. Ama marksist ve leninist olmanın gördüğü genel kabul ve kazandırdığı itibar, kuşkusuz daha yaygındı.

Bu durumu delen Mehmet Ali Aybar'dır. Ancak Aybar'ın leninizme yazdığı reddiye, teorik dayanaklarının hayli zayıf ve son derece eklektik olmasının ötesinde, Birinci TİP'in tarihsel liderinin politik mücadele platformundan düşüşünü temsil etmiştir, bana sorarsanız. Özetle 1970'lerde leninist olmaksızın sosyalist siyasette yer tutmak zordu.

Bugün, bardağın dolu kısmına bakacaksak, diyebiliriz ki, "kitaba" daha eleştirel yaklaşılabiliyor. Ancak diğer yarının boş olduğunu görmezden gelemeyiz... Eleştirellik aynı zamanda itibarsızlaştırma operasyonlarının bir parçası oldu. Yoksa leninizm eleştirisinin daha güçlü, sistemli teorik çerçevelere oturtulduğunu, bu olgunluğa, yine olgun siyasal pratiklerin eşlik ettiğini söyleyemem. Neyse; uzatmayayım. Bugün ile geçmişi, birini diğerine tercih etmek adına değil, her ikisini daha iyi anlayabilmek için karşılaştırıyorum. 1970'lerde leninizmden en uzak pratiklerin insanları, halk savaşı, öncü savaşı savunucuları veya parlamentarizm sapmaları bile leninizme referansla söz söylemek durumundaydı. Alıntıların sağlayacağı varsayılan icazet olmaksızın herkes kendini çıplak hissederdi.

Bizim hareketimiz için leninist başlangıç noktası benzer bir icazet gereksiniminden çıkmamıştır. Böyle bir arayış aynı zamanda "kim daha

leninist" başlıklı çocukça bir yarışa da davetiye çıkartırdı. 1978-80 döneminde bile bizim hareketimizin bu tür yollara tevessül etmeyecek kadar olgun olduğunu biliyorum.

Sorun şuydu: Herkesin her niyete "yediği" bir leninizm aynı zamanda bütün içeriğinden arındırılan, zayıf mı zayıf, aydınlatma, yol gösterme yeteneklerini yitirmiş bir kitaplar yığınına, hatta alıntı kalabalığına dönüşüyordu. Her okuyanın, çıkartacağı sonucu önceden bildiği kitaplar! Başlıklarının altında veya üstünde V. İ. Lenin imzasının yer almasına karşın bu değersizleşme yaşandı.

Lenin'in kaleminden çıkmasına "karşın" derken açmalıyım: Büyük Ekim Devriminin çok okuyan, çok yazan ve çok mücadele eden lideri bile kaleminden çıkanların alınıp başka başka yönlere götürülmesine karşı bağışıklık taşımaz. Bir eserler bütününün yorumlara tabi tutulması ve bu yorumların tartışılması mümkün ve meşrudur elbette. Politik analiz ve programatik çıkarsamalar yazan bir yazar, insan ömrünün zorunlu biçimde içinden geçeceği farklı dönem ve konjonktürlerde değişik vurgular yapacak, görüşlerini düzeltecek, yeni tezler ekleyecek, eskileri çıkartabilecektir. Bu değişimi yok sayan bir mutlaklaştırma, bu anlamda tam, kelimesi kelimesine uyum, o yazarın yıllar boyu yeni bir şey üretemediğini göstermiş olacaktır ancak!

Yani Lenin'in eseri de elbette içinde farklılıklar ve/veya çelişkiler barındırır ve yalnızca bu bile farklı yorumların geliştirilmesini mümkün kılmaktadır. Lenin'in imzası, tek bir yorumun meşru sayılması, diğerlerinin çöpe atılması için dayanak sağlamıyor. Tartışma özgürlüğüne dokunamazsınız...

Ama tartışma özgürlüğü, yine 1970'lerde olduğu gibi leninistliği destursuz girilen bir mekâna dönüştürme hakkını da kimseye vermez. Herkesin sahiplendiği, herkesin farklı yorumlara çekiştirdiği, herkesin kendisini ve siyasetini aklamak için güç almaya çalıştığı bir leninizm hiç de zenginleşmiş olmayacaktır. Tartışma özgürlüktür, ama kısır tartışma bunaltır.

Bizim hareketimiz özgün ama kökene bağlı bir leninizm yorumunun mümkün ve gerekli olduğunu düşünmüş, bu anlamda leninizmi hareket

noktası olarak almıştır.

Bu haliyle *'Ne Yapmalı'cılar Kitabı* bir leninizm yorumudur.

* * *

Kemal'in kitabı, Sosyalist İktidar grubu olarak yola koyulan, kendini 12 Eylül koşullarında yeniden yapılandırarak 1986'da *Gelenek* "kitap dizisi"yle birlikte Gelenek hareketine dönüşen, 1992'de kendi kulvarında partileşen, 2000'lere ülkenin komünist partisi olarak yeni bir hamleyle giren, bugünün TKP hareketinin teorik-ideolojik-tarihsel en önemli kalkış noktalarından birine odaklanıyor. Sık sık yeni baskılar yapmamız kaçınılmaz, sayfa sayısını en azından yeni önsözlerle çoğaltacağımız belli, bu hareketi tanımak için temel yapıtlardan biri olmaya devam edeceği açık.

Gelenek hareketinin nasıl tanımlanabileceği sorusu "TKP nedir" sorusu çıkınca geçmişe terk edilmedi. Bu sorunun yanıtlarından bir tanesi de, "Türkiyeli, ama kendini ülke özgünlüğünde değil teorinin ve pratiğin evrenselliğinde temellendiren bir leninizm yorumu" olabilir pekala.

Her siyasi hareket, bu kadar tumturaklı tanımlara gelmeyebilir ve bu bir eksiklik de sayılmamalıdır. Ancak Kenan Evren ve Mihail Gorbaçov'un likidasyon darbelerini göğüsleyemeyeceği daha 1970'lerin sonlarından başlayarak hissedilen bir sol ortam söz konusuysa, yeni bir kuruluş gereksinimi kendini dayatacaksa, temellerin sağlam ve derin atılması gerekirdi. TKP'yi bugün köklü ve önü açık, ilkeli ve yenilenmeyi beceren, en eski ve çok genç bir siyasi parti olarak ortaya koyabiliyorsak, Sosyalist İktidar-Gelenek imzalı yeniden kuruluşun bu leninizm odaklanması önemsenmelidir.

Çünkü bizce leninizm bir öncülük teorisidir.

Öncülükten ise bir örgütsel mesai, iyi bir program, tutarlı bir teori olmanın ötesinde bir yöntem anlaşılmalıdır.

Önsöz yazıyorum alt tarafı, ve hem tezler ortaya atmak hem de sayfa harcamak açısından sınırlarımı bilmeliyim. Kısa keseceğim...

Leninist yöntem toplumun kendi organik gelişim süreçlerinin bütünüyle bilincinde olmak kaydıyla, gelişim sürecini kısaltmak, engelleri baypas

etmek, kısa yollar açmak için bir iradeyi örgütlemektir. Böyleyse eğer, bu basbayağı bir yöntemdir.

Dolayısıyla bizim, en gelişkin formüllerine Kemal'in bu kitabında kavuşan leninizm yorumumuz, yöntemin genel geçerliliğine referansta bulunmaktadır. Leninizmin 20. yüzyıl başındaki Rusya'nın zaman ve mekânına hapsedilip, sözde bir saygı mesajıyla selamlandıktan sonra etkisizleştirilmesi bize yabancı. Leninizmin sınırları ve zamanları aşma yeteneği ise, somut durumların, modellerin aşağı yukarı oldukları gibi tekrarı anlamına gelemez. Leninizm belirli bir devrimci pratiğin özgünlüklerine öykünmek değildir. Ama öncülük teorisi ister bir partinin kendi içine doğru tartışırken, ister sınıf mücadelesinin zenginliğinde yol alırken, anlamanın ve değiştirmenin rehberidir.

Devrim yolunu kısaltmanın yöntemi... Yol somuttur ve örneğin Rusya'da ilk kez legal marksistlerin, sonra yer yer menşeviklerin "önce kapitalizm ve işçi sınıfının gelişmesi gerek" yolundaki yaklaşımlarının tam karşısına geçmiştir leninizm. Rusya'da kapitalizmin ve işçi sınıfının az ve geç gelişmiş yönlerini, aşılmaz birer handikap yerine, ileri sıçrayış için imkan olarak yorumlamak çok heyecan verici bir yaklaşım değil mi?

Ekim Devrimi, Avrupa ile bütünleşemediğinde aynı heyecanı yeniden üreten leninist yaklaşım, tek ülkede sosyalizm oldu. Lenin'in "Sovyet iktidarı artı elektrifikasyon eşittir sosyalizm" formülü, "Avrupa'nın geri taşrasında sosyalizm mi olur?" sıkışmasına verilen devrimci yanıttır.

Bu bir yöntemdir, gerçekten de. Çünkü işçi sınıfı partisinin geniş emekçi kitlelere dayanmasının, hatta onların ekonomik mücadelede biriktirdikleri engin deneyimin üstünde yükselmesinin mümkün ve pratik olmadığı Rusya'da, parti bir profesyonel devrimciler örgütü olarak ilan edilmiştir. Bolşevizm acelesi olmak anlamına da geliyordu.

Köylülüğün devrimci rolü, ittifaklar politikası, ezilen uluslara yönelik açılımlar... bunların hepsi, ilk bakışta engel olarak kendini gösteren dinamikleri devrimci enerjiyle buluşturmakla, onları da enerjik kılmakla ilgilidir.

Yöntem, zaman ve mekân sınırlamalarını, uyduruk benzetmeler yoluyla değil, teorik bir kuvvetle aşmanın yolunu gösterir. Türkiye'de demok-

ratik devrimcilik uzun süre kemalizmin ilerletici enerjisini, daha sonra zinde kuvvet sayılan "ilerici" askerlerin müdahalesini, olmadı CHP'nin seçim kazanmasını beklemek biçimini almadı mı? Siyasi hareketlerle sosyal sınıflar arasında bir aidiyet bağı olduğunu inkar edemeyeceği için, marksist demokratik devrimci ya da "aşamacı solcu", devrimci burjuvazi aramaktan kafayı kaldıramıyordu!

Gelenek'in leninizm yorumu ve önerisi eşitsiz gelişme yasasının etrafında yapılandırılmış bir marksizmdi. Kuşkusuz bundan daha iyi tanımlamalar yapılabilir ve Gelenek'in bunca yıllık teorik macerasında yapılmıştır da. Ama özetle bizim hareketimizin leninizmi temel bir kalkış noktası olarak almasının arkasında, politik yoğunluk noktalarına, güçlü yanıtları tam da bu yöntemle bulabileceğimiz yönünde bir sezgi vardır.

Bunlardan biri demokratik devrim-sosyalist devrim tartışmasıydı. 1970'lerde İkinci TİP'in geride kalmasıyla paralel olarak SD tezi de, büyük ölçüde haksızlığa uğramış ve devrim stratejisini Türkiye ekonomisinin gelişmişliğiyle ölçen mekanik, tek boyutlu bir değerlendirmeye indirgenmek istenmişti. Behice Boran'ın SD'si bu kadar yüzeysel olmamakla birlikte, Gelenek'in SD'si "kaç fabrika var", "nüfusun ne kadarı kentli" sorularıyla bezeli bir anket yapmak yerine başka bir yöntemi alenen önermiş oluyordu. İşçi sınıfının zayıflıklarını öncülük üstünden kapatmak mümkün olabilirdi. Türkiye'de burjuva devrim sürecinin bıraktığı boşlukların siyasetle giderilmesi gibi...

Sonra aynı yöntemle devam ettik. Kimilerine göre '80 darbesi Türkiye'de sivil toplumun gelişmemişliğini ortaya çıkartmıştı ve önce yola sigara atmamayı öğrenmeliydik. (Şaka olsun diye bu örneği verdiğimi zannetmeyin! Zamanında kulaklarımla duydum; okumamışsam, nedeni yazılmaması değil, benim yazının o yerine kadar sabredememiş olmamdır)

Türkiye Avrupa Birliği üyeliği sayesinde arkaik yapılardan arınacak ve sosyalizm için olgun hale gelecekti. Kuşkusuz önce Kürt sorunu çözülmeliydi. Hatta Kürt sorununun çözülmesi sayesinde demokratikleşmenin önü açılabilir ve sosyalizme giden yolda demokrasinin inşasına başlanabilirdi... Gerçekten çok sıkıcı değil mi!

Bizim hareketimizin leninizm kavrayışı bir bütündür ve Türkiye solunun sosyalizmi sürekli öteleme alışkanlığından radikal ve tarihsel bir kopuştur.

Leninizmden bu bütünlük nedeniyle de bir örgüt modeli değil, öncülük teorisi çıkar.

Lenin'in *Ne Yapmalı*'sı çoğu kişi tarafından bir pratisyen kitabı kabul edilir. Oysa belki de Lenin'in en teorik çalışmasıdır bu.

* * *

Kemal önceki baskılardan biri için şunları yazmış:

"Öncülük, öncülüğün araçları ve öncülüğün siyaset tarzı bu özel değerlerin merkezindeki ayrıcalıklı yerlerini hiç kaybetmedi. Evrensel olan ile kendi nesnelliğimiz arasındaki bütünlük bu merkezde sağlandı. Gelenek, büyük ölçüde bu merkezde boy attı. 'Ne Yapmalı'cılar Kitabı bu nedenle geleneğimiz açısından herhalde en kolay yazılabilecek çalışmalardan birisiydi. İşin içerisinde bu kolaylığı kötü değerlendirmek gibi bir tehlike de vardı. Bu tehlikeden uzak durmak için iki noktaya titizlik gösterdim. Her şeyden önce, bu çalışmanın konuya ilişkin yarattığımız birikimin bir özeti, ya da toplamı değil, en çok onun bir parçası olmasına dikkat ettim. İkincisi, öncülük teorisinde modellerle hareket etmek geleneğimize yabancıydı; öncü örgütü belli bir 'model' içerisinde kısırlaştırmamaya özen gösterdim. Aynı zamanda mücadelenin belli bir anında bulunduğumuz ve o anın araçlarıyla haşır neşir olduğumuz için, bu tuzağa düşmemek büyük bir önem taşıyordu. Bütün gayretlere rağmen eğer ortada bu anlamda bir sorun varsa, bu sorunun geleneğimizin zengin pratiğinde altedileceğine güveniyorum."

Lenin'in eserinin yer yer iç çelişkiler barındırmasının nedeni, zamanın akıp geçmesi, yani durumun değişmesinden ibaret değildir. Bundan daha önemlisi, öznenin konumlanışıdır. Yolu kısaltacak teoriyi geliştirmeye çalışan özne, aynı zamanda o yoldan koşacak olanın ta kendisidir burada.

Leninist yöntem başkalarınca sık sık volontarizm ve sübjektivizm sap-

ması göstermekle eleştirildi. Bu eleştiri gelmeseydi şaşmak gerekirdi!

Bunlar genellikle leninizmi anlamayan suçlamalar olmuştur. Leninizm nesnel bir mücadele hakkında dışardan bir değerlendirme yapmak değildir. Özne kendi yolunu açmaya çalışmaktadır. Özne, görülmemiş biçimde, araştırılan nesnenin parçasıdır.

Bizim leninistliğimizin tarihi için de geçerli bu. Dolayısıyla mücadelenin, az yukardaki pasaja dönersem, "bulunduğumuz anın" belirlenimi kaçabileceğimiz bir zaaf değildir. Mesele o ana takılıp kaldığınızda doğar. Kendi konumunu geliştirmeye, aşmaya çalışmak yerine durumu muhafaza etmeye kalkarsanız, ortaya bir tuzak çıkacaktır elbette. Kemal, doğru söylüyor, o tuzağın konumuza yansıması, ilgili anın örgütünü modellemek, öncülüğün esas dinamik yanını ihmal etmek biçiminde tecelli edecektir.

Gelenek hareketi ve/veya TKP bu tür muhafazakârlıklar üretmekten uzak durabildiyse, bu noktada Kemal Okuyan'ın özgün ve özel katkısının olduğu not edilmek zorundadır.

Doğrudur, geliştirme anlamında çözüm kolektif hareketin zengin pratiğinden çıkacak. Bizim tarihimizde bile öncülüğe ilişkin farklı kavrayışlar hayat bulmuş, biri diğerini çelen örgütsel denemeler yapılmış olabilir. Bu kitabın yazıldığı günlerden bugüne hareketimiz gerçek anlamda zengin pratikler üretmeye çok daha yaklaştı. "Sorun" kalmışsa böyle çözülecek. Ama bileceğiz ki, bu mesafenin katedilmesinde, pratiğimizin çözüm üretme gücüne kavuşmasında elinizdeki kitap ve yazarı, elbette kolektif bir organizmanın parçaları olarak, ama ayrıca, özel olarak da değer taşıyorlar.

Nice yeni baskılara, nice yeni okurlara...

Aydemir Güler
Eylül 2013

Beşinci baskı için...

Bu kitabın yaşamımda özel bir yeri olduğunu gizleyemem. Yıllar sonra yeniden elden geçirirken, "tam isabet" dediğim çok oldu, "bu da böyle mi yazılır" diye canımın sıkıldığı da. Bununla birlikte, tamamına sinen yaklaşım ve temel önermeler açısından arkasında durmaktan hiç vazgeçmeyeceğim bir metin bu. Özel yer ise kolektif bir öyküyü anlatmasından...

Çok okundu, çok tartışıldı. Keskin ve doğrudan dili nedeniyle "teorik" değeri sorgulandı. Oysa teorik bir iddia ile yazılmamıştı. Büyüleyici bir eserin ortak mücadelemizin aklına neler kattığını ortaya çıkarmaya çabalıyordum. Bu çabanın teorik sonuçları elbette oldu ama kitabı bugüne taşıyan, onunla okurun kurduğu özgün ilişkidir.

On beş yıl sonra ben de bir okur ilişkisi kurmayı becerdim kendi kitabımla.

Ve bir okur olarak beni de rahatsız eden kimi ifadelerin küçük bir bölümünü bu baskının hazırlıkları sırasında değiştirme hakkını kendimde gördüm. Bir önceki baskıda da söyledim, şimdi olsa başka türlü yazarım. Ancak her zaman böyle değil midir? Dönemin öncelikleri, çözüm bekleyen sorunların birbirleriyle olan bağlantıları ve hep beraber yerleştikleri bağlam... Bunlar değişiyor.

Değişmeyen şeyler de var ve onlara verdiğim değer nedeniyle yeni bir baskı için kolları sıvadım. Kitaba bir okur olarak notlar düştüm, her bölümün sonuna o notları da ekledim. Kimisini ek, kimisini düzeltme, kimisini vurguyu güçlendirme amacıyla. Kimisini ise aklıma ve yeri gelmişken...

Saygıyla...

Kemal Okuyan
Mart 2008

I
İşçi sınıfını yalnız mı bırakmalı?

Yalnız Türkiye'de değil, bütün dünyada, işçi sınıfı insanlığı tarih öncesinden çıkartacak olan devrimci dönüşümlerin öncü toplumsal gücüdür. Bu gücün otoritesi karşısında boyun eğenler arasında yüz yılı aşkın bir zamana yayılmış bir tartışma sürmektedir.

Okumaya başladığınız kitap kendisini bir iddia, bir gelenek ve bir teorik konumlanış olarak anlamlı kılmak için işe "ne yapmalı" sorusuyla başlayanların, yani bu tartışmada safını tutmuşların kitabıdır.

Ne Yapmalı, "ne yapmalı" sorusuna verilmiş en kapsamlı yanıtın da adıdır.

"Ne yapmalı" sorusuna 100 yılı aşkın bir süredir *Ne Yapmalı* diye cevap verenlerin karşılaştıkları bir dizi sorun ve her daim yeniden değerlendirilmeyi bekleyen deneyler toplamı bu kitabın kalkış noktasını oluşturuyor.

İşe "ne yapmalı" sorusu ile başlamayanların işçi sınıfının devrimci otoritesi karşısında boyun eğmelerine hiç aldanmamak gerekiyor. Onların boyun eğdiği, ideolojik ve siyasal salgılarıyla kapitalizmin bizzat kendisidir. Bu kitap, "Ne Yapmalı"cıların, devrimci eyleme yer vermeyen ve sınıf vurgusunu paravan olarak kullanıp dalkavukluk ve reformizm üreten zihniyetle hesaplaşmasına olanaklar ölçüsünde yardımcı olmak amacını taşımaktadır.

Bu hesaplaşmadaki başarı, "Ne Yapmalı"cıların devrimci mücadelenin gereksindiği teorik cesareti göstermesiyle gelecektir. Dogmatizm, blankizm, darbecilik, konspirasyon bezirganlığı, ikamecilik, komploculuk, elitizm ve daha bir dizi sıfatın muhatabı olarak gösterilen "Ne Yapmalı"cılar,

yeni bir silkinişle devrimci misyonlarına sahip çıkmak zorundadır.

"Ne Yapmalı"cılar sırtlarında kambur taşımıyorlar. Bu sıfatları leninistlere yakıştıranlarda sırıtan kapitalizm dalkavukluğunu sergilemek için büyük bir güven ve iddia ile yeniden yeniden vurgulamak gerekiyor:

Kamburumuz yok ve sosyalizmin, devrimin geleceği, "Ne Yapmalı"cılardadır.

Ne Yapmalı ile başlıyor her şey...

Ne Yapmalı, Lenin'in yüzyılın başlarında marksist gelenek içerisindeki önemli sıçramayı hazırlayan başyapıtı, uluslararası işçi hareketinin en can alıcı sorunlarından birisinin "devrimci özne"nin misyonu ve bu misyonla birlikte onun örgütsel cisimlenişi olduğunu ileri sürüyordu. Ve o güne kadar en fazla kenarından geçilen bir "gerçek"le işe başlıyordu: Bu devrimci öznenin tarihi genel olarak işçi sınıfı hareketinin tarihinden ve dolayısıyla talihinden farklıydı...

Bu temel kalkış noktası, marksizm içi kimi eğilimlere o gün de yabancıydı, bugün de...

> "... işçi sınıfının devrimciliği sosyal pratikten, işçi sınıfının üretimde, toplumda işgal ettiği yerden ve sürdürdüğü mücadeleden kaynaklanan, adeta varoluşçu ve ancak ona özgü bir niteliktir. Bu bilinç başka sınıflarda belirse bile, bu hiçbir zaman o sınıfın öz bilinci değildir. Bir aktarma bilinçtir, iğreti bir bilinçtir; spekülatif, gözlemci bir bilinçtir; bir bilgidir, bir bilimdir." [1]

Tabii herkes Aybar gibi burada aktardığımız türden berraklıkla itiraz emedi *Ne Yapmalı*'ya. "Ne Yapmalı"cıların kitabında ne işçi sınıfının devrimci rolüne ilişkin, ne de bu rolün kaynaklarına dair herhangi bir tereddüt vardı. Ancak tereddüt edilmeyen yalnızca bu değildi: İşçi sınıfını devrime taşıyacak siyasal-ideolojik araçlar ve bu araçların temel gıdası olan marksist teori işçi sınıfının doğal bir parçası değildi. Leninizm, devrimci sınıf ile devrimin araçları arasındaki boşluk üzerinde yükselmişti. Boşluğu göremeyenleri bir kenarda bırakarak...

"Ne Yapmalı"cılar, "eğer yanılacaksam işçi sınıfıyla birlikte yanılayım" yaklaşımını sevmekle birlikte, "gerçekçi" bulmadılar. İşçi sınıfının tarih-

[1] Mehmet Ali AYBAR; *Marksizm'de Örgüt Sorunu*, 1979, s. 57.

sel anlamda yanılmasına, yanılsama içine girmesine izin vermeyecek bir süreç arayışı içerisine girdiler.

Burada marksist teori, sosyalist ideoloji, işçi sınıfının bilimi gibi kavramlar arasındaki farklılıkların üzerinde durmaya gerek yok. Ancak işçi sınıfının içerisinde "adeta varoluşçu" bir biçimde yer edinme olasılığına sahip olan şey, kesinlikle marksist teori değildir. Marksizmin bilimsel kazanımlarını bu açıdan peşinen bir kenara koymak gerekiyor.

Yüzyıllardır sözü edilen, bugün de tartışılan, işçi sınıfının sosyalist ideolojiyle olan ontolojik temasıdır. Durup dururken değil elbette... *Ne Yapmalı* ekolüne itiraz edenler, işçi sınıfının gerek üretim sürecindeki nesnel konumlanışı, gerekse sınıf mücadeleleri içerisinde kaçınılmaz olarak aldığı yer sayesinde sosyalist ideolojiye yatkın veya onu yeniden üreten bir konumda olduğunu ileri sürmektedirler.

Zararsız ve birçok yönüyle kabul edilebilir gözüken bu yaklaşımın zayıf ve kritik noktasını saptamak gerekir. İşçi sınıfının kolektif duyarlılığının göreli gelişkinliği, mülkiyetten arındırılmış olması ve sermayenin yoğunlaşmasına paralel bir biçimde "toplu" bir görüntü arz etmesi gibi özellikleri, sermaye sınıfıyla giriştiği günlük mücadelede "devrimci" karakteri son tahlilde hem içerik, hem de hitap olarak bütüncül nitelikteki sosyalist ideolojinin gerek evrensel, gerekse ulusal ölçekteki yeniden üretimi açısından yeterli zenginliği sunduğu kanaatini uyandırmaktadır.

Uluslararası işçi sınıfı hareketi ve bir ülkenin kendi proletaryasının mücadele deneyi sosyalist ideolojinin yapısına çok fazla şey sunmakla birlikte, bunlar sosyalist ideoloji açısından ne bir başlangıç ne de bir temel belirleyen olabilir. İşçi sınıfı hareketinin zaman zaman sosyalist ideolojide yer değiştirmelere neden olması veya onu kontrol altına alması ile burada tartışılan başka şeylerdir. Tartışılan, işçi sınıfının "dış"ardan müdahale ve katkılar olmaksızın ve sınıfa tabi olmayan bir siyasal-teorik öznenin yokluğunda sosyalist ideolojiyi, burjuva ideolojisinin karşısına -ki sosyalist ideoloji bu karşıtlık dışında tanımlanamaz- çıkartıp çıkartamayacağıdır.

"Ne Yapmalı"cılar, "çıkartamaz" diyorlar...

Hoş bunu demek için ille de "Ne Yapmalı"cı olmak gerekmiyor:

> "Kanımca sosyalist ideolojinin, sosyalist bir toplumu hem iyi,

> hem de gerçekleşmesi olanaklı gören bir ideolojinin işçi sınıfının varlığında zımni olarak bulunduğu, bu nedenle işçi sınıfı ideolojisinin bir parçasını oluşturduğu mantıksal olarak iddia edilemez. Kautsky ve Lenin'in işçi sınıfı ile sosyalist ideoloji arasındaki ayrılığa ilişkin görüşleri bu anlamda doğrudur." [2]

Peki, Lenin'in kendisi ne diyor?
Çokça bilinen ve çokça aktarılan bir pasaja başvurulabilir:

> "İkincisi, Ekonomizm'in yayın alanında ilk belirmesinden beri, bugünün Sosyal Demokratları arasında bütün görüş ayrılıklarının anlaşılmasına yardım eden son derece orijinal ve son derece karakteristik bir olayı gözleyebilmekteyiz: 'sırf işçi hareketi' taraftarları, proleter mücadelesiyle en sıkı ve en "organik" (Raboçaya Dyelo'nun deyimidir) bağlar kurmanın savunucuları, (sosyalist aydınlar olsa bile) işçi olmayan her aydına düşman gözüyle bakanlar, tutumlarını savunabilmek için ('sırf trade unioncu') burjuva kanıtlardan medet umma durumundadırlar. Bu bize, Raboçaya Mıysl'ın, daha başından -farkında olmadan- Credo'nun programını gerçekleştirmeye giriştiğini gösterir. Bu bize, (Raboçaya Dyelo'nun bir türlü anlayamadığı şeyi), işçi hareketinde kendiliğinden-gelmeliğin her türlü putlaştırılmasının, "bilinç unsurunun" rolünün, Sosyal Demokrasinin rolünün her küçümsenmesinin, kaçınılmaz olarak -bunun istekle yapılıp yapılmaması hiç önemli değildir- işçiler üzerinde burjuva ideolojisinin etkisinin güçlenmesi sonucunu doğurduğunu bize gösterir." [3]

Denir ki, Lenin bunları henüz Rus bolşeviklerinin sınıf mücadelesi pratiğine müdahale etmekte zorlandığı, henüz hareketin rüşeym halde olduğu bir dönemde ve daha çok "çubuk bükme" mantığı ile yazmıştır. Daha sonra da bu konu üzerinde duracağız. Ancak, Lenin'in taşralı bir politikacı olarak gösterilmesine tahammülümüz olmadığı gibi, Rusya'da işçi sınıfını "bolşevik" öncüyle iktidara taşıyan bir mihenk taşının sıradanlaştırılmasını da kabul edemeyiz.

---

[2] Göran THERBORN, *İktidarın İdeolojisi ve İdeolojinin İktidarı*, çev: İrfan Cüre, İletişim Yay., 1989, s. 61.

[3] Vladimir İlyiç LENİN; *Ne Yapmalı?*, çev: M. Kabagil, Sol Yay., 1968, s. 49.

Evet, Lenin çok değil, Ne Yapmalı'dan 2-3 yıl sonra, 1905 Devrimi'nin muazzam sarsışı ile birlikte işçi sınıfının içindeki devrimci, hatta "sosyalist" özü kutsamakta hiç tereddüt etmemiş, örgüt teorisinde ciddi rötuşları partisine dayatmıştır. Ancak;

> "Lenin Ne Yapmalı'nın temel tezinden hiçbir zaman vazgeçmemiştir; vazgeçemezdi de, çünkü bu tez Leninist Parti anlayışının temel direklerinden biridir. Lenin'in 1905 Devrimi'nde işçilerin görkemli biçimde ayağa kalkması karşısında söylediği sadece şudur: İşçi sınıfı eylemleriyle devrimci bir ruh durumuna girmiş, devleti karşısına almıştır. İsyan içindedir, devrim yapmaya bile hazırdır. Bu da demektir ki, işçi sınıfı ham bir anlamda, eylem içinde, içgüdüsel bir dürtü düzeyinde komünisttir." [4]

Bu alıntı iki açıdan öğreticidir... Birincisi konumuzla ilgisiz; yaşamı boyunca trotskist geleneğin talihsiz kaderine boyun eğip leninizmin birçok kazanımına cepheden tavır almış olsa bile, en azından Stalin'e küfretmeyi unuttuğunda Savran'ın güzel yazabildiğini bir kez daha görüyoruz. İkincisi, Lenin'i parçalara bölerek teori yapmanın kolay olmadığı ortaya çıkıyor.

1905 Devrimi'nde Lenin'in Rus sosyal demokratlarının devre dışı kalmakta olduğunu hissederek paniklediğini söylemek mümkün. *Ne Yapmalı*'da kendi haline bırakılmış işçi sınıfının devrimci görevlerini yerine getiremeyeceğini söyleyen Lenin, 1905 Devrimi boyunca süreci biraz da tersinden çalıştırıyor ve kendi haline bırakılmış "devrimci özne"nin tıkanacağını vurguluyor. Hem de büyük bir ısrarla...

Bu konuya daha sonra geleceğiz. Öznenin kendi nesnesi tarafından, daha açığı, örgütün hareket ve bunun ötesinde sınıfın bütünü tarafından yeniden düzenlenmesi üzerinde duracağız.

Ancak şimdilik, işçi sınıfının "dış kaynak" kullanmadan nereye kadar gideceği sorunu ile karşı karşıyayız.

Bu sorunu karmaşıklaştıran şey, işçi sınıfının, kendi geleceğine sahip çıkmaya zorlayacak bir mücadeleden bağımsız olarak düşünülmesinin çok zor olmasıdır. Daha önce birçok yerde ve birçok kez vurguladığım

[4] Sungur SAVRAN, "Lenin'i Yakmalı mı?", *Sınıf Bilinci, 14*, Ocak 1994, s. 49.

gibi, "sınıfların varlığı ve sınıf mücadelesi tek ve aynı şeydir"[5] önermesindeki teorik albeni marksistler açısından sorunu yokuşa sürmektedir. Bu önermenin yanlışlığı üzerinde durulmamalıdır. Önemli olan, "sınıfın bir mücadele içerisinde olması" ile neyin anlaşıldığıdır.

İşçi hareketi, yalın anlamda, bakir bir biçimde varoluşunun son örneklerini 19. yüzyılda verdi. Bu örneklere tanık olan Marx, siyasal yazılarında dönemin sona erebileceğini pek hesaba katmadı. Oysa, işçi hareketi 19. yüzyıldan çıkarken kurumsallaşma ve bununla birlikte, burjuva düzeninin karmaşık ve hiyerarşik işleyişinde yer alma konusunda önemli bir mesafe aldı. Bu gelişme işçi sınıfının devrimci rolünü hiçbir biçimde azaltmadı ama, onu kurtuluşa götüren yolu bir hayli dolambaçlı hale getirdi.

Bu nedenle, sınıfın son tahlilde (her durumda) bir mücadele içerisinde varolması ile bu mücadelenin devrimci role uygun bir bağlamda sürgitmesi arasında bir ayrım ortaya çıktı. Nedeni oldukça basit: Mücadele dediğimiz şey, sınıflardan birisinin monoloğundan ibaret değil. İki karşıt sınıfın başrolü paylaştığı bu "oyun"da, ara sınıflara da değişik roller biçiliyor ve dolayısıyla "oyun" hep birlikte, sistemin tüm öğelerinin katılımıyla sahneleniyor. İşçi sınıfı, ne üretim sürecinde, ne de ideolojiler dünyasında kendi başına "bağımsız" bir aktör olabiliyor. Kapitalist sistemin uzun yıllar boyunca ince müdahaleler ile "benzettiği" sendikalar, kooperatifler, meslek örgütleri, sosyal demokrat partiler... sahnelenen oyunda işçi sınıfının doğasındaki devrimci dinamikleri de öğütmeye yarıyor. Örgütsüz sınıf bir hiç, örgütlü sınıf her şeyken, örgütlenen işçi sınıfı bu kez burjuvazinin kurumsal örgüsüne bağlanıveriyor.

Bu oyunun bozulduğu, kesintiye uğradığı birçok örnek var. Ancak, yine de bir eğilim olarak 20. yüzyıl işçi sınıfının devrimci rolünü gemleyen düzeneklerin sınıfın yalnızca dışında değil, kendi bünyesine de yerleştiğini söylemek mümkün.

Bir de bunlara sermaye sınıfının iktidardaki sınıf olmaktan kaynaklanan diğer avantajları eklendiğinde, işçi sınıfının sosyalist ideolojiye mahkum olduğu iddiasının, eğer polyannacılık taslanmıyorsa, kapitalizme övgü yağdırmak anlamına geldiği ortaya çıkıyor.

Bu türden bir saflığa "sığlık" diyenler de var ve haksız değiller:

[5] Louis ALTHUSSER, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, çev: Yusuf Alp-Mahmut Özışık, Birikim Yay., 1978, s. 97.

> "Proletaryanın 'eninde sonunda' tarihi çıkarlarını görebileceği umudu, yeterli bir devrimci liderlik olmadığı için proletaryanın alelade devrimci görevleri bile yerine getirmediği tarihi felaketler düşünüldüğünde çok sığ kalıyor." [6]

Sıkı bir iz sürücülük yapıldığında bu sığlığın kökenlerinin Marx'ta bulunabileceğini söylemek elbette mümkündür. Lakin mesleğimiz hafiyelik değil. Kimi durumlarda "artık bize örgüt gerekmiyor" diyebilen Marx-Engels'i on yıllar boyunca etkileyen süreç, 1905'te Lenin'i panik içerisine sokan gelişmelerden daha büyük bir tutarlılık arz etmekteydi. Örgüt denilen şey, son tahlilde bir "araç"tır. 1871'deki öğretici yenilgiye karşın Marx ve özellikle Engels, devrimin yükselişinde, bu aracı önemsiz kılan bir kendinde güç gördüler. İşçi sınıfı nicel ve nitel olarak bu araca duyulan gereksinimi ortadan kaldırıyordu. Geniş emekçi kitleler zaptedilemeyen bir devinim içerisindeydiler. Özellikle Komün yenilgisinden sonra Almanya'daki gelişmeler kendi yolunda engel tanımayarak ilerleyen bir zırhlı araca, Alman proletaryasına işaret ediyordu. Oysa...

Oysa, devinim tek başına yeterli değildi. Genç Avrupa proletaryası sahneye yeni çıkmanın canlılığını sergilerken, bir yandan da sisteme entegre olmaya başlamıştı. Sahnenin zenginliği ve milyonlarla ifade edilebilecek devrimci sınıfın bu sahnedeki yeri, ustalara bazı şeyleri unutturmuştu...

> "Özellikle, mücadele yoluyla kazanılanlar dahil, ekonomik kazanımların uyarıcı değil yatıştırıcı olarak iş görmesi ile hareketi bölüp parçalama yeteneğine sahip burjuva ideolojisinin proletarya üzerindeki baskısı Marx tarafından önemli ölçüde ihmal edildi." [7]

Daha önce de vurguladığım gibi, işçi sınıfının sosyalist ideolojiyi bütün baskın komponentleriyle kendi bünyesinde olgunlaştırması olanaksız. Bazı yazarlar bu anlamda sosyalist ideolojinin yanı sıra ayrı bir başlık olarak işçi sınıfı ideolojisinden söz ediyor ve bu ideolojinin kapitalist pazar ve sermaye karşısındaki direnişin ideolojisi, bir dayanışma ideolojisi olduğunu söylüyorlar.[8] Üstelik bu ideolojinin de sınıf içerisindeki yerleşi-

6 Ernest MANDEL, *Leninist Örgüt Teorisi*, çev: Oktay Emre, Köz Yay., 1977, s. 31.
[7] John MOLYNEUX, *Marksizm ve Parti*, çev: Yavuz Alogan, Belge Yay., 1991, s. 33.
[8] Göran THERBORN; *a.g.y.*, s. 59.

minin istikrarlı ve homojen olmadığını hatırlatıyorlar:

> "Sınıf ideolojisi kavramı, verili bir zamanda verili bir sınıfın üyeleri arasında geçerli ideolojik (konfigürasyon) ile anlamdaş değildir." [9]

Burada "ideoloji" kavram(lar)ını yeniden ve yeniden tarif etmek durumunda olmadığımızı başta söylemiştim. Marx'tan günümüze, literatürde kavramların kendisinden çok, nereye yerleştirildikleri önem taşıyor. Bu nedenle genel anlamda "parça"lardan çok, kurulan teorik sistemin bütününe bakmak gerekiyor. Konumuz açısından önemli olan, işçi sınıfının tarihsel misyonları için gerekli ideolojik donanımı kendi mutfağında hazırlayabileceği iddialarındaki teorik-pratik açmazlar...

Şimdi "ideoloji" başlığından çıkıp "bilinç" öğesine geçmemiz gerekiyor. Çünkü, marksizm-leninizm ile işçi sınıfı arasındaki ilişkinin "ideoloji" kapsamında değerlendirilmesinde ciddi güçlükler var ve sosyalistlerin sınıf hareketinin dinamiklerine statik kavramlar aracılığıyla yaklaşmamaları gerekiyor. Konuya ilişkin son bir örnek verilebilir:

> "Poulantzas'ın Marksizm-Leninizm'in işçi sınıfının ideolojisi olduğu şeklindeki görüşünün bana niye yetersiz geldiğinin şimdi açıklığa kavuştuğunu sanıyorum. Marksizm-Leninizm işçi sınıfı ideolojisi içinde en çok bir öğedir. Oysa, özellikleri söz konusu toplumsal formasyona bağlı olan işçi sınıfı aynı zamanda 'halk'ın da bir parçasıdır ve bu nedenle, popüler-demokratik bir adlandırmaya da karşılık verecektir." [10]

Laclau'nun işçi sınıfı ile marksizm-leninizm arasında kurulan doğrudan ilişkiye itiraz etmesi elbette anlamlı. Ancak ötesine geçtiğimizde işler karışıyor. Laclau'nun burjuva ideolojisini hiç hesaba katmadan "popüler seslenme" yaklaşımı altında geliştirdiği tezler ciddi riskler barındırıyor. Konumuz açısından da...

Risk taşıyan alandan şimdilik çıkıyor ve "işçi sınıfı ve bilinç" alanına giriyoruz.

Engels hiçbir şeyin bilinçli bir amaç olmaksızın meydana gelmeyece-

[9] *a.g.y.*, s. 52.

[10] Ernest LACLAU, *İdeoloji ve Politika*, çev: Hüseyin Sarıca, Belge Yay., 1985, s. 118.

ğini yazmıştı. Toplumsal süreçleri bilinç öğesinden bağımsız bir biçimde ele alamıyoruz. Ancak sorunumuz bu kadar basit değil...

Her yerde bir "bilinç" öğesi var ama, nasıl bir bilinç? Sınıf bilinci dediğimizde neyi kastediyoruz?

Sınıf bilinci, bir durum değil, bir süreçtir. Yani Engels'in her taşın altında var ettiği şeyin kesintili, geriye dönüşlü ve tek tek bireylerden değil, sınıftan söz ettiğimizde, eşitsiz üretimidir. Kitabımız boyunca sürekli vurgulayacağımız gibi, burada en kritik olan şey, sürecin başlangıç noktası ile gelişkin aşamaları arasındaki ayrımın doğrular veya bilgi ile ölçülemeyeceğidir. Sınıf bilinci sürecinde gelişkin nokta sınıf mücadelelerinin tarihsel bağlantılarını ve mücadelenin bir biçimden ötekine geçişin mantığını kavrama halidir. Ancak gerek bu gelişkin noktayı, gerekse sürecin diğer alt aşamalarını test edeceğimiz şey, bu kavrayışın kendisinden çok, kavrayışın dışavurumu veya toplumsal ifadesidir. Kavrayışın kendisinde Lukacs'ın "gerçek bilinç" "yanlış bilinç" diye ayırdığı[11] şeyler açısından tam bir içiçe geçme söz konusudur. Süreç kendi içerisinde birçok öğeyi ayıklar; ama ayıklananlar yalnızca "yanlış bilinç" öğeleri olmayacağı gibi, katılanlarda da "gerçek" olmayan şeyler bulabiliriz. Yani kavrayışımız bütüne daha fazla yaklaşırken bile "yanlış bilinç" öğeleri havuza akmaya devam edebilir.

Bu soruna neden mi girdik?

Yine Lukacs'la devam edelim:

> "Dolayısıyla, burjuvazinin sınıf bilincini "yanlış" bilince dönüştüren engel nesneldir; bizzat burjuvazinin sınıf durumudur." [12]

Genç Lukacs, burjuvaziye her durumda, öznel ve psikolojik eğilimlerin ötesinde, bir yanlış bilinçlilik yakıştırıyor. Bizim açımızdan bir sorun yok... Peki karşıt sınıf?..

İşçi sınıfının mahkumiyeti de "gerçek bilinç" mi?

Lukacs, sınıfın bu "gerçek bilinç"e otomatikman sahip olduğunu elbette söylemiyor. Burjuvazi ile devrimci sınıfın en az ekonomik olduğu ka-

[11] György LUKACS; *History and Class Consciousness*, Merlin Press, 1971, s. 53 (yazılış tarihi 1920).

[12] *a.g.y.*, s. 54 (1920).

dar ideolojik olarak da birbirlerine bağımlı olduğunu vurgulayan birisi[13] bu türden bir takıntıya sahip olamazdı. Lukacs'ın sorunu başka bir yerdeydi. Proletaryanın kendisini toplumun merkezine koyarak ve onu bir bütün halinde görerek üstünlük sağlayacağını ileri sürüyordu.[14] İşte "Ne Yapmalı"cıların kitabında yazan, işçi sınıfının bu yeteneğe ancak bir öncü aracılığıyla kavuşabileceğiydi. Lukacs bunu göremiyordu.

Sınıf bilincinin sınıfın bütünü açısından tarihsel bağlantıların ve geçiş noktalarının kavranması noktasına gelmesi ve nihayetinde işçi sınıfının kendi misyonunu toplumsal olarak ifade ederek kendisini merkeze yerleştirmesi öncü örgütlenme olmaksızın mümkün değildir.

İşçi sınıfının bilinçlenme süreçlerinin üzerinde bu kadar durulunca Lenin'i yeniden devreye sokmanın zamanı geliyor. Lenin, en kaba özetiyle, işçi sınıfının kendi halindeyken geliştireceği bilincin pek devrimci olmadığını yazıyor *Ne Yapmalı*'da. Üstelik zaman zaman adlandırıyor da bu geri, hatta gerici bilinci: Sendikal bilinç...

İlk bakışta Marx'ın ekonomik ve siyasal mücadeleyi ayıranlara karşı polemiği ile Lenin'in yaklaşımı arasında bir fark olduğu sanılabilir. Ancak, Lenin ekonomik mücadele alanında "sendikal bilinç" üreten pratiği sorgularken zaten bir tür siyasal eğilimi değerlendirmektedir. Nitekim ekonomizm, belli ölçülerde buradan yola çıkarak adlandırılan bir siyasal sapmadır Lenin için...

Sendikalizmle mücadele marksizmin tarihinde Lenin'in tekelinde değil elbet. İngiliz işçi sınıfının mücadelesini değerlendirirken Engels, "sendikal" mücadelenin ön tıkayıcı rolü üzerinde duruyor. 1881 boyunca The Labour Standard için yazdığı makalelerde "sendikal başarıların yol açtığı kısır döngü"den söz eden Engels, hiç kuşku yok bu konuda 10 yıl kadar sonra yazdıklarından daha dikkatlidir.[15]

1860'ların sonunda "sendikal mücadelenin işçi sınıfını sosyalistleştireceği"ni yazan Marx'ın özellikle gelişmiş kapitalist ülkelerde göreli olarak daha iyi yaşamaya başlayan belli işçi katmanlarının düzenle bağlarını sağlamlaştıracaklarını neden göremedi? Veya göremedi mi?

Soruları böyle kurmak, sorun bir yana Marx'ı hafife almaktır. Marx,

[13] *a.g.y.*, s. 68 (1922).

[14] *a.g.y.*, s. 69 (1922).

[15] Friedrich ENGELS, *İngiliz İşçi Hareketi*, çev: Şemsa İlkin, Yücel Yay., 1976, s. 45-46.

sendikal mücadelenin sonuçlarından çok kendisi ile ilgilenmiş, yani sınıf mücadelesindeki gerginleştirici rolünü, örgütleyici ve kapsayıcı yönünü önemsemiştir. İşçi sınıfının ancak belli kesimlerini içine alacak kısmi düzenlemelerin sınıfın bütünü açısından yatıştırıcı olamayacağını düşünmüştür.

Lenin'in "emperyalizm" kuramı burada da çok önemlidir. Lenin, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki sendikalara emperyalizmin kurumsal yapısında önemli bir yer veriyordu. Marx'ta örgütlülüğün ve karşıt sınıfa karşı kolektif bir mücadele yürütmenin aracı olarak onaylanan sendikalar, Lenin açısından sınıflar mücadelesinin merkezi sorunu olan "iktidar" olgusunu unutturan ve sınıfın öfkesini emen yapılara dönüşüyordu. Sendikalar okulundan geçip otomatikman devrimci siyaset diploması alınabileceği iyimserliği ortadan kalkıyordu.

"Ne Yapmalı"cılar, sendikaların başarısından çok sendikal mücadelenin yetmezliğinin kavrandığı bir süreci "okul" olarak adlandırırlar. Yetinen ve yatışan bir sınıf yerine daha çoğunu, yani iktidarı istemeye başlayan bir sınıf...

Sendikal mücadelenin "bilinç" konusu açısından gerçekten de büyük bir önemi var. Siyasal bir öznenin anlamlı bir müdahalesi olmaksızın ve büyük ölçüde kapitalizmin doğası gereği (hem sınıf mücadelelerinin gerekirlilikleri, hem de kapitalizmin onlarca yıl boyunca geliştirdiği kurumsallıklar) sendikal mücadele, işçi sınıfı açısından artık gerçekten de "içkin", "kaçınılmaz" bir biçim. Bu anlamda her ne kadar sendikal mücadele ve sendikal örgütlenmelere belli bir "bilinç"lilik yakıştırsak ve onların da sınıfa "dışarıdan" müdahale ettiğini pekala söyleyebilsek bile, sendikal mücadelenin "kendiliğinden" başlığı altına yerleştirilmesinde bir sakınca yok. Ve yine bütün siyasal uzanımlarına rağmen, sendikal mücadelenin "ekonomik" karakterine itiraz edemiyoruz. Sendikaların siyasal bir role sahip oldukları doğrusu, ekonomik mücadelenin siyasal mücadeleden bütünüyle koparılamayacağı gerçeği kadar doğrudur. Bu bağlamda, siyaset yapan sendikalar veya sendika yönetimlerine bakarak değerlendirilemez sendikaların rolü.

Sendikalar, sınıf mücadelesinin genel mantığı açısından "ekonomik mücadele"nin aracıdırlar...

Lenin, "ekonomik mücadele"nin proleter sınıf mücadelesine ulaşma-

daki yetersizlikleri üzerinde durmuştur. Bu şu anlama da gelir: Evrensel olarak yatkın ve hatta yaratıcı olduğu sendikal mücadele somutluğunda, devrimci sınıf, kendi başına tutarlı bir sosyalist perspektife ulaşamaz.

Kim ulaştıracak?

Bu kitapta, "kim ulaştıracak" sorusunun tuzak olduğunu göstermeye çalışacağız. Soru bu şekilde formüle edildi mi, gelsin "ikamecilik" eleştirileri, gelsin işçi sınıfının öz gücüne güvenmeme suçlaması...

Bu tartışmaları zaten kitabımızın bütününde sürekli olarak gündemde tutacağız. Şimdilik, "parti" kavramına ve dolayısıyla "temsiliyet" konusuna küçük bir açıklık getirmek gerekiyor. Siyasal oluşumların sınıfsal konumlanışlarını belirlerken nelere dikkat etmeli?

> "Sonuç olarak, siyasal partilerin marksist bakış açısından değerlendirilmesinde temel ölçüt sadece bunların hangi sınıfa dayandıkları değil, burjuvazi ile proletarya arasındaki sınıf mücadelesinde nerede durduklarıdır." [16]

Bu saptama leninist yaklaşımı özetlemektedir. Yola çıkarken "komünistlerin öteki işçi partileri karşısında ayrı bir parti olmadıkları"[17] gibi, "proletarya hareketini biçimlendirmek için kendi ilkelerini ortaya koymadıkları"[18] gibi açıkçası hiçbir bilimsel dayanağı olmayan, siyasal açıdan da beceriksiz denilebilecek "manifest"leri tercih eden marksist gelenekte bu açıdan küçümsenmeyecek bir sıçramadır leninizm. İşçi partisi, işçilerin partisinin ötesinde "işçi sınıfı partisi" kavramını da bu sıçramaya borçluyuz. Sınıfın yığınsal olarak yer aldığı sosyal demokrat partileri "sınıf örgütleri" olarak değerlendirmemek de leninizmin "parti" kavramına getirdiği yeni ve devrimci içerikle kazandığımız bir uyanıklık...

Komünistleri destekçi veya ifadeci[19] bir konuma hapseden çerçevenin yetersizliğine, hatta yanıltıcı içeriğine razı olmayan leninizm, yalnızca

[16] MOLYNEUX, *a.g.y.*, s. 10.

[17] MARX-ENGELS, *Communist Manifesto*, Selected Works, Progress Publishers, 1976, s. 46.

[18] *a.g.y.*, s. 46.

[19] *a.g.y.*, "Kısacası, komünistler her yerde, mevcut toplumsal ve siyasal düzene karşı, bütün devrimci hareketleri desteklemektedir." s.55.

dörtte biri okuma yazma bilen bir işçi sınıfını[20] iktidara taşımakla kalmadı, aynı zamanda sorunun işçi sınıfının aydınlanmasını sağlamak olmadığını, yani işçi sınıfının, çok daha iyi eğitilmiş olduğu batılı ülkelerde bile bir "öncü"ye gereksinim duyacağını da gösterdi.

[20] M.E. FALKUS, *Rusya'nın Endüstrileşmesi 1700-1914,* çev: Alaeddin Şenel, V Yay., 1986, s. 18.

İşçi sınıfını yalnız mı bırakmalı? (2008 notları)

... Mehmet Ali Aybar'ın bir zamanlar "olay" haline gelen kitabını hâlâ okuyan var mı bilmiyorum. Kendi kulvarında değerli bir siyasetçi olduğunu tartışamayacağımız Aybar'ın kitabı da, özgün tek bir satır içermese dahi önemlidir. Nihayetinde marksizm adına leninizme karşı yürütülen saldırıların neredeyse tamamı geride bıraktığımız yüzyılın ilk çeyreğinin damgasını yemiştir. Dolayısıyla Türkiye'nin güçlü kuramcıları arasına sokamayacağımız Mehmet Ali Bey'i, bilinenleri tekrarladığı için suçlamak gereksiz. Kitabın önemi, malumun, soldaki hemen herkesin leninizm adına konuştuğu 1970'ler Türkiyesi'nde ifade edilmesinden kaynaklanmaktadır. Demem odur ki, "Ne Yapmalı"cılar Kitabı'nı şu sıralar kaleme alsaydım, aradan onca yıl geçmiş olmasına karşın yine Aybar'a gönderme yaparak başlayabilirdim.

... Bu bölümün ağırlık noktası, leninizmin devrimci sınıf proletarya ile devrimin araçları arasındaki boşluğa doğduğu saptamasıdır. Bu boşluğun kapanmayacağını söylüyoruz. Aslında bu boşluk devrimci siyasetin kendisidir de... Leninizmin ayrıcalığı, bu boşlukta iktidarın ele geçirilmesi için anlamlı bir enerjinin biriktiği gerçeğinden hareket etmesidir. Peki ya işçi sınıfının bağrındaki devrimci enerji? Aybar ya da başka birçokları, onların izinden gidenler henüz işçi sınıfından umudu kesmeden önce, sosyalizmin proletaryaya içkin, doğal bir toplumsal proje olduğunu söyleyip, Leninizmin işçi sınıfına bilinç götürme adına kendini onun yerine koyan parti, grup ya da kişiler ürettiğine işaret ettiklerinde bütünüyle haksız duruma mı düşüyorlardı?

Nereden baktığınıza bağlı. Eğer kapitalizmin tarihsel meşruiyetini yitirdiği gerçeğinin ancak ve ancak işçi sınfının büyük çoğunluğu bunun bilincine vardığında tescilleneceğine ilişkin bir yaklaşımınız varsa ve bu aslında aşkın bir demokrasi kültürünün yansımasıysa, "öncü parti" fikrini reddetmekten başka çareniz bulunmamaktadır. Oldukça uzun bir süre boyunca bu reddiyenin devrimci herhangi bir eylem ve perspektifin de inkarı anlamına geleceğini yazıp durduk, ortaya çıkan açıktır: Leninizmin iktidarı arayan yüzünden dehşete kapılanlar kapitalizmin tarihsel meşruiyetini sorgulamayı dahi bir kenara koymuşlardır. Leninist öncünün tasallutundan

korumaya kalktıkları işçi sınıfına inançlarını yitirmiş, daha da ilginci kapitalizmin aşılamazlığı fikrinin toplumda genel kabul görmesi için "öncü" müdahaleler yapmaya başlamışlardır.

... Bağlantılı konu, sosyalist ideolojidir. İdeolojinin toplumsal bir kategori olduğunu unutmayalım. Marksist-leninist teori ile sosyalist ideoloji arasındaki geçişkenliği abartıp bu kavramları birbirinin yerine kullanma alışkanlığından vazgeçmek gerekir. Devrimci mücadelede ideolojik gelişkinlik, mutlaka sağlam teorik referanslar gerektirir, ama esas olarak başta işçi sınıfı olmak üzere, geniş toplumsal kesimlerde egemen ideolojinin etkisini kırma ve sosyalist ideolojiye alan açma yeteneği ile ilgilidir. Bir devrimci özne, teorik açıdan son derece tutarlı ve gelişkin bir düzey yakalamış ama aynı zamanda egemen ideolojinin ve daha spesifik olarak burjuva ideolojisinin hakimiyet alanında herhangi bir gedik açılmasına dolaylı ya da doğrudan katkıda bulunmamış olabilir.

... "Ne Yapmalı"cılar Kitabı'nı bu baskıya hazırlarken geride kalmış polemiklerden arındırmayı düşünmüştüm. Ancak, hem kitabın dokusuyla fazla oynamamak adına hem de tartışmadan yol almak mümkün olmadığından bundan kimi yerlerde vazgeçtim, kimi bölümlerde ise bazı uyarlamalar yapmakla yetindim. Kitap yazıldığı sırada içinde bulunduğum hareket troçkizm ailesinin bütün unsurlarıyla tartışıyor ve genç marksistler arasında biraz da bu ailenin etkisini kırarak kadrolaşıyordu. Karşılıklı sert ifadeler kullanılmasına karşın bu tartışmaların toplamda ilerletici olduğundan kuşku duymamak gerek. Tartışmalar ağırlıklı olarak tarihsel bir bağlama sıkışıp kalmıştı ama bugüne ilişkin sayısız çıkış noktası üretilebiliyordu. Ancak bu moment geride kaldı. Şimdi komünist hareketin liberal, milliyetçi, dinci kuşatmaya karşı yürütmek durumunda olduğu zorlu siyasal ve ideolojik mücadele teorik üretkenliğimizin merkez konularını da belirliyor ve bu üretkenliğin parçası olarak polemik ve tartışmaları da söz konusu siyasal ve ideolojik görevlere yakın bir koordinata çekiyor. Havada asılı tartışma olmaz, bu açıdan Troçkizmin bugünün Türkiyesi'nde marksizm içi tartışmalarda geniş bir yer kaplaması mümkün gözükmüyor.

... İşçi sınıfının "yalın" ve "bakir" varoluşuna ilişkin 19. yüzyıla atfettiğim ayrıcalığın abartılmamasında yarar bulunmaktadır. Başından beri, işçi sınıfının sınırları kesin olmaktan uzaktır, proleterleşme süreci sınıflararası geçişkenliğin çift yönlü çalıştığı gerçeğini değiştirmemektedir, egemen ideolojinin işçi sınıfı üzerinde ciddi etkisi bulunmaktadır. Marx'ın dönemini ayrıcalıklı kılan, kapitalist devletle birlikte, burjuva toplumunun emeksermaye çelişkisine hitap eden yeni ideolojik ve siyasal enstürmanlar ge-

liştirmesi açısından henüz işin başında olmasıdır.

... Proletaryanın 19. yüzyılda sistemin kurumsal yapısı içinde elde ettiği yeri sorgularken, devrimci mücadelenin sermaye ile hesaplaşmada temas yüzeyini genişletmeden başarılı olamayacağı gerçeğini de bir kenara yazmak durumundayız. Devrim, işçi sınıfının sermaye ile uzun süre ayrı durduktan sonra bir "çarpma" ile gerçekleştirebileceği bir dönüşüm olamaz. Bu anlamda 19. yüzyılda işçi sınıfının siyasal bir aktör olarak neden kurumsallık kazandığından çok, bu kurumsallığın hangi mekanizmalarla Avrupa proletaryasını bir daha kurtulamayacağı biçimde sisteme bağladığı üzerinde durmakta yarar var.

... Ne Yapmacılar Kitabı'nı yazdığım sıra çok sayıda kaynak üzerinde çalışmıştım. Ancak bunlar arasında bazıları özellikle ön plana çıktı. Doğrudan konuya ilişkin hazırlanmış ve 1990'ların başında Türkiye'de yaygın olarak okunan kitapların yanı sıra Gramsci, Plehanov, Korsch, Lukacs gibi artık klasikleşmiş metinlere imza atan önemli düşünürlere çok sık başvurdum. Saydıklarımın hiçbirini özgün dillerinde okuyacak durumda değildim, hâlâ aynı sorun sürüyor. Türkçe ve İngilizce dışında herhangi bir dili kullanamamak birçok konuda kısıt yaratıyor. Bu kısıtların sonuçlarını hafifletmek için daha fazla çaba göstermeniz gerektiği açık. Ben de öyle yapmaya çalışıyordum. Tarih ve Sınıf Bilinci, sanıyorum henüz Türkçe yayınlanmamıştı, İngilizce'den okuyorduk. Yıllar sonra Lukacs'ı Macarca öğrenerek inceleyen Ateş Uslu'nun ilginç ve değerli çalışması "Lukâcs/Marx'a Giden Yol"u, yazarın Lukacs'a haksızlık yaptığını ima ettiği dipnot nedeniyle kısa sürede ikinci kez okumak zorunda kaldım. Bu bölümde "Lukacs'ın sorunu başka bir yerdeydi" ile başlayan pasajda düşünürün öncü partiye ait bir özelliği sınıfa da mal ettiğini vurgulamıştım. Hâlâ öyle düşünüyorum. Lukacs'ın bu kitapta öncü partiye gereken önemi vermediğini iddia etmeye çalışmıyordum, bu, kitapta parti teorisi özel bir ağırlık taşıdığından, zaten olanaksızdı. Üzerinde durduğum ve ihtiyatla yaklaştığım, Lukacs'ın işçi sınıfının partinin yardımıyla, partiye ait bir özelliği kendi bünyesine taşıması düşüncesiydi. Bunu başka yerlerde dillendirdiğimden olsa gerek, ilgili pasajı özenle formüle etmediğimi kabul ediyorum. Şimdi ise, Lukacs'ın söz konusu kitapta pozitivizmle hesaplaşmak uğruna zaman zaman idealizme doğru sürüklendiğini söylemekte bir sakınca görmüyorum.

II
Bilinç mi siyaset mi taşınacak?

İşçi sınıfına "bilinç" dışarıdan gidecek...

Başından bugüne, "Ne Yapmalı"cıların alameti farikası bu "taşıma" vurgusu olarak kabul edilmiştir. Biraz öyledir; ama pek de öyle değildir!

> "'Sömürü', sömürüye karşı direnişi, sömürülenlerin direnişine karşı sömürücülerin direnişini ya da bizzat sömürü üzerine bir mücadeleyi kendiliğinden ima etmez. Sözcüğün pejoratif çağrışımlarına karşın tarihsel maddecilikte 'sömürü' kavramı sadece artık-emeğe el konulması, bir başka deyişle, ekonomik aktörlerin bir kesiminin kendilerinin yeniden üretimi için gerekli olandan daha fazla çalışması ve bunların artık-emeğin ürünlerine başkalarınca el konulması anlamına gelir." [21]

Therborn bunları Althusser için yazıyor. Gereksiz bir tartışma bu. Sömürünün olduğu her yerde sınıflar arasında bir ilişki, dolayısıyla hangi mod'da olursa olsun, bir sınıflar mücadelesi vardır. Ancak, burada, sınıf mücadelesinin belli bir dışavurumu, dahası, proletaryanın kendi karşıtını ayırt edebildiği ve az çok devrimci bir konum aldığı bir durumdam bahsediyorsak, Therborn elbette haklıdır. Proletaryanın nesnel ve dolayısıyla kaçınılmaz bir biçimde mücadele sürekliliğine sahip olduğu iddiasının akılcı olmadığına geçen bölümde değinmiştik.

Oysa Therborn'un eleştirilerinin muhatabı, bu iddianın akılcı olup olmadığından da öte, işçi sınıfının "nesnel" bakabildiğinde, "akılcı" olduğu-

[21] THERBORN, *a.g.y.*, s. 18.

nu ileri sürmektedir:

> "Proleter bir sınıf tavrı, proleter bir 'sınıf içgüdüsü'den daha fazla bir şeydir. Proletaryanın sınıf kavgasıyla nesnel gerçeklik arasındaki uyumu sağlayan bilinç ve pratiktir. Sınıf içgüdüsü öznel ve kendiliğindendir. Sınıf tavrı ise nesnel ve akılcıdır." [22]

Althusser'in kaygısı açıktır. Sermaye sınıfının ideolojik kuşatmasının ve üretim sürecindeki bir dizi yabancılaştırıcı faktörün etkisiyle, devrimci sınıf, "öznel" konumlanışında eksikli, yanlış veya kırılmış bir gerçeklik tasavvuru ile harekete geçecektir. Sınıf içgüdüsünden sınıf tavrına geçiş bu öznelliklerden, dolayısıyla kırılmalardan arınmayı zorunlu kılar. Althusser'in sözünü ettiği geçiş, sonuçta bir "müdahale"yi, veya konumuz açısından "bilinç taşıma"yı zorunlu kılar.

Benim burada önemsediğim, Althusser'in "sınıf tavrı"na malettiği bilimci özdür. İşçi sınıfının her ne olursa olsun bir mücadele pratiğinde olması, kendiliğindenlik ve öznellik arasındaki ilişki, sınıf tavrına geçişteki bilimsel ve nesnel müdahale...

Proletaryanın sınıf tavrından antikapitalist bir konumlanışı anlıyorsak (ki son tahlilde başka bir şey anlamak mümkün değil), bu tavrın gelişimi ve bu tavrın somutlanacağı hareketin kendini gerçekleştirdiği süreç (öncü örgüt, işçi sınıfının siyasal hareketi vs.) nasıl öznellikten nesnelliğe geçiş olarak adlandırılır?

Bilince giden yolun "öznelliklerden arınma"dan geçtiğini nasıl söyleyebiliriz?

Söyleyemeyiz...

İşçi sınıfının kendiliğinden, içgüdüsel tepkileri, "öznel" tercihlerden değil, nesnel belirlenimlerden ortaya çıkar. Bu nesnel belirlenim, sömürü olgusudur, sömürünün somut elle tutulur mekanizmalarıdır, ideolojiler arasındaki mücadelede ortaya çıkan gündelik pozisyonlardır, zor aygıtının işçi sınıfına doğrudan etkileridir...

Sınıf tavrı ise, eğer canlı, dinamik, siyasal açıdan işlevsel bir nitelik taşıyacaksa, bütün bir nesnellik açısından "öznel" tercihler, "öznel" önce-

[22] Louis ALTHUSSER, *Lenin ve Felsefe*, çev: Bülent Aksoy-Erol Tulpar-Murat Belge, Birikim Yay., 1976, s. 22.

liklerle birlikte vardır. Ve hiç kuşku yok, kendi kırılmaları, kendi eksiklik ve parçalılıklarıyla beraber...

Althusser'in modelinin altyapısını marksizmin inkarı zor bilimsel kazanımları oluşturmaktadır. Marx'ın büyük bilimsel buluşu sömürü düzeninin üzerindeki süslü püslü şalın kaldırılmasını, kapitalizmin nesnel anlamda anlaşılabilir kılınmasını sağlamıştır. Ancak, bir proleter sınıf tavrı, ondan ayrılamasa bile, verili nesnelliği "anlamak"la sınırlı değildir. Proleter sınıf tavrı, devrimci sınıfın kapitalist düzenin yıkılması ve sınıfsız topluma giden sancılı süreçte "gereken" araçlarla donanmasıdır. Bunun kapitalizmin ve sınıflar mücadelesinin nesnelliğini örten bütün öznelliklerden arındırılmasına indirgenmesi, tekrar olacak, "akılcı" bir tutum olmaz.

Sınıf tavrı, "bilinç"in "içgüdü"ye, "nesnel"in "öznel"e üstünlüğü değildir. Sınıf tavrı, bir siyasal-teorik hattın, tarih bilinciyle donanmış bir programatik-örgütsel çerçevenin yardımıyla merkezi bir hedefe yöneltilmiş, bilinçli-içgüdüsel, tam-eksik, gerçek-yanlış kavrayışların bütününden oluşur. Eğer, Althusser terimlerinde ısrar edeceksek, sınıf içgüdüsünün temel problemi, dağınıklığı ve kesintili olması, tarih bilinciyle temasının zayıflığıdır. Sınıf tavrında bu temas az çok istikrarlı hale gelmekte, ama asıl önemlisi, "dışardan" aldığı yardımla, proletaryanın sınıf mücadelelerindeki gündemi merkezileşmektedir.

Bu saptamaları yaparken hareket noktamız, işçi sınıfı hareketi ile komünist hareket arasındaki doğal ayrımdır.

Bu ayrım üzerine, Kautsky'nin Lenin'in "çok doğru" bulduğu bir değerlendirmesine göz atmakta yarar vardır:

> "Tasarıda şöyle deniyor: 'Kapitalist gelişme sonucu, proletaryanın sayısı arttığı ölçüde, kapitalizme karşı mücadeleye zorlanmakta ve bu mücadeleyi başarabilir güce ulaşmaktadır. Proletarya, sosyalizmin imkan ve gereğinin 'bilincine varmaktadır'. Bundan ötürü, sosyalist bilinç, proleter sınıf mücadelesinin doğrudan doğruya zorunlu sonucu olması gerekir.' Oysa bu tamamen yanlıştır. Doktrin olarak sosyalizmin kökleri, besbelli ki, proletaryanın sınıf mücadelesi ile aynı ölçüde günümüzün ekonomik ilişkilerinde bulunmaktadır; bu ikincisi kadar kapitalizmin doğurduğu yığınların yoksulluğuna karşı mücadeleden hareket etmektedir. Ama sosyalizm ve sınıf mücadelesi, birbirine paralel olarak fışkırıp gelişirler

ve birbirlerini doğurmazlar; ayrı ayrı ön şartlardan meydana gelirler." [23]

Kautsky'nin eleştirdiği tasarı, Avusturya Sosyal Demokrat Partisi'nin 1901'deki yeni program tartışmalarında hazırlanmış. Avusturya, ya da bir başka yer... Bu önem taşımıyor. İşçi sınıfı ile sosyalist mücadelenin tarihi arasındaki açıyı hesaba katmak istemeyenler her tarihte, her yerde elhak devredeler... Bunlara itiraz edenler de...

"Kitlelerin sosyalizm doğrultusundaki bilinçli çabalamaları ve özlemleri ile sosyalist bir psikoloji kazanmalarının mümkün olduğu varsayılmaktadır. Kitlelerin sosyalizm doğrultusundaki bilinçli çabalamaları ve özlemleri ile sosyalist psikoloji birbirine karıştırılmamalıdır. Sosyalist psikoloji, ekonomik hayatta egoist dürtülerin yokluğunu öngörür; oysa sosyalizm doğrultusundaki özlem ve mücadeleler, proletaryanın sınıf psikolojisinden kaynaklanır. Proletaryanın sınıf psikolojisi ile sınıfsız sosyalist psikoloji arasında ne kadar çok temas noktası olursa olsun, yine de derin bir uçurum bunları birbirinden ayırır." [24]

Hiç kuşku yok, Marx ve Engels yukarıda birbiri ardına yer verdiğimiz Kautsky-Trotskiy değerlendirmelerine ve bunun ötesinde leninist geleneğin benzer yaklaşımlarına, öncesinde, kendi dönemlerinde pek itibar etmediler. Bu tercihleri konusunda bir dizi yorum yapılabilir. Bazılarına daha önce değinmiş bulunduk. Belli açılardan psikolojist denilebilecek, ancak yabana atılmaması gereken bir açıklama ise şöyle:

"Zamanın hâkim eğilimleri ya Fransız Devrimi'nin komplocu Jakoben geleneklerinden kalma idi ya da sermaye ve emeğin kendi aydınlanmacı idealleri temelinde uzlaşacağına inanan ütopyacı küçük burjuva sosyalistlerinden geliyordu. Her ikisi de işçi sınıfına karşı aynı ölçüde elitist bir tutum içinde idi. Birincisi, sınıfın desteğini alarak onun adına hareket etmek istiyor; ikincisi ise bütün iyi niyetli insanlar aklın gücüyle ikna edilene kadar sınıfın pasif kalmasını talep ediyor idi. Marx bu tutumları uzun süre önce

[23] Karl KAUTSKY, aktaran: Lenin, *a.g.y.*, s. 51.

[24] Lev TROTSKY, *Sonuçlar ve Olasılıklar*, Kardelen Yay., 1990, s. 85.

> reddetmişti ve canlı bir işçi sınıfı hareketi bağlamında onlarla birlikte mücadele etmeye hazırken, böyle bir bağlamın dışında kalan zayıf ve içine kapanmış klüp ve derneklerde herhangi bir şekilde çalışmanın kendisi için zaman kaybına neden olacağını düşünüyordu." [25]

Marx'ın işçi sınıfına karşı "sevecen" tutumuna gerekçe olarak gösterilen bu "politik" davranma kaygısı, anlaşılır olmakla birlikte, bazı açılardan gerçekçi değildir. Marx'ın "elitist" bulduğu öne sürülen eğilimlerin bir bölümü önemli dönemeçlerde Marx'ın kendisine göre çok daha fazla etki ve ilişkiye sahip oldular sınıf içerisinde. Marx'ın "herhangi bir örgütte çalışmama" halinden memnunluk duyduğu bazı kesitlerde de, elbette başkaları (bazen Proudhon'cular, bazen Lasalle'-cılar, vd.) "canlı bir işçi sınıfı hareketi bağlamında onlarla birlikte mücadele" etmekteydi.

Demek ki, Molyneux'nün belli bir doğru atfedilecek açıklaması tek başına yeterli değil. O halde, Marx'ın sınıfa müdahaledeki isteksizliği üzerinde daha fazla durulmalıdır. Burada Marx'ın işçi sınıfına ilişkin politik müdahalelerden çok bilimsel yardımları yeğlediği unutulmamalıdır. Sınıfın sendikal veya sosyal demokrat yapılarda yaygın bir örgütlenme sürecine girdiği on yıllar boyunca Marx ve Engels mücadelenin kendiliğinden öğretici ve ayıklayıcı özelliğine fazla güvendiler. Üstelik kendilerini de bu nesnel öğretmenin otoritesine boyun eğmeye her zaman hazır tuttular.

Mücadelenin öğreticiliği; belki...

Ya mücadelenin kendisi?

Bir sınıfın mücadeleciliğinin -öyle gizli, içten veya dipten değil, Marx'ın alışık olduğu biçimde açık, cepheden- güvencesi var mıydı?

Marx'ı yanıltan da büyük ölçüde bu konudaki iyimserliği olmuştur. Ama Almanya'da, ama Fransa'da, ama İngiltere'de, hemen her durumda sokağa çıkan bir işçi sınıfına tanık olan Marx ve Engels, müdahale araçlarından çok, yardım yollarının arayışı içerisine girdiler.

Orada durmadı... Mücadelenin öğreticiliği ve ayıklayıcılığı düşüncesini başkaları 20. yüzyıla taşımakta gecikmedi. Lenin'in Ne Yapmalı'sını ve 1903 II. Kongre'deki tutumunu marksist bulmayan Rosa Luxemburg'un

[25] MOLYNEUX, *a.g.y.*, s. 25.

1904'de kaleme aldığı "Rus Sosyal Demokrasisinin Örgütsel Sorunları", yeni yüzyılın tek başına "Ne Yapmalı"cılara terk edilmeyeceğini müjdeliyordu. Dışarıdan işçi sınıfına yapılacak müdahaleler yerine sınıf mücadelesinin öğretici yönüne güvenmeyi görev bilen bir yaklaşımdı bolşeviklerin karşısına çıkarılan. Devrimci olmasına devrimciydi ama, iş gerçekçiliğe gelince, orada oturup düşünmek gerekiyordu...

İşçi sınıfının mücadele içerisinde öğrenmesi perspektifi elbette bir kalemde geçilecek bir şey değil. "Doğal dersler"in sınıf mücadelelerinin genel yapısı içerisinde çok önemli bir yeri var. Marx'ın Komün'e yaklaşımında hep buna, kendiliğinden öğrenmeye bel bağladığını görürüz. Engels, işçi sınıfının geçeceği bir parlamenter mücadele döneminin İngiliz işçilerine paha biçilmez bir öğretmenlik yapacağını yazmış durmuştur.[26] Ve Lenin'de de vardır aynı yaklaşım. Kimi durumlarda hareketin kendisini mutlaka yaşamın akışından çıkaracağı derslerle yenileyeceğinden söz etmiştir.

Ancak çok önemli bir fark vardır Lenin'in yaklaşımında. Lenin, bütün bu "ders çıkarma" sürecinde yalnızca sınıfın yatay bileşimini değil, sınıfın dikey örgütlenişini, yani öncü örgütlenmeyi de kapsayan bütün kurumsallaşmaları hesaba katmıştır. Mücadeleden öğrenmek için de müdahale gerekir!

Artık, işçi sınıfının kendiliğinden mücadelesinin örgütsel biçimlerinden birisi olan ve istikrarlılıkları oranında mücadelede sürekliliği sağladıkları varsayılan sendikalar üzerinde durmanın zamanı geldi. Önce, sendikalar nedir?

> "Sendikalar sosyalizmin okullarıdır. İşçilerin kendilerini eğittikleri ve sosyalist oldukları yer, hemen gözleri önünde ve her gün sermaye ile mücadele sürmekte olduğundan, sendikalardır. Doğası ne olursa olsun, istisnasız bütün politik partiler kitlelerin coşkusunu ancak çok kısa bir süre için, anlık olarak ellerinde tutabilirler; diğer yandan sendikalar kitleleri daha kalıcı bir biçimde tutabilirler; tek başlarına gerçek bir işçi sınıfı partisini temsil etme ve sermaye iktidarına karşı koyma yeteneğine sahiptirler." [27]

[26] Friedrich ENGELS, *a.g.y.*, s. 96.

[27] K. MARX, aktaran: D. McLellan, *The Thought of Karl Marx*, 1971, s. 175.

1869'da Marx'ın sendikalara biçtiği misyon çağımızda büyük ölçüde reddedilmek zorundadır. Nitekim leninizm, bu yaklaşımdan sadece sendikaların "okul" olma işlevini miras olarak kabullenmiştir. Bir sosyalizm okulundan çok, bir siyaset okulu... İşçi sınıfına iktisadi mücadelenin yetersizliğini gösterecek, onu örgütlü mücadeleye özendirecek, onun yeni arayışlar içerisine girmesini sağlayacak önemli bir mücadele okulu...

"Ne Yapmalı"cılar böyle bakıyorlar sendikalara...

Nedeni son derece basit. İstisnasız bütün kapitalist ülkelerde, çok değil, Marx yukarıdaki pasajı yazdıktan yirmi yıl kadar sonra, sendikaların kapitalist sisteme bağlanmasında önemli gelişmeler yaşandı. Bu gelişmeler yeni yüzyıl boyunca sürdü ve kimi zaman, ancak devrimci komünist partilerin müdahaleleriyle geçici duraksamalar yaşadı. Bunun dışında, sendikalar, her zaman için geri, uzlaşmacı, erteleyici ve birçok durumda devrimci siyasal mücadeleyi dışlayıcı bir karakter taşıdı. Bu karakteri görmezden gelip, sendikaları kutsamak cinayet, bu karakterin uğraşılarak kalıcı bir biçimde ortadan kaldırılacağını sanmak ise siyaseten intihar olacaktır. "Ne Yapmalı"cıların kitabında bunlar yoktur.

Kitapta, sendikaların bir devrimci araçtan çok, bir devrimci alan, sendikal bilince karşı devrimci siyasal tavrın konduğu bir mücadele alanı olduğu yazmaktadır. Gelişmiş ülkelerde işçi aristokrasisine karşı bayrak açmayı kapsayan, bizde de sendikal bürokrasileri teşhir ve kuşatma operasyonunu öne çıkartan bir devrimci mücadele alanı...

Elbette, sendikaları sağlıklı yapılar haline getirmeye çalışacağız. Elbette, alternatif sendikal politikalar geliştireceğiz. Bunu, siyasal partiyi ikame etmek için veya onun görevlerinin bir bölümünü devretmek için değil, sınıfın örgütlü gücünü pekiştirmek için yapacağız. Ama, kısmi başarılarla kendimizi sarhoş etmek veya bugün yaygın olan biçimiyle sendika bürokrasisinde köşe kapmaca oynamak yok!

Burada bir hatırlatma yapmakta yarar var. Literatürde sendikal bilinç denilen şey, bütün dokularıyla siyasal bir bilinçtir ve işçi sınıfı hareketi içerisinde bir sapmadır. Böyle olduğu için mücadele edilmelidir. Bir siyasal bilinç, bir siyasal eğilim olduğu ve düzenin ideolojik-siyasal meşruiyetine katkı sağladığı, kimi durumlarda sosyal demokrat, bazen liberal, az da olsa şimdilerde olduğu gibi gerici-dinci kanallara aktığı için karşı konulmalıdır. Yoksa sendikal bilinci apolitik diye eleştirmeye kalkmak

veya eksikli bulmak, son derece büyük bir yanlış olacaktır. İşçi sınıfının kendiliğindenlik haline fazlaca tekabül etse bile, sendikaların kurumsal ve ideolojik yapıları bu kendiliğindenliğe açık ya da örtülü siyasal yanıtlar vermektedir.

"Bilinç taşıma" konusunda sendikaları şimdilik bir kenara koyalım. Kendiliğindenlik ve bilinçlilik diyalektiğinde önemli bir sorun oluşturduğuna inandığım "öncü işçi" kavramına biraz değinmek istiyorum.

İşçi sınıfı içerisinde ancak belli bir bölümün, bir azınlığın, sosyalist mücadeleye örgütlü olarak katılacağı "Ne Yapmalı"cılar arasında genel kabul görür. Bu aynı zamanda, devrimci öncünün sınıfın ancak belli kesimlerini, belli öğelerini kapsayacağı anlamına da gelir. Peki, hangi kesimlerini?

Bu soruya ayrılmış bağımsız bir bölüm var bu kitapta. Ancak bu bölümde tartıştıklarımızla doğrudan ilintili nokta, öncü örgütlenmenin mutlaka "öncü işçiler"e ulaşma, onları kapsama zorunluluğu...

> "... sınıfın ileri, bilinçli, öncü kesimlerini ülke çapında kazanmayı (belli ölçüde de olsa) başarmış olmasıdır. Öncüyü kazanmak devrimci parti teorisinin kilit sorunlarından birisidir." [28]

Burada Haluk Yurtsever ile polemik amacım yok. Ancak, bir anlamda ağız alışkanlığı denilebilecek "öncü işçileri kazanmak" perspektifinin kendi içerisinde ciddi çelişkiler taşıdığını vurgulamak gerekiyor. Sendikaların işçi sınıfı içerisindeki en istikrarlı ve kurumsal örgütlülük olduğu düşünülürse, "öncü işçi"lerin örgütlenmesi dendiğinde şöyle bir durmak zorunlu hale geliyor. Yükseliş dönemleri dışında, sınıfın bilinçli öncüsü siyasal örgütlülüğün (veya örgütlülüklerin) dışında kalıp da, (bir genel kural olarak) öncü işçi olunmaz.

Bu durumda mümkün olan, "önde gelen" işçilerdir ve bunların kazanılması hiç de zorunlu değildir. Kapitalizmin az çok istikrarla seyrettiği dönemlerde, "Ne Yapmalı"cılar öncü işçi olamayan, ancak, mevcut sendikal anlayış ve önderlikler karşısında kuşku ve huzursuzluk üreten ve göreli olarak kenarda kalan unsurlara daha fazla dikkat etmek zorundadırlar. Hatta, sendikalı olmayan işçiler arasında, yani sendikal hareketin okuluna uzak kalmış işçiler arasında da yabana atılmayacak bir potansiyel

[28] Haluk YURTSEVER, *Sınıf ve Parti*, Dönem Yay., 1989, s. 134.

bulunduğu unutulmamalıdır.

Öncü işçi kavramı ise, kitle hareketinin siyasal örgütlülüğü zorladığı, hatta kimi durumlarda önüne geçtiği yükseliş dönemlerinde gerçek bir karşılık bulur. Bu dönemlerde mevcut bütün ideolojik, siyasal dengeler altüst olduğu gibi, sınıfın alışılagelmiş örgütlülüğünde de bozulmalar olur. Yeni örgütlenme arayışları, yeni mücadele araçları ortaya çıkar ve bu dönemde yıldızı parlayan "öncü işçiler", eski zamanların "önde gelenleri"nin tutuculaştırıcı zihniyetini tehdit ederler.

Bu konunun üzerinde durmak şu nedenle gereklidir: İşçi sınıfı içerisinde sosyalist hareketin uzağında, ama onun mutlaka ulaşması gereken ve hiç bozulmadan kendini var eden bir "öncü" havuzu olduğunu sanmak, baştan devrimci politikaları uykuya yatırmak anlamına gelecektir. Bu söylenenlerin evrensel boyutları bir yana, Türkiye işçi sınıfının geleceğinin esas olarak, sınıfın köşe başlarını tutmuş güvensiz-yılgın öğelerde değil, dinamik, canlı, yaratıcı ve alıcı genç kuşaklarda olduğunu söylememiz gerekmektedir. Geçmişin mücadele pratiğinden gelen ve ne olursa olsun "öncü" kategorisindeki yerlerini her gün pekiştiren yoldaş işçiler açısından ise, bu tartışmada herhangi bir problem yoktur; olamaz...

Bütün bu yazdıklarımızda, hep, birbirinden ayrı "iki" kanal tasavvuru var. Dilerseniz tekrar edelim; bir tarafta parti, diğer tarafta sınıf...

"Bunlardan hangisine ağırlık vermeli" türünden bir soru, sınıfsız toplumа doğru yola çıkan komünistler için büyük bir lüks. Ancak, daha önce de tartışıldığı gibi, soru "sınıfın deneyleri mi, öncü örgütlenmenin 'öznel' yaklaşım ve hedefleri mi"ye dönüşürse, verilecek cevap kaçınılmaz biçimde "her ikisi de" gibi bir ortalamacılıktan kurtulamayacaktır. Ama sorun varlığını sürdürmektedir.

Bu soru için örneğin Marx'ın cevabının "önce sınıfın deneyleri" olduğunda birçok marksist birleşiyor.[29]

Bu durumda, "Ne Yapmalı"cılar açısından devrimci mücadelenin olmazsa olmazlarından birisi olarak, "öncülük" nasıl bir yere sahip olacak?

İşçi sınıfının öncü örgütlenmesinin sınıfın bütününde olmayan bazı özelliklere sahip olması gerekiyor. Bu gerekirlilik çok basit bir şey olarak görülebilir, ancak, öncülükten işçi sınıfına içkin olan bir şeyi ortaya

[29] Ralph MILIBAND, *Marxism and Politics*, Oxford University Press, 1977, s. 120.

çıkarmayı veya onun en ileri kesimlerini bir araya getirmeyi, daha olmadı sınıfı her daim çeken bir lokomotif olmayı anlayanlar olduğu sürece bu konuların üzerinde durmamız gerekiyor.

En başta şu var:

> "Sınıfla öncüsü arasındaki fark ortadan kalktığında sınıflar da ortadan kalkmış olacaktır." [30]

Sınıfla öncüsü arasındaki farkın sınıflar mücadelesi nihayete erinceye kadar devam edecek olması, öncü örgütlenmenin temel görevinin bu farkı gidermek, yani kendisini sınıfa "taşımak" olduğu genel kanısına ciddi bir gölge düşürmektedir. Bu kitabın kendisine konu seçtiği tartışma başlıklarının en önünde zaten bu gelmektedir: Öncü örgütlenme kendisine ait özellikleri sınıfa taşıyarak mı önderlik eder?

Bu soruya değişik açılardan cevap vereceğiz. Ancak burada tersinden bir yaklaşımda bulunalım. Bilindiği gibi Lenin öncesinde "bilinç taşıma" ekolünü temsil eden iki önemli marksist var. İlki Plehanov, ikincisi ise belki şaşırtıcı ama Kautsky...

Bunlardan Kautsky'yi reformist ve uzlaşmacı yapanlardan birisi de "bilinç taşıma" veya sınıfı "aydınlatma" misyonunun fetişleştirilmesidir:

> "Sosyal demokrasinin temelinde, partinin sınıfı temsil ettiği yatar. Partinin dışında sınıfın bilinci yoktur. Öyle ki, Kautsky'nin sınıfın partiden bağımsız olarak yapacağı şeylerden, özellikle de 'zamanı gelmemiş erken' bir devrimden korkusu büyüktü. İktidara el koyan parti olmalıydı. Sınıfın diğer örgüt ve eylemleri faydalı olabilmekle birlikte, muhakkak sınıf bilincinin kaynağı olan partiye bağımlı olmalıydı." [31]

---

[30] Ertan GÖKSU, "Partileşme Görevi ve Leninist Parti", *Ekimler*, 1, s. 157. (Yazdığı her dergide, "aydın oportünizmi" diye *Gelenek* yazarlarından yakın ilgisini esirgemeyen Göksu'yla da polemik derdim yok. Tersine, zaman zaman değineceğim yazısının Türkiye'de leninist örgüt teorisi konusunda kaleme alınmış en cesur ve anlamlı metinlerden birisi olduğunu belirtmek istiyorum. Bu, konuya ilişkin yazdıklarında katılmadığımız noktalar olmadığı anlamına gelmiyor. Şu oportünizm meselesine gelince... Önce yazdıklarımızı, sonra yaptıklarımızı dikkatlice gözden geçirebilir. Veya işe tersinden başlayabilir. Tercih kendisinin!)

[31] Chris HARMAN, *Parti ve Sınıf, Sosyalizmin Krizine Marksist Yanıt'ın içinde*, çev: Erdal Taşkıran, Koral Yay., 1990, s. 130.

Harman'ın problemleri kendine... Ancak, Kautsky için söylediklerinde büyük bir gerçeklik var. Parti-sınıf ilişkilerini statik, tek yanlı, lineer bir süreçte tanımlayan Kautsky ile Lenin'in partisi arasında büyük bir ayrım bulunuyor. Lenin'in partisi, sınıfla ilişkilerinde devingen, sıçramalı ve karşılıklı bir ilişki içerisindedir. Ve leninist partide işçi sınıfını "bilinç"lendirmek merkezi misyon değildir!

İşçi sınıfı partisi ile sınıf hareketinin iç içe geçemeyeceğini söyleyenler arasında da konuya ilişkin önemli ayrımlar bulunmaktadır. Lukacs, ilk dönem çalışmalarında komünist partisinin sınıftan özerkliğini savunurken, proletaryanın sınıf bilincini tarihsel bir biçimde taşıyan komünist partisinin bu bilinci proletaryaya bağımsızlığı sayesinde gösterebileceğini[32] yazmaktadır. Partinin sınıfın aklı olarak düşünülmesi bütünüyle meşru ve Lukacs'ın yaklaşımında tutarlıdır da. Ancak, partinin sınıfa "yaşadığı nesnelliği yeniden üreterek bilimsel ve tarihsel bağlamda sunması" misyonu, partinin kapitalist sistemin çetrefil yapısına karşı mücadele ederken proletaryaya Lukacs'ın sandığı gibi "bütün"ü mü, yoksa, zayıf veya ağırlıklı noktayı mı göstereceği tartışmalıdır. Bolşevizm, proletarya ile öncü arasındaki ilişkide partinin işlevinin somutu soyutlayarak sınıfı "gerçek"le yüz yüze getirmekten çok çok öte olduğunu kanıtlamıştır.

Konuya Lukacs'ınkine benzer bir biçimde yaklaşan çok sayıda marksist vardır. Örneğin Savran, işçi sınıfının komünizmin bilimsel temeline erişeceği yer, "pratik ile teorinin bir sentez halinde birleşmiş olduğu devrimci partidir"[33] görüşünü savunmaktadır. Mutlaka belli doğrular içeren bu yaklaşımın fazla kitabi olmanın dışında, siyasal partiye dair pozitivist bir bakış açısını hakim kılmak gibi gereksiz sonuçlar doğuracağı da açıktır.

Devrimci parti, "işçi sınıfının aklı", bir siyasal mücadele aracıdır. Bu mücadelede bilimsel kazanımlar merkezi bir yere sahip olmakla birlikte, partinin misyonlarını yerine getirmede asıl işlevli olan, siyasal üretim ve bu üretimin somutlandığı bir dizi araçtır. Bu siyasal üretim, yalnızca komünizmin bilimsel temellerine erişmiş olan proleterlere somut hedefler göstermez, buna ek olarak ve daha da önemlisi, doğrudan proleterleri bir mücadele birliğine çeker. Bir anlamda kendi somutluklarında düzene karşı öfke duyan proleterlere "işin aslı"nı anlatma misyonu düzene öfke-

[32] LUKACS, *a.g.y.*, s. 326 (1922).
[33] SAVRAN, *a.g.y.*, s. 51.

nin yeni biçimlerini yaratma misyonuyla iç içe geçer!

Bu "siyasal" misyonun, işçi sınıfının kendi başına ulaşabileceği mücadele noktası konusunda iyimser tahminler yapan 19. yüzyıl marksizmine pek sevimli gelmemesi son derece anlaşılır bir şeydir. İngiliz çartist hareketini "fazla siyasal" bulan Engels'in yanılgısının altında bu iyimserlik yatmaktadır.

19. yüzyıl bir yana, "Ne Yapmalı"cıların 1917 Ekim Devrimi ile taçlandırılan büyük mücadelelerinde sınıf-parti ilişkilerinde gerçekten bizim ileri sürdüğümüz türden bir öncülük anlayışı mı, yoksa, son tahlilde işçi sınıfına bağımlı bir siyaset tarzı mı egemenlik kurmuştu? Önce bizim kabullenmeyeceğimiz türden bir cevap:

> "Denebilir ki, Lenin partinin kavrayışını aşarak Rus işçi ve köylülerine ulaşabildi; onlara ne kadar hitap ettiyse, partiyi de o kadar hitap etmeye zorlayabildi. Bu fikir teorik bir genelleme olarak ifade edilirse, partinin işçi sınıfı karşısında çoğu kez yüksek derecede bir özerkliği muhafaza etmesine, partinin taleplerinin ve disiplinin güçlü olmasına rağmen, Lenin için partinin son analizde sınıfa tâbi ve ona bağımlı kalmaya devam ettiği söylenebilir. Leninist parti teorisi, sosyal demokrasiyi karakterize eden ve daha sonra en grotesk biçim ve boyutlarını resmi Sovyetler Birliği ve dünya Komünist Partileri'nde bulan, fetiş haline getirilmiş bir parti sadakatini hiçbir şekilde kapsamaz."[34]

Lenin'in parti içi önderlik konusundaki tarzına burada hiç değinmek istemiyorum. Konumuz açısından yukarıdaki alıntıda önemli olan, "Lenin'in kendi partisi ile işçi sınıfı arasında ortaya çıkan açılmalarda sınıfın yanında saf tutarak partiyi islah etmesi" iddiasıdır. Bu iddia gerçekleri yansıtmamaktadır!

Bu model, 1905'te ve 1917'de iki kez ortaya çıkan dramatik gelişmelere rağmen gerçekleri yansıtmamaktadır. Nedir bu dramatik gelişmeler? Partinin sınıf hareketinin zaman zaman gerisine düşmesi, ileriye atılmaya hazır proletaryanın kendi duygu ve hareketliliğinin karşılığını "öncülük" iddiasındaki partide görmemesi ve parti yönetiminin sınıfın devrimci atılım için taşıdığı büyük enerjinin artık ortaya çıkmaya başladığını anlamak

[34] MOLYNEUX, *a.g.y.*, s. 108.

istememesidir. Lenin işçi sınıfının partiyi de sıçrattırıcı bir kalkışmaya hazır olduğunu hissettiği her dönemde yüzünü parti MK'sına döndü, arkasına başta partili işçiler olmak üzere sınıfın ihtilalci ruhunu almaya çalıştı.

Sınıfın bir kalkışmaya hazır olduğunu hissettiği her dönemde...

Lenin'deki "son tahlilde sınıfa tabiyet" değildir. Lenin, gözü gibi sakındığı bolşevik partinin sınıfın gerisine düşmesine izin vermemek için her olanağı kullanmıştır. Burada sınıfın gerisine düşmek, "sınıfın yakaladığı doğrulara partinin ulaşmaması" değil, partinin sınıfın atılganlığına hitap etmeyen, bu anlamda bir önceki evreye ait olan araçlarında ısrar etmesidir. Burada şart; mutlak şart şudur: Sınıfın ruh hali ile partinin programı ve tarihsel misyonunda sıkı sıkıya belirlenmiş ilkeler arasında siyasal koşutluk sağlanabilmesi...

Leninizmi inkar etmek veya leninizmi istedikleri kalıba sokmak isteyenlerin ileri sürdüğü türden bir "teslimiyetçi" yaklaşımı Lenin hiç sergilemedi... Muzaffer proletaryanın belki de en ileri kesimlerinin 1919 ve '20'de Moskova, 1921'de Kronstad kalkışmalarındaki her tür devrimci veya en azından iyi niyetli öğe, bolşeviklerin temsil ettikleri sınıf temelli tarihsel misyonlara uzak düşmeleri nedeniyle ilk ikisinde siyasal, üçüncüsünde askeri yöntemlerle etkisizleştirildi.

Şimdiye kadar tartıştıklarımızı hatırlatıcı kimi başlıklar açarak devam edebiliriz.

"Ne Yapmalı"cılar açısından, işçi sınıfının siyasal öncüsü, sınıflar mücadelesini bilimsel anlamda kavramakla yetinmeyen, aynı zamanda sınıflar varoldukça bu kavrayışla arasında önemli bir mesafe kalan geniş emekçi kitleleri devrimci bir programın mücadele bayrağına çekecek siyasal-ideolojik araçları geliştiren bir azınlık örgütlenmesidir. Bu örgütlenme, devrimci sınıfın ileri çıkışlarına açık, durgun ve geri ortalamasına karşı duyarsız kalacaktır. Bu duyarsızlık- devrimci perspektif güme gitmesin diyedir:

> "Öncü sınıfın, ideolojisinden ve bu sınıfın yalnızca en aktif politik temsilcileri için ulaşılabilecek derecede yoğun bir bilimsel biçim altında ifadesini bulmuş olan gerçek bilinci, çoğu zaman çoğunluğun vasat düzeydeki görüşü içinde boğuluyor." [35]

[35] Yuriy KRASİN, *Devrim Sürecinin Diyalektiği*, Konuk Yay., 1978, s. 93.

Yine "Ne Yapmalı"cılar açısından, leninist partinin sınıf içerisinde ancak sınırlı bir kesimi kendi örgütsel yapısının içinde var edebilmesi, partinin eksikliği, devrimci görevlerini yerine getirememesi biçiminde ele alınamaz. Nicel anlamda sınırlı olmak, nicelik sorunu değil, nitelik sorunudur:

> "Komünist parti, işçi sınıfının en sınıf bilinçli, ileri, devrimci kesimini temsil eder. Komünist Parti, proletaryanın azınlığını oluşturur ve işçi sınıfının baskı altında olduğu kapitalist toplumda başka türlüsü olamaz. Proletaryanın ahlakça pekiştirilmesi, kapitalizmin mirasından kendini kurtarması ve büyük çoğunluğuyla Partiye katılması için burjuvazinin devrilmesinden sonra çok zaman geçecektir. Kapitalizm altında işçilerin ancak azınlığı sınıf bilincine sahiptir." [36]

Ve nihayet, "Ne Yapmalı"cılar, siyasi mücadelede işçi sınıfının rolünün, ancak ve ancak aynı sınıfın kendi tarihsel misyonunun farkına varması ile başarıya ulaşabileceğini düşünmezler. Devrimci bir atılım için sınıfın genel anlamda kendi öncüsü gibi bakabilmesi ve hissedebilmesi hiç de zorunlu değildir ve 1922'de coşkulu Macar marksisti bu konuda biraz yanılmaktadır:

> "Hangi yöne hareket edileceğini belirleyen faktörler arasında proletaryanın kendi tarihsel konumlanışına dair doğru bir anlayışa sahip olması birinci önem taşımaktadır." [37]

Tekrar leninizme ve onun temel dayanaklarından birisi olan "dışarıdan bilinç götürme" olgusuna gelmiş oluyoruz. Bu bölümün başında vurguladığım gibi, tümüyle bir kenara koymamakla birlikte, "bilinç taşıma"nın leninist örgüt teorisinin temeli olmadığını kavramak gerekiyor.

Her şeyden önce, ortada, bir yerlerde bulunan bir şeyleri sınıfa taşıma sorunu varsa -ki var- bu tek başına "bilinç" olmayacaktır. "Bilinç" kavramına ne kadar fazla sayıda anlam yüklenirse yüklensin, öncü örgütlenme işçi sınıfına kavgacılık, otorite ve bir aidiyet duygusu da taşır. Bütün

[36] *Lenin'in Parti Öğretisi*, Yorum Yay., 1992, s. 13.
[37] LUKACS, *a.g.y.*, s. 311 (1922).

bunların "bilinç" başlığında toplanması ancak bir yere kadar mümkündür. Zaten asıl sorun bu değildir. Öncü örgütlenme yalnızca "kendisinde olan"ı taşımaz. Sınıfın kimi çıkış veya hareketliliklerini maniple etmeye çalışır, zaman zaman sınıfın geniş kesimlerini sürükler, sınıfa yalın ve yoğunlaştırılmış hedefler gösterir. Ve elbette bütün bunlarla birlikte, bilinç taşır.

Daha fazla yol alabilmek için, önce Lenin ne diyor ona bakalım:

> "İşçiler arasında, Sosyal Demokratik bilincin olamayacağını söyledik. Bu bilinç, onlara, dışardan ulaştırılmalıydı. Bütün ülkelerin tarihi gösterir ki, işçi sınıfı, sadece kendi çabasıyla, ancak sendikacılık bilincini geliştirebilir, yani sendikalar içinde birleşmenin, işverenlere karşı mücadele etmenin ve hükümeti gerekli işçi kanunlarını kabul etmeye zorlamanın vs. gerekli olduğu bilincini geliştirebilir. Oysa sosyalizmin teorisi, mülk sahibi sınıfların eğitim görmüş temsilcileri tarafından, aydınlar tarafından geliştirilmiş olan felsefe, tarih ve iktisat teorilerinden doğup gelişmiştir." [38]

Bu pasaj, tek başına Lenin'in yaklaşımının tamamını elbette vermiyor. Hatta kimileri buradan yola çıkarak sınıfa dışarıdan gidecek "yardım"ın bir atımlık olduğunu, bunun da marksizmin olgunluk döneminde gerçekleştiğini yazmışlardır. Gerçekten de Lenin ele aldığımız paragrafta, marksizmin bir bilim olarak ortaya çıkışını ve bu bilimin işçi sınıfının evrensel kılavuzu haline gelişini tarif eder görünmektedir. Ancak Ne Yapmalı'nın başka birçok bölümünde Lenin'in işi bununla sınırlamadığı görülür.

Daha önce de değindiğimiz gibi, Lenin'in "dışarıdan bilinç" saptaması yeni bir şey değildi. Plehanov ve Kautsky işçi sınıfına bilincin ancak dışarıdan gidebileceğini daha önce yazmışlardı. Hatta genel olarak bu dış yardıma pek sempatiyle bakmadıkları bilinen menşeviklerden Akselrod, örgütsel yapıyı aşırı merkeziyetçileştirmediği sürece bu saptamaya hiç itiraz etmemişti.[39]

"Dışarıdan bilinç" tezlerine en ciddi karşı koyuş Rosa Luxemburg'dan gelmişti. Rosa, bu tez üzerine inşa edilecek bir devrimci mücadelenin işçi

[38] LENİN, *a.g.y.*, s. 41.

[39] Leopold H. HAIMSON, *The Russian Marxists and the Origins of Bolshevism*, Beacon Press, 1966, s. 129.

sınıfının kendiliğinden mücadelesinin taşıdığı muazzam gücü küçümsemekten başka bir şeye yaramayacağını ileri sürmekteydi. Ve kimilerine göre, bu itirazında haklıydı da...[40]

Rosa yanıldı. Hem de ciddi bir biçimde yanıldı. Zamanında Engels'i de "aldatan" Alman sosyal demokrat hareketi, Rosa'yı bir kez şaşırttı (1914'te savaş çıktığında), ikincisinde katletti. Güçlü ve yaygın bir işçi hareketinden karşı devrimin kılıcına evrilen Alman sosyal demokrasisinin serüveni, devrimci müdahaleler olmadığı için sürekli olarak bir sendika bürokrasisini ve parlamenter budalalıkları besleyen proletaryanın kendi haline bırakıldığında geleceğini nasıl karartacağına çok acı bir örnek oluşturmuştur.

Ve burada artık vurgulamak gerekir: Ne Almanya'da, ne işçi sınıfının iktidarla tanıştığı Rusya'da, ne de başka bir yerde, "işçi sınıfına bilinç taşınması" misyonu "işçi sınıfının siyasal alana taşınması" misyonundan daha fazla önemli değildir. İkincisinin ancak bilinç taşınarak mümkün olduğu ise, önemsiz sayılamayacak bir gaftır!

Bu gafı yapmamak için "Ne Yapmalı"cılar, işçi sınıfının siyasal öncüsünün en karakteristik özelliğinin yoğunlaşmış ve özgün bir siyasal araç olduğunu unutmamak zorundadırlar. Her ne kadar bu araç aynı zamanda "bilen" bir araç olsa bile, siyasallığı ve siyaset taşıyıcılığı, hiçbir zaman bu "bilme" özelliğine bütünüyle tabi değildir.

Öncü örgüt işte bu yoğunlaşmış ve özgün siyasallığı ile sınıfın geniş kitlesinden ayrılır:

> "İktisadi düzeyde ya da toplumsal yaşantının diğer alanlarında sınıfın sade üyesi karşılaştığı olguları kendisi tutup siyasete taşımıyor, taşıyamıyor. Ne denli çelişki yüklü olursa olsun, en fazla 'siyasete açık', 'siyaseti bekler' bir konuma varabiliyor. Siyasetin sınıfı sarsması için ise, ilk önce siyasi öncünün varlığı ve siyasetin taşıyıcılığını üstlenmesi gerekiyor." [41]

İşte "tüm marksistlerin İncil'i haline geldiği"[42] söylenen Ne Yapmalı'nın

[40] MOLYNEUX, *a.g.y.*, s. 144.

[41] Erkin ÖZIŞIK – Mehmet Ali ÖRÜCÜ, *Leninist Örgüt Teorisi*, kendi yayınları, 1985, s. 26.

[42] Grigoriy ZİNOVYEV, *Rusya Komünist Partisi Tarihi*, çev: İ.Kılıç-A.Yalman, Akış Yay., 1991, s. 67.

ruhunu burada aramak gerekir. Lenin'i Plehanov'dan, Kautsky'den ayıran ruhu...

Özetle, leninist örgüt teorisinin şu karikatür versiyonundan veya karikatürleştirilmiş halinden kurtarılması gerekiyor: Disiplinli ve merkezi bir örgüt... Bu örgütün sürekli kolladığı işçi sınıfı kitlesi... Sınıf içerisinde örgüt ile aynılaşanların kapsandığı kontrollü bir süreç... Bu kitleye bir dizi araçla kendisini anlatan örgüt... Nesnel koşullar olgunlaştığında geniş emekçi kesimlerle çıkarları örtüşen örgüt... Devrimi yapan kitlelere önderlik eden örgüt...

Bir karikatürdür çünkü, bir gerçekten yola çıkılmıştır. Bu çarpıcı sanat dalının en çok kullandığı araçlar devreye sokulmuş, tekil ayrımların altı fazla çizilmiş, şurası uzatılıp, burası kalınlaştırılmıştır. İşçi sınıfı ile onun partisi bu karikatürde birbirini tamamlayan iki öğedir. Aralarında gerginlik ve kopukluk yoktur. İkisi de aynı düzlemde siyaset yapmaktadır ve birisi bir adım öndedir. Önde olan, örgüt, sınıf için bir başöğretmendir...

"Ne Yapmalı"cılar bu karikatürden kurtulmak zorundadır.

Bunu yapabilmek için gereken altyapı bolşevik mirasta ve bütün bir yüzyılı saran işçi hareketleri deneyinde mevcuttur.

Rusya örneğinde, bolşevikler Rus marksizminin ilk dönemdeki bilinç taşıma misyonunun yetersizliğini siyasal mücadelenin çetin koşullarında öğrendiler. Devrimci narodizmden kendilerine kalan bu soylu ama eksikli mirastan biraz da zorunluluk nedeniyle koptular.

Yanlış anlaşılmasın, "bilinç taşıma" misyonunun en ham ve en primer yöntemi olan "işçi okuma grupları"nın önemini küçümsemek gibi bir niyetim yok. Bu grupların belki işçi sınıfına aydınlığı götürmede beklenen yardımı dokunmadı, ama buralarda Rus devrimci hareketinin "proleter aydınları", en başta yalnız partinin değil, devrimci işçi hareketinin de önderi olabilen birisi yetişti. Siyasetin ilk basamaklarından tırmanırken grev komiteleri ile okuma grupları arasında mekik dokuyan Lenin, Rus proletaryasının nabzının nasıl attığını bu çalışmalar içinde öğrendi. Ancak bu tarz çalışma, kendi mantıksal sınırlarına ulaşmakta gecikmedi. En gelişkin örneğini Emeğin Kurtuluşu grubunda gördüğümüz "aydınlatma"cı devrimcilik döneminin ömrü 19. yüzyılın sonuna kadar uzanamadı.

İşçi sınıfına marksizmin bilimsel hazinesini götürmek, ilk bakışta gerçekten çok soylu ve aynı zamanda, sınıfın kendi kurtuluşunu anlaması

anlamında, "zorunlu" gözüküyor. Ancak siyasal mücadelenin çarkları bir başka dönüyor. Sınıf hareketi, marksist aydınların kontrol ettiği odakların ötesinde, beklenmedik çıkışlar yapıyor; sermaye sınıfının saldırıları kesintisiz bir biçimde sürüyor. Sınıf mücadelelerinin sürekliliği ve karmaşıklığı, aydınlatma misyonunu gerilere çekiyor. Çekiyor, çünkü, aydınlatma misyonu sınıfı edilgenleştiriyor; başı sonu belirsiz bir bilinç taşıma süreci içerisinde sınıfın ihtilalci çıkışları köreliyor ve sonuçta aydınlatmacı yaklaşım küçük burjuva radikalizmine yol vermeye başlıyor. Tıpkı Rus köylüsüne devrimci fikirler aşılamak için köy köy dolaşıp karşılığında aynı köylülerden dayak yiyen asker-aristokrat çocuğu adanmış devrimci demokratların dayak yemekten usanıp bireysel teröre yönelmeleri gibi...

Bu çerçevede leninist öncü, bilincin dışarıdan taşınması ile yetinmez. Leninizmde her daim varolan, dipten dibe çalışan ve en gelişkin ifadesini temel olarak öncülüğün "kadrolaşma" boyutunda sergileyen bilinç taşıma, öncünün sınıfla "dış" temasındaki tek biçim olsaydı, sınıf ile öncü arasındaki eşitsizliğin veya mesafenin kapanabilir bir şey olduğunu kabullenmemiz gerekirdi. Oysa eşitsizlik süreklidir ve bu anlamda devrimci eylem, sınıf öncü ilişkilerinde yönlendirme ağırlıklı bir biçimi zorunlu kılmaktadır.

Dikkat edilmesi gereken nokta, sınıf-öncü ilişkilerinin doğrudan temas noktalarına, yani öncünün örgütsel yapısının sınıfın üyeleri ile fiziki olarak temas içerisinde olduğu, hatta kaynaşmalar gösterdiği alanlara indirgenmemesidir. Bu alanlarda "bilinç taşıma" misyonunun altının çizilmesi elbette gereklidir. Ancak öncü-sınıf ilişkileri çok kapsamlıdır ve "Ne Yapmalı"cılar işçi sınıfı ile değişik düzlemlerde temasa geçerler. Bu temasta en önemli fiillerden birisi seslenme ise, öncü işçi sınıfına örnek olsun "kadro adayları olarak partiye", "sosyalizm sempatizanları olarak örgütlü mücadeleye", "devrimci sınıfın üyeleri olarak direnişe", "emekçi halkın bir parçası olarak onur ve vicdanlarına sahip çıkmaya" çağırabilir. Öncü, sınıfla ilişkilerinde bu ve benzer düzlemlerin hiçbirisini dışlayamaz, küçük göremez. İdeolojik mücadele de bu düzlemlerden yalnızca birisi değil, hepsi hesaplanarak sürdürülür.

Bunun dışında öncünün devrimci görevlerin sıkıştırması sonucu normalin ötesinde reel politiker bir eğilim içerisine girmesi bir başka sıkıntı

kaynağıdır. Bu türden bir eğilim, kendisi bir araç olan öncünün sınıfı da araç olarak görmesi sonucunu doğuracaktır. Bu hassas dengelerin bozulmaması için Lenin sürekli olarak kendi partisine müdahale etmek zorunda kalmıştır. Daha önce başka bir vesileyle değindiğimiz 1905 yılında Lenin bakın neler yazıyor:

> "... olanak ölçüsünde tüm işçi sınıfını sosyal demokrat bilinç düzeyine çıkarmak için bu marksist çalışmayı sürekli olarak ve sapmadan yapmak..." [43]

"Ne Yapmalı"cılar hiçbir biçimde dogmaların esiri olamazlar. Siyasal mücadelede sürecin nasıl işlemekte olduğunu ve nereden müdahale etmek gerektiğini iyi saptamak zorundadırlar. Lenin'in 1905'teki uyarıları ile çok değil iki yıl önce "Ne Yapmalı"daki sağlam teorik çıkışı arasındaki ayırım, Rusya nesnelliği-sınıf dinamikleri-parti üçgenindeki değişimin kaçınılmaz ürünüdür ve kesinlikle bir iç tutarlılığa sahiptir.

Bizim bugün "Ne Yapmalı"cılar olarak yapmamız gereken, sürecin bütün halkalarını kavramak ve öncünün kendi içerisindeki gerilim ve dönemeçlerini yine sancılı, ama daha az sürprizle aşmanın yollarını bulmaktır.

Yeniden "bilinç taşıma" misyonuna dönersek, leninist örgütün bu misyonu başat yapmasının ne gibi tehlikeler doğuracağının çok iyi bilinmesi gerektiğini tekrar hatırlatma ihtiyacı duyarız. Sınıf mücadelelerine siyasal ve ideolojik, bir dizi araçla girdi yapmakla mükellef leninist öncü, kendisini aydınlatmacı görevlere fazla angaje ederse kaçınılmaz olarak bocalayacaktır. Bocalamak bir yana, sınıfla ilişkilerini tek ve pedagojik bir kanaldan sürdüren bir örgütün devrime öncülük etmesi veya sınıfı devrimci görevlere taşıması kesinlikle olanaklı olmayacaktır.

İşçi sınıfının yığınsal kalkışmaları ne bilinçli bir "sosyalizm" tercihinden, ne de güncel ile gelecek arasındaki tarihsel bağlara dair kavrayışın sınıfın çoğunluğuna malolmasından ortaya çıkar. Kitlelerin en bilinçli haline denk düşmekle birlikte, bir sosyalist devrimde bile öncünün derdi ile kitlelerin muradı arasında örtüşme değil, kesişme vardır:

---

[43] Vladimir İlyiç LENİN, "Politika İle Eğitimbilimin Birbirine Karıştırılması Üzerine" (1905), *İşçi Sınıfı Partisi Üzerine*, çev: Arif Gelen, Sol Yay., 1979, s. 235.

> "Lenin'in liderliğinde Bolşevik Parti, iktidara, sosyalizm için geniş bir talep olduğu için değil, halkın, 'barış toprak ve ekmeğe' talebini ifade eden tek disiplinli grup olduğu için gelmişti."[44]

Yukarıdaki cesur saptama, zamanında leninizmi "devrimin güncelliği"ni kavramaya götürmüştür. Lenin'in "yeni tipte parti"si veya "merkeziyetçi" diye adlandırılan "Ne Yapmalı"cılar örgütünün altında hastalıklı bir otorite arayışı, temelsiz bir disiplin tutkusu, dar kadro seçkinciliği veya konspirasyon merakı değil, devrimin aracı olarak partinin sınıfa bilinçten çok siyaset taşıyacak olması yatmaktadır.

Bu anlamda Lenin, daha önce başkaları tarafından dile getirilen "bilincin kendiliğindenliği tasfiyesi" argümanını "bilincin kendiliğindenlik üzerindeki tahakkümü"ne dönüştürmüştür. Bu tahakküm, siyasal ve ideolojik araçlarla sağlanacaktır. Yani öncünün sınıfı dönüştürme misyonu artık geriye çekilmekte, öncünün sınıf dinamiklerini maniple etmesi öne çıkmaktadır.

Daha sonra bu söylenenlerin neden sınıfa güvensizlik veya sınıf hareketliliğini "kullanma" anlamına gelmediğini tartışacağız. Ancak şimdi bu bölümü kapatmadan özne-nesne ilişkisi konusuna değinmek istiyorum.

İşçi sınıfının öncü örgütlenmesine "devrimci özne" diyoruz. Ancak, bu öznenin nesnesini tanımlarken genellikle kaçamak yanıtlar vermekteyiz. Oysa mümkün olduğunca açık olunmalıdır: Öncü örgütlenmenin nesnesi, her şeyden önce, bir bütün olarak işçi sınıfıdır, ondan sonra ülke gerçekliğinin tamamıdır. Parti-sınıf ilişkilerinin bir özne-nesne ilişkisi şeklinde kavranması, öncü örgütün müdahalelerinin sürekliliğini ve kapsamını göstermesi açısından son derece büyük bir önem taşımaktadır. İşçi sınıfına öncülük iddiasındaki bir örgütlenmenin, piramit şeklinde saf tutmuş sınıf hareketinin yukarısındaki "kurmay" kesit olmadığını ancak böyle anlayabiliriz. Piramitte kesinti yoktur ve her şey aşağıdan yukarıya bir tutarlılık (konumuz açısından temsiliyet) içerisinde yükselir.

Öncü örgütlenmenin sınıfla olan ilişkisinde böyle bir tutarlılık görmeyiz ve öncü örgütlenme "özne" haline, yalnızca sınıfın iç dinamikleri ile değil, ülkedeki bütün toplumsal dinamiklerin (çelişki ve çatışmaların) bilimsel bilgisi ile ulaşır.

---

[44] Anna L. STRONG, *Stalin Dönemi*, çev: Alaattin Bilgi, Onur Yay., 1988, s. 20.

Dolayısıyla işçi sınıfına müdahaleyi kapitalizme müdahalenin ayrılmaz bir parçası olarak gören "özne", mücadele içerisinde kendi nesnesini yaratır.

Örgütsel süreçlerdeki özne-nesne ilişkilerine daha sonraki bir bölümde geleceğimiz için burada, bir bütün olarak sınıfın örgütle olan ilişkisinde bir müdahale konusu olmasına değinmekle yetindik.

Evet...

İşçi sınıfına "bilinç" dışarıdan gidecek...

İşçi sınıfına dışarıdan bilinç gitmesi, işçi sınıfı ile işçi sınıfının öncü örgütlenmesi arasındaki açıyı kapatmayacak. Bu bir...

İkinci olarak, öncü örgütlenme, işçi sınıfına müdahale görevlerini "bilinç taşıma"ya indirgemeyecek. Bu iki...

"Ne Yapmalı"cılar, ilk bakışta "sınıf"ın devrimci mücadeledeki yerini sorgular nitelikte gözüken bu temel noktaları bütünüyle sahiplenmeden tek bir kalıcı başarıya imza atamazlar. Ve daha da önemlisi, sınıfın devrimci gücünün açığa çıkması için, ille de sınıfın aydınlanması gerekmediğini kavramadıkça, "kalkışma" dönemlerinde tribünlerde oturmak zorunda kalırlar.

İşçi sınıfının kurtuluşu sürecinde sınıfın kurtuluşu tarihsel bağlamlarında kavraması, sosyalist kuruluşun önemli safhalarının atlatıldığı dönemlere denk gelecektir. Bu dönemlere ancak ve ancak sınıfın bilgi ve görgüsünü artırarak gelinebileceğini sananlar, aslında işçi sınıfının devrimci rolünü küçümseyenlerdir. Bu nedenle işçi sınıfına "aydınlatmacı" bir perspektifle yanaşanlarla sınıfın bir günebakan gibi doğal olarak yüzünü sosyalizm güneşine çevireceğini ileri sürenler ya aynı insanlardır, ya da siyasal açıdan hep benzer pozisyonlar alırlar.

"Ne Yapmalı"cılar bu türden marksistlerle karşılaştırıldıklarında daha gerçekçilerdir, ama iradi müdahaleler ile algılanan gerçekliğin dönüştürülmesine de gerçekçiliklerinde yer verirler; daha fazla hayal kurarlar, ama bu atalet veya teslimiyet değil, yaratıcılık ve devrimci iyimserlik üretir.

"Ne Yapmalı"cılar hayal ile gerçeğin çelişki dolu birlikteliğinden devrimin güncelliğine ulaşırken, sınıfın tarihsel misyonlarını yerine getirme sürecinde de hayal ve gerçeğin yerini iyi saptarlar...

Elveda proletarya dememek için, proletaryayı sosyalist devrimci bir süreçte "hoş geldin" diyerek selamlamak için...

Bilinç mi siyaset mi taşınacak? (2008 notları)

... Proletaryanın sınıf tavrından antikapitalist bir konumlanışı neden ve nasıl anlıyoruz? Bir kamu iktisadi teşekkülünün satılması veya kapatılmasına "işsizlik" tehdidi nedeniyle karşı koyan işçi bir "sınıf tavrı" mı geliştirmektedir? Bu haliyle hayır... "Proleter sınıf tavrı, devrimci sınıfın kapitalist düzenin yıkılması ve sınıfsız topluma giden sancılı süreçte 'gereken' araçlarla donanmasıdır" derken sınıf tavrının çok istisnai ve olağan koşullarda pek karşılaşılmayan bir konumlanış olduğunu iddia etmek istememiştim. Tam tersine sınıf tavrı ile bilinç arasında doğrudan ilişki kurulmasını engellemek ve sınıfın kendini ve toplumu kurtuluşa götürecek bağlantıları yakalaması ve bu bağlantıları kurarak siyasal bir özne haline gelmesinin meselenin püf noktası olduğuna işaret etmek arzusundaydım. Sınıf tavrı, işçilerin gündelik pozisyonlarından çıkmaz, o bu pozisyonların sınıfın bütününü ilerletecek ve sermaye sınıfını geriletecek belli bir bağlama yerleşmesinin ürünü olabilir. Fabrikası satıldığında işsiz kalacağını düşünerek direnişe katılan işçininki henüz bir sınıf refleksinin de gerisindedir, ortada insani bir tepki vardır. Bu direnişin liberal saldırılara ve onun bir parçası haline gelen özelleştirme politikalarına karşı genel bir karşı koyuşu içermesi bir sınıf refleksidir, sınıf tavrı ise bu refleksin, kendisini açığa çıkaran momentin ötesine geçerek belli bir sürekliliğe ulaşması ve örgütsel, ideolojik, siyasal bir dönüşüme yol açmasıdır. Bu dönüşümün yalnızca bilinçlenme ile açıklanmayacağını söylüyoruz. Sürecin kolektif karakter taşımasını da unutmayalım... Bilinçlenme, sözcüğün gerçek anlamıyla, kişisel bir olgudur. Oysa sınıf tavrını geliştirecek olan, işçi değil de işçilerdir. Direnişe katılan bir işçi insani ya da sınıfsal reflekslerinin yönlendirmesiyle harekete geçmiş olabilir, bununla birlikte yukarıda söz ettiğimiz bağlam genellikle "birey"in ötesini zorunlu kılar.

... Trotskiy'nin dile getirdiği "uçurum"un, yalnızca sermaye egemenliğine karşı mücadelede değil, sosyalizmin kuruluşu sırasında da hesaba katılması gerekmektedir. İşçi sınıfının devrimci misyonlara yönelmesi, nesnelliğe devrimci müdahalelerde bulunması, tarihin tekerleklerini ileriye doğru döndürmesi, genellikle başı sonu belli bir bilinçli devinim olarak karşımıza çıkmaz. Sürecin öznesi haline gelen işçi kitlelerinde "tarihsel bir misyon" kavrayışından çok Trotskiy'nin "egoizm" notunu düştüğü sı-

nıf çıkarlarının ürünü olan tepki ve yönelimlerin damga vurması sınıfın devrimci karakterini ortadan kaldırmaz. İşçi sınıfı, bu "ekiskliğe" karşın, devrimci bir sınıftır ve siyasal bir öncüye duyulan mutlak gereksinim de bu sınıfın kendi devrimciliğini başka türlü realize edemeyeceği gerçeği ile ilişkilidir. Sosyalist kuruluş, bu uçurumun yol açtığı uzaklığı kapatma uğraşıdır da ve devrimci parti bunu ancak kendini ve işçi sınıfını da ortadan kaldıracak bir tarihsel dönüşüm ile başarabilir.

... Parti sınıfın aklıdır. Partiyi bir fetişe, bir tarikata çevirmeksizin bu sözün hakkını vermek nasıl mümkün? Öncünün sınıf içinde sürekli kök salması, belli bir kitleselliğe ulaşması, öncü ile sınıf arasındaki mesafenin kapanması ve belirsizleşmesi anlamına gelir mi? Hani o "dışarıdan bilinç taşıma"ya indirgenen işlem bir defaya mı mahsustur? Onun ardından şiddeti hep azalan, öncünün yerine giderek sınıfın kendisinin geçmeye başladığı, bu bağlamda işçi sınıfının kendini "ikame" eden siyasi aktörü geriye çekerek ipleri eline aldığı "gerçek" bir dönem mi açılır? Mücadele içinde "öğrenen" işçi sınıfı "öğretmen"e daha mı az gereksinir? Bu sorulara açık yanıtlar verilmelidir.

Öncü ile sınıf arasındaki boşluk kapanmaz, karakter değiştirir ve bu değişim kesinlikle lineer değildir. İşçi sınıfına dışarıdan taşınanın temel olarak bilinç olmayacağı düşüncesi bu kitabın merkezinde durmaktadır. Ancak "taşıma" işleminin kendisine odaklandığımızda da bunun "bir defaya mahsus" olmadığını görürüz. Onca yıldan sonra anladım ki, birçok marksist aydın, bir işçinin bilinçlenmesi ile işçi sınıfının devrimci misyonlarını birbirine adamakıllı karıştırmakta. Bir işçiye, bir grup işçiye, işçilere bilinç taşıma ya da onları kalıcı birer marksiste ve örgütlü komüniste dönüştürme büyük önem taşır ancak işçi sınıfının devrimci bir yönelime girmesi bu dönüştürme işlemi ile sınırlanamayacak ölçek ve düzlemdedir. Aslında burada bir aydın despotizmi ile karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz, işçileri aydınlaştırarak çoğalmak ilk bakışta son derece soylu bir fikir gibi gözükse de, benmerkezci bir kararkter de taşımaktadır. Konumuz işçi yığınlarıdır, bununla birlikte aydınların işçileri aynılaştırmaya dönük girdileri ile işçilerin "aydınlaşma"ya aşkın bir anlam yükledikleri tekil örneklerin hiç de iyi sonuç vermediğini biliyoruz. Buradan işçi "sınıfının aklı" olma konusuna geliyoruz. Bu noktada da parti ile işçi kitleleri arasındaki açının giderilmesi uğruna bir aynılaştırma niyeti görebiliriz. Aslında bu aynılaştırma, "mutlak ide"ye dönüşen partinin fetişleştirilmesinden başka bir şey değildir. Oysa sınıfın öğrenmesi denen süreç, öncelikle partiyi gerektirir, parti daha fazla ders çıkarır, parti daha fazla öğrenir... Çünkü parti ile sınıfın bütünü arasında bir uçurum olmakla birlikte, parti sınıftan bağımsız, ona dışsal bir olgu değildir. Öncü partinin yarattığı ola-

naklarla ders alan, öğrenen, gelişen ve öncünün kimi misyonlarını boşa çıkaran, gereksiz kılan bir işçi sınıfı tasavvurunun gerçek karşılığı bulunmamaktadır. İşçi sınıfı ders çıkarırı, öğrenir ve bu en fazla sınıfın öncüsünde, sınıfın aklında iz bırakır.

... Lenin'in sendikal bilinçle hesaplaşması, bugüne aynı içerik ve dozda taşınmamalı. Kapitalizm sendikalara yüz yıl boyunca sürekli şekil verdi, onları dönüştürdü ve zaman zaman bastırdı, hatta yok etti. Bugün güçlü ve küresel bir eğilim haline gelen sendikasızlaştırma operasyonları hesaba katıldığında sendikaların "ekonomizm" merkezli bir eleştiriden çok daha ötesini hak ettikleri açık. Öte yandan sendikalar birçok durumda geçmişe göre (işçi sınıfının her tür örgütlülüğü ağır bir saldırı altındayken) daha önemli bir mevzi olma özelliği de kazanmakta. Bu nedenle öncü parti ile sendikalar arasındaki ilişkinin hemen her örnekte yeniden ayarlanması ve ezberden kaçınılması gerekmektedir.

... Her zaman özel devrimci olanaklar açan yükseliş dönemleri dışında işçi sınıfının siyasal örgütlenmesinin dışında bir "öncü işçi havuzu"nun olamayacağını, işçi sınıfının sendikal yapılarda kurumsallaşmış "değer"lerinden çok bu "değer"lere bağlanma sorunu olan yeni ve genç unsurlara dikkat edilmesi, onların kazanılması gerektiğini vurgulamak için yazdığım bölümde Haluk Yurtsever'in *Sınıf ve Parti* kitabındaki "sınıfın ileri, bilinçli, öncü kesimlerini ülke çapında kazanmayı (belli ölçüde de olsa) başarmış olmasıdır. Öncüyü kazanmak devrimci parti teorisinin kilit sorunlarından birisidir" önermesini aktarmış ve bu yaklaşımın bir ağız alışkanlığına dönüştüğünü belirtmiştim. *Özgürlük ve Örgütlülük* kitabında Yurtsever bu konuyu yeniden ele almış, yazdıklarımı eleştirirken *Sınıf ve Parti*'dekinin ötesine geçen bir titizlikle hareket etmiş. Evet, işçi sınıfı partileri için her tür kazanım büyük bir değer taşır, bunun vurgulanması iyi olmuştur. Bununla birlikte, sorunumuz orta yerde durmaktadır. Konuyla ilgili hemen her kaynakta dile getirilen "işçi sınıfının en ileri, öncü kesimlerinin partiye örgütlenmesi" formülasyonu büyük ölçüde anlamsızdır. Özel tarihsel kesitler dışında öncü örgütlenmenin ileri işçilerle buluşması değil, onların yaratım sürecine katılması ve bu süreci örgütlemesi esastır. İşçi sınıfı partilerinin kendi program ve siyasal kimliklerinin organik parçası haline gelen işçilere kavuşması, başka hiçbir "kazanım"la eşitlenemeyecek bir görevdir. Gelelim Yurtsever'in bu bölümde ve birkaç yerde daha kullanılan "maniple" sözcüğünden hareketle benim işçi sınıfını "en hafifinden" kullanmayı, ona bir araç olarak yaklaşmayı önerdiğim iddiasına... Yurtsever'i başka şeyler dışında hep nazik birisi olarak tanıdım, bu izlenimimin gerçek karşılığı olup olmadığını hiç düşünmedim bile.

Zamanında bu kitabı yazarken Yurtsever'le bir polemik amacım yoktu, şimdi hiç yok... Arada, bir yol arkadaşlığımız oldu... İşçi sınıfını en hafifinden kullanmak, ağırından aldatmak derdi olan birileriyle yol arkadaşlığı Yurtsever'in sorunudur. Benim sorunum ise "genellikle olumsuz" bir anlam yüklenen maniple sözcüğünü "kontrol etme" bağlamında kullanmış olmamdır. Şimdi olsa, "yanlış anlama"ya yol açmayacak bir ifadeyi tercih ederdim. Birileri bulur, sayar, maniple eder diye hesaplamamıştım. Belli tarihsel dönemeçlerde işçi sınıfının doğrudan sosyalizmle ilişkilendirilmesi mümkün olmayan çıkışlarının sosyalizm mücadelesi açısından kontrolü ve bu mücadeleye kanalize edilmesi, devrimci mücadelenin esaslı bir sorunudur. Örnek olsun barıştan başka pek az şey düşünen Rus proletaryasını devrimci bir perspektife kanalize eden, kendi programatik çerçeveleriyle bu yaygın talebi buluşturup kontrol altına alan bolşevikler geniş kitleleri aldatmadılar, onlara istediklerine ulaşmanın yolunu açtılar. Fazla söze gerek yok, *"bakın Kemal Okuyan, işçi sınıfını kullanmayı öneriyor"* demeye getirmek şık olmamıştır. Tıpkı, geride kalmış bir başka polemiğe "uygun" bir yer vererek, yoldaşlığımı sürdürdüğüm Çulhaoğlu ile benim yazdıklarımı karşı karşıya koyarken yaptığı gibi... Yurtsever'le ilgili notlarımı uzatmaya niyetim yok. Yazdı, yazmaya devam ediyor, çoğunu neden yazdığını anlayamıyorum, bazılarını anlamaya ise sanıyorum birikimim yetmiyor. Anlayabildiğim kısmı için söyüyorum, parti konusunda farklı düşünüyoruz, Sovyetler Birliği'nin çözülüşü konusunda farklı düşünüyoruz, Stalin konusunda farklı düşünüyoruz, tek ülkede sosyalizm konusunda farklı düşünüyoruz, enternasyonalizm konusunda farklı düşünüyoruz, yurtseverlik konusunda farklı düşünüyoruz, ulusal ölçek konusunda farklı düşünüyoruz. Bu kadar farka rağmen...

... Öncü partinin proletarya ile ilişkisinin tarifinde çoğu kez skolastik düşünce ile karşılaşırız. Onda olmayanı ona kazandırma fikri, yalnızca işçi sınıfının devrimci misyonlarını nasıl yerine getireceğini anlamamızı zorlaştırmakla kalmıyor, partiye de gerçek karşılığı olmayan bir dokunulmazlık kazandırıyor. Parti ile sınıf arasındaki açı bir dizi şekilde tarif edilebilir; bilinç, perspektif, süreklilik, tarihsel bağlam... Bununla birlikte, partinin öncülüğü nesnel gerçekliğin "bütünü"nü kavrayarak yerine getirdiğine ilişkin yaklaşım için de belli bir ihtiyat payı bırakmakta yarar var. Partinin işçi sınıfına bütünü değil de ağırlıklı parçayı sunacağını bu bölümde yazmıştım. Bütünü "bütün" boyutlarıyla elinde tutan aşkın bir aklın o anın en gerekli halkasını proletaryayı siyasete çekmek için ona uzattığı bir mücadele tasvirinden uzak durulmalı. Öncüyü "bilimsel bilgi" alanına hapsetmek, onu siyaseten etkisizleştirmek ve tekrar olacak, ona temel olarak bilgiyi sınıfa taşıma misyonu yükleyecektir.

... Ekim Devrimi'nden sonra muzaffer proletaryanın en ileri unsurlarından bazılarının "toplu" olarak sosyalist iktidardan uzaklaşmasını kolay kabullenmemek ve bunun maliyetlerini önemsemek gerekiyor. Rus devriminin karmaşık doğası, Ekim'de bir araya gelen dinamiklerin kısa süre sonra birbirinden uzaklaşmasını "doğal"laştırsa da, daha sonra kendileri de yollarını ayıracak olan bolşevik liderlerin hemen tamamının parti içi yaşamdaki hoyratlıkları nedeniyle çok sayıda işçi ve devrimci askerin yön tayin etmekte zorlandığını kabul etmek gerekiyor.

III
Kendiliğindenlik bilince karşı mı?

İşçi sınıfı hareketi ile öncü örgütlenme arasındaki ilişkinin pedagojinin sınırlarına hapsedilmemesi gerektiğine geçen bölümde değinmiş olduk. Kitabın hemen başında ise sınıfın neden kendi haline bırakılmaması gerektiğine yanıt aradık. Şimdi ele alacağımız kavram bu iki bölümdeki tartışmalarla yakından ilgili: Kendiliğindenlik...

İşçi sınıfının kendiliğinden hareketini örgütün önüne koyanlarla, kendiliğindenliği fetişleştirenlerle uğraşmak Lenin'le başlamıyor. Kautsky ve Plehanov'un konuya ilişkin yaklaşımına daha önce yer vermiştik. Ancak bu konuda oldukça ses getiren bir başka tepki, şaşırtıcı bir biçimde menşeviklerin çaplı önderi Martov'dan geliyor. Bütün mücadele yaşamı boyunca bir-iki istisna dışında "en soldaki menşevik" tanımlamasını hak ederek yaşayan ve Akselrod ile Dan'la karşılaştırıldığında bolşeviklere özel bir yakınlık hisseden Martov, 1901 yılında "kendiliğindencilik" sevdalılarıyla alay ediyor. Bir hiciv şiiri yazarak, kendiliğindencileri Rus devrimci hareketinin harekete geçmesini engelleyen en önemli faktörlerden birisi olarak değerlendiren Martov, böylelikle kendiliğindencileri kibarca "Rus proletaryasının gerisinden korku ile bakma", kabaca "proletaryanın kıçına vecd içerisinde bakma"[45] ile suçlayan geleneğin bir parçası haline geliyor!

Ekonomizmin ve bütün umutlarını işçi sınıfının kendiliğinden hareketliliğine bağlayan diğer eğilimlerin karşısına çıkan ekip, 1898'deki ilk kong-

[45] Christopher HILL, *Lenin ve Rus Devrimi*, çev: Aziz Erinç, Evrensel Basım, 1991, s. 61.

reden sonra uykuya yatan Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ni canlandırmak isteyen çaplı marksistlerden oluşuyor. Bu ekibin üyeleri, 1901-1903 arasında bu ekip kendiliğindenciliğin karşısına işçi sınıfının partisinin otoritesini çıkarmaya büyük bir çaba gösteriyorlar. İşte bu ekibi Lenin ve Martov birlikte sürüklüyorlar. Tâ ki, Lenin kendiliğindenlik-örgütlülük tartışmalarından yeni tipte bir parti projesini çıkartıncaya kadar...

Bu tartışmalarda kendiliğindenliğin önemini vurgulayarak sözü edilen ekibi, yani İskra'cıları eleştirenler, devrimci taktiklerin ancak ve ancak mücadelenin içerisinde gündeme gelebileceğini söylüyorlar. Buna ek olarak partinin veya bilinçli örgütlenmelerin niyet ve programlarının sadece kâğıt üzerinde kalacağını ileri sürüyorlar. Güzel günler sınıfın spontane çıkışlarından gelecektir:

> "Bu dünyada yeni toplumsal düzenin ortaya çıkışı, toplumsal bilimlerin başarısı ne olursa olsun, bilinçli savaşçıların başarısı ne olursa olsun, temel olarak kendiliğinden kalkışmaların sonucu olacaktır." [46]

Bunun örgütlenme alanındaki yansıması, "müdahale etmemek" ve sınıfın kendi haline bırakıldığında içinde toplanacağı araçları düzenlemekle yetinmektir. Sendikalizm, bu işi oluruna bırakma halinin en tipik siyasal sonuçlarından birisidir. Uluslararası işçi hareketi tarihinde "müdahale etmeme"nin savunucularının bugüne devrettiği tek miras, işçi hareketine sermaye sınıfı adına düzenden yana "müdahale"de bulunmak olmuştur. Bu miras, bugüne uzanan bütün liberal ve anarko-sendikalist kollarıyla sınıf hareketinde etkisizleştirilmek zorundadır. "Ne Yapmalı"cıların sınıf hareketi içerisindeki bu mücadelede de önemli bir deney birikimi vardır ve en büyük katkı, yine "Ne Yapmalı"nın yazarından gelmektedir:

> "Ama meselenin özü, yığın halinde işçi sınıfı hareketinin "görevleri tayin edeceği" beyanının nasıl anlaşılacağındadır. Bu, iki şekilde yorumlanabilir. Ya bu hareketin kendiliğinden gelmeliği önünde boyun eğilmesi, yani Sosyal Demokrasinin rolünün işçi sınıfı hareketine tabi bir role indirgenmesi anlamına gelebilir (ki, Raboçaya Mıysl, Kendini Kurtarma Grubu ve öteki Ekonomistler, bunu böy-

[46] Kriçevskiy'den aktaran HAIMSON, *a.g.y.*, s. 123.

> le yorumlamaktadırlar), ya da yığın hareketinin karşımıza yeni teorik, siyasi ve örgütlenme ile ilgili görevleri, yığın hareketinin gelişmesinden önceki dönemde bizi tatmin edebilenlerden çok daha karmaşık görevleri çıkardığı anlamına gelebilir. Raboçeye Dyelo birinci yoruma eğilim göstermiştir ve hâlâ göstermektedir; çünkü bu gazete, yeni görevler hakkında, belirli hiçbir şey söylememiştir ve devamlı olarak sanki "yığın hareketinin" önümüze çıkardığı görevleri açıkça anlama ve onları yerine getirme gereğinden bizi azat ediyormuş gibi konuşmuştur." [47]

Lenin sınıfın kendiliğinden hareketliliği ile öncü örgütün çalışmaları arasındaki ilişkiyi tanımlarken öncüyü bu hareketlerden bağımsız bir olgu olarak ele almıyor. Öncü, kendi varlığını, sınıfın kendiliğinden hareketliliğinin yarattığı yeni nesnellik açısından yeniden ve yeniden üretmek zorundadır. Ancak, bir şeye daha dikkati çekiyor Lenin: Öncü örgütlenme, sınıf hareketine bütünüyle tabi olamaz.

"Ne Yapmalı"cılar sorunu ne kadar iyi kavradıklarını Rusya örneğinde gösterdiler. Sınıf hareketinden "farklı" olmanın sınıfa önderlik etmede nasıl bir avantaja dönüşeceğini gösterdiler.

Ne var ki, Lenin'in Ne Yapmalı ve Bir Adım İleri İki Adım Geri'deki yaklaşımı uluslararası marksist hareketin bazı unsurları için bir kâbus anlamına geldi. Bu yaklaşıma zamanında çok sayıda eleştiri yöneltildi ve itirazlar yıllarca sürdü. Ne zamanki 1917 Ekimi'nde Lenin'in ilkeli ve teorik açıdan mükemmel konumlanışının ne anlama geldiği görüldü, o zaman, kimileri için isteksizce de olsa, susuldu. Bazıları yıllar sonra, Lenin'i "zevkle" çarpıtarak eski şarkıyı söylemeye devam ettiler. Lenin'i "kendiliğindenlik ve bilinç arasındaki fark"ı abartmakla[48] suçlayan Tony Cliff de bunlardan birisi...

Bu şarkının türkü versiyonu, yine Cliff geleneğinin "yerli" uzantıları tarafından Zonguldak direnişi sırasında piyasaya sürülmüştü. Liste başı olacak bir çalışmaydı bu: "Kur Partini Bre Şemsi"![49]

---

[47] LENİN; Ne Yapmalı, *a.g.y.*, s. 59.

[48] Tony CLIFF, *Lenin: Partinin İnşası*, çev: Gülen Bilge, Tarihsel Yay., 1994, s. 69.

[49] Zonguldak direnişinden sonra bir kısım solcu tarafından kahraman ilan edilen Şemsi Denizer hakkında bu kitapta yazılanlar onun karanlık bir "alacak" tartışması sırasında öldürülmesinden önce yazılmıştır. Bu, içerik değil de üsluba dair bir hatırlatma olarak değerlendirilmelidir.

Evet, leninist öncülüğü yarı utangaç bir biçimde sorgulayıp, "Ne Yapmalı"cıları "stalinist" (bu kitabın yazarının bu sıfattan hiçbir rahatsızlığı yok, yine hiçbir "Ne Yapmalı"cının rahatsızlık duyacağına inanmıyor) sapmayı sürdürmekle eleştirenler, 12 Eylül'den sonra işçi sınıfı hareketindeki en şımarık ve soytarı sermaye ajanına "kur partini, geç başa, sınıfı sürükle başkan" çağrısını yapıyorlardı. Öyle ya, sınıfın kendiliğinden hareketliliği solcu eskisi Şemsi'yi ilahlaştırmıştı. Şemsi söz dinleyerek mersedesinden inip partisini kursaydı, bir de üstüne bu aklı evvel solcuları da kendisine "danışman" yapsaydı nice olurdu halimiz?

Görüldüğü gibi, sınıflar mücadelesi, bıkıp usanmaksızın bin bir türlü "problem", çeşit çeşit "yenilik" çıkarıyor devrimcilerin karşısına. Bu yeniliklerden Şemsi bir yana, leninistlerin, bu karmaşada duvara toslamamak için ellerindeki bütün çözümleme araçlarını, bu kesinlikle yetmez, müdahale ve örgütleme araçlarını aynı anda seferber etmeleri gerekiyor. Bu seferberliğin ilk kuralı, devrimci öznenin kendisini ayrı ve bağımsız bir güç olarak algılaması, başka bir ifadeyle kendisine dair özgül bir kavrayışa sahip olmasıdır. Devrimci özne kendisini sınıflar mücadelesinin akışına terk edemez. Bütün risklerine rağmen, gerçek materyalist tutum, çözümleme, öngörüde bulunma, karar verme ve eyleme geçme süreçlerinde sınıflar mücadelesinin yasa ve eğilimlerini gözeterek, sürekli bir özerklik elde etmektir. Devrimcilerin işçi sınıfının kendiliğinden hareketliliğine başka türlü yaklaşmaları mümkün değildir.

Bu "irade beyanı" oldukça güç bir iştir. Tarih, sınıf hareketinin büyüleyici heybeti karşısında "özne"nin bir anlam ifade etmeyeceğini düşünen çok sayıda devrimciye veya sınıfın ataletinden veya itaatkâr psikolojisinden yılgınlığa kapılan bir sürü yorgun marksiste tanıklık etmiştir. Hem "müdahaleci" kimliğini koruyacaksın, hem de işçi sınıfı içerisindeki güncel dinamikleri değerlendirmekten bir an için bile olsa vazgeçmeyeceksin...

Bu gerçekten zor bir iş...

Bu zorluk Martov'un cesaretini gösteremeyen ve sonraları menşeviklerin en önemli liderlerinden birisi olan Akselrod'un gözünü korkutuyor. Akselrod, sosyal demokrasinin (sosyalizm anlayın) geleceğinin, proletaryanın özgür ve bağımsız eylemliliğinde, samodeyatelnost'ta olduğunu düşünüyor:

> "(Akselrod) aynı zamanda bu eylemliliğin alacağı biçimin ve diğer tarihsel faktörlerin oynayacağı rolün spesifik olarak tahmin edilemeyeceğini kabul etmeye hazırdı. Hiç kimse geleceğin dünyasının belirleyici faktörlerinin alacağı biçimi ve zamanlamayı öngöremezdi. Bu nedenle, kimse bu faktörleri kontrol etme durumunda değildi. Belirsizlik hali, yaklaşmakta olan devrim için bile söz konusuydu." [50]

Akselrod'un ruh hali özetle böyle. Şimdi sormak gerekiyor: Buradan devrimci teori çıkar mı? Teori bir yana, buradan doğru dürüst herhangi bir devrimci örgütlenme, örgütlenmeyi bıraktık bir kavga çıkar mı?

Revizyonizmin özü, evrensel olarak buradadır. Nesnel süreçler karşısındaki acz...

Aczin içerisinden yaratıcı hiçbir ürün çıkmaz. Bu nedenle "Ne Yapmalı", yüzyılın başında marksizme armağan edilmiş bir büyük katkıdır. Ekonomizm, sonrasında menşevizm ve her türden revizyonist eğilimi kısır, verimsiz ve teslimiyetçi psikolojileriyle baş başa bırakarak...

Buraya kadar kendiliğindencilikle uğraştık. Peki işçi sınıfının kendiliğinden hareketi ne anlama geliyor?

Her şeyden önce, kendiliğindenlik ile bilinç öğesi tıpkı nesne-özne ilişkilerinde olduğu gibi birbirlerine göre tarif edilebilir şeylerdir. Zaten konumuz açısından bilinç öğesi "özne", kendiliğindenlik "nesne"dir. Her ikisi açısından da sınır ihlalleri söz konusu olduğu gibi, tarihsel bir perspektiften bakıldığında, bir ilişkide kendiliğinden olarak tanımlanan bütünün, kendi içinde de bilinçlilik-kendiliğindenlik ilişkisi ürettiğini görmekteyiz.

Ayrıca, her türden kendiliğinden hareketlilikte bir "bilinç" öğesi mutlaka vardır ve "bilinç" öğesinden hareketliliği oluşturan bireylerin şu veya bu oranda ne yaptıklarını "bilmeleri"ni değil (bu zaten kaçınılmazdır), birilerinin bu hareketlilikte öne çıktığını, harekete start verdiğini veya ivme kazandırdığını anlıyoruz.

Bütün bunlar, leninist örgüt teorisi açısından kendiliğindenliğin ve bu kendiliğindenlikle ilişkisinde bilinç öğesinin ele alınışında özel hassasiyetlerin gösterilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu anlamda bir

[50] HAIMSON, *a.g.y.*, s. 128..

başlangıç olarak Garbaçov'cu karşı devrimin oyuncağı haline gelinceye kadar Sovyet literatüründe "devrim teorisi"ne ilişkin okunmaya değer az sayıda yazardan birisine başvuralım:

> "Nesnel ile öznel arasındaki sınır her ne kadar belirgin gibi görünse de, mutlak değildir. Bu da o kavramların belli bir göreceliği olmasından ileri gelir. Her şey, neyin başlangıç noktası olarak alındığına bağlı gibidir. Geniş bir çerçevede ele alındığında, belli bir düzende, devrimci hareketin tümü durmadan değişikliklere uğrayan bir olgu biçiminde görünür. Fakat bu hareket içinde, birbirinden farklı iki yan: -Devrimci sınıfların ortaya çıkması ve gelişmesi, bu sınıfların olanakları, bu sınıflar arasında kurulmuş ilişkiler gibi- nesnel bir yan ile -sınıfın kendi durumunun ve rolünün, ödevlerinin bilincine varması, bu ödevleri yerine getirme yeteneği, siyasal partinin programını işlemek için geliştirdiği eylem, sınıf mücadelesinin stratejisi ve taktiği gibi öznel bir yan vardır. Yalnızca tek bir partinin faaliyetini incelemekle yetinilecek olunursa, nesnel ile öznel arasındaki sınır yer değiştiriverir. Yalnızca partinin faaliyetini yürüttüğü toplumsal ortam değil, bunun yanı sıra, partinin örgütlenme biçimleri, mücadele araçları ve gelenekleri de belirli bir anda parti faaliyetinin nesnel koşulları durumuna gelirler. Hatta bir teorinin hazırlanması sırasında bile durumun değerlendirilmesinde araç olarak kullanılan yerleşmiş fikirler, ideologların yaratıcı faaliyetlerine oranla nesnel etkenler olarak ortaya çıkarlar." [51]

Bu yaklaşımla, leninist özne için, kendi dışında gelişen her devrimci dinamiği "kendiliğinden" bir hareket olarak değerlendirmek ve onu öznel müdahalenin hedefi olan nesnelliğin bir parçası olarak görmek kaçınılmaz hale geliyor; doğrusu da bu... Öncü örgüte bu hakkı kimin verdiği sorusu ayrı bir konu ve ileride ifrada kaçıp abuk sabuk bir tartışmaya girmeden bu konuyla da ilgilenmeye çalışacağız. O zamana kadar, öncü örgütün kendisini diğer devrimci dinamiklerden ayırmasının ve bunları (belli istisnalar dışında) kendiliğinden olarak tanımlamasının leninizme içkin bir şey olduğunu söylemek zorundayız.

Eğer devrimci öznenin işi daha önceki bölümlerde reddettiğimiz gibi,

[51] KRASİN, *a.g.y.*, s. 75.

tek başına "bilinç" taşımak olsaydı, kendiliğindenlik konusunda bütün bunları söylemekte güçlük çekerdik. Çünkü, devrimci özne ile kendiliğinden hareketleri kaçınılmaz olarak "bilinç" açısından karşılaştırmak ve "nicel" bir ayrım yapmak zorunda kalırdık. Oysa, nasıl devrimci öznenin görevleri birçok düzlemde birden tarif ediliyorsa, özne ile kendiliğindenlik arasındaki ayrım da çok yönlü olarak tarif edilebilir:

> "Kitlelerin kendiliğindenliği dışarıdan politik etki olmadan yer alan hareketler demek değildir. Görünüşte 'kendiliğinden hareketlerin üzerindeki mavi boyayı kazırsanız, altta muhakkak parlak bir kaplamanın kızıl tortusunu bulursunuz: Burada 'kendiliğinden' grevi başlatan 'öncü' grubun bir üyesi bir başka yerde başka bir 'sol sapma' grubunun, uzun zaman önce grubunu terk etmiş, fakat bir patlama anında, kitle tereddüt içindeyken hızla hareket edebilecek kadar yeterli eğitim görmüş eski bir üyesi mutlaka vardırlar." [52]

Bu duruma önce kendi tarihimizden bakalım...

İşçi sınıfı hareketimizin en önemli kalkışmalarından birisi olan 1980 Tariş direnişi, sınıfın "kendiliğinden" çıkışlarına tipik bir örnek teşkil eder. Günlerce Türkiye'nin üçüncü büyük kentini saran direnişi tek merkezden idare eden veya kontrol etmeyi başarmış bir "bilinçli özne" yoktur. Ancak dikkatle bakıldığında, çok sayıda "özne" bu direnişin önünü açmıştır.

Sınıfın bir başka şanlı kalkışması 15-16 Haziran ise Tariş'te olandan daha mikro ölçekte, ama sayıca daha fazla "öznel aktör"ün çok daha büyük bir kitlesel çıkışa yol vermesiyle gelişmiştir. Bu öznel faktörlere rağmen, 15-16 Haziran, bir kendiliğinden kalkışmadır.

İşçi sınıfının dışına çıkalım... 12 Eylül öncesinde devrimci demokrat hareketin en önemli deneylerinden birisi olan Fatsa'daki hareket, leninistler açısından "kendiliğinden" bir harekettir. Ancak Fatsa deneyinde Dev Yol'un sabırlı ve kendi programatik ilkeleriyle tutarlı çalışmasının belirleyici olmadığını, Terzi Fikri'nin bu çalışmadaki öznel katkılarının küçümsenebileceğini söyleyebilir miyiz?

[52] MANDEL, *a.g.y.*, s. 35.

Daha da ilginci, Rus deneyinde kendiliğinden hareketin devrimci özneyi aştığı, hatta ona ilk dönemlerde yabancı gelen örgütlenmeler yarattığı 1905 devrim günlerinde, her tekil kalkışmanın altından birileri çıkmıştır. Kanlı Pazar, Papaz Gapon'un sendikasının organizasyonu ile gerçekleşirken, büyük ölçüde gelişmelerin dışında kalan ve bundan hep yakınan bolşevikler, 1905 devriminin en önemli işçi gösterisini örgütlemişlerdir. Gecikmiş de olsa, Aralık ayında, daha sonra Kızıl sıfatını alarak Krasnaya Presnya'ya dönüşen işçi semti Presnya'daki efsanevi eylemi kotaranlar bolşeviklerin fabrika hücreleridir. Ama bu eylem, 1905'teki işçi hareketlerine "kendiliğinden" etiketinin yapıştırılmasını engellememiştir.

Oysa, işçi sınıfının "bilinç" düzeyi açısından çok büyük bir farklılık gözlemlenmeyen 1917 yılındaki hareketliliğe, genel olarak "kendiliğinden" demek pek alışılmış bir durum değildir. Neden?

Alışılmış değildir çünkü, 1917'de artık tekil hareketleri kendi özgül varlığıyla kontrol eden, onları maniple etmede ciddi başarılar elde eden ve en önemlisi, hepsini tek bir siyasal perspektife hem kuramsal olarak, hem de siyasal açıdan bağlayabilen bir "özne" vardır. Ve 1917'deki kendiliğinden kalkışma hali belirgin olsa bile, döneme damgasını vuran "bilinç" unsurudur. Bir kez "özne" kendisini aşkın bir biçimde devreye soktuktan sonra, kendiliğindenlik üzerinde tahakküm kurulmuş olur... Kendi başlarına ele alındıklarında kendiliğindenliğin ağır bastığı hareketlenmeler bir bütün içerisinde anılmaya başlarlar...

Bu, "Ne Yapmacı"ların zafer anıdır....

Görüldüğü gibi, kendiliğindenlik üzerine yapacağımız tartışmaların dinamik bir içerik taşıması gerekiyor. Tersini yaparsak, ne devrimci pratiği bütünüyle saf kendiliğindenliğe bağlayan, ne de belli bir popüler destek olmaksızın salt örgütle devrim yapılabileceğini ileri süren bir marksist gördüğünü yazan Ralph Miliband gibi[53] sorunun "biraz ondan, azıcık şundan"la çözülebileceğini sanırız. Bu zaten, verili bir şeydir. Örgüt ile sınıfı, kendiliğindenlik ile bilinçli özneyi birbiriyle tokuşturmak marksistlerin işi değil. Devrimci özne sınıfın hareketliliği olmaksızın bir hiçtir. Sınıf hareketi ise, devrimci özne olmaksızın sadece "varolur"...

Ve kendisini bir özne haline getiremez:

[53] MILIBAND, *a.g.y.*, s. 118..

> "Marx örgütlenme konusundaki fikirlerini ve Enternasyonal içindeki faaliyetini, işçi sınıfının "kendinde sınıf"tan "kendisi için sınıf"a geçişiyle ilgili bu basitleştirilmiş ve aşırı iyimser görüşün üzerine kurdu. Marx için ana sorun sınıf mücadelesi fikrini temel alan ve geniş işçi katmanlarını kapsayan bir politik örgütlenme kurmaktı. Örgütün kendiliğinden devrimci bir yönde gelişmesiyle bu amaca ulaşılacağına inanıyordu" [54].

Bu iyimserlik ve inanç gerçekçi çıkmadı. Sınıf hareketinin kendi bünyesinde üretemediği "devrimci örgüt", Marx'ın büyük buluşu olan tarihin ve sınıf mücadelelerinin yasaları ve kapitalizmin tarihsel anlamda yargılanmasından alman bilimsel güç ve otoritenin sınıf hareketinin tıkanma noktalarına karşı geliştirdiği öznel bir araç olarak ortaya çıktı...

"Ne Yapmalı"cılar, her yerde bu aracı sınıf hareketine önderlik etmek üzere inşaya koyuldular; koyuluyorlar...

[54] MOLYNEUX, *a.g.y.*, s. 34..

Kendiliğindenlik bilince karşı mı? (2008 notları)

... Kendiliğinden hareketlerde de mutlaka bilinç ögesinin olduğunu söylemek yetmiyor. Evet, kendiliğinden bir hareket, ancak bir ilişki içinde, bilinçli özneyle ilişki içinde bu karakteri kazanabilir. Ancak burada "bilinç"in tarifine göre keyfi bir biçimde sınırsız kombinasyonlar kurulabilir mi? Bir devinimin kendiliğindenliği, bir başka düzleme gereksinim olmaksızın bizlere yapısal bazı ipuçları sunmaz mı?

Sunar... Kendiliğinden hareketlerin en önemli özelliği "öz kaynaklara" yaslanmaları ve başka dinamiklerle etkileşim ve eklemlenme sistematiğine sahip olmamalarıdır. Bu aynı zamanda amaç disiplininden uzaklaşma anlamına gelmektedir. Dolayısıyla kendiliğinden hareketler, kendi kendilerine bir bağlama yerleşmekte güçlük çeken hareketlerdir. Onların genellikle yerel deneyler olarak karşımıza çıkmalarının temel nedeni de budur. Başka dinamiklerle etkileşim ve eklemlenme sistematiği geliştirmeden merkezi siyasetin yoğunlaştığı alana giremezsiniz, bu sistematik de belli bir bağlama yerleşmeyi gerektirir. Hareketin kendini bir sürecin parçası haline getirme ve bunu tasvir etme yeteneği ona "bilinçlilik" kazandıran en önemli yetilerden birisi olarak tam da burada karşımıza çıkar. Kendiliğinden hareketler, bünyelerine serpişmiş "bilinçli" unsurlara karşın, kendi sınırlarının ötesini göremezler, hareket ederek başlar ve hareketin verili formu sonlandığında biterler.

... Kendiliğinden olan ve bilinçli özne arasındaki ilişkinin yer değiştirmelere açık olduğunu, belli bir soyutlama düzeyine tekabül ettiğini, bilenler ve bilmeyenler arasındaki ayırıma denk düşmediğini kitapta söylemiş bulunuyoruz. Devrimci mücadele, kendi içlerinde programatik bir tutarlılığa sahip olmayan farklı toplumsal dinamikleri ve bu dinamikleri oluşturan eylemlilikler karmaşasını özgün siyasal referans noktalarıyla birbirine bağlama girişimidir. Kitap boyunca devrimci öznenin bütün bu dinamiklerle arasındaki mesafeyi büyük ölçüde kapattığı ve onlarla neredeyse aynılaştığı düşüncesine itiraz ettim. Aradan geçen yıllardan sonra bu itirazımın daha da şiddetlendiğini söyleyebilirim. Devrim, işçi sınıfı ve kimi ara sınıfların oluşturduğu büyük bir kitlenin işçi sınıfı partisinin programını bütünüyle ya da kısmen benimsedikleri ve onunla mesafele-

ri konusunda bir farkındalık geliştirdikleri anda zafere ulaşmaz. Devrimi sosyalist iktidara taşıyan, emekçi kitlelerin değişik noktalardan ama mutlaka sadeleştirici yoğunlaşmalarla devrimci bir programa yerleşmeleridir. Bu, o programın içeriği kadar, devrimci öznenin programı sınıf hareketinin duyarlılık noktalarına taşıyabilme becerisine de bağlıdır. Etkileşim ve eklemlenme sistematiği, öznenin toplumsal dinamiklerle girdiği ilişkiyi tarif etmez, devrimci özne toplumsal dinamikleri (burada kendiliğinden hareketleri diyelim) birbiriyle ilişkilendiren bir bağlam sunar, öznenin müdahalesiyle bu hareketler birbirleriyle etkileşir ve eklemlenir.

IV
Örgüt sınıfı nasıl temsil edecek?

İşçi sınıfı ile onun öncü örgütü arasındaki ilişkiler üzerinde dururken kaçınılmaz olarak sınıf mücadelelerinin yapı-üstyapı ilişkilerinde nereye oturduğunu incelememiz gerekiyor. Şu ana kadarki yaklaşımımızda sınıf örgüt ilişkilerinin mümkün olduğunca "ekonomik altyapı-üstyapıda siyaset"i çağrıştırmamasına özen göstermeye çalıştık. Ancak ne yaparsak yapalım, işçi sınıfının bir sınıf olarak kendi içinden en fazla ekonomik mücadele üretebildiğini vurguladığımızda "altyapıda nesnel olarak varolan sınıfı üstyapıya siyasal temsilcisi yani, öncü örgüt taşır" demeye ramak kalmaktadır.

Böyle bir şey kesinlikle telaffuz edilmemelidir.

Altyapı-üstyapı ayrımı, her bir üretim tarzında, sistemi oluşturan tekil öğelerin (ekonomi, devlet, hukuk, sanat, kültür, din, siyaset, ahlak vs.) birbirleriyle ilişkilerini ve davranış kalıplarını kavrayabilmek için geliştirilmiş bir soyutlamadır. Bu ilişki ve davranışları temel olarak belirleyen, ekonomik süreçlerin kapladığı altyapıdır.

Bu soyutlama, bütün sınıfları (birbirlerine bağımlı toplumsal güçler olarak) aynı anda ele alır. Bu nedenle yapı-üstyapı ilişkilerinde her sınıfın kendi üstyapısı aranamaz. Burjuva hukuku dendiğinde, burjuva sınıfının hukukundan çok, sistemin bütününün, yani burjuva düzeninin veya daha doğru bir adlandırmayla kapitalist sistemin hukukundan söz etmiş oluruz. Sonuçta egemen sınıf olarak burjuvazinin çıkarları kapitalist düzenin bütün kurumlarına sinmiş durumdadır. Ama "belirlenme" ilişkisinde te-

kil sınıflar değil, üretim ilişkilerinin bütünü vardır.

Bu nedenle konumuzla ilgili olmamakla birlikte, yapı-üstyapı ilişkilerinde burjuvazinin bir sınıf olarak üstyapıyı belirlediği gibi ampirik olarak doğrulanan, ama yapı-üstyapı adlandırmalarının arkasındaki soyutlamayı bütünüyle çarpıtan önermelerden uzak durmak gerekir.

Sonuçta egemen sınıf olduğu için "burjuvazi"ye üstyapıyı belirleyen toplumsal aktör rolü atfetmenin sonuçları fazla vahim değil. Ancak yine de Alman İdeolojisi'nde belirtilen işbölümü, yani sınıfın bizzat üretim sürecindeki üyeleri ile onun adına düşünsel alanda faaliyet gösterenler arasındaki ayırım[55] açısından bakıldığında, burjuvazinin düşünür veya siyasetçilerini sınıfın üretim sürecindeki üyelerinden çok, sınıf çıkarlarının ve sınıfsal egemenliğinin bütün öğelerinin belirlediğini görürüz. Yani, "altyapıda yer alan 'üretken' sınıf ve onun üstyapıdaki temsilcileri" formülü geçersizdir. Sınıflar altyapı ya da üstyapıda yer almazlar. Yapı-üstyapı soyutlaması sistemin kurumsal yapısını sergilemek ayırt etmek ve belirleyici öğeleri ayrıştırmak için geliştirilmiştir.

Dolayısıyla, egemen sınıfların siyasal ve düşünsel üretimi ile yine egemen sınıfın üretim sürecindeki ana gövdesi arasındaki uyumu esas olarak sağlayan, sistemin genel mantığıdır. Bu mantığı tek başına kapitalistlerin salgıladığı "sınıf çıkarları" belirleyemez.

Ancak bir egemen sınıf olarak burjuvazinin durumu yine de karmaşıktır. Sınıfın iktisadi düzlemdeki faaliyetleri ile üstyapısal kurumlar arasındaki ilişkiler takip edilmesi güç bir trafiğe sahiptir. Sözü edilen zorluk yalnızca burjuvazinin egemenlik kurumlarını en uygun biçimde düzenleme arzusundan kaynaklanmamaktadır. Bu trafikte kapitalizmin kaçınılmaz olarak her şeyi metalaştırma eğilimi içerisine girmesinin de büyük bir payı vardır. Sermayenin toplumsal tabanının olmasa bile, kurumsal tabanının genişlemesidir bu.

Bütün bu koşullarda, bir sınıf olarak burjuvazinin sistemin üstyapı kurumlarını belirlediği iddiası, yanlış olmakla birlikte mazur görülebilir. Ancak işçi sınıfı için işler değişmektedir. İşçi sınıfı, kapitalizm koşullarında bütün düzeylerde, ezilen, sömürülen sınıftır. Sınıfın kendisine bu anlamda ideolojiler dünyasında bir alan açabileceğini düşünenler alda-

[55] MARX-ENGELS, *Alman İdeolojisi*, çev: Selahattin Hilav, Sosyal Yay., 1968, s. 57.

nıyorlar. Daha önceki bölümlerde vurguladığımız gibi, sınıfın kapitalist toplumda egemen ideolojiden bağımsız, ona meydan okuyan bir ideolojik veya siyasal yapıyı kendi bünyesinden çıkarması olanaksız.

Buradaki soru şudur: Sınıfın sağlayamadığını, öncü örgütlenme kendisi nasıl sağlayacak?

Bu soruyu inançlı antileninist Aybar, yıllar önce başka bir amaç ve yaklaşımla sormuştu. Aybar leninist partinin burjuva modelinde bir örgüt olduğunu ileri sürmekteydi. Ancak gerekçesi son derece ilginçti:

"Örgütlenme biçimi toplumların üretim tarzına sıkıca bağlıdır."[56]

Yukarıda anlatmak istediklerimizi çağrıştırıyor değil mi? Ancak Aybar'da anlaşılamayan bir nokta var. Aynı kitapta sürekli olarak sosyalist örgütlenmenin sınıfın kendi başına ulaşacağı ve ulaşması gereken bir doğal süreç olduğunu vurgulayan Aybar, işçi sınıfının bir bütün olarak üretim tarzından ve dolayısıyla burjuva modelinden nasıl kurtulacağını bir türlü açıklamıyor. Yani, Aybar'a göre kapitalizm leninist örgütü belirliyor ama sınıfı belirlemiyor!

Oysa determinizm yığınlar için daha fazla işler...

Öncü kapitalizmin determinizminden kaçabildiği oranda ve kaçabildiği için öncüdür.

Nasıl mı?

Leninist parti anlayışı dikkatle incelendiğinde, teorinin bütün unsurlarının tek bir merkezi sorun etrafında kümelendiğini görürsünüz: İşçi sınıfının öncüsünün bağımsızlığı...

Komünistlerin kapitalizmin onlara sunduğu çerçeveden kurtulabilmeleri için "bilmek" yetmez. Onları kapitalizmin esaretine girmeme konusunda sınıfın bütününe göre avantajlı kılan, çok bilmişlikleri değildir. Bilişsel olanaklar, öncüler için ancak ve ancak özel bir örgütsel ürün sayesinde harekete geçebilir. Bu özel örgütsel ürün, kapitalizm koşullarında düzenin iktisadi, hukuki, ideolojik, kültürel, etik ve siyasal kuşatmasına direnebilecek mümkün olan tek yapıdır. Leninist örgütün sıradan bir teknisyenlik olarak görülerek küçümsenen mekanizmaları bu direnci

[56] AYBAR, *a.g.y.*, s. 13.

artırıcı, alternatif olmayı pekiştirici öğelerdir. Kadro yapısından özel hiyerarşik düzenlemelere, devrimci mücadelenin yasallıklarına ilişkin gelişkin bir kavrayıştan devrimci meşruiyet anlayışına kadar bir dizi özellik leninist örgütü kapitalizmde bir habis ur haline getirir. Bu nedenle öncü örgütlenme basit bir pedagojik aygıt, ya da salt siyasal üretim merkezi değildir. Siyasal üretimin bağımsızlığını ve sürekliliğini garanti altına alacak "teknik" detaylar, aslında öze ilişkin şeylerdir ve bunlar olmaksızın devrimci siyaset olmaz.

Öncünün "kopuş"u bu nedenle teorik, siyasal ve örgütsel anlamda bir "bütün" teşkil eder. Her biri kaderini bir diğerine bağlamıştır. Öncünün kadroları da sosyalizm mücadelesine bu üç kanaldan teorik, siyasal ve örgütsel olarak bağlanırlar. Birini öne çıkarmazlar.

Yukarıdaki "bağımsız" örgüt iki şeyi çağrıştırmamalıdır. Her şeyden önce, düzenden kopuş, marjinallik anlamında kullanılmamıştır. Leninist öncü, her türden hukuki kavramdan azade bir biçimde, düzen dışı değil, düzen karşıtı bir yapıdır. İkincisi, leninist öncünün bağımsızlığından söz ederken, erken bir "sosyalist ada" yaratmaya dönük bir arayışa vurgu yapmış olmuyoruz. Kapitalizmden bağımsızlık, doğrudan kapitalizm koşullarında yaşayan bir insan malzemesinin aracılığıyla sağlanmaktadır. Ayrıca komünistler sosyalizmi yaşamaya başlamak için değil, sosyalizmi kurmak için mücadele etmektedir. Bu anlamda sosyalizmin ancak belirli öğeleri, o da kısmen ve mücadele için anlamlı oldukları ölçüde leninist örgüte içkin hale gelebilir:

> "Devrimci örgütle sosyalizm ve sosyalist demokrasi arasında bir ilişki varsa da bu mutlak bir ilişki olarak görülmemelidir; ikisi arasında birebir özdeşlikler aranmamalı, kurulmamalıdır. Devrimci örgüt her ne kadar onu yıkmaya çalışıyorsa da burjuva toplumunun içinde faaliyet göstermektedir ve bir ölçüde de onun ideolojik ve kurumsal baskısı altındadır. Bu durumun iradi olarak düzeltilmesi ve devrimci örgütün burjuva toplumunun bağrında bir sosyalist adacık olarak inşa edilmek istenmesi bir ütopyadır (...)." [57]

Yanlış anlamalara ilişkin uyarılarımızı yaptıktan sonra, artık güçlü bir

[57] P. PETERSON, *Demokratik Merkeziyetçilik Üzerine*, Eleştiri Yay., 1979, yayınevinin önsözü, s. 35.

biçimde vurgulayabiliriz: Özgürlük sosyalizmle gelecektir. Kapitalizmde en geniş özgürlük ise, ona karşı mücadele etme özgürlüğü ve güvencesi sağlayan leninist örgüttedir!

Bu örgüt, mümkün olduğunca kapitalizmin çelişki yüklü yoğunlaşma noktalarının yanı başında, ama aynı kapitalizmin tahakkümünün olabildiğince uzağında yer almaya çalışır. Bu anlamda örgüt, gerçekten de tek tek tutarlı ve inanmış devrimcilerin toplamı değildir, onlara ek bir güç vermekte ve kendi güç ve sürekliliğini onları aşan bir organizmadan almaktadır. Yani bir anlamda devrimci bireyler için bir "çarpan" faktörü işlevi görerek, örneğin Plehanov'un haklı olarak kapitalizmin sınırları çerçevesinde hareket ettirdiği "birey"e ek özgür alanlar açmaktadır:

> "Demek ki bireyler, kişiliklerinin özellikleri sayesinde toplumun kaderini etkileyebilmektedirler. Bazen bu etki oldukça güçlü de olabilmektedir, ancak bu etkinin oluşma olasılığı ve yaygınlığı, toplumun örgütlenme biçimi tarafından, toplum güçlerinin ilişkileri tarafından belirlenmektedir. Bireyin kişiliği, ancak toplumsal ilişkiler izin verdiği zaman ve bu ilişkiler izin verdiği ölçüde, toplumsal gelişmenin bir etkeni olur. Belki, bireysel etkilemenin sınırlarının, bireyin yetenekleri tarafından belirlendiği söylenecektir. Buna katılırız. Ancak birey, toplum içinde buna uygun bir konum kazanabildiği zaman yeteneklerini ortaya koyabilir." [58]

Leninist öncünün "bağımsızlık" kaynaklarına değindikten sonra, bir kez daha sınıf-siyasal temsilci ilişkisine dönebiliriz. Bir soruyla... Soru şöyle: Her sınıf kendisini mutlaka siyasal mücadele alanına taşır mı, taşıyabilir mi?

Bu bölümde "belirlenme" üzerine söylenenlerden sonra, kapitalizmde sınıfsal katmanların siyasette birebir tekabüliyetlerini aramanın belli güçlükler içerdiğini belirteceğimiz açıktır. Gerçi, özellikle 19. yüzyılda siyasal mücadele alanında partilerin sınıfsal aidiyetlerinin çok belirgin olduğu durumlarla karşılaşılmıştır. Ekim Devrimi'ne kadar Rusya'da da benzer bir tablo vardır:

> "(...) Rus halkının bütün sosyal sınıf ve tabakalarının elden geldiği

[58] Georgiy PLEHANOV, *Tarihte Bireyin Rolü*, çev: İbrahim Altınsay, Kaynak Yay., 1982, s. 35.

kadar berrak, açık, direkt politik ifadeleri: partileri vardı." [59]

Ancak genel olarak, siyasi partilerin sınıf çıkarlarının doğrudan sözcüleri olamayacağını tekrarlamamız gerekir. Siyasi partiler, sınıfları sınıflar mücadelesinin bütününün yarattığı dengeler ve siyasal ortam içerisinde temsil ederler. Bu yalnızca temel sınıflar için değil, bütün ara sınıflar için ve egemen sınıf içerisindeki değişik kesimlerin siyasal temsilinde de geçerlidir. Siyasal ve ideolojik alan kendi başına çok ciddi bir zenginlik taşır ve siyasal oluşumlar her zaman bir sınıfsal gereksinimden ortaya çıkmazlar, oluşum sürecinin ileriki aşamalarında sınıfsal gereksinimlere oturabilirler.

Tartışmamız açısından son derece anlamlı bir örnek, "sosyal demokrasi"dir. Ve bu örnek için peşinen vurgulamak gerekir: Devrimciliğini yitirmeye başladığı andan itibaren (bir tarih vermek gerekirse 1914 anlamlı olabilir) sosyal demokrasi bir burjuva siyasi hareketidir. Bu anlamda sosyal demokrat partileri "işçi partileri" olarak gören marksistlerden kuşku duymak gerekir.

Oysa, sosyal demokrat partiler 19. yüzyılın son çeyreğinde işe işçi sınıfı partileri olarak başladılar. Marksizm kısa sürede bu oluşumlarda otoritesini tesis etti. Zaman içerisinde çok güçlü yapılar haline gelen bu partilerin ihanet sürecinin çok çeşitli nedenleri vardı. Konumuz açısından önemli olanları sıralarsak, bu bölümde sözünü ettiğimiz "bağımsızlaştırıcı detaylar"dan nasiplerini almamaları, işçi sınıfı içerisindeki ileri unsurları değil genel ortalamayı hedeflemeleri, sınıfa müdahale yerine onun gündelik pozisyonları tarafından belirlenmeleri... Bunlara sermaye sınıfının bu kadar büyük bir siyasal gücü maniple etme arzusunu da eklemek gerekir.

Peki, ihanet sürecinin bilinçli aktörleri var mıdır? Olduğunu hiç sanmıyorum. Sosyal demokrasinin ihaneti "biz artık burjuvazinin çıkarlarını savunacağız" diyen önderlerle ortaya çıkmadı. Ne de, burjuvazi daha baştan "işte artık güveneceğimiz bir güç daha" sevincini taşıdı. İşçi sınıfına devrimci bir önderlik anlamında hizmet edemeyen bu büyük oluşumlar boşlukta duramazdı. Daha önce "genel oy" hakkının yokluğunda, geniş

[59] Henri LEFEBVRE, *Lenin (1)*, çev: Rasih Nuri İleri, Anadolu Yay., 1975, s. 67.

emekçi kesimleri siyasi açıdan ihmal eden sömürücü sınıfların yeni gereksinmelerine sosyal demokrasi cuk oturdu. 1914'le bütün Avrupa'nın büyük bir kaosa düşmesi sosyal demokrasinin burjuvazinin kampına geçişini hızlandırdı. Devrimci bir atılıma hazır olan işçi sınıfına bu anlamda hizmet etmekten uzak olan sosyal demokrasi, işçi sınıfını kaybettiğine inanan burjuvaziye büyük bir olanak sunmaya başladı.

Bu karmaşık dönemden sonra sermaye sınıfı ile sosyal demokrasi arasındaki ilişkiler elbette organik hale geldi. Ama liboş Mehmet Altan'ın "niye bizimkilerde yok" diye sorduğu Marx posterleri Avrupalı sosyal demokrat partilerin duvarlarını süslemeye devam ediyor. Ayrıca kendilerini hala işçi sınıfı partileri olarak görüyorlar. Daha önce söylediğim gibi bazı marksistler de... Kimisi sosyal demokrasiye "sosyal faşist" dedi diye Stalin'e kızmakta ve tarihe hep ihanet ve sahtekarlıkla geçecek olan bu siyasal eğilimin "burjuvazinin siyasi örgütü olmadığı"nı[60] yazmaktadır.

Sosyal faşizm tartışması 1924-33 arasındaki biçimiyle ayrı bir konudur ve bu kitabı ilgilendirmemektedir. Bir başka ilgisiz konu olmakla birlikte; Stalin'in ağzına sağlık...

Siyasi partilerin hangi sınıfı temsil ettiklerini tek başına üye bileşimlerine bakarak saptayamazsınız. Zaten bu yöntem etkisizdir; bu şekilde isteseniz de bir sermaye partisi ile karşılaşamazsınız. Siyasi yelpazeyi sınıflar haritasına bakarak da kavrayamazsınız. Her sınıf veya kesime bir siyasal oluşum yakıştırmak yerine, sistemin bütünündeki dinamiklerin iç içe geçmiş bir biçimde kendi yankılarını siyasal alanda bulduklarını varsaymak daha yararlı olacaktır. Bu kez "sol"dan bir örnek verilebilir. Özellikle geçmişte Türkiye solunda her ekip bir diğerine işçi sınıfının dışından bir sınıfsal çamur bulaştırmaya çalışırdı. "Filanca hareket kent küçük burjuvalarını temsil eder", "falanca örgüt orta bilmemnenin sözcüsüdür", "şu ulusal burjuvazinin çıkarlarını savunuyor" gibi... Bütün bu saptamalarda belli dozlarda gerçeklik vardı. Ancak problem, Türkiye solcusunun bütün toplumsal kesimlere bir siyasal hareket aramasından kaynaklanıyordu. Burjuva partileri bitince açıkta kalan sınıfsal katmanlar sol hareketlere pay edilmekteydi!

Geleneksel solda da bütün sapmaların küçük burjuva hareketi olduğu

[60] Georges COGNIOT, *Komünist Enternasyonal*, çev: Hüseyin Güçlü, Temel Yay., 1975, s. 85.

sık sık tekrar edilirdi. Doğrular, yanlış bir kullanım içerisinde gümbürtüye giderdi. Öyle oldu ki, geleneksel solun bizzat içinden bu konuya dair uyarılar gelmeye başladı ve o dönemdeki kullanımıyla "sapma" denilen bazı sol eğilimlerin işçi sınıfındaki radikal ve devrimci arayışlara yanıt verdiği için güçlenmekte olduğu yazıldı:

> "Her antimarksist eğilim sosyal köklere sahiptir fakat sağ kanat revizyonizm, sol ekstremizm, maoizm, troçkizmin ve anarşizmin sadece küçük burjuva zihniyetinden doğduğu biraz zor söylenebilir." [61]

Sınıflara ve sınıfsal katmanlara birebir tekabül eden siyasal partiler arayan ekonomist zihniyete koşut giden bir diğer anlayış, işçi sınıfının kendi içerisindeki değişik kesimlerinin kendisini değişik partilerde ifade etmesi (ve etmesi gerektiği) iddiasıdır. Kitabımız açısından daha fazla önemli olan budur. Daha sonra sosyalist kuruluştaki "tek partililik" başlığında da değineceğimiz bu sorun, kimi marksistlerin sınıf hareketi ve öncülük konusundaki ciddi sakatlıklarının ürünüdür. Komünist hareketin sınıfın ancak belli bir kesimini kapsayabileceği gerçeğinden yola çıkarak başka işçi partilerine de alan açıldığını sanan bu anlayış kendi haklılığını, işçi sınıfı içerisindeki heterojenlikte aramaktadır:

> "Gerçekte, 'birden fazla parti' işçi sınıfının doğal siyasal ifadesidir. İşçi hareketinin tek meşru ifadesi olarak 'parti', Bolşevik Devrimi'nden sonraki bir keşiftir. Klasik marksizmde böyle bir tekliği zorunlu kılan hiçbir şey yoktur." [62]

Egemen sınıf olarak burjuvazinin siyasal alanda sahip olduğu çeşitliliğin iktisadi temelleri olmakla birlikte bu temellere indirgenemeyeceğini daha önce belirtmiştim. Mülksüzleştirilmiş bir sınıf olan proletaryanın da kendi içerisinde sayısız eşitsizliğe sahip olduğu elbette unutulmamalıdır. Bu eşitsizliklerin son tahlilde iktisadi süreçlerle açıklanabileceği de yadsınamaz. Ancak buradaki eşitsizliklerin kaynağı kapitalizmin eşitsiz-

[61] Aleksandr SOBOLEV, *Komünist Hareketin Birliği*, Kızılırmak Yay., 1978, s. 28.
[62] R. MILIBAND, *a.g.y.*, s. 129.

likleridir ve kapitalizmde proletarya egemen bir sınıf olmadığı ve olamayacağı için, bu eşitsizliklerin reel anlamda sınıfın çıkarlarına hizmet eden siyasal bir zenginlik yaratması mümkün değildir. Proletaryanın içerisindeki katmanlar arasında "sınıf"ları birbirinden ayıran nesnel farklılıklar yoktur.[63] Proletaryanın heterojenliği, farklı farklı proleter siyasetler üretmez, sermayenin siyasal ve ideolojik tasallutundan kurtulma derecelerini farklılaştırır ve bununla birlikte sermayenin farklı siyasal veya ideolojik yapıları proletaryanın farklı bölmelerinde etkili ya da etkisiz olurlar.

Daha önce belirttiğim bütün risklere rağmen, örnek olsun, siyasal arenada ticaret burjuvazisinin çıkarlarını ön plana çıkaran veya mali sermayenin sözcülüğüne soyunan burjuva partilerinin var olacağını söylemek gerçekleri fazla zorlamak anlamına gelmeyecektir. Üstelik burada reel çıkarlar söz konusudur. Ama işçi sınıfını benzer bir biçimde alt bölmelere ayırarak paylaşmak olanaksızdır. Hizmet sektöründeki işçilere hitap eden bir parti ile sanayi işçileri arasında örgütlenen bir parti arasında savunulan çıkarlar açısından "nesnel" bir ayrım yapmak olanaksızdır. Ayrıca en uç örneklerini korporatist örgütlenmede gösteren bu türden bir bölücü yaklaşımın "sınıf hareketi" olarak kutsanması da zaten mümkün değildir.

Eğer proletaryanın temsilinde iddia edilen "çok seslilik" sınıfın nesnel anlamda gösterdiği farklılaşmadan kaynaklanmayacaksa, o halde sınıfın genel anlamda bir "çıkar" zenginliğine sahip olduğunu kabul etmek durumundayız. Bunun marksizme yabancı olduğunu tartışmak bile gerekmiyor.

İşçi sınıfının siyasal alanda birden fazla ses çıkarması gerektiği iddiası, çoğu kez ampirik olarak kanıtlanmaya çalışılmaktadır. Marksist solun genel olarak bütün ülkelerde parçalanmışlığı, 1917 Ekim Devrimi'nin iki ayrı işçi sınıfı partisinin varlığında gerçekleşmesi vs...

Kapitalist ülkelerde marksist solun çok parçalılığı, en çok sınıfın öncü örgütlenmesinin yokluğunu veya yetersizliğini kanıtlar. Bir devrimci kalkışma anında devrim sürecinin nabzını eline alacak siyasal irade ya aynı alana oynayanları etkisizleştirecek, ya da aynılaştırarak kapsayacaktır. Bu devrimin siyasal boyutundan sonra da, toplumsal devrim sürecinde

[63] G. LUKACS, *a.g.y.*, s. 323 (1922)

de geçerlidir. Rus devriminde bolşevikler birçok devrimci eğilimi kapsamayı başarmış, bazılarını etkisizleştirmiş, menşevik hareket başta olmak üzere bir diğer bölümünü karşılarına alarak tasfiye etmişlerdir.

"Ne Yapmalı"cılar soruna yaklaşımda kompleksli davranmamalıdırlar. İşçi sınıfı partisi olmak, sınıfı kendi iktidarına ve sınıfsız toplumun kuruluş sürecine taşıyabilecek ideolojik, siyasal, örgütsel yapıya sahip olmakla eş anlamlıdır. Bunun dışındaki "sınıf" politikaları veya sınıfın desteğini almış politikaları sınıfın çok sesliliği ile açıklayarak meşrulaştırmak komünistlerin işi değildir.

Lukacs, Rus devriminin sınıf içerisinde önemli güce sahip iki eğilimini karşılaştırırken, menşeviklerin proletaryanın ideolojik krizine denk düştüklerini yazmakta. Bolşevikler ise, özgürlüğe giden yoldaki bilinçli yaklaşımın örgütleyicileridir...[64]

Lukacs'ın yaklaşımında menşeviklerin "dönüştürme" becerisindeki kısıtlar çok önemlidir. Proletaryanın ideolojik krizi demek, proletaryanın burjuvazinin ideolojik yörüngesinde kalması demektir. Bu nedenle menşevik-bolşevik kamplaşmasında sınıfın çok sesini değil, sosyalist ve burjuva ideolojilerinin sınıf içerisindeki farklı etkilerini görmek daha doğrudur.

"Ne Yapmalı"cılar sınıf içerisinde bir örgütlenme tekeli yaratmak gibi bir dayanaksız bir perspektife hiç sahip olmadılar. Dolayısıyla sınıfın başka ideolojik-siyasal girdilere açık olduğunu kabullendiler. Zaten leninist örgüt bu gerçeğe rağmen devrime giden yolu açık tutmaya yönelik özel bir yapılanmadır. Önemli olan, sınıf içerisinde tutunulan bölümlerin etkinliği sayesinde sınıfın büyük kesimlerini etki altına alabilme veya başka eğilimleri etkisizleştirebilmektir.

"Ne Yapmalı"cılar örgütünün sınıfın ancak belli bir kesimini örgütleyebileceği konusundaki saptamanın tarihi yalnızca 1902-3 değil, örneğin 1920'dir de.[65] Ve 1994'te, 2000'li yıllarda da bu saptama geçerliliğini korumaktadır, koruyacaktır.

Bu saptamanın kökeninde işçi sınıfının yalnızca doğrudan iktisadi eşitsizliği değil, siyasal ve ideolojik anlamda eşitsizliği yatmaktadır. Bu

[64] *a.g.y.*, s. 314.

[65] V.İ. LENİN, *Collected Works*, cilt 31, Progress Publishers, 1976, s. 235 (1920).

anlamda, leninist örgütü zorunlu kılan, herhangi bir öznel müdahale ile ortadan kaldırılamayacak olan bu eşitsizliktir:

> "Biz bir sınıfın partisiyiz, ve bu yüzden neredeyse sınıfın bütününün (ve savaş sırasında, iç savaş döneminde, bütün sınıfın) partinin önderliği altında hareket etmesi, partiye olanaklı olduğu ölçüde yakından bağlanması gereklidir. Ancak, kapitalizmde bütün sınıfın veya neredeyse bütün sınıfın, öncüsünün yani Sosyal Demokrat Partisi'nin bilinçlilik ve eylem düzeyine herhangi bir zamanda çıkabileceğini düşünmek Manilovizm ve kuyrukçuluk olacaktır. Aklı başında hiçbir sosyal demokrat, kapitalizmde (daha ilkel ve gelişmemiş bölmelerine yayılabilen) sendikaların bile bütün, neredeyse bütün işçi sınıfını kapsayacak güce sahip olmadığından hiçbir zaman kuşku duymamıştır." [66]

Daha sonraki bölümlerde leninist örgütün sınıfın ancak bir bölümünü kapsarken sınıfın bütününe nasıl seslenip, onu nasıl harekete geçirmeye çalışacağını ele alacağız. Bu mücadelenin siyasal ve ideolojik araçlarıyla birlikte...

Ancak, öncelikle, tekrar da olsa, Lenin'in bugün çoğu kişi için "doğal" gelen saptamasının marksist gelenekte kalıcı bir kopuş anlamına geldiğini hatırlatmalıyız. Bu hatırlatmayı Lenin'i anlamaktan çok anlatmayı tercih eden, bu nedenle leninizmin devrimci ateşini sayfalarda da olsa soğutmaya kalkan birisinin kaleminden yapabiliriz:

> "İşçi sınıfını temsil eden veya etmiş olan geniş parti anlayışı, ancak Lenin ile birlikte, sınıfın öncüsü olan, bu sınıfın sosyalist geleceğinin örgütsel cisimleşmesi olduğu için oportünizmin bütün belirtilerine karşı kendini savunmak ve ona karşı mücadele etmekle görevli bir 'azınlık' partisi ile (devrim öncesi dönemde) yer değiştirdi." [67]

Sınıfın "azınlık" örgütlenmesi olmaya mahkumiyet... "Ne Yapmalı"cılar bunun için özür dilemek zorunda değiller! "Biz böyle olmasını istemezdik" demek, "devrimci şiddeti sermaye sınıfının şiddeti"yle gerekçelen-

[66] LENİN; *One Step Forward Two Steps Back*, Progress Publishers, 1973, s. 60.
[67] MOLYNEUX, *a.g.y.*, s. 42.

dirmeye benzer. Gerekçemiz doğru olsa bile, kaçınılmazlığı ve dolayısıyla yasallığı ortadan kaldırmaz. Sınıf mücadelelerinin mantığı başka türlü çalışmıyor, çalışamaz...

Sınıfın eşitsizliği, doğrusal bir düzlemde, birbirini takip eden bilinç ve eylemlilik derecelerinden oluşmaz. Sınıfın eşitsizliği, karmaşık ve sınıflar mücadelesinin siyasal öznelerinin her alandaki mücadelesinde ortaya çıkan dengelere bağlı, dinamik bir durumdur. İşçi sınıfının aynı zamanda bir "nesnel"lik olarak, karşıt sınıfsal konumlanışlar için bir mücadeleye alan açtığını unutamayız. Bu alanın bazı bölümleri, değişken bir biçimde "gerici", "karşı devrimci" kirlenmeye maruz kalacaktır. Bu nedenle sınıfın içerisinde "azınlık" olmak, "teknik olanaksızlıklar"la açıklanacak veya zamanın sıkıştırması sonucu ortaya çıkan bir "eksiklik" hali değildir. Özgürlük zorunluluğun kavranmasıysa, "azınlık örgütlenmesi", "Ne Yapmalı"cıların tercihidir:

> "Lenin'in parti anlayışının temelinde şu yatar: İşçi sınıfının içinde bilinç düzeyi homojen değildir, bütün sınıf aynı düzeyde değildir. Devrimci durumda sınıfın çoğunluğu ne denli hızlı bir eğitimden geçse de, bazı kesimler diğerinden ileri bir düzeyde olacaktır. Sınıfın kendiliğinden dönüşümünü göklere çıkarmak, bu dönüşüm esnasında ortaya çıkan bir yığın geçici sonuçları ve unsurları da gözü kapalı kabullenmek demektir. Oysa, bunlar, sınıfın ileriye doğru hareketini yansıttıkları gibi, aynı zamanda geriliğini de yansıtırlar. Sınıfın devrimci potansiyelinden kaynaklandıkları gibi, aynı zamanda burjuva toplumundaki konumundan da kaynaklanırlar." [68]

İşte leninist örgüt, bu çerçeveden hareketle, sınıf içerisindeki eşitsizliklere yaslanarak siyasal mücadele sürdüren ve kendisini bu eşitsizliklere olabildiğince kapayan bir devrim aracıdır: "... leninist parti eşitsiz gelişimin hem en büyük ürünü, hem de en büyük düşmanıdır." [69]

Eşitsiz gelişimin bu büyük düşmanına ulaşmak özellikle İngiliz işçi sınıfındaki aristokrat kesimler üzerinde onca kafa yormalarına, üstelik bu kesimlerin sınıfın siyasal ve ideolojik şekillenmesi üzerindeki et-

[68] C. HARMAN, *a.g.y.*, s. 137.
[69] ÖZIŞIK-ÖRÜCÜ, *a.g.y.*, s. 44.

kisini görmelerine rağmen Marx ve Engels'e nasip olmadı. 19. yüzyıl Avrupası'nın delifişek proletaryası yaygın örgütlenme becerisi sayesinde gereğinden fazla göz kamaştırdı. Muazzam bir gücü "hayalet kılığı"ndan çıkarıp somut ve reel bir bayrağa dönüştürmek, leninizmin eseri oldu...

Örgüt sınıfı nasıl temsil edecek? (2008 notları)

... Sınıfların altyapı ya da üstyapıda hapsedilemeyecek oluşları, öncü parti teorisini kavramak açısından özel bir önem taşımakta. Sınıflar üretim sürecinde şekillenen toplumsal kategoriler olduğuna göre, ilk bakışta, sınıfları yapıya yerleştirip, sonra bunun uzantı ya da izdüşümlerini üstyapıda aramanın bir sakıncası olmadığı düşünülebilir. Ancak sınıf kavramını onun maddi koşullarına indirgemek, tarihin mantığına da, ilerleme fikrine de terstir. Burjuva hukukunun burjuvazinin hukukunun çok ötesinde olduğunu vurgulamamız, onda sınıflar arasındaki mücadelelerin ve daha önceki toplumsal formasyonların verili düzene devrettiklerinin cisimleştiğini anlatmak içindir. Aynı şekilde burjuva siyaseti de, burjuvazinin siyaseti olmadığı gibi burjuva devlet de burjuvazinin devleti olarak görülmemelidir. Sınıf mücadelelerinin ve önceki toplumsal formasyonların üstyapı kurumlarına içkin olması, bu kurumların sınıfsal aidiyetini belirsizleştirmemektedir, burada söz konusu olan ezilen sınıfın üstyapı kurumlarına kendinden bir şeyler katması değil, sınıflar mücadelesinin egemenlik mekanizmalarını yeniden üretmesidir.

... Rus halkının bütün sosyal sınıf ve tabakalarının elden geldiği kadar berrak, açık, direkt politik ifadeleri: partileri vardı. Lefebvre haklıdır. Lenin'in Nisan Tezleri'nde bunları tasnif ederken ne denli rahat olduğunu hatırlayalım. Sonuçta, tasnif failin esiri olsa da, ortaya kabul edilebilir, bugünden bakıldığında tarihsel gerçekliğe az çok uygun bir tablo çıkmaktadır. Söz konusu berraklık, hiç kuşku yok, Rus işçisinin de işini kolaylaştırmış, politikleşmenin önündeki engelleri kaldırmış ve taraflaşmayı hızlandırmıştır. Dahası, 1917'nin bütününde oynak bir seyir izleyen ittifaklar için elverişli bir zemin yaratmıştır. Bu açıdan 1917 Rusyası, 1848 Avrupası'na benzer, orada da sınıflar mücadelesinde aynı doğrudanlık Marx'ın işini kolaylaştırmış, hiç değilse onun yaşananları bugüne kadar değerinden hiç kaybetmeyen metinlere konu etmesine yardımcı olmuştur. Ancak Ekim Devrimi'nin yarattığı büyük altüst oluş ve sosyal demokrasinin işçi sınıfını temsil etmekten çıkması ile birlikte siyasette sınıfsal aidiyet konusu hızla karmaşıklaşmış, neredeyse hiçbir ülkede Lenin'e yardımcı olan sadelikte bir siyasal yelpaze ile karşılaşılmamıştır. Tasnif önceleri

anlamayı kolaylaştırırken, zamanla yanlışlara kapı aralamış, işçi sınıfı partileri gereksiz zorlamalarla karşıtlarına karşılığı olmayan anlamlar yüklemeye başlamışlardır.

Örneğin Alman faşizminin barındırdığı ideolojik ve siyasal şiddet, yükselirken de, öldürücü darbeyi vurduğunda da yeterince algılanmamış ve ısrarla egemen sınıf bloğu içinde belli bir kanada indirgenmek istenmiştir. Burjuvazinin değişik kanatlarının çıkar çatışmalarının ürünü olan farklı yönelimleri faşizmi anlamak için neredeyse biricik parametre olarak görülmüş ve nazilerin emekçi kitleler üzerinde muazzam bir etkiye sahip olmasını sağlayan mekanizmalara yeterince önem verilmemiştir. Faşist parti ile sosyal demokrasinin burjuvazinin farklı kesimlerinin desteğini almış olmaları her iki hareketin büyük burjuvazinin çıkarlarını temsil ettiği gerçeğinin bir kenara atılmasına neden olmuş ve devrimci saflarda Hitler'in yaslandığı sınıfa ilişkin sonuçsuz ve zararlı bir tartışmanın yaşanmasına neden olmuştur.

Türkiye'de ise siyaset alanının sınıfsal aidiyet üzerinden tasnifi, bana kalırsa, 1971 ile birlikte iyice zorlaşmıştır. Mutlaklaştırmamak koşulu ile, Demokrat Parti'nin kuruluşundan 27 Mayıs'a kadarki evrede de, sonrasında TİP'in ve diğerlerinin katıldığı daha karmaşık 1960'lı yıllarda da sınıfsal karşılıkların göreli daha kolay bulunabildiği söylenebilir. 12 Mart ise, başka özelliklerinin yanı sıra, çağdaş bir işçi sınıfının ve ele avuca gelen bir sol hareketin varlığında, sermaye sınıfı açısından siyasetin daha fazla dolayıma gereksindiğinin itirafıdır. Nitekim 1970'lerle birlikte, sermaye sınıfı ile onun siyasetçileri arasındaki gerilimi "sınıfsal aidiyet"le açıklamaya kalkan sol CHP'yi, AP'yi, MHP'yi ve hatta Genelkurmay'ı çözmekte başarısızlığa uğramıştır. CHP'nin solun bir kesimi tarafından bir küçük burjuva partisi olarak değerlendirilmesi yalnızca bir örnektir.

2000'lerin Adalet ve Kalkınma Partisi yine benzer bir yöntemle anlamlandırılmak istenmektedir. Bu parti açısından bir yere kadar açıklayıcı olabilen statükocu güçlere karşı konumlanış, işin içine tarikat sermayesi ve Anadolu girişimcilerini temsil etme de girince, fazlasıyla kolaycı analizlere yol açmaktadır. AKP'ye örtülü destek veren bir kısım sol, bu saçmalığa teorik dayanak arama iddia ve derinliğinden yoksun olsa ve sınıfsal kavram ve dinamiklerden uzak durmayı tercih etse de, AKP'nin mevcut egemenlik mekanizmalarından radikal bir kopuş peşinde koştuğunda ısrarcıdır. Oysa AKP'ye tarihsel bir rol yükleyen, aynı zamanda bu egemenlik mekanizmalarıdır. Başat siyasi partileri sistemin ideolojik ve siyasal gerilimlerinden, uluslararası dinamiklerin etkisinden, kriz başlıklarından ayırarak belli sınıfsal güçlerin çıkarlarının ifadesine indirgemek hiç de sağlıklı değildir.

... Aradan geçen 15 yıl boyunca sosyal demokrasiyi "işçi partisi" olarak gören marksistlerin sayısında bir azalma olmaması şaşırtıcıdır. Blair yılları dahi İngiliz Labour Party'yi işçi hareketinden çıkarmaya yetmediyse, çok köklü bir teorik açmaz ile karşı karşıyayız demektir. Neoliberal saldırılar, başka ülkeler bir yana, Fransa, Almanya ve İngiltere'de zaman zaman sosyal demokrat partilerin liderliğinde ve büyük bir beceriyle yürütüldü. Saldırıların doğrultusu ve sınıfsal aidiyetine ilişkin bir tereddüt olmaması, bütün bu sürecin birçok marksist tarafından sosyal demokrasinin krizi olarak adlandırılmasını da açıklıyor.

Geleneksel solun sağlam komünist unsurları dışında Avrupa'da sosyal demokrasiyi sınıfsal açıdan işçi temeline sabitlemekte kararlı gözüken batı marksizminin varyantları sosyal demokrasinin kökenlerinde marksizm kadar emperyalizmin de olduğu gerçeğini görmemekte ısrar ediyorlar. Bu ısrar, Avrupa solunun da aynı köklerden beslenmesinin ürünüdür ve Avrupa Birliği militanlığı, orta sınıf beklentilerinin yanı sıra bu tarihsel arka plandan feyz almaktadır.

V
Örgüt mü hareket mi, parti mi sınıf mı?

Bu bölüme kadar yazılanlara dikkat edildiğinde, daha çok, bir "leninist örgüt teorisi"nden söz etmekte olduğumuz görülür. Bu teorinin somutlandığı en gelişmiş araç "parti" ise ve bu aracı tarih sahnesine çıkartan bolşeviklerin deneyinde bu araca "leninist parti" deniyorsa, adlandırma düzeyinde "parti teorisi"ni "örgüt teorisi" ile ikame etmenin ne gibi bir anlamı vardır?

Bunu anlamsız bulan bazıları olmuştur. Çeşitli yayın organlarında yaklaşımımız "ertelemecilik", "leninist geleneğe ters düşmek"le vs. eleştirilmiştir. Konuya ilişkin olarak başka bir şeyden değil de bir "örgüt teorisi"nden bahsetmemiz illa da yanlışa götürecek bir özgünlük olarak görülüyorsa, hemen belirtelim, leninist örgüt teorisi, aynı zamanda leninist parti teorisidir de... Ama her ne olursa olsun, leninist parti ve örgüt teorisinin "Ne Yapmalı"cılar açısından bağlandıkları ana gövde, "leninist öncülük anlayışı" veya teorisidir. Bu nedenle konumuza dair sürdürülecek her türden tartışmada adına ne dersek diyelim, önemli olan her şeyden önce "öncülük"ten ne anladığımızdır.

Ancak önemli olan bir şey daha vardır. Leninizmin öncülük anlayışında ortaya çıkan gelişmiş devrimci partinin nasıl bir sürece denk düştüğünü anlamamız, bu sürecin iç içe geçmiş iki ayrı momente, örgüt ve partiye sahip olduğunu kavramamız gerekmektedir. Bu kavrayış, öncülüğün kendi başına özerk bir alana sahip olmadığını, mutlaka bir "devrim teorisi"ne içkin olduğunu da hesaba katmalıdır.

Sürekli olarak vurguladığımız gibi, öncülüğün nesnesi, sınıf mücadelelerinin iniş-çıkışları içerisinde değişkenlik göstermektedir. Öncülük iki unsurlu (özneli ve nesneli) bir fiil olduğu için, nesnesi sürekli olarak değişen bir özne, sürekli olmakla birlikte her durumda "aynı" olamaz. Değişen koşullara göre nesneyi her tarif etme girişimi, öncülüğün öznesini de tarif etmek gibi yükümlülük ortaya çıkarmaktadır.

Bu anlamada öncü, değişken ve dinamik olduğu için süreklilik kazanabilen bir öznedir.

Öncülük iddiası veya durumunda olan bir öznenin nesnesi zamana bağlı olarak yenilenebilmektedir. Devrimci bir kalkışma, öncü örgütlenmenin ülkenin bütününü bir nesne haline getirebilmesiyle başarıya ulaşabilir. Bunun gerçekleşebilmesi için ülkenin (ve hatta ülkenin içinde bulunduğu uluslararası konjonktürün) nesnel anlamda buna olanak tanıması gerekir. Ama gereken başka bir şey daha vardır: Öncü örgütlenme, öznemiz, karmaşık bir hiyerarşik düzen gösteren kendi öncülük nesnesinin tamamına hitap eden bir konuma ulaşmalıdır.

Bu karmaşık düzende özne-nesne ilişkileri de halkalar halinde varolacaktır. Öncülük fiiline baktığımızda işçi sınıfın devrimdeki öncülüğü (sınıfın bütünü bu düzlemde "özne"dir), işçi sınıfı içerisindeki öncülük (sınıf içerisindeki örgütlü veya ileri kesimleri sınıfın bütününe göre "özne"dir), devrimci siyasal hareketin devrimci sınıf proletaryaya öncülük etmesi ("özne" burada partidir), parti örgütünün siyasal harekete öncülük etmesi ("özne" örgütsel yapı olarak daralmıştır) gibi bir dizi iç içe geçmiş süreç görmekteyiz. Daraltılmış öznedeki içe doğru öncülüğü daha farklı bir yaklaşımı gerektirdiği için sonraki bölümlerde ele alacağız.

Bütün bir mücadeleler döneminde, örgütlenme ve gelişme, yükselme ve patlama, kurtuluş ve kuruluş aşamalarında öncülük, "Ne Yapmalı"cıların temel sorunudur. Öncülüğün konusu her mücadele aşamasında değişecektir. Değişmeden kalması gereken ise, her durumda kendisini "özne" olarak tarif eden ve bütün bu aşamalardaki özne-nesne ilişkilerini marksizmin bilimsel kazanımları ve ondaki ihtilalci öz ile öngörebilen, belli oranlarda planlayabilen leninist örgüttür.

Kaçınılmaz bir biçimde örgüt ve parti kavramlarına gelmekteyiz. İkisini karşı karşıya koymadan, öncülük fiilinin bu iki iç içe geçmiş aracını tarif etmeye, birbirleriyle olan etkileşimlerini sergilemeye çalışacağım.

Örgüt, öncülük fiilinin, kendi içine dönük olarak yeni bir özne-nesne ilişkisi tarif edemeyeceğimiz en küçük kolektif birimidir. Bu birim, küçük bir çekirdek olabilir, bir kadro hareketi olabilir, bir yöneticiler örgütü olabilir, bir partinin yoğunlaşmış iskeletinde cisimleşebilir. Bütün bu değişik biçimler birbiri ardına ortaya çıkabilir.

"Ne Yapmalı"cılar açısından bu kolektif birimi herhangi bir topluluktan (örneğin bir dergi çevresinden) ayıran bir dizi özellik vardır: Kolektif işleyişin bireysel tercihler üzerindeki egemenliği, tanımlanmış işleyiş ve davranış kalıpları, hangi biçimde olursa olsun kendisini mücadele edilen ülkeye bağlayan bir devrimci program... Ve en önemlisi, öncülüğün konusunun daha fazla genişlemesi, yani öncülüğün kendi tarihsel misyonlarına uygun bir rotada olgunlaşması için gerekli hedef ve araçları yaratma dinamiklerinin statükoculuğa baskın çıkması...

Bu özelliklere kuşku yok belirli ekler yapılabilir. Ancak önemli olan, bu özelliklerin önemli bölümünün "parti" için de geçerli olduğunun bilinmesidir.

Ancak "parti"yi "örgüt"ten bu anlamda ayıran şey, örgütün az önce bir bölümüne değindiğimiz özelliklerinin doğal bir uzantısı olarak örgütsel gündem ve faaliyetlerin öznel olarak belirlenmesidir.

Ele aldığımız aşamada örgüt, bir hareket boyutundan yoksun olduğu ve partileşme sürecinin ilk basamaklarında yer aldığı sürece iç belirlenimle varolur, kendini dışarıya karşı korur. Bunun sonucunda örgütsel faaliyet ile ülke nesnelliği arasındaki ilişki parçalı ve kesintili bir karakter kazanır. Örgüt hareket edeceği alanı büyük ölçüde kendisi belirler ve tercihlerini yaparken kendisine dair bir durum değerlendirmesini her zaman öne alır.

Oysa öncülüğün nesnesinde belli bir genişleme olduğunda, yani partileşme sürecinde yol alınmaya başlandığında, nesnel dinamiklerin en az iç belirlenim kadar etkili olduğunu görürüz. Örgüt kendi nesnesini yaratma ve genişletme süreciyle birlikte otodinamizm yerini özne-nesne ilişkilerinde gerilimli bir döneme bırakır.

Örgütten partiye geçiş veya işin içerisine parti boyutunun girmesi, Lenin'in *Ne Yapmalı*'da vurguladığı gibi, ülkedeki tüm sınıfsal güçler için politika yapma iradesini gerekli kılar. Mızrak çuvala sığmamaya başlamıştır.

Parti programı, örgütsel yapısı ve deklare edilmiş bir iktidar hedefi ile tüm toplumun karşısına çıkmıştır. Ve ülkedeki sınıflar mücadelesinin yarattığı her somut çatışma ve soruna yönelik kendi öznel konumlanışını, iddia ve fizik varlığını ortaya koyma taahhüdünde bulunmaktadır. Artık gündem tek başına öznel tercihlerle belirlenmemekte, bütün siyasal aktörlerin birlikte varolarak hesaplaştığı engin bir denize yelken açılmaktadır. Elbette, teorik olarak tarif ettiğimiz bu durum bir süreçtir ve bir kolektif yapının bu sürecin içerisindeki devinimi "ben oldum artık" kesinliğinden çok, bazı denemelerle inişli-çıkışlı bir biçimde gerçekleşecektir.

Bu süreçte parti kendi örgütsel yapısının ötesine geçen bir güç haline gelmeye başlar. Programı toplumsallaşmakta, kendisine yüzer gezer bir kitle yaratmakta ve sempati veya tehdit biçiminde toplumun bütün kesimlerine seslenmektedir.

Parti derken, işte bütün bunları, yani örgütsel yapının yanı sıra yapının kendi etrafında oluşturduğu halkaları, siyasal programın kendisini ve bu programın emekçi sınıflarda oluşturduğu imajı, hatta siyasi mücadelede yaratılan sempati, destek, korku ve sindirmeyi anlıyoruz.

Bu aşamada formülümüzü tekrar ediyoruz: Parti= Örgüt+Hareket!

Örgüt devrimci mücadelede belirli bir formda varolan bir çekirdektir. Hareket ise, halkalar halinde bu formun etrafında genişleyen ve dışa doğru açıldıkça ideolojik ve siyasal anlamda yeni renkler kazanan ve kendisine özgü kolektif biçimler yaratan bir dinamiktir. Parti teşkilatının (partinin işleyiş, organ ve kadroları kastediliyor) bu dinamiğin hangi bölümlerini kapsayacağı ise, mücadele koşullarını ve ülke nesnelliğinin bir devrimci kalkışma için olgunluk derecesine bağlıdır. Parti teşkilatının kasılma ve şişme hareketlerinde "değişim" hem teşkilatta, hem de kapsanan-dışlanan kesimlerdedir. Gramsci'nin Modern Prens'te parti kavramının içerisine kattığı devrimci yığınlar, özellikle devrimci yükseliş dönemlerinde merkez halkalarla aralarındaki mesafeyi kısaltarak ve halkalarda sadeleştirme yaparak, parti hareketinin bir devrim hareketine dönüşmesine yardımcı olurlar.

Daha sonra partinin kurumsal yapısını incelerken ayrıntılı bir biçimde değineceğimiz gibi, örgüt-parti örgüt-hareket kavramları ile anlatmak istediğimiz organizma o denli hızlı değişikliğe uğrarlar ki, leninist örgütün spazmlarını gerçek yaşamda izleme olanağını çoğu kez bulamayız. 1905

devriminden hemen sonra otzovistlerin, ultimatomcuların boy hedefi haline gelen parlamentodaki RSDİP grubunun parti teşkilatındaki yerlerindeki oynama buna çok tipik bir örnektir. Kalburüstü devrimcilerden oluşan bu parlamenterler, Duma'da yer aldıkları andan itibaren örgütün iç belirleniminin dışına çıkmaya başlamışlar ve hiç kimsenin ummadığı ölçülerde dış halkalara doğru kaymışlardır.

Şimdi, bir siyasal hattın içe doğru daha fazla halka üretemeyeceği yoğunlaşmış merkez olarak değerlendirdiğimiz "örgüt"e geri dönelim.

Marx'ın 1847'de büyük bir önem verdiği Komünist Birlik veya Almanya Komünist Partisi, geleneğimizde parçalı misyonlar ve hareket boyutundan yoksunluk anlamında tarif ettiğimiz "örgüt" moduna tipik bir örnek sunmaktadır. Birçok ülkede yalnızca 200 civarında üyeyle çalışan ve Komünist Manifesto'nun ortaya çıkışına vesile olan bu oluşum bir parti kesinlikle değildi. Daha geniş organizasyonlar içerisinde bir hizip olarak varolmaktaydı. Dönemin diğer oluşumlarıyla kıyaslandığında iç disiplini sağlam ve homojenliğe önem veren bu hizip, daha önce bazılarına değindiğimiz nedenlerle sağlıklı bir partileşme sürecine giremedi.

Sonraları, Rusya'da RSDİP bünyesinde 1898'de başlayan partileşme sürecinin merkezine önce İskracılar yerleşti ve bu topluluk büyük ölçüde anlatmak istediğimiz "örgüt"e denk düştü:

> "Lenin ve Plehanov'un İskra'da geliştirdiği planları gerçekleştirmeyi üstlenen zamanın en seçkin 100-150 devrimcisinden özel bir grup oluştu (İskracılar)." [70]

Bu grup daha sonra bolşeviklerde daralan ve genişleyen bir biçimde cisimleşti. Bütün önemli dönemeçlerde parti hareketine yön veren bolşevik örgüt, partinin fiilen yok olmanın eşiğine geldiği anlarda mücadelenin sürekliliğini sağlamakla birlikte, sınıflar mücadelesinden koptu ve kendinde bir "örgüt" olarak yeni çıkışlara hazırlandı. Bu kesintili sürecin her aşamasında "parti" modunun varolduğu iddiası ise, anlaşılabilir siyasal kaygıların ürünü olmakla birlikte, tarihsel gerçeklerin ciddi bir biçimde çarpıtılması sonucunu doğurdu. Bu çarpıtmanın düzeltilmesi mutlaka zorunludur.

[70] ZİNOVYEV, *a.g.y.*, s. 66.

Zorunludur çünkü, örgütsel merkezin kendi hareketini geometrik bir biçimde besleyeceği ve dışa doğru büyümenin sürekli kılınacağı yanılsaması leninizmin belkemiğinde ciddi zedelenmelere neden olmakta, devrimin nasıl bir altüst oluşla ve hangi siyasal araçlarla mümkün hale geleceğini unutturmaktadır.

Örgüt adamlığı ve partililik konusu bu bağlamda önem kazanmaktadır. Komünist kimliği tanımlayan bu sıfatlar elbette birbirinden ayrı şeyler değil. Ancak, parti teşkilatı parti hareketinden bir şeyler aldığı oranda, dar anlamda örgüt adamlığının dışına çıkılması ve parti üyeliğinin yeniden tarif edilmesi zorunlu hale gelir. Her ne kadar 1903'te Lenin tarafından üç temel şarta bağlansa bile, parti üyeliği için gereken özellikler devrimci mücadelenin kazandığı ivme ve ortaya çıkan ihtiyaçlarla her durumda yeniden belirlenir. Örnek olsun, parti üyeliği zaman zaman şu şekilde tarif edilebilir:

> "Gerçek bir parti üyesi olmak için kendini öyle adlandırmak yetmez, RSDİP programı 'ruhunda' propaganda yürütmek de yetmez; ayrıca bütün pratik çalışmaların partinin taktik kararlarıyla uyum içinde olması gerekir." [71]

Üç koşulun başka şekilde ifadesi olan bu formülasyona bilindiği gibi menşevikler itiraz etti. Onlara göre, Lenin'in üyelik için getirdiği "mutlaka bir parti örgütünde çalışma yapmak" koşulu, işçi sınıfına yönelen bir parti için büyük bir lükstü. Lenin'in partiyi bir profesyonel devrimciler örgütü olarak tasarlamasına karşın, Martov ve Akselrod partiye üyelik koşullarını hafifleterek sınıf içerisinde daha geniş bir etkiye sahip olunacağını ileri sürmekteydiler.

Bu tartışmada Lenin'in aldığı tutum "Ne Yapmalı"cıların manifestosu sayılabilecek Ne Yapmalı'nın doğal uzantısıydı. Bolşevik lider, öncü örgütün dokusunu sağlamlaştırmak gerektiğini düşünüyordu.

Ve hep böyle düşündü...

Ancak hep böyle düşünmekle birlikte, belli kesitlerde, partiye üyelik koşullarının neredeyse Martov'un savunduğu noktaya kadar hafifletilmesi için çağrılar yaptı. Bu ne anlama geliyordu?

[71] Lenin'den aktaran LIEBMAN, *a.g.y.*, s. 61.

Bunun anlamı, bolşevizmin kendi örgütsel varlığını sağlamlaştırırken gerek öznel başarılar ve gerekse 1905 devriminin kestirilemeyen yükselişi sayesinde bir hareket, bir parti hareketi olmaya başlamasıydı. İlkelerden taviz yoktu, yeni ilkeler ve yeni bir mücadele tarzı kendisini dayatıyordu...

Aslında, kof bir örgütlenmeyle bir anda kitleselleşme tutkusuna kapılan menşevik önderler, 1903'te 1905'in sorunlarını konuşuyorlardı. Zaten menşevik hareketin tarihi, yanlış yer ve zaman seçiminden ibaretti. Gizli çalışmadan nefret edip birkaç ay dışında hep illegal kalmak zorunda olmaları; devrimci hareketin iktidarı alma zamanının gelmediğinin, bunun tarihsel olarak imkansızlığının teorisini ve edebiyatını yaptıkları sırada bir anda iktidarın eşiğine gelmeleri, hatta fiilen iktidarla tanışmaları (1917); en güçlü oldukları anda bolşevik iktidara karşı bayrak açmayıp, Ekim Devrimi bir muzaffer devrim haline gelmekteyken cılız darbeler vurmaya kalkışmaları...

İşte menşevikler 1903'teki tartışmalarda da Lenin'in 1905'te gündeme getireceği bir yaklaşımı savunuyorlardı:

> "Martov ve Akselrod, 'örgüt' ile 'parti' arasında bir fark görüyorlardı. Gizli bir örgütün zorunlu olduğunu kabul etmekle beraber, bunun, geniş bir sempatizanlar partisinin çekirdeğini oluşturduğu takdirde bir anlam taşıyacağını ileri sürüyorlardı."[72]

1905 devrimine kadar RSDİP'in iki kanadı kendi bildikleri tarzın egemenliği için uğraştılar. Ancak devrim her ikisini de, ama özellikle profesyonel devrimci kadrolara yaslanan ve bu anlamda içe kapanmış olan bolşevikleri hazırlıksız yakaladı. Lenin, bu kadroların bir iç halka olarak tahkim edilmesi, bununla beraber partinin örgütsel yapısının dışa doğru genişlemesi için çok büyük bir mücadeleye girişti. Profesyonel devrimciler örgütü, liderinin eyleme geçen işçi sınıfıyla buluşmak için gösterdiği gayretkeşliği anlamıyordu. Oysa Lenin, devrimin ilk birkaç ayındaki tereddütlü yaklaşımını terk ederek ısrar ediyordu:

"Yeni örgütlenme biçimi, daha doğrusu işçiler partisinin yeni ör-

[72] Edward Hallet CARR, *Bolşevik Devrimi 1*, çev: Orhan Suda, Metis Yay., 1989, s. 39.

> gütsel çekirdek biçimi, eski çevrelerden mutlaka çok daha geniş olmalıdır. Ayrıca yeni çekirdek en büyük olasılıkla daha az katı, daha 'serbest' ve daha 'gevşek' bir örgüt olmak zorundadır." [73]

1905 devriminin geri çekilişinden sonra bolşevikler yalnızca kendi örgütsel sınırlarına çekilmekle kalmadılar, örgütsel varlıklarında da ciddi bir daralmaya uğradılar. Öyle ki, bir dönem, belki Plehanov'un Cenova gölündeki sandalına sığacak kadar azalmadılar ama Lenin'i karamsarlığa itecek ölçüde fire verdiler. Çekirdek küçülmüştü...

Ancak örgüt formunda ısrar eden bolşevikler, yani ne yapıp edip iç halkayı kurtaran ve bu anlamda özel bir hukuku yıllarca sürdürerek yeni sıçramalara hazırlanan inanmış-adanmış komünistler, 1905'te kaçırdıkları fırsatı 1917 yılında tepmediler. Tabii bu kolay olmadı. 1905'te Lenin'in "yeni halkalar" için yaptığı çağrıya isteksiz yanıt veren eski bolşevikler, 1917'de, onca badireyi atlatan etkili ve vurucu gücü yüksek örgütün yeni tipte bir partiye ulaşması için uğraşan önderlerini uzun bir süre yalnız bıraktılar. Lenin devrim için yeni bir araç yaratmak istiyordu:

> "Lenin, bu bolşevik Parti'nin, devrimden önceki haliyle Bolşevik örgütten temelinden farklı olduğunu tamamen anlıyordu. O kadar iyi anlıyordu ki, Rusya'ya dönüşünde Parti'nin isminin değiştirilmesini, 'Sosyal Demokrat' adının terk edilip 'Komünist Partisi' adının alınmasını, böylece geçmişe bağlayan terminolojik düğümlerin koparılmasını istemişti..." [74]

Bolşeviklerin bir tarzdan diğerine geçmeleri, hele hele ortada dişleriyle tırnaklarıyla yarattıkları bir örgüt varsa, pek kolay değildi. Lenin'i çok zorladılar. Buna rağmen yükselen devrimin ve Lenin'in otoritesinin karşısında daha fazla durmadılar, durmanın yanlış olduğunu kavradılar. Ve devrimin partisi işte o sırada, bolşeviklerin zaten ciddi bir biçimde güçlendirmiş oldukları profesyoneller örgütünün daha kapsayıcı bir araç yaratması ile ortaya çıktı. Bu yaratım, kendisini farklı kılan, ayıran bir kastın "ek" bir yapı oluşturması ile değil, yarı bilinçli-yarı kendiliğinden bir biçimde ve halkaların ancak bir soyutlama düzeyinde ayrımına varıla-

[73] Lenin'den aktaran LIEBMAN, *a.g.y.*, s. 47.

[74] *a.g.y.*, s. 201.

cak bir örgütsel hiyerarşiyle birlikte gerçekleşti.

Bu nedenle 1905'te, ama özellikle 1917'de yaşanan ölçek ve niteliktek sıçramaları, devrimci örgütün (1917'de Lenin "artık gerçek bir parti kurmalıyız" dediğinde de ortada bir parti vardı) formel değişimiyle açıklamak yanlıştır. Değişim, ülkedeki devrimin yükselişine bağlıdır ve parti bu yükselişe devrimin siyasi hareketini yaratarak karşılık vermiştir. Bu parti, daha önceki "örgüt" formundan çıkmış ve eskiden dışında olan (veya hiç var olmayan) halkaların önemli bir bölümünü bünyesine alarak etki alanını genişletmiştir. 1917 Nisanı'ndan sonra bolşevik partinin içinde de özne-nesne ilişkisi vardır ve parti kesinlikle homojen bir parti değildir. Partinin bir toplumsal daralmaya gitmeden yeniden homojen niteliğini kazanması, ancak iktidarın alınması ile mümkün olmuştur.

Bolşevikler yukarıda anlatılan büyük esnemeyi Ne Yapmalı'da kıskançlıkla savunulan profesyonel devrimciler örgütünü uzun yıllar boyunca gereken özelliklerle sürekli kılarak gerçekleştirmişlerdir.

Esnemenin ölçüleri gerçekten şaşırtıcıdır. 1917 başında bolşevikler 23 bin 600 üyeye sahiptirler. Bu sayı aynı yılın Ağustos ayında 200 bini geçmiştir.[75] Bir devrimci örgütün yedi ayda neredeyse on kat büyümesini sağlayan şey, yükselen Rus devriminin insanları aniden bolşevik yapması değil, bolşeviklerin yeni bir siyasal araçla, yeni ve uygun siyasal-ideolojik seslenme biçimleri geliştirerek işçi sınıfının devrimci kesimlerini örgütlemeyi başarmasıdır.

Süreç, leninist örgüt teorisinin mantığına uygun olarak işlemiştir. Kast denilen, sekter diye suçlanan, komploculukla eleştirilen ve uzun bir dönem kaale alınmayan bir örgütün isyanıdır bu. Ve hiç kuşku yok, bu büyük sıçrama, 1917 yılına kadar bolşevizme tepeden bakmayı tercih etmiş olan Trotskiy'in iddia ettiği gibi, "bolşevizmden çıkış" anlamına gelmemiştir. Olup bitenler, bolşevizmin çıkışıdır...

Evet, artık şemalaştırmadığımızdan emin bir biçimde tekrar edebiliriz: Parti= örgüt+hareket...

Buraya kadar örgütten partiye doğru açılmayı, örgütün tek başına öznel bir kararla olmasa da, partileşmesini veya partiyi yaratmasını ele aldık. Peki, hareketin örgütü şekillendirmesi diye bir şey yok mu? Hatta,

[75] MOLYNEUX, *a.g.y.*, s. 99 ve *The Path of the Leninist Party*, Novosti Haber Ajansı, 1976, s. 17.

parti kapsamına aldığımız hareketin, yani siyasallaşmış bir devinimin ötesinde, kendiliğindenliğin öncü örgütü etkilemesi söz konusu değil mi?

Bu soruların cevabı ancak sürecin bütünü değerlendirilerek verilebilir.

Örgüt öncülüğün daimi merkeziyse, hareket boyutu aynı öncülüğün tarihsel anlamda tescil edilmesidir. Bu boyut olmaksızın en seçkin devrimcilerden oluşan, en sağlıklı programatik çerçeveyle hareket eden ve mükemmel bir kurumsallığa sahip olan bir örgüt bile, tarih karşısında boynu bükük duracaktır.

Ancak siyasal hareketin önemi yalnızca örgüte tarihsel meşruiyet kazandırmasında değil. Süreç son derece karmaşık işliyor. Bu nedenle şimdiye kadar daha çok tek yönlü olarak incelediğimiz örgüt-hareket ilişkilerinde tersinden akan değerleri de gözetmemiz gerekiyor.

Dar anlamda bir örgütün gündemi ve faaliyetlerinin otodinamik karakterde olmasının doğal sonucu kadrolaşmanın da sınırlı bir alan içerisinde sürmesidir. Üstelik örgüt yaşantısının dayattığı normlar kaçınılmaz bir biçimde belli körelmeler ortaya çıkartmaktadır. Siyasi hareketin olgunlaşması, yalnızca dış halkaların yaratılması sonucunu doğurmaz, kadrolaşma sürecini de yeni ve zengin bir mecraya yöneltir. Dünyanın her yerinde, hareketin ürettiği kadrolar örgütün iç belirlenimle yol aldığı dönemlerin kadrolarına göre daha fazla sınıf içerisinden gelmektedir. Bu anlamda siyasal hareket aracılığıyla kadro kaynaklarının zenginleşmesinin en önemli yanı, proleter karakterin hakim olmaya başlamasıdır.

Siyasal hareketin örgütsel yapı için bir diğer kazanımı, oluşturduğu toplumsal ve fiziki güvenlik kuşağıdır. Toplumsal meşruiyet yalnızca siyasal iktidar mücadelesi için değil, mücadelenin sürekliliği için de vazgeçilmez bir unsurdur. En iyi mekanizmalar bile dış halkaların yokluğunda kokuşmaya, tüketilmeye ve darbeye açıktır.

Ancak, hareketin örgütsel yapıyı pozitif anlamda denetlemesi, hatta düzeltmesinin en önemli ayağı belki şaşırtıcı gelecek, ideolojik ve siyasal mücadelededir. "Ne Yapmalı"cıların kitabında siyasal hareketin sıçrama yapması, sınıfın canlandığı ve ülke nesnelliğinde bunalım konjonktürünün kendisini gösterdiği dönemlere tekabül eder. Bu nedenle siyasal hareket kof bir şişkinlik değil, ileriye çekici bir dinamiktir. Bu dinamiği yaratan ideolojik ve siyasal çalışmanın yönetici gücü olan örgüt, atacağı her yeni adımda kendi yarattığı bu dinamik alan tarafından sınanmış olur. Bu

dinamiğin gereksinimleriyle çakışma kaygısı taşımayan siyasal açılımlar, her türden kuramsal gerekçeye rağmen eksikli hatta tutarsız kalmaya mahkumdur. Örgüt, elbette kitle kuyrukçuluğuna düşmeden, yaratılan hareketle birlikte adım atmaya alışır; alışmak zorundadır.

Durağan dönemlerde siyasal hareket boyutunun sınırlı bir ölçekte tutulmasının nedeni de budur. Leninist öncü, ulaşamayacağı veya örgütleyemeyeceği için değil, devrimci bir perspektifte ulaşıp örgütleyemeyeceği için, ölçüyü fazla kaçırmamalıdır. Ölçü, nesnelliğin izin verdiğinin ötesinde kararlaştırıldığı andan itibaren hareketin etkisi negatif bir karakter kazanır.

Konuya ilişkin vurgulanması gereken son nokta, siyasal hareketin ideolojik ve siyasal taşıyıcılık konusunda örgütsel yapıya muazzam ek olanaklar sunmasıdır. Tarihselci bir yaklaşımla üretimde bulunan leninist öncü, etrafındaki halkaların yeniden üretimini belli müdahalelerle serbest bırakmak zorundadır. Bu yeniden üretimin toplumsal kredisi merkezi üretime göre daha fazladır. Tutarlı bir önderlik bu yeniden üretim sırasında ortaya çıkacak riskleri, örneğin her zaman dikkatli olunması gereken eklemlenme eğilimlerin bertaraf ederek, emekçi sınıflar içerisinde kendi kaynaklarıyla yaratamayacağı organik taşıyıcılara sahip olur.

Görüldüğü gibi, örgüt-hareket ilişkileri tek yönde gelişmiyor. Geriye siyasal hareketin her durumda temas halinde olduğu, hatta zaman zaman kapsadığı, kendiliğinden hareketlerin öncü örgüt üzerindeki etkisini incelemek kalıyor.

"Yığınlardan öğrenmek..."

Önce, bunun ne anlama geldiğini kavramalı. Yığınlardan ne öğrenilecek. Ve nasıl?

Yığın hareketinin devrimci karakterinde süreklilik yoktur. Aynı zamanda bu hareketin ciddi bir niceliğe ulaşması da geçicidir. Bu anlamda, kendi sürekliliğini tarih bilincinden alan öncü örgütün yığın hareketine bakarak bildiklerini unutmasını beklememek gerekir. Bu türden bir kitle dalkavukluğunu peşinen bir kenara bırakırsak, kendiliğindenliğin öğretici yanı üzerinde durmamız kolaylaşır.

Kendiliğindenlik, öncü örgütlenmenin genellikle evrensel kazanımlardan süzülüp gelen çalışma tarzına göre çok daha fazla yereldir, çok daha fazla kendine özgüdür ve sermaye sınıfı açısından her zaman sürprizlerle

doludur. Bu özellikleri sayesinde kendiliğinden hareket sosyalizm kavgasına küçümsenmemesi gereken bir taze kuvvet aktarımında bulunur. Yığın hareketi yeni mücadele araçlarının ortaya çıkmasına, burjuvazinin zayıf noktalarının belirginleşmesine ve ideolojik mücadelenin sürdüğü alanın genişlemesine neden olur.

Peki buradaki sınır nerede?

Her şeyden önce, yığın hareketi veya kendiliğindenlik ile öncü örgütlenmeyi karşı karşıya getirmeye kalkan her türden girişimi protesto etmek gerekiyor. Biri olmadan diğerinin anlam taşımayacağını tekrarlamak bile abestir. Ayrıca, bu konuda kitabi konuşmanın da yararı yoktur. Kapitalizm, şimdiye kadar ne birinden, ne ötekinden kurtulabilmiştir. Kapitalizmi tarihin çöplüğüne atacak olan da yine bu yok edilemeyen iki güç, marksizm-leninizmin verili nesnelliğe meydan okuyan iradesi ile bu iradeyi gerçekçi kılan, işçi sınıfı hareketidir.

Ancak bütün bir yüzyıl boyunca bu iradenin sınıf hareketini devrimci bir perspektife taşımak için yapması gereken örgütlü müdahaleyi sınıfın doğaçlama devinimini bozucu girişimler olarak lanetleyen marksistler hiç eksik olmadı. Bu kez "bırakınız yapsınlar" diyenler işçi sınıfı dostlarıydı!

Karışılmayacaktı işçi sınıfının işine... Karışanlara da gereken hakaret ediverilecekti:

> "Ama Rus devrimci 'egosu' yine buradadır! Başının üzerinde bir dönüş yaparak bir kez daha kendisini tarihin tam yetkili direktörü olarak ilan ediyor - bu kez ekselansları Rusya Sosyal Demokrat Partisi'nin Merkez Komitesi unvanı ile. (...)
> Gelin açık konuşalım. Tarihsel olarak, gerçek bir devrimci hareketin işleyeceği hatalar, en zeki Merkez Komitesi'nin yanılmazlığından sınırsız ölçüde daha verimlidir." [76]

Leninist örgüt teorisi, siyasi mücadelede Rosa'nın talihsiz bir biçimde arka çıktığı bu pedagojik yaklaşımdan yakayı kurtarma operasyonudur. Tarih, sınıfın genel yaklaşımlarına rağmen gündeme sokulan devrimci

[76] Rosa Luxemburg'dan aktaran: MOLYNEUX, *a.g.y.*, s. 108.

politikaların sınıfın hafızası olduğunu gösteren bir sürü örnekle doludur. Bu nedenle sınıfın mücadele içerisindeki yaratıcılığı sorunu ile zaman zaman devrimci politikalarla sınıfın ortalama yaklaşımları arasındaki ortaya çıkacak olan farklılık birbirine karıştırılmamalıdır. Bu farklılıkların azalacağı dönemler Luxemburg'un deyişiyle "gerçek bir devrimci sınıf hareketi"nin ortaya çıkışına denk düşer ve böyle bir durumda hareketi öncü örgütle "kim daha önemli" diye tokuşturmanın marksizmle bağdaşır bir yanı bulunamaz.

Sorun gerçekten de yaratıcılık sorunu değildir. Bu nedenle Rosa'nın yukarıdaki "sivri" dilini aşağıdaki yaklaşımla mazur göstermek olanaksızdır:

> "Proletaryanın taktikleri ve mücadele yöntemleri alanında en önemli ilerlemelerin bir merkez komite veya liderlik tarafından icat edilemeyeceğini, ancak mücadelenin ateşi içinde bizzat işçiler tarafından keşfedilip yaratılacağını söylerken Rosa Luxemburg haklı idi. Bu görüş, yeni tip bir devletin kendiliğinden yaratılması (Paris Komünü; Rus sovyetleri) ve benzer tarzda fabrika işgalleri ve uçan grev gözcüsünün keşfi (1972'de İngiliz madenciler ve inşaat işçileri) ile büyük çapta, tekrar tekrar kanıtlanmıştır." [77]

Doğru ama gereksiz şeyler söyleniyor. Rosa'nın Ekim Devrimi'ne, leninist örgüte karşı geliştirdiği tezlerle bunların pek alakası yok. "Ne Yapmalı"cıların kendilerine seçtikleri misyonların arasında masa başında yeni mücadele yöntemleri "icat etmek" olsa bile, bu yöntemlerin tek başına sınıfın eylem içerisindeki yaratıcılığını ikame edebileceği türünden bir düşünceye hiç sahip olunmamıştır.

Nasıl olunsun ki?

1905 başında değil, 1905'in Ekimi'nde devrimci altüst oluşun yarattığı otorite ve yönetim boşluğuna işçi sınıfının yanıtı olarak Petersburg'da ortaya çıkan işçi sovyetleri, bırakalım oluşturulmayı, bir kez ortaya çıktıktan sonra bile öncü örgüt tarafından pek anlaşılamadı. Bolşeviklerin arasında "çarın bir oyunu mu bu" diye soranlar oldu. 1905'in başında durum

[77] *a.g.y.*, s. 142.

daha da vahimdi. Lenin dışında, bolşeviklerde nefret ve kuşku kaynağı olan Papaz Gapon'un önderliğindeki büyük 9 Ocak eylemine sadece 15 bolşevik militan, üstelik kendilerini ana kitleden ayırarak, katıldı.[78]

1905 yılından örnek vermeye devam edersek, bolşeviklerin gösterilere katılıp katılmama konusunda hararetli tartışmalarla oyalandıkları sırada işçilerin kendi kendilerine silahlandıklarını hatırlayabiliriz. Kısacası, aşağıdaki satırları yazan antileniniste hak verebileceğimiz bir dönem yaşanmıştır 1905 yükselişinde:

> "Her ne kadar 1905 Devrimi öncesinde ve bunu izleyen baskı yıllarında kadrolar proletaryanın ileri kesimlerinden bile çok daha fazla faal ve bilinçli idiyseler de, devrim zamanında onların gerisinde kaldılar." [79]

Bu son derece normaldir. Devrimci özne bilinçle hareket ederken, yükseliş dönemlerindeki kitle, patlamalar halinde bir öfke, zaman zaman çaresizlik ve hatta harekete geçmenin kendisinin harekete geçiş nedenlerini örteceği ölçüde "eylem belirlenimli" davranır. Bu nedenle patlamaların hangi sınırlar içerisinde gerçekleşeceğini, zamanlamasını ve akacağı mecrayı kestirmek gerçekten de güçtür. Önemli olan, sürecin genel gidişatını kontrol edecek tarzda yeniden örgütlenme ve uygun araçları yaratabilmektir. Bu 1905'te yapılamamıştır.

1917'de de aynı şey olmuştur. Milyonlarca işçi "parti"yi kendi politikalarıyla baş başa bırakarak harekete geçmiş, parti hazırlıksız da olsa bu sürece bütün gücüyle sonradan katılmıştır. Lenin'in Finlandiya'ya kaçması, bolşeviklerin büyük bir tutuklama kampanyasıyla karşılaşmaları sınıfın partiyi kavgaya çekmesinin sonucudur. Bu zamanlama hatasını çabuk telafi eden bolşevikler, devrimci onur ve ihtilalci tutkularının ödülünü aynı yıl almışlardır. Kitle hareketinin öğreticiliği buradadır.

Leninistler, böyle dönemlerde örgütsel yapılarında ve sınıf hareketi ile siyasal hareketlerini örtüştürme konusunda büyük bir mücadeleye girişirler:

---

[78] LIEBMAN, *a.g.y.*, s. 106-107.
[79] T. CLIFF, *a.g.y.*, s. 140.

> "Gramsci ve Lenin için bunların anlamı şudur: Parti sürekli olarak en yeni üyelerini en eski üyelerinin anlayış düzeyine yükseltmeye çalışmalıdır. Sınıftaki 'kendiliğinden' gelişmelere her an tepki gösterebilmeli ve bu gelişmeler sırasında berrak bir bilince doğru yönelen unsurları kendine çekebilmeli." [80]

Bilinç konusuna daha önce değindiğimiz için, Harman'ın yazısındaki tuhaflıklarla ilgilenmiyoruz. Burada önemli olan, "Ne Yapmalı"cıların da bir devrimci durum sırasında eskisi gibi varolamayacaklarının bilinmesidir. Biz buna, "leninist parti devrimci duruma yeniden doğar" demiştik ve demeye devam ediyoruz; dileyen dediğimize itiraz etmeye devam edebilir!

Biz bu itirazları hesaba katmadan, bundan sonraki bölümlerde devrimin güncelliği, leninist örgüt teorisi arasındaki sağlam bağları ve devrimci durumun partiyi yeniden üretmesini ele almayı sürdüreceğiz. Örgüt-hareket ilişkilerinde birkaç noktaya daha değindikten sonra...

Lenin, Ne Yapmalı'da, örgütün darlığı oranında harekete geçirebileceği kesimlerin genişleyeceğini vurgularken[81] örgütün kendine içkin tarihsel ve devrimci özelliklerini hesaba katıyor, bilinçlilik özelliklerinden vazgeçilemeyeceğini biliyordu. Zamanla bu düşüncesinde küçük düzeltmeler yaptı. "Olabildiğince dar olmak"tan, "gerekli olduğu kadar dar"lığa geçti. Örgütün kendi etkinlik alanında, yani hareket boyutunda da kadrolaşması gerektiğini savunmaya başladı. Optimum darlık arayışı sayesinde başka çaplı devrimcilerin düştüğü, güçsüzlüğü rasyonalize eden, marjinalliği kutsayan ve buram buram sekterlik kokan apolitizmden ihtilalci bir kalkışmanın yöneticiliğine yöneldi:

> "Durumun gerektirdiği muazzam talepler ile işe başlamak için toplayabildiği çok zayıf güçler arasındaki gittikçe büyüyen kopukluk Trotskiy'i sadece zayıf örgütünün hayatta kalma yeteneğini ve gücünü abartmaya götürmekle kalmadı. Aynı zamanda, kitlelerden kopmuş bir uluslararası liderliğin oynayabileceği rolü teorik bakımdan olduğundan fazla değerlendirerek, sınıf mücadelesinin dışında hazırlanmış parti programını, proletaryanın fiili öncülüğü-

[80] HARMAN, *a.g.y.*, s. 140.

[81] LENİN, *Ne Yapmalı, a.g.y.*, s. 155.

> nün cisimleşmesi ve büyük olayların içinde işçi sınıfının deneyiminin genelleştiricisi olan partinin yerine geçirerek hatalı tutum aldı." [82]

Rus devriminde arzu edilen dinamik dengeyi yakalayan Lenin, bu konuda umudunu yitirdiği kimi Avrupa ülkelerinde, "tek ülkede sosyalizm" döneminin onurlu görevlerinin de etkisiyle komünistlere "yok"sunuz, bari gidin, önce sınıfın içerisinde "var"olun demekten hiç çekinmedi. Bu konudaki en açık mesajını 1920 yılında İngiliz komünistlerine, "İşçi Partisi'ne katılın" derken verdi. Yani, yok olmakta olan bir örgüte sınıfın içerisinde suni teneffüs yaptırmalarını ve ona hayat bulmalarını önerdi. Önerdi çünkü, Lenin, hayatı boyunca hiçbir zaman bir saray entrikacısı, bir kast temsilcisi, burnu büyük bir elitist olmadı. Örgütün devrim dışında bir anlam ve önemi olmadığını her fırsatta gösterdi...

Böyle bir marksistin adına yazılan bir öncülük teorisinde örgüt ile hareketi veya sınıf ile partiyi karşı karşıya getirmeye kalkanlar havanda su dövüyorlar. Tarih, "Ne Yapmalı"cıların neyi nasıl değerlendirecekleri konusunda yeterince açıklayıcı deneyle doludur. Bu nedenle, örgüt ile sınıf arasındaki açı kapanmaz derken, örgütün sınıf hareketinin içerisinden çıkmayacağını ve sınıf hareketi ile örgütün aynı düzlemde olmadığını söylerken "Ne Yapmalı"cıların içi rahattır. Tıpkı, sonraları Stalin düşmanlığı ile liberalizmi birleştirerek kendisini iğdiş eden bir marksistin 1924'teki rahatlığı gibi:

> "(...) partinin, devrimci kitle hareketinin bir ürünü olduğu yolundaki düşüncesinin (Rosa Luxemburg kastediliyor –K.O.) diyalektik değil, tek yanlı olduğu görülür. Partinin devrimi hazırlama görevi, partiyi, aynı zamanda ve aynı yoğunlukta devrimci kitle hareketinin yaratıcısı ve ürünü yapar, partiyi bu hareketlerin önkoşulu ve meyvesi haline getirir." [83]

Devrim bir tarihsel zorunluluktur. Bu zorunluluğun en bilinçli ve sürekli aktörü leninist öncünün başı, bu zorunlulukla barışık olduğu sürece hiçbir zaman öne eğilmez:

---

[82] MOLYNEUX, *a.g.y.*, s.171.

[83] György LUKACS, *Devrimin Güncelliği*, çev: Mehmet Zaralı, Belge Yay., 1979, s. 34.

"Tabiatta, ne yüzeyde görünen sayısız zahiri tesadüflerin, ne de bütün bu tesadüfler içinde bir kanunun bulunduğunu gösteren nihai sonuçların hiçbiri, bilinçli bir şekilde istenmiş bir amaca göre meydana gelmez. Buna karşılık, toplum tarihinde temel faktörler aklını kullanarak ya da ihtirasla hareket eden ve belli amaçlar peşinden koşan bilinçli insanlardır. Erişilecek bir amaç, bilinçli bir niyet olmaksızın hiçbir şey meydana gelmez. Ama bu fark, özellikle tek tek ele alınan belirli devrimlerin ve olayların tarihi bakımından incelenmesi için ne kadar önemli olursa olsun, tarihin akışının genel iç kanunlara tabi olduğu olgusunu hiçbir şekilde değiştirmez. Çünkü burada da, tek tek ele alınan fertlerin tümü belirli amaçlar peşinden bilinçli bir şekilde gitmelerine rağmen, görünüşte, genellikle, gene tesadüf hüküm sürer ve güdülen amaç nadiren gerçekleşir. Ve peşinden gidilen birçok amaç, çoğu durumlarda, birbiriyle karşılaşarak çelişkiye düşerler; ya başlangıçta bu amaçların kendilerinde gerçekleşmezlik vardır, ya da bunları gerçekleştirecek araçlar yetersizdir. Böylece, sayısız ferdi irade ve hareketlerin çatışmaları tarih alanında, tıpkı tabiat alanında hüküm süren duruma benzer bir durum yaratır.(...) Tesadüf yüzeydeymiş gibi göründüğü her yerde, gizli iç kanunlara tabidir! Ve bunları keşfetmek söz konusudur sadece.

Tarihin aldığı seyir ne olursa olsun, insanlar, her biri, bilinçli bir şekilde amaçlarının peşinden giderek, kendi tarihlerini kendileri yaparlar. Zaten, tarih, çeşitli yönlerde hareket eden bu sayısız iradelerin ve bunların dış dünya üzerindeki çeşitli etkilerinin bileşkesidir." [84]

Leninist örgüt, tarihin akışı sırasında burjuva sınıfın iradesine kafa tutan ve o iradenin akışı durdurmaya yönelik direncini kıracak biricik "özne"dir...

[84] Friedrich ENGELS, *Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu*, çev: Orhan Suda, Suda Yay., 1975, s. 52.

Örgüt mü hareket mi, parti mi sınıf mı? (2008 notları)

... Parti ile örgüt arasındaki ayrım, ancak devrimci öznenin tarihsel misyonunun bütün evreleri dikkate alındığında bilince çıkabilir. Partinin kendisini taşıyan örgütsel varlığın ötesine geçerek toplumsal bir aktöre dönüşmesi, örgüt+hareket denklemiyle işaret etmeye çalıştığımız açılımı da kapsar ama ona indirgenemez. Parti, belli uğraklarda, bir özne olarak aynı zamanda ülke nesnelliğinin parçası haline geldiği gibi, kendine yüklediği anlamı yeniden üreten toplumsal dinamiklerin etkisine de açılır. Başka özelliklerinin yanı sıra, "örgütsel çekirdek" bu etkiyi sınırlamak ve devrimci bir enerjiye dönüştürmek için partinin her durumda gereksineceği bir yoğunlaşma hali olarak görülmelidir. Bu nedenle örgütsel çekirdeğin nasıl somutlandığı bir önem taşımaz. O, partili mücadelenin her açılım ve sıçrama döneminde yere basan pivot ayaktır.

... Partili mücadelenin öznel belirlenimli olmadığını birkaç yerde yazmış bulunuyoruz. Sürecin ilk evrelerinde, henüz örgütsel varlığın ötesine geçilemediği bir sırada, gündem ve mücadele araçları neredeyse tamamen "karar" konusudur. Ancak somut bir siyasal program ve toplumsal projeyle nüfusun bütün kesimlerine dönük siyaset ürettiğiniz andan itibaren karmaşık bir ilişki ve mücadele yumağının parçası haline gelirsiniz. Bu ortamda diğer aktörlerin peşinden sürüklenmemek için tek çıpa, devrimci bir programdır. Nesnelliğe devrimci bir programla süreklileşmiş müdahaleler yapma arayışı olmaksızın "gündemi belirlemek" ya da "suni gündemleri ayıklamak" sonuç alıcı olmayacağı gibi, çoğu kez sanıldığı gibi devrimci bir tutum da değildir.

... RSDİP'in parlamento grubu tek örnek değil. Kural da değil ama işçi sınıfı partilerini parlamentoda temsil eden siyasetçiler arasında zamanla başkalaşan ve dış belirlenime daha açık hale gelenlerin sayısı oldukça fazla. Komünist partilerin bölünmeyle sonuçlanan krizlerinde bir eğilim olarak parlamento gruplarının sağa çektiğini söylemek de mümkün. Parlamenterliğin sağladığı olanaklar ve dayattığı yaşam tarzını bir kenara koyduğumuzda, buradaki sorun, partinin siyasal merkezinin kuvvetini dengeleyen, hatta onu önemsizleştiren farklı bir yoğunlaşmanın içine girilmesidir. Oysa devrimci bir parti burjuva siyasetiyle spazmodik bir ilişki

içindedir ve her bir kasılma onu burjuva siyasetine dışsallaştıracak kadar kendine ait bir alana geri çeker. Devrimci program bağlantısı, araçların yeniden uyarlanması ve mücadelenin gereksindiği enerjinin sağlanması, bu kasılmaların iyi değerlendirilmesine bağlıdır. Parlamento grupları ise çoğu örnekte, bu kasılmaların felçleştirici bir etkide bulunmaya başladığını hisseder, daha da önemlisi, partinin örgütsel varlığını siyasetteki sürekliliğin önünde bir engel olduğunu düşünmeye başlarlar.

... "Örgüt öncülüğün daimi merkeziyse, hareket boyutu aynı öncülüğün tarihsel anlamda tescil edilmesidir." Bu cümleyi hiç yazmamış olmayı dilerdim. Düpedüz yapısalcı bir ifade ile karşı karşıyayız. Parti denkleminin kurulması, öncülük ediminin kendisi değil, öznesinin ortaya çıkmasıdır. Devrimci örgütün kendi etrafında toplumsal halkalar yaratması iç halka ile dış halkalar arasında bir önderlik ilişkisi anlamına gelse ve en geniş anlamıyla ele alınsa bile öncülüğün "parti"nin içine sıkıştırılması olanaksızdır.

... Devrimci bir partinin sıçramalarla yol alacağına ilişkin teorik önerme, pratikte devrimci bir partinin her daim "büyüme" sorunu ve görevi ile karşı karşıya olduğu gerçeğini değiştirmez. Sıçramaların planlanması ve örgütlenmesi bir yerden sonra olanaksızdır. Tıpkı geri çekilişlerin bütünüyle planlanıp örgütlenememesi gibi... Parti önderliğinin hazırlık ve genişleme dönemlerini belli bir sistematik içinde ardışık evreler halinde ve araç-amaç bütünlüğünü gözeterek yönetmeleri siyasetin kurallarına aykırıdır. Devrimci parti hep kabuğunu çatlatmayı zorlamalıdır, bunun ne zaman gerçekleşeceği ise içerden uygulanan kuvvet kadar, sınıf mücadelelerinde bir bölümü kesinlikle öngörülemeyen değişim dinamiklerine de bağlıdır.

... Lenin'in Sol Komünizm kitabında yazdıklarına büyük bir ihtiyatla yaklaşılması gerektiği açık. Sürekli olarak iktidarı arayan bir devrimcinin, Avrupa'nın devrimden uzaklaştığını fazlasıyla hissettiği bir sırada kıtadaki yoldaşlarına dönük uyarılarında yanlışa yardım ve yataklık biçiminde hüküm verilebilecek çok unsur var. Ne var ki tüm bunlar kitabı değersizleştirmiyor. 1920 yılında, Komintern'in İkinci Kongresi'ne sunulan broşür, aslında Avrupa'nın emperyalist merkezlerinde komünist hareketin bütün bir yüzyıl boyunca hangi ikilemle boğuşacağının ipuçlarını veriyor. İngiltere için önerdiği, komünistlerin kaderlerini güçlü işçi hareketinin iç dinamiklerine terk etmeleridir. Aslında İngiliz solunun daha sonra yaşadıkları, Lenin'in önerilerini her durumda dinleyenlerin de kimi kesitlerde daha farklı bir yolu izleyenlerin de aynı dramatik sonuçla karşılaştığını

göstermektedir. İşçi Partisi'nin içinde kaybolanlarla "bağımsız" var olma savaşı verenlerin sınıfın ve ülkenin gidişatı üzerinde uzun süredir etkileri bulunmuyor.

VI
Partileşme süreci: Süreklilik nerede?

"Ne Yapmalı"cılar kitabında birkaç bölüm boyunca leninist partiye dışarıdan bakmaya devam edeceğiz. Yani sınıflar mücadelesinde parti, sınıfla ilişkilerinde parti ve bir süreç olarak parti... Bu konularda gereken netliğe ulaştıktan sonra partiye (ve örgüte) içerden bakma olanağına sahip olacağız.

Leninist öncülükteki kesinti ve sıçramalara daha önce değinmiştik. Leninizmin devrimin güncelliği ile birlikte anılmasına olanak sağlayan devrimci yükseliş dönemlerinin özgün yanını ele almadan, partileşme sürecinin Rus deneyinde nasıl işlediğini incelemekte büyük yarar var. Bu sayede leninizme dair statik kavrayışlardan uzaklaşma şansına sahip olacağımız gibi, efsaneleştirmek adına bolşevizmi kısırlaştıran ve onu basit bir siyasal vaka gibi göstermek isteyenlerle hesaplaşma fırsatını da elde edeceğiz. Ayrıca, hiçbir kronolojik derdi olmayan bu çalışmayı, biraz olsun olayların dizgesiyle barışık hale getirmek de, bu sayede mümkün olacak.

Bu tarihsel gezintiye bolşevizmi önceleyen devrimci örgütlenmelerin Lenin ve arkadaşlarına büyük bir miras devrettiklerini kabul ederek başlanabilir. Kopulması gereken bir sürü öğeye rağmen, narodizmin marksizmle bağdaşamayacak birçok özelliğinin zaman zaman radikal dönüşlerle terk edildiği bir sürece denk düşen bu örgütlenmeler darlık ve gizlilik koşullarında kitle çalışması yapabilmek için özel bir çaba gösteriyorlardı. Bu çabalar sırasında Rus toprağının kimi özgünlüklerinden

fazlasıyla yararlanıldı. Ancak, 1897'den sonra giderek yükselen ve 1901-02 yıllarında yerini bolşevizmin çıkışına bırakan legal marksizmle işbirliği döneminin tarzından bu kadar kolay kurtulunabilmesinde, 1876'da kurulan ve 200 üyesiyle binlerce kişilik gizli toplantılar yapabilen[85] Toprak ve Özgürlük, sonrasında artık narodnik gelenekten kurtularak onunla hesaplaşma sürecine giren Emeğin Kurtuluşu örgütlerinin ciddi bir katkısı vardır. Daha sonraki çıkışa ayak uyduramamalarına rağmen, Plehanov'ların, Zasuliç'lerin yetiştiği bu ilk dönem örgütlerin bolşevizme ham değil, sürülmüş bir toprak bıraktıklarını söylemek gerekir.

Bu örgütler, bolşevizm sürecine 1898-1902 yılları RSDİP'inden daha yabancı değildirler...

Bir sandal dolusu devrimciyle soylu misyonlara doğru açılma cesaretini gösteren Plehanov'un yarattığı ön birikim olmasaydı, Rus marksistleri birazdan ele alacağımız legal marksizmli dönemden devrimci bir atılımla zor çıkarlardı...

Lenin'in bolşevizm öncesi yıllarında andığımız türden örgütlenmelerde çalışması, sonrasında dağınık hale gelen bu örgütleri toparlamak için çaba gösterip, 1895'te kurulan İşçi Sınıfın Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği'nde ön plana çıkması, gözünü marksizmin pozitivist yorumlarına açmasının önünü almış ve devrimci maya bu büyük öndere bir kez yerleşmiştir.

Legal marksizm döneminin, 19. yüzyılın son çeyreğinde yalnızca narodnik değil, marksist gelenekte varolan devrimci potansiyel için yarattığı tehdit de küçümsenmemelidir. Bu vurguyu elbette legal marksizmle işbirliğinin Rusya'da devrimci hareket içerisinde Rusya nesnelliğini, Rusya'da kapitalizmin gelişimini kavramaya, işçi sınıfı gerçeğini merkeze oturtmaya yönelik büyük katkılarını teslim ettikten sonra yapıyorum. Ancak birçok tarih yazıcısı tarafından legal marksizm döneminde Lenin'in liberallerle yaptığı işbirliğinin "planlı" ve "iyi düşünülmüş" bir savaş stratejisi olarak gösterilmek istenmesini anlayamıyorum. Tıpkı, onca uyarıya rağmen polis ajanı Malinovskiy'i MK'da tutmakta direnen Lenin'in "aslında onu kullandığı"nı ileri sürenleri anlayamadığım gibi...

Legal marksizmle işbirliği dönemindeki tarz, 1880'lerle birlikte günde-

[85] Lionel KOCHAN, *The Making of Modern Russia*, Pelican Books, 1977, s. 192.

me gelen ve marksistlerin ön ayak olduğu tarzdan ciddi ölçülerde farklıdır. 19. yüzyılın sonlarına doğru Rusya'daki marksist örgütlenmeleri allayıp pullamak gibi bir derdimiz olmamakla birlikte, legal marksizmin gelenek içerisinde bir kesinti, belki zorunlu bir soluklanma, ama yatıp kalkıp kutsayamayacağımız bir soluklanma olduğunu kabul etmeliyiz.

Her ülkede devrimci marksizmin teorik çalışmayı öne çıkardığı dönemler olabilir; hatta olmalıdır. Ancak bu dönemler genellikle daha rafine ve bakir bir kimlikle gerçekleşir. Çünkü, dönem aynı zamanda bir kadrolaşma, bir ilk birikim dönemidir. Rusya'da, 1880'ler, 1890'lar boyunca sınıfın içerisine kadar salınan, onunla zaman zaman kaynaşan ve gizli mücadeleye uygun bir tarzda örgütlenen marksistler, narodizmle girdikleri teorik (bu kavganın siyasal uzanımları fazla abartılmamalı) kavgada yanlarına Struve türünden çağdaş liberalleri çekerek belki narodnik geleneğin kendine has liberal içeriğinden kurtuldular ama aynı geleneğin içerisindeki devrimci öğeleri gereğinden fazla itelemiş oldular. Ne Yapmalı, işte bu dönemin yaratabileceği olumsuz mirası yerle bir eden ihtilalci bir rüzgar estirdiği için de önemlidir.

"Kapitalizm vardır; onu alt edeceğiz" diyenlerle tarihsel gelişimin kapitalizm durağında sonsuza değin beklemek isteyenlerin işbirliğinden oluşan legal marksizm dönemi, tükenme sürecine girmekle birlikte çarlık düzenine karşı devrimci bir mücadele veren hareketler yanında fazlasıyla "evcil" kaldı:

> "Yetkililer önce teröristleri esas tehlike olarak gördükleri ve teröristler de Rusya'nın yakında gerçekleşecek bir devrim sayesinde kapitalizmi atlayabileceğini öne sürdükleri için, terörizmin marksist eleştirisi ve kapitalizmin kaçınılmazlığının vurgulanması bir dönem için hoş karşılandı ya da en azından daha küçük bir tehlike olarak görüldü." [86]

Bunu fazla yadırgamamak gerekir. "Yetkililer" her zaman bir biçimde görme özürlüdürler. Ancak, daha sonra Rusya'nın en tehlikeli burjuva partisini, Kadet'leri yaratan Peter Struve ile yapılan işbirliği de özürlüdür ve bu özrü Zinovyev gibi, fazla süsleyip kabahatli hale gelinmemelidir:

[86] MOLYNEUX, *a.g.y.*, s. 47.

> "Bu dönem son derece tuhaftır. Struve, Tugan-Baranovski, Prens Obolenski gibi insanların daha uzun süre işçi partisi etrafında dört dönmesi anlamlıdır. Bugün anlaşılması güç bir olgu gibi görünmektedir ama buna rağmen kaçınılmazdır. Lenin gereğinden daha uzun bir süre Struve, Tugan-Baranovski ve Prens Obolenski'den yararlanmakta son derece haklıydı." [87]

İşbirliği deyip geçmeyelim. Legal marksistlerin önderi Pyotr Struve RSDİP'in 1898'deki kuruluşunda Parti Manifestosu'nu kaleme alan kişidir. Bu partinin Ne Yapmalı'nın vurduğu darbeye kadar aslında bir parti bile olmadığı, Rus popülistleri tarafından ise bir düzen partisi olarak değerlendirildiği de bir kenara not edilmelidir.

1898'deki kuruluş Moskova, Yekaterinoslav, Petersburg ve Kiev'den çeşitli örgütleri temsilen gelen dokuz delegeye nasip oldu. Bu delegeler daha sonra Rus devrimci hareketinde hiç önemli olmadılar. Yani, RSDİP'i yola çıkaranlar içerisinden, partinin sürekliliğini üstlenebilecek kimse çıkmadı. Kendilerini 1898'in etkisiz doğumuna bağlayarak bu doğumdan koca bir gelenek yaratılmasını sağlayanlar, Lenin'in önderliğinde, İskra'cılardı. RSDİP'in zaten tutuklanan ilk Merkez Komitesi'nin ve dağılan yapısının yerini onun adına dolduran İskra, bir yayın değil, RSDİP'in neredeyse kendisiydi.

Buna vurgu yapmamın nedeni, partileşme sürecinde ortaya çıkacak örgütlenme biçimlerinin gösterebileceği zenginliktir. İskra, yayıncılık faaliyetinin çok ötesine geçen bir gazete olarak bu zenginliğe çok şey katmıştır.

İşte bu önemli örgütlenmeye bakıldığında da "süreklilik" bağlamında bir problemle karşılaşılıyor. İskra ilk döneminde Lenin'le birlikte Plehanov, Martov, Akselrod, Vera Zasuliç, Potressov tarafından yönetiliyor ve hemen fark edildiği gibi, Lenin dışındakiler daha sonra bolşevizmin değil menşevizmin saflarında yer alıyorlar. 1898'de zaten Lenin yok; devredilen bir miras da yok. 1898'i sonrasına bağlayan İskra çalışmasında ise Lenin var; ama onun dışında potansiyel menşevikler var.

Lenin, Ne Yapmalı'yla birlikte kendi yaklaşımlarının kolektif hareketini yaratmaya soyununcaya kadar, bolşevik mirasın ön birikim dönemini

[87] ZİNOVYEV, *a.g.y.*, s. 66.

tek başına sırtlamıştır. Partinin sürekliliği ve değişmez rotası üzerine gereğinden fazla materyal üreten "resmi tarih yazımları"nda Lenin'in 1902 öncesi süreçlere bütünüyle hakim olduğu sanısını yaratmak en başta Lenin'e haksızlık etmektir. 1898 dönemini bugün geleneğin bir parçası olarak görmemizi sağlayan şey bir siyasal hattan çok Lenin'in şahsındaki girişimlerse, ayrıca ilk İskra döneminde daha sonra menşevizmin bayrağını oluşturanların da büyük emekleri geçtiyse, biz de bu gerçekleri ifade etmek zorundaysak, bundan bolşevik mirasın zedelenmeyeceğini bilmemiz gerekir. Sadece Lenin'in hakkını bir kez daha teslim etmiş oluruz!

Bu söylediklerim yeni şeyler değil. Bizzat Lenin'in kendisi bolşevizmin hem bir düşünce, hem de bir örgütlenme olarak, 1903'ten beri varolduğunu belirtmiştir. Lenin'in buradaki hareket noktası, bolşevik adının II. Kongre'de yakıştırılması değildir elbette. Sorun, Ne Yapmalı ve onun örgütsel kavgası olan II. Kongre ile birlikte, leninizmin örgüt-devrim-iktidar sacayağı üzerinde harekete geçmesidir. Başlı başına bir sıçrama olan 1902-03 döneminden sonra da çeşitli kopmalar yaşanmıştır leninist gelenekte. Örneğin, henüz işin başında bolşevizmi Kautsky-Bebel ekolü ile özdeşleştiren Lenin, devrime yaklaşırken, Batı marksizminin en güçlü ama en tehlikeli öğelerinden birisi haline gelen bu ekol ile büyük bir kavgaya girişmiştir.

Ancak bütün bu ve benzeri kopuşlar, Molyneux'nün dediği gibi, bolşevizmin 1903-17 arasındaki tarihsel sürekliliğini[88] gölgelememelidir.

Bu sürekliliğin en ilginç yanlarından birisi, Türkiye'de ve dünyadaki örneklerinin tersine, RSDİP içerisindeki menşevik-bolşevik ayrışmasının, dönem dönem birlikteliklere dönüşmesidir. 1905 devriminin yükselişinde pişirilen ne var ki, fiilen başarısızlığının ardından gelen 1906 Stockholm Kongresi'ndeki birlik kararı buna iyi bir örnektir. Ancak, süreç içerisinde gündeme gelen menşevik-bolşevik yakınlaşmalarından hiçbir verimli sonuç alınamadığı ortadadır. 1905 sonrasında da böyle olmuştur. Birlik çabaları RSDİP'i bir bütün olarak ve onun her iki kanadını çözülmeden kurtaramamıştır. Yükselişte gündeme gelen kapsayıcılık ve birlik, gerileme döneminde herkesin yuvaya dönüşü ile sonuçlanmıştır.

1902 ve 1903 yıllarında start alan bolşeviklerin profesyonel devrimci-

[88] MOLYNEUX, *a.g.y.*, s. 68.

ler örgütü, 1905 Devrimi'ndeki genişleme döneminde devrimci dalgaya önderlik edememenin doğrudan bir sonucu olarak aynı genişlemenin bu kez olumsuz etkilerine açık hale gelmiş, kitle çalışmaları nedeniyle deşifre olan parti profesyonellerinin büyük bir bölümü tutuklanmış veya sürgüne yollanmıştır. Bolşevik çekirdeğin, 40 bini aşkın bolşevik partiliye rağmen yüzlere, hatta bazı iddialara göre onlara kadar gerilediği bir dönemdir bu. Yalnız bolşeviklerin değil, bütün Rus devrimci hareketinin başına gelen bu felaket, devrimci durum yasalarının bir ürünüydü: Ya devrim, ya karşı devrim!

1905'in sönen ateşinin ardından karşı devrim; gericilik dönemi başlamış ve bolşevikleri birçok şeyi sil baştan hazırlama görevi ile karşı karşıya bırakmıştı.

Lenin'in bu gericilik döneminde Cenevre'ye gittiğinde artık on binlerce üyeli RSDİP dağılmış haldedir. Rus marksistlerinin "iç hesaplaşma" ve teorik tartışmalara daldığı bu yılların Lenin açısından temel görevi, birbirine çok güvenen ve sınanmış komünistlerden oluşan bolşevik çekirdeğin korunması ve işçi sınıfı içerisindeki devrimci odaklar ile bağların yeniden kurulmasıdır. Elbette bu, Lenin'in teorik tartışmalardan uzak kaldığı anlamına gelmez. Örneğin Materyalizm ve Ampriyokritisizm dönemin ürünüdür. Dekambristlerden beri yenilgi dönemleri Rus devrimcilerinin ilgilerini siyasetten teoriye kaydırmıştır. Ancak Lenin'in teorik tartışmalara bakışında, yenilginin "teorik" nedenlerini yakalamak gibi bir amaç yoktur. Lenin, Rus devrimci hareketi için yazdığı her satırda onun varoluş nedeni olan "devrim"in yolunu açmaya çalışmıştır. Nitekim Cenevre'den sonra geldiği Paris'te açtığı okul, yine Ruslar tarafından başka yerlerde, örneğin İtalya'da organize edilen okullardan farklı bir biçimde "akademik" değil "partili" bir nitelik taşımıştır.

Paris günlerinin Lenin'in yaşamındaki en zorlu kesit olduğu söylenir. Rusya'da sürgünde veya Petrograd ve Kafkasya'da yeraltında izole olan bolşeviklerle irtibatı zayıflayan, yanındaki bir avuç bolşevikle birlikte partiyi yeniden kurmak için planlar yapan bu büyük devrimci seminerler veriyor, ülkesindeki yoldaşlarına hararetli mektuplar yazıyordu. Ancak Lenin'i zorlu bir mücadele dönemine hazırlayan, tek başına, yüz binlerin sokağa döküldüğü bir yükselişin ardından ona zorunlu ama birçok açıdan boğucu gelen loş ışıklı bol dumanlı tartışma ortamları olmadı.

Paris yıllarında Vladimir İlyiç, sık sık yeni geliştirilen uçakların deneme uçuşlarını gizli gizli izlerken, Fransız işçilerle birlikte müdavimi olduğu kabarelerde coşarken ve kırlarda bisiklet üzerinde gezinirken göründü. Bereket, Kamo'nun yıllar sonra başına gelen gerçekleşmedi ve kafasında bin bir sorunu tartışırken dalgınlıkla bir arabaya çarpan Lenin'in yaşamı, mücadelenin temposunun düştüğü bir sırada ve ülkesinden uzakta sona ermedi...

Lenin ve arkadaşları Cenevre ve Paris yıllarında keskinleşecek bir kavga için büyük yatırımlar yaptılar, Rus devrimci hareketi ile Avrupa arasındaki iletişim ve ulaşım için özenli hazırlıklar yaptılar, örgütsel yetilerini geliştirdiler, basım teknikleri üzerinde çalıştılar...

1912, Lenin'in beklediği yükseliş döneminin başlangıcı oldu. Tıpkı yüzyılın başında devrimci marksizmin çıkışına aracı olan İskra gibi, yine bir gazete, Pravda simgeliyordu bolşeviklerin çıkışını...

Pravda uzunca bir uyuşukluk döneminden sonra 40 binlik bir tirajla Rus devrimci hareketine yeni bir çağın ilk sinyallerini vermekteydi.[89]

Bolşevikler, 1912 yılından itibaren, istedikleri ortamı buldular. İşçi sınıfı hareketi ülkede yeniden canlanmakta, yalnız bolşevikler değil, onların dışındaki devrimci eğilimler de güç kazanmaktaydı. Bolşevikler uzun süren gericilik döneminde profesyonel bir tarzda çalışmak konusundaki deneyimlerini geliştirmişlerdi. Bu sayede örgütlenme çalışmalarında daha verimli yöntemler buldukları gibi, menşeviklerle karşılaştırıldığında sınıf içerisindeki kazanımlarına çok daha yüksek bir bağlılık ve disiplin anlayışı aşılıyorlardı.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte uluslararası planda marksizm için yıllardır inceden inceye işleyen ayrımlar artık kaçınılmaz bir yol ayrımına gelmişti. Bu yol ayrımı yalnızca sosyal demokrasinin ihaneti anlamına gelmiyordu, aynı zamanda yıllardır ilkeli ve dürüst devrimcilik yapan bolşevizmin olgunlaşma ve sonuç alıcı silkinişinin müjdesini de veriyordu.

Ancak bolşeviklerin 1903-1912 arası iniş-çıkışlarından sonra artık güzel günlerin geldiği ve işlerin doğrusal bir biçimde geliştiği düşünülmemeli. Onlar 1917 Ekimi'ne hala son derece karmaşık ve dolambaçlı bir yolu

[89] *a.g.y.*, s. 80.

katederek ulaşacaklardı.

Çünkü henüz geniş işçi kitlelerin yarattığı dinamik ile avangard bolşevikler arasındaki mesafe önemini korumaktaydı. Bolşevikler ne işçi sınıfı, ne de devletin güvenlik mekanizmaları açısından başat devrimci örgüt durumundaydılar. Yalnız, 1912'de değil, 1914'te, ve 1917'nin başlarında da...

Birçok araştırmacı, bolşeviklerin 1917 yılına girildiğinde oldukça etkisiz bir hareket olduğunu ileri sürmektedir. Ancak araştırmacılar yükselen işçi sınıfı hareketinin içerisindeki duruma ve ikinci Rus burjuva devriminin gelişimine bakmaktadır. İşin bu cephesinde bolşeviklerin henüz sahaya tam olarak çıkmadığı doğrudur. Ancak şu unutulmamalıdır ki, bolşevikler, 1917 yılına gelindiğinde ideolojik olarak en bağımsız, siyasal açıdan en az kirlenmiş, teknik açıdan ise en iyi hazırlanmış siyasi güçtü. Bu nedenle Ocak ayında Kanlı Pazar'ın yıldönümünde bir bildiri bile yayınlayamamış olmalarına90 rağmen olaylara yön verecek çok ciddi bir örgütlenmeye sahip oldukları unutulmamalıdır.

Bolşeviklerin problemi zayıflıklarından çok, devrimci durum sırasında ihtiyaç duyulacak uygun siyaset tarzına bir türlü geçememeleriydi.

Bu da bir alışkanlığın sonucuydu. Yıllardır, Rusya'nın en iyi kadrolarını toparlayan bolşevikler, buna rağmen liderlerinin, Lenin'in dayatması olmadan tek bir dönemeç almamışlardı. Ve 1917 yılında bolşevikler yine Lenin'i bekliyordu. Yurt dışındaki Lenin'in müdahalesi geciktikçe bolşeviklerin sıkıntısı ve yalpalaması da artmaktaydı...

Yalpalama, siyaset yapma sıkıntısı biçiminde değil, cüretli siyaset yapma sıkıntısı biçiminde kendisini gösteriyordu. Gericilik döneminden sonra Rus devrimci hareketi içinde "sekter" ve "izole" müfreze olarak suçlanan bolşeviklerin problemi bu sekterlikten kurtulamamak değildi. Eğer sekterliğin bir boyutu, kendi hedeflerine bağnazca bir sahip çıkışsa, bu konuda Lenin yoldaşlarına göre fersah fersah daha fazla sekterdi. Asıl sorun şuydu: Lenin'in yokluğunda bolşevikler kendi ayrıksı politikalarını devreye sokamıyor ve devrimci hareketin genel ortalamasına hızla yakınlaşıyorlardı. Bolşevikler arasında 1917 yılından ve gelişen devrim sürecinden bir sosyalist devrim çıkarılabileceğine dair köklü bir inanç

---

[90] LIEBMAN, *a.g.y.*, s. 139.

yaygın değildi. Yeni unsurlarla beslenen bolşeviklerin ipleri eline alarak devrime önderlik etmesine aklı yatan az sayıda kişi vardı. Bu az sayıda devrimciden birisi, daha sonra tarihe başarılı bir Dışişleri Bakanı olarak geçen Vyaçeslav Molotov'du:

> "Sağcı sosyalist partilerle aynı safta bulunma ve tutucu eğilimli bir hükümeti kabul etme tavrı Petrograd'daki Bolşevik örgütünde bulunan herkesçe onaylanmuyordu. Ama Merkez Komitesi Bürosu adına hareket eden genç Molotov, Rusya'da faaliyet gösteren Parti organlarının en önemlisi Petersburg Bolşevik Komitesi'nin önüne Geçici Hükumet'i eleştiren, karşıdevrimci politikasını mahkum eden ve demokratik bir hükümet isteyen bir karar tasarısı getirdiğinde, ağır bir yenilgiye uğradı." [91]

İhtiyatlılığı ile daha sonra devrimi kurtaran Stalin dahil, bolşeviklerin diğer yöneticileri ise gerçekten de Lenin'in müdahalesine ihtiyaç duymaktaydılar. İyi hazırlanan bir örgüte komuta eden bu çaplı önderler, kendilerini tarihteki büyük sıçramaların hazırlığın bittiği anda değil, gereken anda gerçekleştirileceğini göremeyecek kadar bu hazırlıklara adamışlardı:

> "12 Mart'ta, Sibiya'dan sürgünden dönen Stalin ve Kamanev Petrograd'a varıp Parti'nin liderliğini üstlendiklerinde, belirsiz politika sona erdi. Başkentte bulunan biricik Merkez Komitesi üyeleri olarak Parti çizgisine daha belirgin bir karakter kazandırabilirlerdi. Ne var ki gözle görülür bir sağ eğilim getirmişlerdi." [92]

Bolşevikler kaçınılmaz olarak yalpalıyorlardı. 1917 Şubat devrimi partinin gizlilikten çıkması için gerekli koşulları ortaya çıkarmıştı. Bu basit bir değişiklik değildi. Yıllardır seçim ilkesini uygulamamış bir parti, bir anda içe dönük politika yapma zorunluluğu ile karşılaşıyordu. Örgüt adamları tereddüt içerisinde kalmıştı ve Merkez Komitesi'nin partiye hakimiyetinde problemler ortaya çıkıyordu.

Geçici hükümetin desteklenmemesi konusunda Lenin'in "dışardan"

[91] *a.g.y.*, s. 147.
[92] *a.g.y.*, s. 148.

uyarılarına kısa bir süre sonra örgütte büyük ağırlığı olan Stalin'den de olumlu yanıt geldi. Ancak bu devrimci politika gereken zamanda örgütün bütününe maledilememişti. Yıllarca hapis ve sürgünde kendilerini var eden, tırnaklarıyla ve kanlarıyla örgütü yaratan kadrolar inisiyatif kullanamıyor ve bolşevikler arasında "sağcı" ama "politikacı" unsurlar etkinlik kazanıyorlardı. Gerçekten de, "parti, önderinin, Lenin'in yokluğunu duyuyordu".93

Lenin'in ünlü Nisan Tezleri bu yokluğun sonuçlarını ortadan kaldırma girişimidir. Birbirine bağlı üç temel unsur vardır bu tezlerde: Örgütsel-ideolojik-siyasal bağımsızlık, sosyalist iktidar perspektifi, partinin yeniden kuruluşu...

Partinin yeniden kurulması, basit bir reorganizasyon değildir.

İşin reorganizasyon cephesi, Şubat ayında açık çalışmaya geçerken gerçekleşmiştir. Ancak parti yükselen Rus devriminin ihtiyaçlarını karşılayacak, onu sosyalist devrime taşıyacak nitelikleri taşımamaktadır. Lenin, güçlü bir Merkez Komitesi'nin etrafında yüz binlerce işçiyi toplayacak bir parti hareketi yaratılması gerektiğini anlamıştı. Bu altüst oluşun veya yeniden kuruluşun rakamsal ifadesi, daha önce de vurguladığımız gibi, çok çarpıcıydı. Ocak'tan Nisan ayındaki sıçrama ile 200 bine üyeye ulaşan parti, Ekim ayına gelindiğinde 400 bin üyeli bir kitle partisi haline gelmişti.

Genellikle bolşevik örgüt deneyiminde Lenin'i liberter anlamda temize çıkarmak isteyenler, koskoca bir tarihe değil, RSDİP'in olağanüstü büyüdüğü 1917 yılının Nisan sonrasına vurgu yapıyorlar:

> "Tartıştığımız gibi, Lenin'in parti teorisi, esaslarını, tam olarak 1917'nin başında oluşturdu. Ekim Devrimi'nin teoriyi kanıtlaması ile birlikte Lenin bu teorinin mantıksal sonucuna, yani Komünist Enternasyonal'e ulaşmak için gerekli politik otorite ve etkinliğe sahip oldu." [94]

Leninizmden pek bir şey anlamadıkları ortada...

---

[93] Yosif Visaryanoviç STALİN, *Bolşevik Partisi Tarihi*, çev: Süleyman Arslan, Bilim ve Sosyalizm Yay., 1976, s. 229.

[94] MOLYNEUX, *a.g.y.*, s. 108.

Lenin, 1917 Şubatı'nda gerçekleşen tebdili mekânın o haliyle bolşevikleri etkisiz ve korumasız bırakacağını algılamıştı. Bolşevik partinin bütün hatları karışmış, seçim ilkesi sayesinde üst kademelerine parlamentarist eğilimler sızmaya başlamıştı. Lenin'in Nisan operasyonu, bolşeviklerin çekirdek kadrolarını bu saydamlık tasallutundan koruyarak merkeze yerleştirmek ve partinin örgütsel yapısını alabildiğince geniş tutarak, devrimci bir yükseliş momentine giren işçi kitlelerinin atılganlıklarıyla partiyi ileri doğru çekmelerini sağlamaktan ibaretti. Bu anlamda Lenin Nisan'da, 1902-03 geleneğini yıkmadı, o geleneğin değerli mirasından yararlanarak, o mirası koruyarak, örgütsel olanaklara siyasal hareketin yığınsal gücünü kattı.

Bu anlamda, partinin tarihindeki kesinti ve sıçramalar, "Ne Yapmalı"cıların öncülük anlayışlarındaki sürekliliği engelleyemez. Bolşevikleri Nisan'dan itibaren akıl almaz bir hızla kitleselleştiren, 1902 sonrasındaki profesyonel devrimciler örgütüdür. Lenin, 1917 yılında bu örgütün devrimci görevler açısından yetersizliğini görmedi. Görülen, tıpkı 1905'te olduğu gibi, bu örgütün önderliğinde, yaygın ama kesinlikle devrimci bir proleter kitleye dayanan bir parti hareketinin mümkün ve gerekli olmasıydı.

Lenin, dar anlamda bolşevik örgüt için her zaman geçerli gördüğü üyelik normlarını 1917 yılında parti için gündemden düşürdü.

Ve iş öyle bir hale geldi ki, parti üyelik formları yerel örgütlerden merkeze gelmemeye başladı. Bu yalnızca merkez örgütünde idari işleri takip edecek kadroların azlığından kaynaklanmamaktaydı. Bolşevikler, partinin içindeki merkezi sağlama alarak, partinin önemli noktalarına güvenilir, sınanmış devrimcileri yerleştirerek partiyi kendi örgütsel varlıklarının ötesine çekmeye Lenin tarafından ikna edilmişlerdi.

Proletarya, askerler ve yoksul köylüleri saran Rus devriminin özgün ürünü sovyetlerin "katılımcı" özelliği, o ölçüde olmasa da bir devrimci özne için küçümsenemeyecek noktalardaki bir kitlesellikte tekrarlanıyordu. Ancak bolşeviklerin yarattığı bu yeni araç kendisi bir iktidar organı olarak ortaya çıkan sovyetlerde olmayan bir şeyi, siyasal iktidarın fethi perspektifine ve bu konuda gereken hazırlığı olan merkezi örgüte sahipti.

Sovyetleri iktidara bu yeni araç taşıdı...

Devrimin güncelliği ve devrimci durum-parti ilişkilerine bundan sonraki bölümde devam edeceğiz. Ancak bu kısa bölümünde "Ne Yapmalı"cıların şabloncu olmadıklarını, öncülük fiili için uygun araçları geliştirmedeki yaratıcılıklarını ve yükseliş dönemlerinde kitlelerin canlılığını öncü harekete katan, geriye çekiliş döneminde geriye çekilişten daha fazla etkilenen kitlelerden örgütü koruyan yaklaşımlarını biraz olsun hatırlattığımı düşünüyorum.

Partileşme süreci: Süreklilik nerede? (2008 notları)

... Yetkililerin görme özürü konusunda sanıyorum yakın ve belki Rusya'dan daha çarpıcı bir örneği burada zikretmek gerekiyor. Küba'da aklını Küba Komünist Partisi ile bozan ABD yönetimi, Fidel ve arkadaşlarının başını çektiği gerilla hareketinin ardı ardına gelen başarılarına karşın asıl markajı KP'ye yaparak istemeyerek de olsa 26 Temmuz Hareketi'nin önünü açmıştı. Fidel Havana'ya girdiğinde CIA hâlâ Vaşington'a "komünistler başaramadılar" diye yatıştırıcı hatta sevindirici mesajlar geçiyordu. Küba Komünist Partisi'nin devrime olan katkısının bir de böylesi ilginç bir boyutu var.

... İlgili çalışmalarda Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi için yaşamsal bir öneme sahip İskra'nın nasıl bir gazete olduğuna genellikle yer verilmemektedir. Bir örgütleyici gazete olarak ünlenen ve onca yıl sonra dahi, komünist partilerinde referans olarak gösterilen İskra'nın bir günlük gazete sanıldığına da tanık olduğumdan, söz konusu gazetenin Lenin'in yönetiminde 1900 Aralık-1903 Kasım arasında 44 sayı yayınlandığını, basımının Almanya'nın Leipzig kentinde gerçekleştiğini, ülkeye gizlice sokulduğunu, bununla birlikte Rusya içinde de çeşitli matbaalarda çoğaltıldığını not düşmekte yarar görüyorum. Sayfa sayısı değişken olan İskra'da Lenin'in 60'a yakın makalesi yayınlanırken, broşür ve kitap yayıncılığı da İskra adıyla yapılıyordu. Ülke dışından, düzensiz bir biçimde yayınlanan bir gazete nasıl oluyordu da Rus işçi hareketi tarihinin en değerli yayın organı haline geliyordu? Bu sorunun yanıtını sadeleşmede aramak gerekiyor. İskra, basımından dağıtımına yaygın ve güçlü bir örgütlenme ortaya çıkarmakla kalmıyor, bir dönem mücadelenin yegane aracı olarak işçi sınıfının siyaset bağını alabildiğine sadeleştiriyordu. Çarlığın ve ağır sömürü koşullarının baskısı altında bunalan Rus proletaryası için İskra'nın bir hava deliği olduğu, işçilerin gazeteyle son derece dostça bir ilişki kurdukları anlaşılıyor. Her sayısında on civarında okur mektubu yayınlayan gazete sağlam bir deney paylaşım aracı haline gelmiş ve Rus işçi hareketinde gerçekten kıvılcımın çakmasına neden olmuştur.

... Rusya'da menşeviklerle bolşevikler arasındaki ilişkilerin inişli çıkışlı olmasının, mutlak kopuşun geç gelmesinin, hareketin toplamı açısından

yararlı olduğu söylenebilir. Geç gelen ayrışmayı bir "kazanım" olarak görmek yerine, sürecin bütününün devrimci mücadele açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Rus devrimci hareketi, S-R'ları da katarsak, üç odak arasındaki mücadelenin toplam devrimci enerjiyi artırdığı özgün bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu mücadelenin solu kendi iç dünyasına hapsetmemesinin kanımca en temel nedeni, Rusya'da burjuvazinin solun siyasal ve ideolojik zenginliğine gereken yanıtı verebilecek birikime sahip olmamasıdır. Bu sayede sol, egemen ideolojiyi hatırı sayılır ölçüde geriletmiş, dahası sistemin iç gerilimlerine yerleşerek bu gerilimleri hızla devrimci projelere bağlayabilmiştir. Aşırı korkaklık ve gericilikle malul Rus burjuvazisinin burjuva devrimini ittirmeye dönük isteksizliğinin tarihsel bedelidir bu. Özetle, bolşeviklerle menşevikler arasındaki ayrımın zamanla ortadan kalkıp Rus işçi hareketinde bu iki kanat somutluğunda bir füzyon gerçekleşmemesi kadar, bir defada ayrışılamaması da hayırlı olmuştur.

VII
Devrimci durumdaki patlama rastlantısal mı?

"Ne Yapmalı"cılar açısından devrimci durumun leninist öncülükle çok doğrudan bir ilişkisi var. Bir devrim aracı olarak parti, öncülüğün en gelişmiş ve karmaşık ifadesi olarak, devrimin güncelliği hatta daha da ötesi, devrimin yakıcılığına geçilmesi anlamına gelen devrimci durum esnasında kendisini yeniden var eder. Öncü açısından devrimci durum, o ana kadar yapılan çalışmaların sonuçlarının basit bir biçimde toplanmasını sağlamaz. Devrimci durumda gerçekleşen sıçrama, sonuçları itibariyle bile "niceliksel" olarak tanımlanamaz. Çünkü, partinin örgütsel boyuttaki büyümesi ile hareketin devrimci durumdaki sıçraması sayılarla karşılaştırılamayacak kadar ayrı şeylerdir. "Ne Yapmalı"cılar, ancak bu niteliksel ayrımı göz önüne aldıktan sonra aşağıdakileri telaffuz ederler:

> "Ama bir devrimci partinin yığınlar tarafından desteklenmesi ancak istisnai (ama tarihsel olarak gerekli) anlarda ortaya çıkabilir ki bu da devrimci bir durum varolmadığı sürece bir azınlık partisi olarak kalmanın zorunluluğunu gösterir." [95]

Gerçekten de devrimci durum, yıllardır titiz bir biçimde hazırlanan ama gelişmesi nesnel koşullarca sınırlanan öznenin "büyüme" sorunlarını çözen çok özel bir tarihsel kesit değildir. Devrimci durumu gerçekten de özel bir kesit yapan, öncülüğün konusunu ve nesnesini kaçınılmaz

[95] Ernest MANDEL, *İşçi Sınıfı Hareketi ve Bürokrasi*, çev: Orhan Taşan, Köz yayınları, 1976.

olarak değiştirmesi ve buna bağlı olarak öznenin yeniden doğuşunu sağlamasıdır.

1903'te en kabası 2 bin kişilik bolşevik örgütün 1905 devrimi sayesinde 40 bine ulaşmasını ve 1910'da yeniden 3-4 bin (bazı kaynaklar 1910 yılında Rusya'daki bütün devrimci örgütlerin toplam üye sayısını 10 bin olarak veriyorlar) civarı kadroya mahkumiyetini aynı frekanstan aynı programları yayınlayan bir radyo istasyonunun aniden izleyici patlamasıyla karşılaşmasıyla mı açıklayacağız? Yoksa devrimci durumda emekçi kitlelerle birlikte tüm verici ağının, yayın frekansının ve programların değiştiğini teslim mi edeceğiz? Elbette ikincisini yapacağız ve leninist öncülükteki sürekliliğin, kendisi de dinamik bir yapıya sahip olan leninist çekirdek aracılığıyla sağlandığını, bu çekirdeğin nesnel koşullara uygun araçlar yaratırken ve uygun politikalar geliştirirken programatik açıdan mümkün olan en tutarlı ve bilinçli aktör olduğunu bir kez daha ileri süreceğiz.

1909 yılında bolşeviklerin Moskova örgütünü sırtlayan topu topu 150 bolşevik[96] ile 1917 yılında aynı şehirde yüz binleri sokağa döken parti arasındaki süreklilik küçümsenmeye gelmez. Ama, 1917 yılında yaşanan büyük sıçramayı sayı sayarak anlamaya kalkmak da olmaz...

Yine Mart 1917'de 40-45 bin üyeye sahip olan bolşeviklerin[97] birkaç ay içerisinde yüz binlerce yeni üye kaydetmelerini anlamak için sayı saymak yetmiyor. Nicel değerlerle gereğinden fazla uğraşan birisinin yüz binlerce yeni üyeye kavuşmakla birlikte hâlâ çok ciddi bir biçimde azınlık örgütlenmesi olan bu hareketin siyasal iktidarın fethini nasıl gerçekleştirdiğini ne anlaması mümkün, ne de onaylaması!

Devrimci durum, leninist öncü için bir sıçrama dönemidir.

Bu sıçramanın mekanizmaları ortaya çıkarılmalıdır...

1905 Devrimi'nin patlamasından belli bir süre sonra sınıf hareketi büyük ölçüde kendi dinamikleriyle işçi sovyetlerini yarattı. Daha henüz 1905 Devrimi'nin getirdiği yeni durumu kavramaktan uzak durumdaki bolşevik örgüt, ortaya çıkan bu yeni oluşuma şiddetli bir kuşku ile yaklaştı. Çok değil, 12 yıl sonra adına bir yeni devlet kuracakları "sovyetler"le ilk karşılaştıklarında bolşevikler muğlak ve kaygan bir ideolojik temele

[96] COHEN Stephen F.; Buharin ve Bolşevik Devrimi, Kavram yayınları, 1991, çeviren Neşet Kocabıyıkoğlu, s.33.

[97] STALİN; a.g.e., s.228.

sahip olan bu yapılarda menşeviklerin işçi sınıfını bolşeviklerden kaçırması üzerine kurulu sinsice bir plan gördüler! Bolşevik yöneticilerden Bogdanov ise komplo teorilerinde daha ilerilere gidip, sovyetlerin bünyesinden karşı devrimci siyasal oluşumun çıkacağını ileri sürerken bütün bilinçli kadroları uyarıyordu.[98]

Sovyetlerin, devrimci durum sırasında düzenin siyasal ve ideolojik zincirlerinden kurtulmaya başlayan proletaryanın devrimci bir arayışı sonucu ortaya çıktığını ve bir iktidar boşluğunu doldurmaya başladığını zamanla fark eden Lenin, kendisini ilk toparlayanlardan birisi oldu:

> "Lenin, bir yandan sovyetlerin en güçlü destekçilerinde uyandırdığı "fetişizm" eğilimlerini eleştirirken, öbür yandan bu organların daha önce ortaya atmış olduğu formüllerin dar sınırlarını aşarak Parti'yle kitleler arasındaki diyalektik çelişkiyi çözmeyi amaçlayan cesur bir deneme olduklarını kabul ediyordu." [99]

Partiyle kitleler arasındaki diyalektik çelişki... Daha önce öncülük teorisinin merkezi noktasını bu çelişkinin oluşturduğunu vurgulamıştık. İşte bu çelişkinin seyri ile öncünün örgütsel yapısı arasında doğrudan bir ilişki var.

Bolşevikler, 1905 devriminin yükselişi ve bu yükselişin özgün araçlar yaratmaya başlaması ile örgütsel yapılarını doğal olarak sorgulamaya başladılar. 1902-3'ten itibaren siyasal ve etik açıdan Rus devrimci hareketinin en değerli birikimini temsil edenler bu birikimi borçlu oldukları örgütlerinin yeni duruma uygun yeni özelliklere sahip olması için ciddi bir arayış içerisine girdiler. 1905 Nisanı'nda toplanan bolşevik Kongre, bu anlamda hararetli tartışmalara sahne oldu. Bolşeviklerin bir bölümü, partinin örgütsel yapısını devrimcileşen işçilere açmak, Merkez Komitesi'nde işçi kadrolara da yer vermek yanlısıydı. Ve en başta Lenin bu görüşteydi. Bazıları ise açık çalışmanın nimetlerinden başı dönenlerin varlığına işaret ederek kesinlikle ihtiyatlı davranılmasını salık verdiler. Sonuçta bolşevikler, geç kalmakla birlikte Lenin'in de desteklediği "açılım" yaklaşımını hayata geçirdiler. Karşıt görüşteki komite adamlarını haklı çıkaran

[98] LIEBMAN; a.g.e., s.102.

[99] *a.g.y.*, s. 105.

onca yıkıma rağmen, RSDİP (Bolşevik) tarihsel açıdan doğru olanı yaptı. Bu nedenle tarihsel açıdan doğru olanın örgütsel "açı"dan yaratabileceği tahribatı bugünden öngörerek önlem almak, bu doğrultuda 1905 deneyinden dersler çıkarmak, "Ne Yapmalı"cıların bugüne devrettikleri bir görevdir.

1905'e dair son bir nokta kalıyor. Yenilgi, güçsüzlük ve geri çekiliş anlarında sayısız "birlik" süreci doğuran Türkiye soluna yabancı bir nokta bu. İkinci Kongre'de keskin tartışmalar sonrasında ortaya çıkan menşevik ve bolşevik kanatlar, 1905 devriminde birliği yeniden gündeme getiriyorlar. Bir yıl sonra da birleşme kongresi toplanıyor. Hiç kuşku yok, yükselme döneminde partinin kapsayıcı gücünü hesaplayanların başında, devrimin güncelliği ile parti arasındaki doğrudan ilişkiyi yakalayan Lenin vardır. Bütün yaşamı boyunca işçi sınıfı içerisinde bolşevizmin menşeviklere galebe çalması için her türden mücadeleyi veren Lenin'in bu davranışını tek başına işçi sınıfındaki "birlik" özleminin yarattığı baskıyla açıklayanlar yanılıyorlar. Birlik, bolşevik çekirdeği büyük ölçüde garanti altına alan Lenin'in bütün sancı ve risklere rağmen, işçi sınıfında önemli bir devrimci güç olmaya devam eden menşevikler sayesinde siyasal hareketin cephesini genişletmenin yararlarını gözetmesi sonucu mümkün hale gelmiştir. Geçici bir süre...

Sonuçta 1905, derslerle dolu bir yenilgiyle geride kaldı. Rus toprağı, yeni bir kalkışma için 1917 yılına kadar beklemek zorundaydı. Ancak o yıl geldiğinde ve Rus devrimi yükseldiğinde çok az kimse sürecin tarihin tanık olduğu ilk sosyalist devrimle taçlanacağını düşünebiliyordu. Bu nedenle 1917 Nisanı'nda liderleri şu şaşırtıcı çağrıyı yaptığında pek az bolşevik bu işlerin nereye varabileceğini kestirebildi:

> "Gelin daha şimdiden öğeleri bolşevizmin en iyi unsurları tarafından yaratılmış bulunan proleter bir Komünist Parti yaratalım..." [100]

Lenin, sıradan bir devrimci topluluğa değil, o esnada on binlerce üyesi olan bir partiye, "RSDİP"e sesleniyordu. Ve en az seslendiği komünistler kadar gurur duyuyordu partisinden, en az onlar kadar sahip çıkıyordu yıllardır savunulan örgütlenme ilkelerine... Ama işte bu parti ve bu ilkeler

[100] LENİN, *Collected Works*, cilt24, Progress Publishers, 1976, s. 41.

için "yeni" bir parti gerekiyordu!

Devrimci durum bolşevik partiye, eğer yeniden doğum "abartılı" bulunuyorsa, nikâh tazeletiyordu...

Devrimin partisi yaratılıyordu...

Nasıl bir parti?

Örneğin, Trotskiy'li bir parti...

Lenin yıllarca bolşevizmden uzak duran inatçı devrimciye bu partide bir yer, hem de bütün bir gelenek ve yazılı ilkelere rağmen, anında MK üyeliğine getirecek kadar önemli bir yer veriyordu. 1905'te menşeviklerle yeniden masaya oturmak ihtiyacı duyan Lenin bu kez devrimi bütün hücreleriyle hisseden ve partinin yenilenmesinde ciddi katkılar koyacak olan bolşevizm-dışı kadrolara partinin kapısını açıyordu.

Avrupa sosyal demokrasisi, Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisi ile sarsılan toplumlarda, olgunlaşan devrimci duruma şişkin ve kurumsallaşmış partilerle girerken, Lenin yıllarca dar ama son derece usta biçimde yol alan bir örgütsel yapının varlığı sayesinde uygun ölçülerde kitleselleşebilen, çabuk karar veren, statükocu ilkelerin yerine ihtilalci bir tarzı koyan bir harekete önderlik ediyordu. Önderlik ettiği partinin örneğin Alman sosyal demokratları gibi yaygın bir sendikal desteği, on binlerce maaşlı çalışanı, kapitalist düzende yerleşik bir yeri yoktu belki ama, mobil bir Merkez Komitesi, kendisini tutan değil ilerleten kadroları ve muhalefet güdülerini çoktan bastırmış bir siyasal iktidar perspektifi vardı.

Daha önce belirttiğim gibi, devrimci durumun gerektirdiği bu yapıya kolay ulaşmadı bolşevikler. Nisan ayındaki tartışmalar gerçekten de çok zorlu geçti. Krupskaya'ya, can yoldaşına kendisi için "korkarım delirmiş gibi görünüyor"[101] dedirten Lenin, 1905'teki gecikmeyi bir kez daha yaşamamak için şaşırtıcı bir hiddetle davranıyordu.

Rusya'ya döner dönmez yaptığı konuşmada özetle "zaman geldi" diyen Vladimir İlyiç'i eski yoldaşları anlamakta güçlük çekmişlerdi. Yıllardır burjuva demokratik devrim aşamasının tamamlanmasına koşullanmış olan bolşevik kadrolara işin burjuva devrimi kısmının aşıldığı savı, pek sevimli gelmemişti. Lenin böyle durumlarda sıkça yaptığı gibi, kişisel saygınlık ve karşı konulmaz otoritesini devreye soktu. Stalin dahil birçok

[101] LIEBMAN, a.g.y., s. 157.

yöneticiyi ancak bu yolla ikna edebildi.

Nisan tezleri, ancak aynı ayın sonunda partiye malolabilmişti...

Az rastlanabilecek bir ihtilalci kişilik, dışarıdan bakmanın da yardımıyla partinin önemli bir dönemeci daha almasını sağlıyordu.

Bu dönemeç bolşevikleri sürmekte olan Rus devriminden bir sosyalist devrim çıkarma yoluna soktu.

Peki, acaba partiyi bu yola sokarken Lenin "hazır olunduğu"nu mu düşünüyordu?

Elbette geçmiş birikimlere güvenmeseydi, Lenin daha az iddialı veya bugün bizim tarihsel açıdan "kuyrukçu" olarak adlandıracağımız bir stratejiye daha yakın düşebilirdi. Ancak, Lenin, cüretli adımlar olmaksızın, belli riskler alınmaksızın hiçbir zaman "hazır" olunamayacağını bilecek kadar gerçekçiydi. Bu nedenle bolşeviklerin yoğunlaşmış bir dönemin sıçratıcı ama aynı ölçüde yıpratıcı zenginliğinde devrimi kurtarabileceklerini, bunun dışındaki her türden alternatifin hem devrimi, hem de bolşevizmin onca yıllık kazanımını ortadan kaldıracağını hissetti.

Bolşevikler 1905'teki başarısızlığın etkisini, bütün risklere rağmen özveri ile gerçekleştirdikleri şanlı Moskova ayaklanması sayesinde azaltmışlardı, şimdi önlerinde daha büyük oynamayı gerektirecek bir dönem vardı...

Rusya'da bir devrimci durum, hatta fiilen bir devrim gelişiyordu.

Gelişen Rus devriminde çok çarpıcı olaylar yaşandı. Geçici hükümet, ikili iktidar, bolşeviklerin "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganı, Kornilov ayaklanması ve nihayetinde 6 Kasım'da "sosyalist iktidar"!

Bütün bunlar tutarlı ve kolay öngörülebilen bir biçimde değil, son derece kaotik bir ortamda gerçekleşti. Süreci tamamlayan ve tarihte yeni bir sayfa açan Ekim Devrimi, Rus Devrimi'nin doğal akışına yapılan siyasi bir müdahaleyle ortaya çıktı. Bir anlamda kopartılan bir devrimdi bu... Bu sayede devrim bir karşı devrimden, dolayısıyla ilerici tek bir ürün vermeden geriye çekilme bahtsızlığından kurtulmuş, sosyalist devrimin ilk adımı, siyasal devrim başarıya ulaşmıştı.

Ancak devrimi "çalan" siyasi müdahalenin yöneticisi bolşeviklere kendilerini devrim cephesinde gören diğer eğilimlerden sadece sadece suçlama geliyordu. Suçlama ve öfke:

> "Rus devriminin bu uğursuz gününde, Bolşevik parti sizleri, Geçici Hükümet'i devirmek ve iktidarı ele geçirmek için sokağa çıkmaya çağırmak istiyor." [102]

6 Kasım günü, Sovyetlerin yayın organı menşevik İzvestiya'da bunlar yazılıyor. Sicili hep oyunbozanlıklarla dolu olan bolşevik hareket, bir kez daha yapacağını yapmış ve kendi halinde akmakta olan Rus devrimini kendi emellerine alet etmeye kalkmıştı! Devrim tehlikedeydi... Bir başka menşevik yayında bu tehlike şöyle açıklanıyordu:

> "Gelişmekte olan devrim her zaman, yalnızca sağdan değil, soldan da gelecek bir tehlikenin tehdidi altındadır. Devrim ancak, nesnel zorunluluğun önbelirlediği sınırlar (üretici güçlerin durumu, halk kitlelerinin buna denk düşen zihinsel düzeyi, vb.) içerisinde kalabildiği sürece, gericiliğe karşı başarıyla mücadele verebilir ve onu geri püskürtebilir." [103]

Teorik ayrımları bu nedenle önemsemek gerekiyor. Sorumsuz bir gözün kitabi bulacağı yıllarca süren tartışmaların değeri böylesi hassas dönemlerde ortaya çıkıyor. Aralarında örgütlenmeden programa, siyaset yapma tarzından kadro standartlarına varıncaya kadar ciltler dolusu polemik yapan bolşevik ve menşevik kanatların 1917 yılındaki mücadele ve perspektifleri hiçbir biçimde rastlantılarla açıklanamaz. Menşevizm kendi determinizmini, bolşevizm kendi determinizmini yaşamışlardır.

İktidarsızlığa mahkum, itidal sahibi, yetinmesini bilen Martov ve ekibi tam da 1917 yılını liberal-milliyetçi-reformist bir borç çorbası içinde geçirmek üzereyken, kılıcını atan sosyalist devrim karşısında fazlasıyla ürkmüştü. Oysa 1917 yılında Rusya'nın burjuva devriminin ötesine geçebileceğini kavramış olsalardı, sovyetlerdeki büyük etkileri sayesinde bunu çoktan deneyecek olan yine menşeviklerdi. Denerlerdi ve başarısız olurlardı. Çünkü, menşevizm devrimci bir iktidara giden yolu açabilecek, bunu gerçekleştirebilecek ve en önemlisi onu koruyabilecek siyasal ve örgütsel niteliklere sahip değildi. Bu nitelikler için onca yıl iğneyle kuyu

[102] Abraham ASCHER, *Rus Devriminde Menşevikler*, çev: Celal Kanat, Metis Yay., 1992, s. 118.
[103] *a.g.y.*, s. 108.

kazan bolşeviklere tarih böyle bir haksızlık yapmazdı!

Ne kadar emek, o kadar devrim!

Uzun yıllar hakir görülen, çokça komploculukla suçlanan bolşeviklerin Rus devriminin en can alıcı kesitine önderlik ederek, İşçi Asker Köylü Sovyetleri'nin iktidarını ilan etmeleri, henüz bolşevizmin etkisinin dışında kalıp menşeviklerden veya dönemin bir diğer devrimci gücü sosyalist devrimcilerden böyle bir adımı bekleyen on binlerce emekçide büyük bir sempati yarattı. Çünkü ortaya çıkan iktidar boşluğunun devrimci bir tarzda doldurulması fikri sokaktaki işçiye menşeviklerin deneyimli yöneticilerinden daha cazip geliyordu. Bunun ölçüsünü aktarabilmek için Rus proletaryasının duygularına sansürsüz yer vermek istiyorum:

"Sana verilince iktidarı al işte, orospu çocuğu!" [104]

Ne kadar doğal ve ne kadar doğru...

Menşevikler tarihsel bir zorunluluğu, partiyim diye ortaya çıkan, iddialıyım diye ortaya çıkan bir devrimci siyasal oluşumun, devrimci durum sırasında iktidara "oynamak" dışında çaresinin olmadığını kavrayamadılar. Tarihin sunduğu fırsatları beğenmeyip bulunmaz fırsatlar beklentisine girdikleri için çarlık düzenindeki muhalif konumlarını, sosyalist devrimden sonra da sürdürmek zorunda kaldılar. Sosyalist kuruluşta muhalif bir "işçi partisi"ne kitapta yer olmadığı için, karşı devrimci saflara doğru itildiler.

Teorik ayrımları, ilkeleri gerçekten önemsemek gerekiyor...

Leninizmin teorik haznesindeki örgüt-devrim-iktidar bütünlüğünden söz etmiştik. Bu bölümde, üçünü birbirine yakınlaştıran çok özel bir kesite yakından bakmaya çalışıyoruz. Bu özel kesitte, yani devrimci durumda devrimci öznenin hedefleri nelerdir?

Aslında bir devrimci durumda devrimci özne açısından "iktidar" dışında bir hedef olamaz. Öznenin devrimci durumun yaratacağı pozitif atmosfere rağmen, bir devrimci durumu devrime ve iktidara taşıyabilecek örgütlülüğe ve güce sahip olmaması, bunun peşinen kabul edilmesi elbette mümkündür. Ancak devrimci durum, doğası gereği ya karşı devrim ya da

[104] *a.g.y.*, s. 36.

devrimle sonuçlanacağı için, iktidar açısından "umutsuz" olunduğunda bile eylem hattını olabildiğince en ileri noktada kurmak, hem somut anın, hem de geleceğin kurtarılmasının biricik yoludur.

Bu yolu seçenlerin, yukarıdaki sınırlar içerisinde tedbiri elden bırakmamaları anlaşılabilir bir şeydir. Anlaşılamayacak olan, devrimci durum sırasında ince hesapları bırakarak iktidar için bayrak açan öznelerin sonrasında "başarısızlık" nedeniyle suçlanmasıdır.

Devrimci durumda devrim hedefi her tür hesabın ötesinde, meşrudur...

1921'de Alman komünistlerinin partinin yarısını çökerten kalkışması meşrudur. 1923'te aynı partinin limanlarda, fabrikalarda yaygın bir katliamla sonuçlanan girişimi meşrudur. 1933'te yine Almanya'da KP'nin bir ayaklanma örgütlemeye kalkması, ardından Hitler faşizmi gelse de, meşrudur...

Meşruiyet, devrimci siyaset açısındandır.

AKP'nin devrimci siyasette tamamen meşru olan soylu girişimleri yalnızca karşı devrimin sosyal demokrat veya faşist mahkemelerince değil, sosyalizm adına yazdıklarını iddia eden bir sürü reformist tarafından da yargılanmak istendi. Nesnel koşullar dendi, faşizm tehlikesi vardı dendi.[105]

Faşizm veya karşı devrim tehlikesi, devrimci durumun zorunlu bileşenidir. Türkiye'de 12 Eylül'de devrimci hareket içerisinde tutarlı, iktidar perspektifiyle donanmış bir siyasal güç, ağırlığını hissettirip bir çıkış yapmadı da ne oldu?

Karanlık azaldı mı?

Veya, büyük ölçüde umutsuz bir ayaklanmada binlerce üyesini yitiren Bulgaristan Komünist Partisi, neden yıllarca 1923 yılının Eylül ayını tarihinin en şanlı dönemlerinden birisi olarak değerlendirdi?

Devrimci durum varsa, devrimci girişim meşrudur! Girişimin kendisi değil, girişimin örgütlenmesi tartışılabilir, eleştirilebilir... Bu da, devrimcilerin işidir...

Peki nedir bu devrimci durum?

Devrimci durum, ülke nesnelliğinin devrimci bir kalkışma için elverişli bir ortam yaratma halidir. Bu nesnelliğin tanımı içerisinde, devrimin

[105] COGNIOT, *a.g.y.*, s. 59.

öncü örgütlenmesi dışında hemen her şey vardır. Lenin bu nesnelliği şöyle resmetmiştir:

> "1) Egemen sınıflar için değişikliğe gitmeden egemenliği sürdürmek mümkün olmazsa; 'üst sınıflar' arasında şu ya da bu biçimde bir buhran, egemen sınıfın politikasında baskı altındaki sınıfların hoşnutsuzluğuna ve parlamasına yol açacak bir çatlamaya götüren bir buhran ortaya çıkarsa. Bir devrimin olması için, genellikle 'alt sınıfların eski biçimde yaşamak istememesi' yeterli değildir. 'Bu sınıfların eski biçimde yaşayamayacak durumda' bulunması da gereklidir.
> 2) Baskı altındaki sınıfların sıkıntısı ve gereksinimi, olduğundan daha öteye varmışsa.
> 3) Yukarıdaki nedenlerin bir sonucu olarak, 'barış zamanında' kendilerinin soyulmasına hiç ses çıkarmadan razı olan, ama sıkıntılı zamanlarda hem buhranın her türlü koşullarında, hem de 'üst sınıflar'ın kendileri tarafından bağımsız tarihsel eyleme itilen etkinliğinde önemli bir artış varsa." [106]

Bu nesnellik öznel bir faktörün müdahalesiyle bir devrime dönüşebilir:

> "Bir devrim ancak, yukarıda belirtilen nesnel değişikliklerin yanında öznel bir değişikliğin de, yani bir buhran döneminde bile itilip düşürülmedikçe hiçbir zaman yıkılmayan eski hükümeti yıkacak (ya da yerinden uzaklaştıracak) kadar güçlü bir devrimci sınıfın devrimci yığın savaşımı vermeye yetenekli olması halinde çıkabilir." [107]

Lenin'in burada "öznel bir değişim" olarak adlandırdığı durum, mutlaka ve mutlaka devrimci bir öznedir, konumuz ve geleneklerimiz açısından "Ne Yapmalı"cılar örgütüdür. Görüldüğü gibi bu örgüt, "devrimci durum"un ortaya çıkışı açısından zorunlu değildir. Zorunluluk devrimci

[106] LENİN, *Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky*, çev: Arif Gelen, Bilim ve Sosyalizm Yay., 1976, s. 15.
[107] *a.g.y.*, s. 14.

durumun devrime taşınması açısındandır. Ancak, şu unutulmamalıdır:

Leninist özne, devrimci durum dışında bir "etkisiz eleman" değildir. Varlığı ve etkinlikleriyle burjuvazi açısından somut bir tehdittir. Bu anlamda devrimci durumun göstergelerinden birisi olmamakla birlikte, leninist özne bir devrimci durumun olgunlaşmasını hızlandırabilir, hızlandırmak gibi bir tarihsel misyonla hareket eder.

Yani, Lenin'in deyimiyle "sömürüleni de sömüreni de etkileyen bir ulusal bunalım"[108] anlamına gelen devrimci durum, kendi başına devrimci müdahalelerle kesinlikle yaratılamaz, bir devrimci özne olmaksızın da mümkündür, ama, devrimci öznenin o bunalımı keskinleştirmesi anlamında öznel faktörün etkisine açıktır. Doğal ki belli sınırlar içerisinde...

Tek ülkede sosyalizm döneminde, yani fiilen 1917 Ekimi'nden sonra başlayan, ama bilinçli bir politika olarak 1920'de gündeme gelen Sovyetler'in savunulması döneminde, Lenin'in ve 1919'da kurulan Komünist Enternasyonal'in büyük handikapı bu konuya ilişkin olarak ortaya çıktı. Avrupa, özellikle de büyük umutlar beslenen Alman devriminin 1917-1920 döneminde onca onurlu mücadeleye rağmen başarılı olmaması Rus bolşeviklerinde ihtiyatlı davranma zorunluluğunu ortaya çıkarıyordu. Sorun, 1924'e kadar devam eden devrimci durum koşullarında Avrupa'daki komünistlerin ardı ardına gelen başarısız girişimlerde kırılmaması sorunuydu. İyi ama bu nasıl formüle edilecekti?

Devrimci durumun tek bir şeye, devrim için eyleme davetiye çıkarttığını söyleyen bizzat Lenin'di. Ancak aynı Lenin, dünya sosyalist devrim sürecinde ilk halkayı kırarak önemli bir mevzi elde eden Sovyet Rusya'nın savunulması sürecinde, Avrupa'da başarısızlığa mahkum kalkışmalar yerine sınırları iyi çizilmiş düzenli geriye çekilişlerin daha yararlı olacağını düşünüyordu. Zaten devrimci durumun en belirgin dönemlerinde hemen hemen her Avrupa ülkesinde ayaklanmalar olmuş, hatta bazılarında örneğin Macaristan, Finlandiya, Slovakya, Bavyera'da geçici de olsa işçi iktidarları ortaya çıkmış, ancak arkası gelmemişti. 1920'lerin başında devrimci dalga, geriye çekilme sinyalleri veriyordu.

Bu tarihsel koşullarda, henüz bolşevizasyon sürecinin başında olan veya bu yola hiç giremeyen komünist partilerin kendilerini kırdıracakları

[108] LENİN, *'Sol' Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı*, çev: Muzaffer Erdost, Sol Yay., 1976, s. 94.

yeni denemelere kalkışmamaları için dolambaçlı uyarılar yapmanın bir haklı temeli, yani bir devrimci meşruiyeti elbette vardı.

Ancak, daha önce de vurguladık, bir ülkede devrimci önderliğin, devrimci durum koşullarında bu uyarılar "en yetkili" yerden gelse bile, harekete geçmeye hakkı vardır ve bu da devrimci meşruiyeti olan bir şeydir.

Lenin işte bu zorlu ikilem sırasında ünlü çalışması 'Sol' Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı'nı kaleme almıştır. Yıllarca "sağ" politikalar için mazeret kılavuzu olarak kullanılan bu çalışmanın Komintern'in II. Kongresi (1920) için hazırlanmış olduğu, özellikle Alman, İngiliz ve İtalyan delegelere hitap ettiği unutturulmak istenmiştir.

Bu kitapta bol bol "hazırlıklarınız yetersiz" ve "bunalımın sürekli olduğu yanılsamasına kapılmayın" uyarıları vardır. Avrupa'daki partiler devrime önderlik edebilecek etkinlik ve örgütlülükten uzaktırlar...

Ancak Lenin, Sol Komünizm'de "Avrupa devrimi" sorununu bir başka açıdan daha ele almıştır: Devrimci durum her yerde ortaya çıkabilir, ama her kapitalist ülke bir zayıf halka değildir...

Zayıf halka teorisi, Lenin'in emperyalizm çözümlemelerinin sonucu olarak ortaya çıktı ve devrimin ilk önce gelişmiş kapitalist ülkelerde değil, kapitalizmin yeterince olgunlaştığı ama bu olgunluğun kapitalizmin çelişkilerini yumuşatamadığı ve fiziki olarak zincirin bütününden kopabilecek ülkelerde gerçekleşeceğine vurgu yapmaktaydı.

Bu çok kapsamlı teoride tekil ülkelerde eşitsiz gelişimin çelişkileri hangi noktalarda biriktirdiğinden jeopolitik yapıya, ülkenin kendi kendine yetip yetemeyeceğinden uluslararası konjonktüre, ülkenin emperyalist zincirdeki yerinden dış müdahale koşullarına varıncaya kadar bir sürü unsur yer almaktaydı.

"Ne Yapmalı"cılar bu teoriyi devrimin güncelliği ile birlikte düşündüler, ikisinin aslında aynı şeyin biri teoriyle ötekisi siyasal tarzla ilgili uzanımları olduğunu kavradılar. Bu durumda "Ne Yapmalı"cılık bazı ülkelerde siyasal-teorik-ideolojik-örgütsel, bütün veçheleriyle hayata geçebilen bir şey olurken, bazı ülkelerde kimi bacakları eksik bir tarihsel tercihe dönüştü. Bu talihsizlik, "zayıf halka" olamayan ülkelerin devrimcilerini ciddi ölçülerde etkiledi. Ancak, "zayıf halka teorisi"nin dinamik içeriği sayesinde leninizmin evrenselliğine toz kondurulmadı ve bazı ülkelerin ilelebet "güçlü halka" kalmaya mahkum oldukları türünden bir düşünce

"Ne Yapmalı"cılar tarafından hep dışlandı.

Kapitalizmin olduğu her yerde, sınıf mücadelelerinin bir devrimci atılıma yol verebileceği düşüncesi, dün olduğu gibi bugün de sayıca az, ama yürekli insana ışık tutuyor...

Lenin'in zorlu ikilemine tekrar geri dönersek, Sol Komünizm'de Lenin'in Rus toprağının çok özel ve elverişli kimi özelliklerinin altını çizerek Komintern delegelerine "bu işler kolay değildir" mesajını verdiğini görürüz. Kimi zaman bolşevizmin örgütsel ve askeri gücünü öne çıkartarak batıdaki benzerleriyle karşılaştıran, "sizin kaç askeriniz var" diye soran usta devrimci, bazen bu öznel göstergeleri bir kenara bırakarak tamamen Rusya gerçeğine parmak basıyordu.

Lenin, Rusya'yı bir devrim açısından avantajlı kılan dört başlığı Sol Komünizm'de şöyle sıralıyordu:

> 1) Kitlelerin savaşın yalnız ve yalnızca bir devrimle biteceğine ikna olmaları,
> 2) Batılı ülkeler arasındaki çıkar çatışmaları,
> 3) Bir iç savaşın sürdürülmesi ve gerici güçlerin müdahalesinin etkisiz kılınması açısından geniş topraklar,
> 4) Köylülüğün devrimci dinamizmi...[109]

Görüldüğü gibi Lenin bütünüyle nesnel faktörlere değinerek, Rusya'nın zayıf halka niteliğini hatırlatmak amacını taşıyor. 1914 yılından beri kapsamlı altüst oluşlar yaşayan emperyalizmin bu süre içerisinde bir bütün olarak zayıflaması, zayıflamanın bazı noktalarda yoğunlaşmasına engel değildi; kapitalizmin yapısındaki eşitsiz gelişim yasası savaşta da barışta da değişik ivmelerle de olsa, işlemeye devam ediyordu...

Ancak, zayıf halkalar veya buna aday ülkelerle emperyalizmin görece güçlü halkaları arasındaki nesnel ayrımlar, kaçınılmaz bir biçimde "Ne Yapmalı"cıların örgüt-devrim-iktidar üçgenindeki sıçramalı, kopuşlu yaklaşımlarının bazı ülkelerde çok daha nesnel belirlenimli stratejilere ve ihtilalci zorlamalara gereğince yer vermeyen mutedil politikalara dönüşmesi için zemin hazırlıyordu. Üstelik, leninizm nasıl bir zayıf halka ülkesinde boy atıp sonrasında evrensel bir hat haline geliyorsa, bu mutedil

[109] *a.g.y.*, s. 66.

politikalar da bütün ülkelerde alıcı buluyordu.

İşin özü devrimci öznenin düz bir çizgide, sürekli olarak büyüyerek uygun nesnel koşulları yakalaması stratejisi ile, devrimci öznenin devrimin nesnel koşullarının olgunlaşması ile birlikte sıçramalı bir biçimde ve büyük ölçüde siyasal bağlanmalarla kitleselleşmesi stratejisi arasındaki ayrımda yatıyordu. Doğal olarak bu stratejilerden bir tanesi parlamentarist ve yasalcı bir örgüte dayanacak ötekisi ise, devingen, manevra kabiliyeti yüksek, çelikleşmiş, merkeziyetçi bir örgütün yükseliş dönemlerindeki soğurma kapasitesine güvenecekti...

Gramsci, Modern Prens'i yazarak öncü örgütlenmenin mantığını kavradığını fazlasıyla gösteren büyük İtalyan marksisti, Lenin'i de sıkıştıran ikilemin sonucunda ilk stratejiyi seçenlere, bu anlamda "Ne Yapmalı"cılar örgütüne sırt çevirenlere iyi bir örnekti:

> "Gramsci'nin değerlendirmesinde devrim stratejisi, birbirini sabit konumlarda siyaset ve kültür düzeylerinde zayıflatmaya çalışan iki kamp arasında uzun, hareketsiz bir mevzi savaşı olmaktadır." [110]

"Ne Yapmalı"cılar devrim stratejilerini ve dolayısıyla örgütlenme anlayışlarını bu türden bir savaş üzerine kurmadılar, kurmuyorlar. Bu bölümde ele aldığımız "devrimci durum" dönemlerinin hakkının "mevzi savaşı" ile verilemeyeceğini, bunu aslında Rus devriminde menşeviklerin denediğini biliyorlar. Devrimci durumun yarattığı olanakların, sosyalist ideolojiye otomatikman yeni yandaşlar veya bilinçli katılımcılar getirmediğini gerek teorik olarak, gerekse ampirik düzlemde gördükleri için hesaplarını "bilinç taşıma" işlemi ile sınırlı tutmuyorlar.

Leninist özne, devrimci durumda özel siyasal ve ideolojik seslenme araçları yaratmak ve örgütsel çekirdeğin militan varlığını bu araçlarla sarmalamak zorundadır. Hesaplanması gereken, asıl budur...

Kitleleri, tek tek insanları "sosyalist" yapmaktan çok, sosyalizmi hedefleyen bir özne etrafında toplamaya çağıran bir uğraştır bu... Bu topluluğu ortaklaştıran, sosyalist toplum için duyulan bilinçli özlem değil (bu, bir bilinçli tercih olarak devrimci örgüte özgüdür), daraltılmış somut siyasal hedefler ve bu hedefleri ayakta tutması, tarihsel perspektifimizi bu si-

[110] Perry ANDERSON, *Gramsci*, çev: Tanık Günersel, Alan Yay., 1988, s. 111.

yasal hedeflere bağlaması anlamında programatik çerçevemizin emekçi sınıflardaki güncel tezahürüdür.

Az sayıda bilinçli militandan oluşan devrimci özneyi süreç içinde kitlelere önderlik yapar hale getiren bunlardır ve devrimci duruma yeniden doğar dediğimiz parti, bir örgütsel varlığın ötesinde bütün bu özgün bağlanma mekanizmalarıyla birlikte ortaya çıkar.

Bir sosyalist devrim süreci olmamakla birlikte, İspanyol İç Savaşı, daha öncesinde komünistlere soğuk bakan kesimlerin dirençlerinin kırılması açısından ilginç bir örnektir:

> "Neruda İspanya'daki iç savaş sırasında antifaşist oldu. İkinci Dünya Savaşı yıllarında savaşın gelişmesinin ortaya koyduğu mantık, onun kendisini komünistlerin saflarında bulmasını sağladı." [111]

Burada komünistlerin antifaşist kimliklerinin, yurtseverliklerinin yarattığı bir çekim gücünü görüyoruz. Kritik olan ve İspanyol Komünist Partisi'nde eksik olan, bu çekim gücünün tarihsel perspektifle, programatik çerçeveyle bağlarının kurulamamasıydı. Ancak, her şeye rağmen tıpkı savaşın sonlarında Fransa ve İtalya'da olduğu gibi, komünistler İspanya'da faşizme karşı direnişte emekçi sınıfların vicdanına seslenmeyi becerdiler...

Toplumsal projeler, bilişsel değil, ideolojik ve siyasal süreçlerde toplumsallaşabilir. Parçalılık ve istikrarsızlıktan kurtulamayacak olan bu toplumsallaşmayı belli bir iç tutarlılığa evriltecek olan, sosyalist iktidardır.

Devrimden önce, bir devrimci durum sırasında bu siyasal ve ideolojik mekanizmaları teşhis ederek harekete geçirmek, kitleleri yönlendirmek siyasal iktidar mücadelesinin can alıcı sorunudur:

> "Rusya'da, 1917'de belirleyici olan, Bolşeviklerin gerçek ustalığı idi. Parti, ne istediğini, farklı toplumsal gruplara hangi somut ayrıcalıkların verilmesi gerektiğini, ve halk kitlelerinin, parti ve kitle etkinlikleriyle nasıl ikna edileceğini çok iyi biliyordu. Parti örgütlenmesi, açık bir biçimde planlanmış olan nihai hedefe olaş-

[111] Konstantin SİMONOV, *Bugün ve Yıllar Önce*, çev: Mazlum Beyhan, Söylem Yay., 1986, s. 216.

> mak için azim ve dayanıklılık, ve geniş bir manevra esnekliği sağlıyordu. Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler, şiddetli ve inatçı gerçek karşısında en etkileyici söylemlerin çaresizliğiyle prestij yitirirken, Bolşeviklere iktidarı ele geçirme ve elde tutma imkanı veren, işte bu durumdu." [112]

Menşevikler sahip oldukları kitleyle aralarındaki açıyı o kadar kapatmışlardı ki, devrim ateşinin yükseldiği ve yol göstericiliğe en fazla gereksinim olan bir dönemde arayışa giren bu kitleye tek bir hedef bile gösteremediler. Kitlelerdeki bu arayış, menşeviklerde arayışın bilinçlenmeye hizmet edeceği beklentisini, bolşeviklerde ise bu arayışa ne pahasına olursa olsun devrimci bir tarzda karşılık verme kararlılığını yarattı. "İşçi sınıfı sosyalizm için henüz hazır değil" diyen menşevikler sorunun bu olmadığını hiç kavrayamadılar. Sorun, kitlelerin sosyalizm için hareket eden bir devrimci özneyle birlikte, o doğrultuda harekete geçip geçmeyecekleriydi:

> "Devrimci sınıf bilincinin toplumsal değişimin anahtarı olduğu yolundaki yaygın görüş şimdi tarihsel belgelerin ışığında oldukça tuhaf görünmektedir. En azından bugüne kadar burjuva ya da sosyalist hiçbir büyük çağdaş toplumsal devrim, yeni bir toplumsal düzen isteyen birleşmiş bir sınıf tarafından yapılmamıştır. Gerçekte, böylesi devrimler, güç ilişkileri eski rejimi aşındıracak biçimde değiştiği belirli konjonktürlerde, bir başka deyişle, hem toplum içerisinde hem de toplumun dış ilişkilerinde önceki bütünü ve onun onaylamalar ve yasaklamalar sistemini eklemsizleştiren ekonomik, siyasal, ideolojik çelişkiler ve eşitsiz gelişme durumlarının ortaya çıkması dolayısıyla gerçekleşmişlerdir... Yani bugüne kadarki devrimlerin dinamiği, var olan toplumun tümden dönüştürülmesini öngören ve isteyen bir devrimci sınıf ideolojisinin ve bu ideolojiyi pratiğe geçirmenin dinamiği olmamıştır." [113]

Therborn, devrimci bir kalkışmada ezilen sınıfın kendi eylemliliğinin anlamı konusundaki bilinç düzeyinin devrimin kaderini belirleyen önem-

[112] HILL, *a.g.y.*, s. 64.
[113] THERBORN, *a.g.y.*, s. 94.

li faktörlerden birisi olduğunu[114] ekleyerek, tutarlı bir devrimci durum analizini tamamlamış oluyor. Bu ek, zaten, "Ne Yapmalı"cıların sınıf içerisinde az sayıda olmakla birlikte son derece etkili geleneksel kadrolarının çalışmalarını, öncünün yeni siyasal ve ideolojik mekanizmalar yaratırken sosyalist ideolojinin hiyerarşisini fazla zorlamamasının önemini ve her türden toplumsal seslenmenin belli bir programatik bütünle barışıklığının esas olmasını kapsıyor.

Bunlar aynı zamanda sınıf-örgüt ilişkilerindeki kirlenmenin de önüne geçen güvenceler oluyor.

Devrimin emekçi kitlelerinin yeni toplum için bilinçli tercihinin ürünü olmaması, sosyalist ideolojinin devrimci durum dönemlerinde kitlelere seslenme ve onlara nüfuz etmede eşsiz bir olanak bulması, sosyalist ideolojinin burjuva ideolojisinden kopmuş, en azından onun meşruluğunu sorgulayan ideolojik öbeklerle beslenmesine neden olur. Bundan kaçmak mümkün değildir. Devrimci öznenin bilinçli politikaları bu bağlamda en fazla bir manipülasyon ve doğrultuyu koruma işlevi üstlenebilir. Kitlelerin hareketlerini denetleyip örgütlemek kitlelerin hareketine temel olan dürtüleri denetleyip değiştirmekten çok daha kolaydır.

Bu kolaylılığın aynı zamanda mümkün olan tek devrimci yol olduğunu anlayan bolşevikler 1917 Nisanı'ndan sonra iki çalışmayı aynı anda hayata geçirdiler. Bu çalışmalardan ilki, kadrolaşma, yaygınlaşan siyasal hareketi kontrol edecek yeni düzenlemeler, teknik hazırlıklar gibi alt başlıkları olan örgütün tahkimiyle ilgiliydi. İkincisi ise, yukarıdaki çerçevede gereken siyasal ve ideolojik mekanizmaları harekete geçirerek bolşevizmin etki alanını genişletmek, genişletmek ve genişletmekti...

Bu çalışmalar akıl almaz ürünler vermekteydi. Bolşevikler geleneksel kadro standartlarının oldukça altında kalan yüz binlerce devrimciyi parti üyesi olarak kaydederken bunların arasındaki iyi yetişmiş ve dönemin her türden gereksinimini karşılamaya aday militanları da kazanıyorlardı. Bunlar sayıca çok olmamakla birlikte, çoğunluk sıfatını taşımasına rağmen hep "az ama öz olmak"la övünmüş bir örgüt için önemli bir nicel birikimi temsil ediyorlardı.

Bolşevizmin etki alanı ise gerçekten hızla genişliyordu. 1917 yılı bo-

[114] *a.g.y.*, s. 95.

yunca katıldığı her seçimde bolşevik parti daha fazla oy alarak, devrimci durumun bir tek siyasi harekete, bolşevizme yar olacağını peşinen kanıtlamak ister gibiydi. Devrim yasaları hararetle çalışıyordu:

> "Devrimci kriz anlarında azınlığın ne kadar büyük bir hızla çoğunluk olabileceğini biliyoruz." [115]

Gerçi sorun, azınlığın çoğunluk olması değil, bir azınlık örgütlenmesinin sınıflar mücadelesindeki dengelere hakim olan toplumsal dinamiklere önderlik etmesiydi. Ama Trotskiy sıçramanın ölçüsü ve hızını göstermeye çalışıyordu. Gerisi çok önemli değildi.

Bu arada bolşevizm kazandıkça menşevikler haliyle kaybediyordu. Örneğin Ağustos ayında yapılan belediye seçimlerinde Petrograd ve Moskova'da menşeviklerin oyları yüzde 5'e kadar geriliyordu. Halbuki bu iki kentte önemli sendika ve kalifiye işçiler arasında menşevikler bolşeviklere göre daha etkin durumdaydılar. Ancak, devrim bütün siyasal dengeleri silkelemeye başlamıştı ve menşeviklerin dönemin özgünlüğünü anlamamakta ısrarlıydılar. Mezheplerine uygun davranıyorlardı ve bundan sonrası artık ihanetti:

> "Barışı sağlamak için zaten başlamış olan saldırıyı, Leninistlerin yaptığı gibi, ordunun düzenini bozarak durdurmak niyetinde değiliz. Savaşı, cephedeki kardeşlik değil, tüm ülkeler proleterlerinin uluslararası bir sosyalist konferansta, ortak bir barış mücadelesindeki kardeşlikleri sona erdirecektir. Tüm düşüncelerimiz bu amaçlarda toplanmalıdır." [116]

Menşevikler 1917 Temmuzu'nda bu diplomatça teraneleri bildiri diye dağıtıyorlardı. Devrimin ve barışın zaferini ancak cephedeki milyonlarca Rus askerinin devrim saflarına kazanılmasıyla mümkün olacağını düşünen ve bütün bir 1917 boyunca ajit-prop çalışmasını en fazla cephedeki askerler arasında yapan bolşevikler ise elde ettikleri sonuçlara daha sonra kendileri de şaşırdılar. Cepheden "hemen barış" sloganı ile kaçan erat ve alt düzey subaylar silahlarıyla birlikte akın akın kendilerine bu

[115] Lev TROTSKİY, çev: Ertuğrul Sağlamer, *1917 Yılı*, Köz Yay., s. 77.
[116] Menşeviklerin Örgüt Komitesi'nin açıklaması, ASCHER, *a.g.y.*, s. 113.

sloganla seslenen bolşevik örgüte katılıyorlardı. Trotskiy'in "sadeleşme" teorisi doğrulanıyordu:

> "Savaş şartları devrimin iç güçlerinin hareketini şekilsizleştirmekte ve anlaşılmaz hale getirmektedir. Fakat devrim süreci boyunca bu şartlar aynı iç güçler, yani sınıflar tarafından belirsiz bırakılmayacaktır." [117]

Geçerken, bütün bu yazılanlara kaynaklık eden olguları farklı yönlere çekiştirenlere rastladığımız unutulmamalıdır. Devrimci durumun yarattığı özgün ortamda işçi sınıfının geniş kitlelerinin "bilme"sinin mümkün olmadığından, ancak "bilinç" öğesinin ağırlığının devrimin kaderini etkilediğinden az önce bahsetmiştik. Lukacs, teorisini devrimci durumun o ana kadar azınlıktaki bir bilinçli öncüyü kitleselleştirmesi üzerine kuranlardan. Bu kitleselleşmenin bilinçlenmeyi kapsamaması durumunda devrimci durumun bir devrimle taçlandırılamayacağını ileri sürüyor.[118] Proletaryanın tarihsel görevleri ile bu görevlerin içerisindeki kopuş momenti olan siyasal iktidar aşaması arasında tekdüze ve çelişkisiz bir süreklilik arayan Lukacs'ın Ekim Devrimine ilişkin bu yanılsamalı sahip çıkışı zaten fazla uzun sürmedi. 1922 yılında bolşeviklere bilinç taşıyıcılıkta sihirli değnek yakıştıran Lukacs, yıllar sonra devrimciliği terk ederek insani temellerine geri döndü.

Oysa, 1917 yılında bolşeviklerin başarısı, bilinç merkezli bir mücadele sonunda karşılarına aldıkları bütün siyasal eğilimleri cepheden iteleye iteleye kitleselleşmeleri sonucu değil, diğer bütün siyasal aktörlerin boşalttığı (yükselen dalgaya yanıt verememe anlamında) alanın hızlı ve etkili manevralarla doldurulması sayesinde ortaya çıktı:

> "Toplumsal gruplar, tarihsel varlıklarının belli bir noktasında kendilerini geleneksel partilerinden koparırlar; örneğin verili örgütsel biçimlerde onları oluşturan, temsil eden ve yöneten belli insanlarla birlikte politik partiler, sınıflarının veya sınıfın bir fraksiyonunun uygun ifadesi olarak artık görülmemeye başlanır. Kriz ortaya çıktığında, meydan, güç kullanımına, "kader adamları"

[117] TROTSKİY, *a.g.y.*, s. 15.

[118] LUKACS, History and..., *a.g.y.*, s. 71-76 (1922).

> veya "tanrısal" adamlar tarafından temsil edilen gizli kuvvetlerin eylemine açık hale geldiğinden anlık durum hassas ve tehlikeli hale gelir."[119]

Gramsci olağanüstü dönemin olağanüstü ama mümkün olan iki çözümünün; devrim veya karşı devrimin aynı anda tasvirini yapmaktadır. "Ne Yapmalı"cılar tarihsel açıdan bu olağanüstü dönemde "olağan" işler yapmanın ve işleri rayına sokmaya kalkmanın intihar anlamına geldiğini bilirler. Burada da menşeviklerden ayrılırlar:

> "Bu nedenle, ekonomik kaosa karşı mücadelesinde devlete sanayinin düzenlenmesi ve denetimi yoluyla yardım etmek, dolaysız amacımız olmalıdır. Salt eleştiri ve "Kahrolsun Kapitalistler" çığlıkları bize ekmek sağlamayacaktır." [120]

Ne kadar aptalca... Yıkıcı olmanın emekçiler açısından yapıcı olmak anlamına geldiği bir sırada "yere sağlam basmak"...

Tabii, böyle dönemlerde yere sağlam basmanın karşılığı yere çakılmak oluyor. Ekim Devrimi burjuvaziyle birlikte, yıllarca devrim adına içtenlikle uğraşan didinen bu ve benzeri siyasal eğilimlere karşı gelişti. Trotskiy'in "belirsizlikler biter, saflar netleşir" dediği devrim, menşevikleri ve SR'ları bir anda karşı devrim saflarına itiverdi. Devrimin gerçekten de yasaları vardı:

> "Leninistler, 1917 Kasımı'nda Geçici Hükümeti devirdiklerinde, Bolşevik yanlısı olmaktan çok olaya ilgisiz kalan Rus halkı güçlü bir direniş göstermedi. 1917 olaylarından çıkarılması gereken derslerden belki biri de, devrimci bir durumda ılımlı partiler eğer politik etkinliklerini korumak niyetindelerse, can alıcı konularda kararlı davranmaları gerektiğidir." [121]

Menşeviklerin kararsızlığı, devrimden sonra da sürdü. Bolşeviklerin

[119] Antonio GRAMSCI, *Modern Prince and Other Writings*, New World Publishers, 1980, s. 174-175.

[120] Menşeviklerin açıklaması, ASCHER, *a.g.y.*, s. 113.

[121] ASCHER, *a.g.y.*, s. 103.

cesur hamlesi karşısında sadece ve sadece öfkelendiler. Yeni iktidara karşı harekete geçmenin de "istikrarı bozacağı"nı düşünerek beklediler. Zaman içerisinde Martov gibi kişisel ihtiraslarını yatıştıranlar karşı devrimci pozisyona düşmemenin yolunu aradı ama bir bölümü yeminli antisovyetik kadrolara dönüştüler. Kişilerden bağımsız biçimde, bir siyasal eğilim olarak menşevizm ise, zaten safını çoktan seçmişti. Kadetler, beyaz muhafızlar, sağ SR'lar, çarlık yanlılarıyla birlikte bilerek ya da bilmeyerek nehrin öteki yakasına tezgah açmıştı...

Nehrin karşı kıyısında ise "mucize" gibi görünen şeyi gerçek kılan bir hareket, dünyanın yeniden yapılanması için zorlu bir uğraşın başlangıcındaydı. 7 Mart 1917'de tarih ve işçi sınıfı adına gerçekçi kılınan bir mucize:

> "Doğada veya tarihte mucize yoktur, fakat bütün devrimleri kapsayacak şekilde, tarihteki her ani dönemeç, düz bir akla mucizevi gelebilecek türden bir içerik zenginliği sunmakta, taraflar arasındaki mücadele ve güç kümelenmesinin biçimlerinde beklenmedik ve özgün kombinasyonlar ortaya çıkarmaktadır." [122]

"Ne Yapmalı"cılar, bu beklenmedik ve özgün kombinasyonların arayışındayken bir an olsun bile taşıyıcısı oldukları siyasal hattın örgütsel, ideolojik ve siyasal bağımsızlığına dokundurtmayan, onu tehlikeye atmayan usta devrimcilerdi; usta devrimciler olmaya devam edeceklerdir...

Mucizelere olmasa bile büyük hedeflere ulaşmanın ilkeli ve cesur yolu budur...

[122] LENİN; *Collected Works* cilt 23, Progress Publishers, 1976, s.297. (1919-Mart)

Devrimci durumdaki patlama rastlantısal mı? (2008 notları)

... Devrimci durumun karmaşık doğasını kavramak için, sermaye egemenliğinin krizine daha yakından bakmak gerektiğini düşünüyorum. Devrimci durum söz konusu olduğunda kriz ekonomiktir, siyasaldır ama her şeyin ötesinde, yaşanan bir meşruiyet krizidir. Ezilenleri olağanın ötesinde hareketli kılan ve devrimci bir perspektife yığınsal ölçekte yaklaştıran, egemen sınıfın hızla meşruiyet yitirmesidir. Bu, mutlak iktidarın somutlandığı kişi, parti ya da kurumun tarihsel bir anda "muktedir olmadığı"nın anlaşılmasıdır; iktidarı elinde tutanların ülkeyi ya da halkı "dış" tehditlere karşı koruyamayacaklarına dair yaygın bir inanıştır; iktidarın yasal dayanaklarını bizzat o iktidarın hızla ortadan kaldırmasıdır; egemen sınıfın kriz sırasında kontrolü yitirerek geniş toplumsal kesimlerle yapmış olduğu zimni anlaşmayı bozan adımlar atmasıdır. Emekçi kitlelere alan açan, onları hareketlendiren ve cesaretlendiren, tepedekilerin meşruiyetlerindeki azalmadır. Devrimci durum, ekonomik sıkıntılar ve siyasi çalkantıların egemen sınıfa meşruiyet kaybettirdiği ve onu meşruiyetini sorgulatıcı hatalara zorlayan özel bir tarihsel kesit olarak görülmelidir.

... Bir kavram olarak "zayıf halka"nın devrim teorisindeki yerini, bugünkü verilerle yeniden gözden geçirmekte yarar var. Kavram önemini koruyor, bu açık. Bununla birlikte, dünya sisteminin bundan yüz yıl öncesine göre kimi yeni unsurlar barındırması, ayrıca marksist teorinin ilgili başlıklardaki odaklanmasında yaşanan değişim hesaba katılmalıdır. Marksistler Lenin döneminde ulusal birimler arasındaki etkileşimle, iç dinamikler ile dış dinamiklerin birçok örnekte üst üste binmesiyle bu kadar ilgili değillerdi, söz konusu konular bu kadar "ilginç" de değildi. Dolayısıyla emperyalizmin zayıf halkasını saptamaya dönük siyasal ve entelektüel uğraşa yeni bir içerik kazandırmak gerektiğini söyleyebiliriz. Kimi yazarların gelişmiş kapitalist ülkelerin bundan çok değil 20 yıl öncesine göre çok daha kırılgan hale geldiğini ve sistemin "zayıf" halkalarının hızla merkeze doğru çekilmeye başladığına ilişkin vurgularını da bütünüyle bir kenara atmak ve leninist ortodoksiye hiç dokundurtmamak kanımca çok sağlıklı değil. Tabi, küreselleşme fetişistlerinin kurduğu modellere itibar etmeden...

... "Kitlelerin hareketlerini denetleyip örgütlemek kitlelerin hareketine temel olan dürtüleri denetleyip değiştirmekten çok daha kolaydır."

Emekçi kitlelerin karmaşık ve sosyalizmle ancak belli dolayımlarla ilişkilendirilebilecek dürtülerini tanımlanmış bir devrimci projeye kanalize ederek sosyalizmin kurulup kurulamayacağı, marksizmin fazla ön plana çıkmasa da kritik tartışma başlıklarından biridir. Kitap boyunca bu tartışmada cesur bir pozisyon almaya çalıştım, devrimci mücadelenin bugünkü ağırlık noktasının sermaye egemenliğinden kurtulmak olduğuna dönük temel önermeden hiç vazgeçmemeye çalıştım. Sosyalist kuruluşun mantığını ortaya çıkarmak, kuruluş sürecinde karşılaşılacak temel sorunları bugünden ele almak, teorik çalışmamızın önde gelen gündemlerindendir. Bununla birlikte, sosyalizme dönük projeksiyonumuzun bugün kapitalizme karşı mücadelenin yasallıklarını kavramak açısından doğrudan yardımcı olacağını hiç düşünmedim. Özetle, kitlelerin hareketlerini denetleyip örgütlemek bugünün temel meselesiyken, kitlelerin hareketine temel olan dürtüleri denetleyip değiştirmek sosyalist kuruluşun temel meselesidir.

VIII
Kuruluştan sonra öncülük bitecek mi?

Devrim sonrasında öncü örgütün rolü, elbette, örgüt teorisine ilişkin tartışmalarda önemli bir başlık. Ancak, devrim sonrasının bütün süreçlerindeki tek siyasal güç olacağı için, bu örgütün proletarya diktatörlüğü, sosyalist devrimin siyasal ve toplumsal boyutları, sosyalist ekonominin sorunları, emekçi katılımı, planlama vb. başlıkları ile birlikte ele alınması, yani bir "sosyalist kuruluş" sistematiğine yerleştirilmesi gerekir. Bu nedenle burada öncünün sosyalist iktidar dönemindeki tarihsel misyonlarına yalnızca popülerlik kazanan bazı tartışmalar ekseninde değineceğim.

Burada ele almamız gerekecek olan popüler tartışmalardan ilki, Sovyetler'de sosyalizmin kuruluş sürecinin tek bir siyasal oluşumla, bolşevik partiyle gelişmesi ve bu tekleşmenin neden ve sonuçları...

Bu tartışmada "Ne Yapmalı"cıların nasıl bir taraf olabileceğini peşin peşin belirtmek gerekiyor...

Leninizmin örgüt-devrim-iktidar üçgeninde oluşturduğu tarihsel bütünlük, iktidarın alınmasıyla birlikte, sosyalizmin kuruluş sürecinin tek bir hattın siyasal otoritesi altında ilerlemesi dışında herhangi bir alternatifi gerçekçi kılmıyor. Bu biricik siyasal otoritenin tek partiyle mi, yoksa birden fazla partiyle mi yaşama geçeceği oldukça biçimsel bir sorundur ve eğer hepsi aynı siyasal programı besliyorsa birden fazla parti, teorik olarak mümkündür. Bazı Doğu veya Orta Avrupa ülkelerinde temelde uluslararası nedenlerle varlıklarını sürdüren ama sözünü ettiğim siyasal otoriteye bütünüyle bağımlı partiler, teorik olarak mümkün olanın pratik-

teki örnekleri olmuşlardır. Yine de, bu siyasal oluşumların sosyalist kuruluşta herhangi bir rasyonellerinin olduğunu söylemek, gerçekten zordur!

Ancak, marksizm içi tartışmalarda sosyalist kuruluş sürecinin monolitik olup olmaması tartışmaları yukarıdaki çerçeveyle ilgili değildir. Bu anlamda, konuya ilişkin yaklaşımlar üç ana grupta toplanabilir:

1) Monolitiklik Rusya ve bazı başka ülkeler açısından olayların gelişiminin kaçınılmaz ürünü oldu. Bu kaçınılmazlık evrenselliğe taşınamaz. Sosyalist kuruluş çok sesli bir siyasal yapıda da mümkün olabilir.

2) Monolitiklik, Rusya'da ve başka yerlerde bir bürokratik sapma sonucu yerleşiklik kazandı, hiçbir biçimde savunulamaz.

3) Monolitiklik, sosyalist kuruluş açısından zorunludur.

"Ne Yapmalı"cılar bu üçüncü grupta ve yalnız başlarına yer alırlar... "Başka türlü de olabilir" gibisinden özür dolu rezerv arayışlarına hiç girmeden...

Çözülen sosyalist ülkelerde ve bugün Küba'da "resmi görüş" birinci gruba daha yakın(dı). Bu ülkelerde Stalin sonrasındaki dönemde, monolitikliğin mutlak zorunluluk olduğunu ileri süren pek az yönetici veya yazara rastlanır. Ancak monolitikliğe alternatif olarak ileri sürülen modellerin siyasal içeriği, bu modellere zaman zaman örnek gösterilen ülkeler gibi, pluralistik bir sosyalizmin geçerliliğine kanıt olamayacak kadar monolitikti.

Bu bağlamda şu rahatlıkla söylenebilir: Yanlış doğru, bütün sosyalist kuruluş süreçleri, tek partinin tartışılmaz toplumsal ve "hukuki" önderliğinde gerçekleşmiştir. Bu partilerin iç konsolidasyon sıkıntıları ise ayrı bir sorundur ve burada kısmen incelenecektir.

Siyasal misyonların dışında kalan bazı araştırmacılar da bu sorun üzerine tartışırken birinci ya da ikinci yaklaşıma yakın durmuşlardır:

> "Profesör Carr monolitikliğin gelişmesini pratikte kaçınılmaz bir şey olarak değerlendirmişti, ancak böyle bir düşünce bence aşırı derecede katı bir determinizmi yansıtmaktadır." [123]

Burada birçok soru ortaya çıkabilir.

Tek partililik, gerçekten de marksizmin tarihi içerisinde yenen bir kaza

[123] Marcel LIEBMAN, *Lenin Döneminde Leninizm II*, çev: Osman Akınhay, Belge Yay., 1992, s. 91.

golü müdür? Bu konuda dönemin bolşevik önderlerinin yaklaşımı neydi? Lenin, tek partiye giden yola istemeye istemeye mi girmişti?

Daha sonra SBKP adını alan Bolşevik Parti'nin Ekim Devrimi'nden sonra ülkede tek siyasal güç haline gelmesi, bütün bir gelenek söz konusu olduğunda, yenen bir kaza golü olmak bir yana, bolşeviklerin kendi hesaplarına kaydettikleri bir goldü. Futboldan gidersek, bolşeviklerin oyun stili başka bir sonuca zaten izin vermiyordu...

Denecek ki, devrimden hemen sonraki aylarda Sol SR'lar siyasal sistemin bir parçasıydılar, onların dışlanması bazı talihsizliklerin sonucu ortaya çıktı...

Sol SR'ların devrimden sonraki siyasal otoritenin bir parçası olmasını devrimin çokseslilığine veya monolitizmin dışında bir modelin varlığına kanıt olarak ileri sürenler ya bakıp göremeyen, ya da tarihi çarpıtma konusunda oldukça bilinçli davranan kişilerdir.

Bolşeviklerin Sol SR'larla girdikleri ortaklık, iki farklı siyasal hareketin kendi buluşma noktaları üzerinden işbirliğine gitmeleri, dolayısıyla birbirlerini eşit partnerler olarak değerlendirmeleri anlamına gelmiyordu.

Bolşevikler Ekim Devrimi ile birlikte önemli bir kopuşa öncülük etmişlerdi ve daha önceki siyasal yapıyı bir bütün olarak reddediyorlardı. Önemli olan, öncünün açtığı yeni devrin kurallarına uyacak, bu anlamda kendileri var eden geçmiş parametrelerden bütünüyle kurtulacak kişi veya örgütlerin devrime kazanılmasıydı. Bolşeviklerin saflarına bu durumda birçok eski menşevik katıldı. Sol SR'larla denenen sürecin de anlamı budur ve işin bir parçası Lenin'in siyasal pragmatizmiyse, ötekisi, Sol SR'ların kendi siyasal kimliklerini reddedecekleri ve bolşevizmin kazanmakta olduğu kapsayıcı kimliğe boyun eğecekleri konusunda beslenen umutlardır.

Yoksa, Lenin ve arkadaşlarının Ekim Devrimi'nden sonraki tarihi sorumluluğa popülist bir hareketi "ortak" etmeyi düşündüğü mü sanılıyor?

İkide bir Lenin'in "ceberrut" yüzünü göstermek zorunda olmak hoş değil elbette. Ancak, bu büyük ve dürüst devrimciye saflık ve oportünizm yakıştırmaya kalkanlarla sabırla uğraşmak zorundayız:

> "Siz menşevik beyefendileri yasallaştırmaya büyük istek duysak bile, devlet iktidarını kendimize, yalnız kendimize ayırırız. (...)

> Sanırım pratik görevler bularak onları yıpratmamız gerekecek: Dan'a sağlık müfettişliği, Martov'a yemek odalarının kontrolü gibi..." [124]

Uzatmak gereksiz, kendilerini sosyalist devrim sürecinin öncü siyasal gücü olarak gören bolşevikler, bu gücü kontrol edecek, ona muhalefet yapacak ve gerektiğinde onun yerini alacak bir ikinci, üçüncü devrimci güç arayışına hiç ama hiç girmediler. Bu konuda Lenin'i sağa sola çekiştiren onca araştırmacı veya "marksist", hayal kırıklığı yaratacak sonuçlar elde etmişlerdir.

Üstelik sorun yalnızca Lenin değildir. Yıllar sonra monolitizmi Stalin'in hanesine yazılan bir olumsuzluk olarak göstermeye kalkan Trotskiy, Ekim Devrimi'nden sonraki mutlu günlerinde bir kez olsun sorgulamamıştır tek parti sistemini. Ne Trotskiy, ne bir başkası... Kamanev'le Zinovyev'in devrimden hemen sonra menşevik ve SR'larla birlikte bir "sosyalist hükümet" kurulması çağrısı ise, bu iki titrek bolşeviğin sosyalist kuruluşun siyasal alanda çoksesli olması gerektiğine dair yaklaşımlarını değil, onların devrimden önceki kaypak tutumlarında da görüldüğü üzere, Rusya'nın hâlâ bir sosyalist iktidara hazır olmadığını düşünmelerini göstermesi açısından önemlidir. Nitekim daha sonra her ikisi de bolşevik iktidarın en "gür" sesi olmaya özenmişlerdir...

Kısacası bolşevikler, devrimden sonra siyasal otoriteyi tekellerine almaktan özel bir rahatsızlık duymadılar. Duymadılar, çünkü böyle bir sorunla karşı karşıya değillerdi. Devrimin otoritesi ve bu otoritenin tek siyasal ifadesi bolşevizmin tarihsel meşruiyetini kimse sorgulamıyordu...

Devrim, yol alırken bir iktidar ortağı, ya da "devrimci" (nasıl olacaksa) bir muhalefet gereksinimi duymuyordu. Tarih, devrimci ülkede tek bir siyasal irade tarafından temsil ediliyordu:

> "Gerçi monolitikliğin tek başına ya da asıl olarak politik karşıtları muhalefette tutmaktan ibaret olmadığı, aynı zamanda ve öncelikle, ilkin kendi görüşlerini dile getirmelerinin, en sonunda varlıklarını sürdürmelerinin bütün olanaklarını kaldırmayı da içerdiği doğrudur." [125]

[124] Lenin'den aktarım, *a.g.y.*, s. 84.

[125] *a.g.y.*, s. 75.

Neden doğrudur? Doğrudur, çünkü, bolşevikleri saymazsak Ekim ayına ciddi bir güç olarak giren üç siyasal yapıdan ikisi devrimci sıfatını taşımalarına rağmen bizzat Ekim Devrimi tarafından karşıya alınmışlardır. İlk sosyalist devrim SR ve menşevikleri nehrin öteki tarafına taşımıştır. Bu nedenle Ekim Devrimi'nden sonra işleyen süreçte, bu siyasi hareketlerin iktidar açısından devre dışı kalmaları, muhalefet olarak ise yasaklanmaları, sürecin mantığıyla tutarlı bir şeydir. SR'ların solcu kanadına veya ne olursa olsun bolşevik iktidarı desteklemeyi savunan menşevik Martov'a rağmen...

Devrim öncesinin karmaşık, sınıflararası mücadelenin dinamiklerine göre işleyen ve onun bir ifadesi olan siyasal yapısı ortadan kalkıyordu. Nereye gidileceğini tarihsel olarak belirsizlikten kurtaran, bu anlamda öznel olan ile nesnel olanı barıştırmaya soyunan bir devrim sürecinde sayısız özneye yer yoktu. Kendisini kasan ve bu anlamda yoluna dışlayarak devam eden, ama kendi nesnelliğini kurdukça zenginleşen tek bir özne vardı...

Devrimci durum ve devrim anlarında aradan sıyrılan öncü özne, devrimin yarattığı siyasal ve toplumsal meşruiyetle birlikte bir kez "kuruluş" sürecine geçtikten sonra, kuruluşun nesnesi olan toprakla ayrılmaz bağlara sahip olur. Adına sosyalist devrim dediğimiz ve uzun yıllar sürecek olan dönemin bütününde, bu özne ile nesne arasındaki kopmaz bağ, devrim sürecinde birden fazla özneye izin vermez...

Burada tartışılması gereken, öznenin sağlığının başka özneler olmaksızın nasıl korunacağı veya denetleneceğidir. Reel bir sorun olmakla birlikte, öncünün dejenerasyonunun önünü alacak olan şeyin, ona bir dizi alternatif yaratmak olmadığı bilinmelidir. Bu zaten fiilen mümkün değildir. Devrimci özne bir hükümet partisi değil, bir iktidar partisidir ve sosyalist devrim sürecinde, süreç büyük ölçüde planlanmış ve birbiri ardına gelen açılımlardan oluştuğu için, genel politikalar söz konusu olduğunda çoktan seçmeli kavşaklarla pek karşılaşılmaz.

Dejenerasyona karşı tek güvence, öznenin iç örgüsü ve bu iç örgünün öznenin kendi nesnesi ile kurduğu ilişkinin ihtiyaçlarına cevap verebilir olmasıdır.

Sosyalist toplumun maddi altyapısının hazırlanması, kapitalizmin kirlettiği insanlığın yerine komünist toplumun inşasına varacak bir sürecin zorlu aşamalarında su koyvermeyecek "insan"ın yaratılması, devrimin

kazanımlarının öncünün değil tüm emekçilerin malı haline getirilmesi gibi ölümcül görevler sırasında öncü parti, yaratıcı çalışma ile tartışmayı ve yukarıda anılan genel politikalara dair vurgu ve üslup zenginliklerini bünyesinde (başka öznelerde değil) barındırmak zorundadır. Bu anlamda devrim sonrasında öncü, proletarya iktidarının temeli olan bütün kurumsallaşmalardan yararlanmalıdır. Bütün bunların cılkının çıkmaması için tercih edilmesi gereken, onca zorlu savaştan zaferle çıkan öncü çekirdeğin siyasal ve ideolojik öncülüğü yeniden ve yeniden, hem artık zorunlu olarak kitleselleşmiş olan partinin içine hem de bütün topluma doğru üretmesidir. Bolşevik örgütlenmenin zaman içerisinde öncülüğü yasal önlemlerle "garanti" altına alıp, kendisini sosyalist kuruluşun yarattığı nesnelliklerin akışına bırakmasının ve öznel üretkenliğini durdurarak üslup zenginliklerinin ortalamasını parti politikası haline getirmesinin bedelinin ne kadar büyük olduğu görülmüştür. SBKP öncü bir parti olmaktan çıkartılarak devletin izdüşümü haline getirilmiştir. Sosyalist kuruluşta mutlaka bir araç olan "devlet", diğer araç partiyle kıyaslandığında, elbette daha nesneldir, elbette toplumun bütününün örgütlü ve yoğunlaşmış halidir. Bu anlamda "parti"yi devrimden sonraki farklı konumlanışa zorlayan şey, sosyalist kuruluş sürecinin bütün iç tutarlılığına rağmen süreçte yer alan her açılımın bir iradi müdahaleyle gerçekleştirmesi zorunluluğudur.

Sosyalist kuruluşta bir önceki evrenin mantıki sonucu ve devamı olan yeni evreye, tek başına önceki evrenin sonuçlarından ya da başarılarından yararlanarak geçilmez. Bu anlamda her yeni evre iradi bir müdahaleye ve toplumun yapısında ortaya çıkacak gerilimlere gereksinim duyar. Gereksinimin karşılayıcısı ve sürecin bütününün yöneticisi, öncü örgüttür.

Polonyalı reformist iktisatçı Oscar Lange'ın önerdiği gibi sosyalizmi bir kez rota tayin ettikten sonra otomatik pilota bağlamak, acı bir biçimde görüldüğü üzere, yere çakılmaktan başka bir sonuç vermez.

"Ne Yapmalı"cılar, devrimden sonra yere çakılmamanın yollarını bulmak ve öncülüğün sosyalist kuruluş sürecindeki içeriğini iyi kavramak zorundadırlar.

Bu öncülüğün birden fazla irade arasında paylaşılıp paylaşılamayacağı tartışmasına ise kitabımızda yer olmamalıdır. Devrim denen altüst edici kesitte nehrin bizim yakamızda birden fazla devrimci öznenin kalması elbette mümkündür. Ancak, eğer devrim ilerleyecekse, ya bu özneler ara-

sındaki ayrım kısa sürede ortadan kalkacak, ya da gerçekten ayrı siyasal perspektifler söz konusu ise, meşruiyet tek bir siyasal öznede toplanacak ve diğeri özne olmaktan çıkarak güçlü öznenin müdahalelerine açık halde, nesnelliğin bir parçası durumuna gelecektir. Devrimci öznenin dışında kalan ama hep yedek ya da ikincil konumu kabullenecek bir siyasi yapı ise, bir parti değildir ve bu anlamda "monolitiklik" tartışmasında hesaplanması gereken bir öğe olamaz.

Bütün bunlara itiraz edip, işçi sınıfının yapısındaki zenginliğin sosyalist sistemin siyasal yapısına yansıması gerektiğini ileri sürenlerle yıldızımız hiç barışmayacak...

Öncüden bağımsız, onun yokluğunda kendini koruyup güçlendirecek bir sosyalist toplum (komünist değil) beklentisi, kitle dalkavukluğunun otomatik sonucudur:

> "Partinin rolü işçi devleti olmak değil, yeni devletin kurulma ve sağlamlaştırılma sürecine önderlik ve rehberlik eden ileri azınlık olmaktır.(...) Parti ve devlet özdeş olmadığı içindir ki, birden fazla parti, işçi devletinin iktidar kurumlarının oluşturduğu çerçeve içinde etki kazanmak ve yönetmek için mücadele edebilir." [126]

Marksistler açısından sosyalist devrimden sonraki "devlet", içinde siyaset oyununun oynayacağı bir kürsü değil, sınıflar mücadelesinde geçici ve dinamik bir araçtır. Bu araç, ancak bir diğer araçla, öncü partiyle birlikte anlam kazanır, çünkü devletin dinamik niteliğini sağlayacak olan, sosyalist kuruluşta emekçi sınıflara önderlik eden devrimci öznenin siyasal faaliyetidir.

Böylece sosyalist kuruluş sürecinde devlet-parti ilişkilerine gelmiş oluyoruz. Yani, bir başka popüler tartışma başlığına...

Bu tartışmaya ilişkin olarak ilk elden söylenmesi gereken, devrimci partinin son tahlilde bir sınıfsal baskı aracı olan devleti aynı zamanda bir ideolojik egemenlik aracı olarak kullanmasındaki güçlüklerdir. Binlerce yıldır azınlığın çoğunluğu sömürdüğü üretim tarzlarının yarattığı temelde şekillenen devlet, sosyalist devrimden sonra ortaya çıkan yeni biçimde bile toplumu karşısına alma eğilimini kaçınılmaz olarak yeniden üre-

[126] MOLYNEUX, *a.g.y.*, s. 98.

tecektir. Sonuçta, sönmesi hedeflenen ve geçiciliği vurgulanan bir aracı emekçi sınıflar açısından güvenilir, onları somut veya soyut her türden tehlikeden "koruyan" bir yapı haline getirmek için yapılacak yegane şey, ona renk veren, onu alışılmış kalıpların dışarısına çıkaran iradi bir güç olarak, partiyi devlet işlerine bulaştırmaktır. Biraz sonra değineceğimiz gibi, devletle partinin özdeşleşmesinden değil, partinin kendisini ortaya koyarak devletin sınıfsal karakterinin tersinden işlemesinin önüne geçmesinden bahsediyoruz.

Bir devrimci altüst oluştan sonra, öncünün burjuva düzeninin kurumsal yapılarına sızma, toplumun bütün dokularına yayılma oranı ne olursa olsun, işçi sınıfının iktidarını tesis eden çeşitli araçların ve devrim sırasında ortaya çıkan yeni kurumların koordinasyonunu sağlamakta ciddi güçlükler çekilecektir. Bu koordinasyonu sağlayacak olan en başta partidir. Ancak parti, alıştığı düzen karşıtı konumdan yönetici bir partiye dönüşmekte zorlanacaktır. Bu anlamda Ekim Devrimi'nden sonra bolşevik partinin başına gelen "beceriksizlik" genel bir kural olarak görülebilir. Devrimci partinin bu durumdan çıkarak en büyük siyasal otorite haline gelmesi için yeni baştan örgütlenen devletle içli dışlı olması zorunludur. Bunun gerçekleşmemesi halinde oluşan devlet aygıtının devrimin çıkarlarının aleyhine dönmesi veya değişik odakların parti hattına yabancı otoriteler haline gelmesi mümkündür.

Yapılacak olan, bütün kurumsallaşmalara politik bir içerik kazandırmak ve bu içeriğin parti hattı ile çakışmasını sağlamaktır. Devrim sürecinin kuruluşa ilişkin görevleri ancak böyle yerine getirilecektir. Sosyalist devrim, tarihin akışındaki ekonomik determinizmi bir kez de olsa tersine çevirir. Ama bu devrimi mümkün kılan irade leninist partidir. Parti tersine çevrilen tarihin yeniden ayakları üzerinde durması için yönetici otorite olmak zorundadır:

> "Fakat devrim, üretici güçlere ve diğer üretim ilişkilerine göre daha ilerde olan (ideolojik ve politik) üst yapılar ve bazı sosyal ilişkiler yaratmıştı. Bu yeni üst yapı ve sosyal ilişkiler, üretici güçler ve sosyal yapının tümü üzerinde bir etkide bulunabilirdi." [127]

[127] LEFEBVRE, *a.g.y.*, s. 159

Bunun konumuz açısından temel anlamı, parti ile işçi sınıfı arasındaki açının kapanabileceği bir dönemin başlamasıdır. Yani, öncünün sınıfla ilişkilerinde bilinçlendirmeyi giderek daha fazla öne çıkartacağı, bu doğrultuda en büyük yardımı proletarya iktidarından alacağı bir dönemin başlaması. Elbette oldukça uzun sürecek ve zaman zaman öncü-sınıf ilişkilerinde "bilinçlendirme"yi geriye atacak zorluklara gebe olan bu dönemin ardında sınıfın, siyasetin ve dolayısıyla öncülük fiilinin bütünüyle ortadan kalkacağı, insanlığın yeniden yaratıldığı bir gelecek duruyor. O zamana kadar ve o zaman için, "Ne Yapmalı"cılık hep önemli olacak...

Çünkü, Alman İdeolojisi'nde yer alan "her çağın hakim fikirleri, o çağın hakim sınıfının fikirleridir"[128] önermesini sosyalist toplum için gerçek kılabilmemizin yolu, işçi sınıfını bir bütün olarak sınıf bilincinin ötesinde tarih bilincine yaklaştırmaktan geçiyor. Bunun maddi zeminini sosyalist iktidar sunmaktadır. Proletaryayı yaratıcı bir üretkenliğe ulaştıracak, ideolojik üretim ile maddi üretim arasında kesin tercihler yapmadan dünyayı kavrama noktasına getirecek olan, bu iktidar ve onun tarihe verdiği yön sayesinde kuruluşuna başlanan sosyalist toplumdur.

Burada klasik soru ortaya çıkıyor: Parti iktidarı mı, sınıf iktidarı mı?

Klasik olduğu kadar anlamsız olan bu soruya değişik yanıtlar vermek için leninist öncülük teorisine, bolşevik deneye farklı gözlüklerle bakmak gerekmiyor. Zamanında "her ikisi de" yanıtını veren çok sayıda bolşeviğin cesareti bir yana, en uygun tavrın bu soruya cevap vermeyi reddetmek olduğu söylenebilir. Teorik olarak yanlış kurgulanan bu sorunun siyasal açıdan genellikle kötü niyetle telaffuz edildiği bilinmelidir. Dalkavukçu zihniyet, aklınca sınıf-öncü ilişkilerinin sosyalist devrim sonrasındaki alacağı (veya aldığı) biçimde bulduğu gediğe işaret etmektedir. Devrimden önce sınıf adına devrimcilik yapan bir avuç militan, şimdi sınıfın toplumu yeniden örgütleme görevini partiye, oradan da partinin merkezine, hatta büyük yetkilerle donanmış tek bir kişiye devretmekte!..

Gedik gerçekten de korkutucudur. Açık açık "oligarşi" filan lafları edilmektedir:

> "Her yıl kongresini toplayan partiyi, kongrenin seçtiği 19 üyeden kurulu bir Merkez Komitesi yönetir (son kongreye, 1000

[128] MARX-ENGELS, *Alman İdeolojisi*, a.g.y., s. 83.

> üye bir delege göndermiştir); Moskova'daki günlük çalışmalar, Örgütlenme Bürosu ve Politbüro diye bilinen, Merkez Komitesi tarafından seçilen ve her biri Merkez Komitesinin beşer üyesinden kurulu bulunan daha da küçük komiteler tarafından yürütülür. Bu, öyle görünür ki, en âlâsından 'oligarşi'dir. Ve bizim cumhuriyetimizde, Partinin Merkez Komitesinin direktifleri alınmadan, hiçbir siyasal sorun ya da örgütlenme sorunu, bir devlet kurumu tarafından çözüme bağlanamaz." [129]

Yani, sınıfın yönetim aracı olan devlet, parti politikaları karşısında hiçbir özerkliğe sahip değil. Yani, bela arayan bir gözün "işte parti diktatörlüğü" diyebileceği vahim bir durum! Bir de arkasından Stalin'in şu sözleri gelince çıkın bakalım işin içinden:

> "Partinin yönergeleri (talimatları) dışında proletaryanın kitle örgütleri önemli hiçbir karar alamazlar. Bu, tamamıyla doğrudur. Ama, bu, proletarya diktatörlüğü, parti yönergelerine indirgenebilir demek midir? Parti yönergeleri, bundan dolayı, proletarya diktatörlüğü ile özdeş sayılabilir demek midir? Elbette hayır. Proletarya diktatörlüğü, parti yönergeleri ve buna bağlı olarak bu yönergelerin proletaryanın kitle örgütleri yoluyla uygulanması ve halk tarafından gerçekleştirilmesiyle meydana gelir. Gördüğümüz gibi, burada söz konusu olan şey, proletarya diktatörlüğünün çok önemli bir unsurunu oluşturan geçişler ve ara basamaklar silsilesidir." [130]

Bu yaklaşımın yaygınlığını göstermek ve "bozacının şahidi..." dedirtmemek için konuya ilişkin alıntılarımızı daha önce "titrek" olarak adlandırdığımız iki bolşevik, Kamanev'le Zinovyev'in şu sözleriyle tamamlayalım:

> "Her bilinçli işçi, işçi sınıfının diktatörlüğünün ancak öncüsünün diktatörlüğüyle, yani Komünist Partisi'yle gerçekleştirilebileceği ayrımına varmalıdır." [131]

---

[129] LENİN, Sol Komünizm..., *a.g.y.*, s. 40.

[130] Yosif Visaryanoviç STALİN, *Leninizmin Sorunları*, çev: Muzaffer Ardos, Sol Yay., 1977.

[131] Zinovyev'den aktaran LIEBMAN, *a.g.y.*, s. 105.

"Komünist Partisi Rusya'nın hükümetidir. Ülke 600 bin parti üyesince yönetilmektedir." [132]

Bütün bu alıntılar ne anlama geliyor?

Bolşeviklerin baklayı ağızlarından çıkardıkları mı?

Bu kadar uzun boylu değil... Devrime öncülük eden partinin sosyalist kuruluştaki öncülük görevlerine, bunun idari boyutlarına işaret ediliyor o kadar...

Parti, devrimden sonra, kendi örgütsel varlığını bozmadan, yüklendiği onca görev içerisinde erimeden, kontrol ettiği devlet aygıtı ve toplumsal örgütlenmeyle özdeşleşmeden varlığını ve önderliğini sistemin bütün hücrelerine kadar hissettirmek zorundadır. Bu anlamda parti ile diğer kurum ve örgütlenmeler arasında bir işbölümü olamaz. Örgütlenme yapısı ve devrim öncesindeki açılımlarda her zaman dikeyine gelişen leninist parti, sosyalist kuruluş sürecinde dikey örgütlenmesini yatay örgütlenme ile beslemek zorundadır.

Bu büyük zorluklar yaratacaktır. Öncülüğün güme gitmeyeceği bir darlıkla birlikte hiçbir dinamiğin ihmal edilemeyeceği bir geniş ilgi alanı... Toplumun yaratıcı ve denetleyici katılımını artırıcı mekanizmalarla birlikte partinin yukarıdan aşağıya yönlendiriciliği... Siyasal ve ideolojik önderliğin her şeyin üzerinde tutulduğu bir partizan faaliyetle birlikte üretimden eğitime, sanattan bilimsel araştırmalara, her konuda sosyalist kuruluşun çıkarlarını kollayan bir yetkinlik...

Bunlar kolay değil... Ancak bu kolay olmayan işleri, emekçi inisiyatifi ile bir çırpıda halledivermek hiç mümkün değil.

Bu anlamda Stalin, parti diktatörlüğünün yönetsel açıdan proletarya diktatörlüğüne içkin olduğunu söylüyor. Ve bir ayırıma dikkat çekiyor: Parti, proletarya diktatörlüğünün zor kullanımı işlevini üstlenemez.[133] İlk bakışta bu ayrım, ordu-parti ilişkilerindeki onca kurumsallaşmış denetim, komiserlik mekanizması, Çeka ve sonrasında KGB nedeniyle zorlama bulunabilir. Ancak partinin sosyalist kuruluşta asıl işlevinin siyasal ve ideolojik hegemonya olduğunu hatırlamak açısından Stalin'in yaklaşımının önemli bir yararı var. Fiziki zor ile ideolojik siyasal işlevlerin birbirin-

[132] Kamanev'den aktaran LIEBMAN, *a.g.y.*, s. 105.

[133] Yosif Visaryanoviç STALİN, *Leninizmin İlkeleri*, Sol Yay., 1977, s. 140.

den ne kadar ayrılabileceği ise tamamen ayrı bir tartışma konusu.

Sovyetlerden (konseyler, şuralar veya başka ülkelerde ortaya çıkan mahalle-işyeri komiteleri) başlayarak sendikalar, ordu, iç güvenlik organları, gençlik örgütü, kadın örgütleri gibi toplumun tamamını kucaklayan örgütlenmelerin en önemli işlevlerinden birisi, partinin siyasal ve ideolojik önderliğini kendi alanlarına yeniden üreterek taşımak... Sovyet deneyine getirilen en önemli eleştirilerden birisi, partinin bu örgütlenmelerin bağımsız kimliğini ortadan kaldırmasıdır. Ancak, kapitalizmi ve onun beşeri sonuçlarını ortadan kaldırmanın başka yolu yoktur. Parti, ilk önceleri idari ve cebri tasarrufların yardımıyla, sonrasında ise mümkün olduğunca siyasal ve ideolojik üretimine güvenerek bu örgütlenmeleri bağımlı tutmak zorundadır.

Lenin'in özellikle sendikalar üzerine girmiş olduğu polemiklerde, sosyalizmde işçi sınıfının tamamını kapsayan bu örgütlerin devlet örgütlenmesinin bir parçası olduğunu belirtmesi konumuz açısından iyi bir örnektir. Devlet-sivil toplum veya yönetenler-yönetilenler ayırımı en azından bir perspektif olarak ortadan kaldırılmakta, burjuva düzenindeki alışılmış kalıpların hükümsüz olduğu açıklanmaktadır.

Devrim öncesinde kendisini bir "kurtuluş ideolojisi"yle var eden devrimci özne, devrimle birlikte artık "yapıcı otorite"ye dönüşmektedir. Sosyalist ideolojinin kendisini yeniden düzenlediği bu geçiş döneminde, ortaya çıkacak sorunlar yalnızca ideoloji başlığı altında yer almıyor. Doğrudan siyasal yaşamın yeniden yapılanma sürecinde de "kurtuluş" modundan "yapıcı" moda geçişin sancıları yaşanıyor. Daha önce karmaşık bir öncünün çekim alanına giren devrim güçlerinin artık daha saydam ve istikrarlı bir biçimde birbirlerine bağlanmaları, devrimin kurumsallaşmasının da bu bağlar üzerine oturması gerekiyor. Proletarya devrimi, burjuvazinin fiziki ve ideolojik varlığını çözerken, bir de bu pozitif görevi üstleniyor...

Burada şu hatırlanmalıdır: Parti bu zorlu görevi, kurtuluşa önderlik etmenin ortaya çıkardığı popüler desteğe sınıflı toplumlarda çağlar boyunca beslenen "devlet ideolojisi"ni ekleyerek gerçekleştirebilir. Doğal olarak tersine çevirerek. Ama ne kadar tersine çevrilirse çevrilsin, burada devletin zor tekeli yalnızca onay vermeyenler üzerinde etkide bulunmaz, yaygın bir onay için gerekli siyasal atmosferi de sağlar. Sosyalist kuruluş-

ta "zor"un bu işlevini küçümseyenlere İstanbul'un birkaç emekçi semtini dolaşmaları salık verilebilir!

Şimdi bir diğer konuya, sosyalist kuruluş sürecinde en çok tartışılan konulardan birisi olan "yeni insanın yaratılması"na gelebiliriz. Partinin bu zorlu ideolojik kavgayı kazanması, kim ne derse desin, sosyalizmin maddi altyapısının sağlama alınmasından geçiyor. Materyalistlerin bu konuda taviz vererek "ekonomik kuruluş ile yeni insan (veya üretici güçler!) arasında bir öncelik sıralaması yapamayız" demeleri olanaksız. Hiç kuşku yok, sosyalist iktidar ilk günüden itibaren, kapitalizmle kirlenen toplumun özgür, yaratıcı bir tarzda gelişimi için politikalar geliştirecektir. Ancak üretken, sağlıklı (Evet sağlıklı! Bunu bir panelde söylediğimde "faşist"likle suçlanmıştım) bir toplumun karnı "boş laflarla doymuyor"... İnsanları düşünsel, kültürel, sportif alanlarda yaygın ve eşit bir biçimde üretebilir ve tüketebilir hale getirecek büyük kompleksler, kütüphaneler, kültür sarayları, basımevleri için rasyonel ve programatik açıdan tutarlı bir planlama, doğru kaynak kullanımı ve "büyüme" gerekiyor... Bütün bu ve diğer kazanımlara kanat gerecek bir caydırıcı gücün maddi taleplerinin karşılanması hayatiyet kazanıyor...

Tüm bu maddi altyapının da bir ideolojik belirlenimin tutsağı olması konumuz açısından büyük bir önem taşıyor. Parti, sosyalizmin temelleri için toplumun üretici potansiyelini harekete geçirirken, kolektif yaşam ve bilinci özendirici, onun önünü açıcı araçlar geliştirmek, bu maddi altyapının hep kendi kıblesini, kolektivizmi işaret etmesini sağlamak durumundadır. Sosyalizmden komünizme geçiş sürecinde gerçek anlamda barışık hale gelecek olan bireysel yaşam-toplumsallık ilişkisinde kuruluşun ilk dönemlerinde kaçınılmaz sıkıntılar yaşanacaktır. Bu sıkıntılarda bireysel yaşamın baskı altına alınması ve kolektif duyarlılığın eldeki bütün olanaklarla öne çıkartılması partinin en önemli görevlerindendir. Sömürü mekanizmalarının belirlediği bir toplumsal örgütlenmede hayvanca bir kaçınma ve gününü bekleme sendromuna giren bireyin sosyalist toplum tarafından onarılması veya yeniden yaratılması sürecidir bu. Parti bu büyük kavgayı kazanabilmek için sanat, kültür, düşün alanlarında toplumun sınıfsız topluma doğru ilerleyişine yardım eden bir zihniyeti egemen kılmak zorundadır. Kagarlitskiy'in alay edercesine "iyi belirlenmiş bir amaç

için optimum ahlaki ve psikolojik iklimi yaratmak"la suçladığı sosyalist sanat başta olmak üzere, bütün entelektüel kaynakların seferberliği...

Bu seferberliğin sonuçları yine Kagarlitskiy'e göre bir facia:

> "Stalinist 'sosyalist gerçekçilik' tek bir önemli sanat yapıtı üretmediği gibi, Stalinizm de başka kültür dallarında değerli bir şey yaratmadı. Bürokratik totalitarizmin ve ruhsal yaratıcılığın bağdaşmazlığı kanıtlandı." [134]

Gerçekten kanıtlanan ne oldu? Eğer, Stalin ve ardıllarının yönetiminde yaratıcı düşünce köreltildiyse, 1987 sonrasındaki çözülüş döneminin kaynakları geniş, iyi eğitilmiş Rus insanında yeni bir aydınlanmayı ortaya çıkartması gerekiyordu. Öyle ya, kışla komünizminin kolektif baskısı kaldırılmış ve birey özgür kılınmıştı! Gerçekten ne oldu?.. İçinizde glasnost döneminde ve sonrasında doğru dürüst tek bir film seyredip, adam gibi bir öykü okuyan var mı? Sibiryat gibi bir başyapıtın yönetmeninden Tango and Cash gibi bir rezilliğe imza atan bir zavallı imal eden bu akıl almaz süreçten Kagarlitskiy zamanında ne umuyordu bilmiyorum. Bildiğim şey, Şolohov, Aleksey Tolstoy, Bondarev, Dolmatovskiy, Şoştakoviç, Ostrah kardeşler ve sayısız Sovyet sanatçısını yaratan sistemin yıkıntılarında her türden bayağılığın; uyuşturucu müptelası sokak ressamlarının, porno film çeviren sinema akademisi mezunlarının, beşinci sınıf rock yapan müzik topluluklarının sürünmeye başladığıdır. Bireyin kurtuluşu mu? Hadi canım...

Partinin devrimden sonra, belki de devrim öncesindekinden daha güç bir öncülük misyonu var... Özgürlük ve eşitlik için...

Sürünmeden... İnsana yakışır biçimde...

---

[134] Boris KAGARLİTSKİY, *Düşünen Sazlık*, çev: Osman Akınhay, Metis Yay., 1991, s. 132.

Kuruluştan sonra öncülük bitecek mi? (2008 notları)

... Sosyalist kuruluş sürecinin tek parti formunu alması, yasama ve yürütme erkleri arasında burjuva diktatörlüklerine özgü ayrımın kalkması ile ilişkilendirilmek durumundadır. Yasama ve yürütmenin iç içe geçmesi, siyasal yaşamda yapısal bir dönüşüm anlamına gelir. Sosyalizm, toplumsal yaşamın baştan aşağıya örgütlü kılınmasını gerektirdiği ölçüde, siyasetin konusunda da ciddi bir değişim yaşanır. Sosyalizmde siyasetin merkezinde alıştığımız anlamda "iktidar" durmaz, siyasetin başat konusu "toplumsal dönüşüm"dür. Üretim sürecinden başlayarak toplumsal yaşamın tüm alanlarının demokratikleştirilmesi, bir düzlemde programatik sürekliliği gerektirirken, toplumsal örgütlenmeler içinde "partizan" kodlara hapsedilemeyecek bir çeşitlilikle icra edilmek durumunda. Öncü partinin bu çeşitliliği absorbe etmesi, hem sözünü ettiğimiz programatik süreklilik için hem de sistemin kurumasının önüne geçmek için gerekli gözüküyor.

... İktidardaki partinin devrimci siyasal akımların mümkün olan en geniş yelpazesini kendi bünyesinde toplaması, yeni toplumsal düzenin yaratılması için daha fazla enerji demektir. Ortaya çıkan zenginliği farklı partiler ya da parti içi hiziplerden ayıran, bütün bu akımları üst belirleyen bir siyasal otoritenin varlığıdır. Bolşevikler iktidarı aldıklarında sanıldığından çok daha fazla rengi kendilerine kattılar, Lenin sonrasında uzunca bir dönem bu renkler hissedilir olmaya devam etti. İlerleyen yıllarda bu renkler merkezi siyasal otoritenin kısırlaşmasıyla solmaya başladı. Daha yakın bir örnek Küba'dır. Fidel liderliğindeki 26 Temmuz Hareketi, devrimden bir süre önce, diğer devrimci güçlere kendi hegemonyasını kabul ettirmiş ve hareketin merkezine yerleşmişti. Devrimden sonra kurulan Küba Komünist Partisi, eski komünist partisi başta olmak üzere bu güçlerin önemli bir bölümünün kendilerini yerleştirdiği bir platform haline geldi. Partiyi kanatlara ayrılmaktan alıkoyan ise elbette Castro'nun tartışılmaz otoritesiydi. Bununla birlikte, KKP hâlâ köklerini devrim öncesinden alan farklı renkleri bünyesinde taşımaya devam etmektedir. İlginç olan, bu renklerin kendilerini yalnızca bireysel tutumlarla ifade etmeye rıza göstermeleri ve partinin birliğini tehdit edecek gruplaşmalara prim vermemeleridir.

... "Ne Yapmalı"cılar Kitabı'nın zayıf bölümlerinden birisinin, kuruluş

sonrası öncülükle ilgili bu bölüm olduğunu düşünüyorum. Sanıyorum bu zayıflığı Anti-Tezler kitabı ile belli ölçülerde gidermeyi başardım.

IX
Program tamamen öznel belirlenimli midir?

Öncülüğün bir nesnesi, bir öznesi ve bir de konusu olması gerekiyor. Her biri diğerlerine bağlı olan bu üç öğe kendi içlerinde hem kalıcı, hem de değişken özellikler taşıyorlar. Öznenin değişmez sürekli taşıyıcısı bir çekirdeğin varlığı, süreç içerisinde öznenin genişlemesi veya daralmasını engellemiyor. Öncülüğün nesnesi de benzer bir biçimde yeniden tarif edilebiliyor.

Öncülüğün konusu ise, temel olarak toplumsal program tarafından belirleniyor. Yani, öznenin kendisini var edebilmesi, nesne ile temas haline geçebilmesi için bir "siyasal eylem ve amaçlar bütünlüğü"nün hazır olması, öznenin nesnesi ile ilişkiye geçmesi için zorunlu ön koşulu oluşturuyor.

Bu haliyle program denilen şeyin, en azından başlangıçta, yazılı olması gerekmiyor. Ayrıca, devrimci özne, mücadele içerisinde ilerledikçe, kendi nesnesindeki değişimin bir sonucu olarak programı tadil etmek durumunda kalabiliyor. Bu değişikliklerin öncülük açısından bir kesinti yaratmaması ise, teorik olarak ancak öznenin kendi sürekliliğini sağlaması ile mümkün.

Bu bölüm açısından seçilen "kitabi" giriş, son derece karmaşık ve canlı bir seyir takip edecek olan öznenin devrimci siyasal üretim ve faaliyetlerini biraz olsun formüle edebilmek için gerekli. Bunun dışında, hep gözlendiği gibi, hayatın kendisi bu formülleri zorlayan, zaman zaman pek tanımayan bir tarzda gelişiyor; formüller eğilimlere dönüşüyor.

Hayatın renkleri tamam... Ancak "Ne Yapmalı"cılar açısından bazı şeylerin kuralları olduğunu unutmamalıyız. Örneğin, örgüt olmadan hareket olunamaz. Leninizm bu gerçeğe işaret ediyor ve diğer denemeleri devrimci demokrasiye bırakıyor... Örneğin, siyasal hareket billurlaşmış, topluma seslenen bir siyasal program olmaksızın yaratılamaz. Hareketin içerisinden program çıkarmak ise, ilkesizlere veya hayatları boyunca "özne" olmamaya direnenlere mahsus...

Bu anlamda, parti için, örgütün az çok netleştirdiği, siyasal harekete dönüşürken toplumsallaştırılan bir program mutlak bir zorunluluk.

Yasak savarcasına ortaya atılan bir metin değil, gerçekten de kendi nesnesine uygun bir biçimde hazırlanan ve kullanılan dinamik bir araç olarak program, sosyalist iktidar mücadelesinin olmazsa olmaz koşuludur:

> "Devrimci partinin olmazsa olmaz koşulu olan devrimci program, devrimci teorinin eyleme kılavuzluk edecek biçimde formüle edilmesinden başka bir şey değildir. Başka biçimde söylendiğinde, program teorinin politik hedeflerinin diline tercümesidir. Bu bakımdan parti, teori ile pratiğin ayrıcalıklı birleşme alanıdır." [135]

"Olmazsa olmaz"da anlaşıyoruz. Ancak programın teorinin siyasete tercümesi olarak tarifinde kimi sorunlar olduğunu söylemek durumundayız. Program, öznenin teorik birikiminin tümünü kapsayamaz. Bu anlamda ortaya bir tercüme değil, teorinin kalkış noktasını oluşturduğu bir siyasal yazım çıkacaktır. Çünkü program, teorinin öncülüğün realize edilmesi için gerekli öğelerinin siyasal ifadesidir. Teorinin bütünselliği ile programın bütünselliği arasında, siyasal yazımın kendine özgü alt çizmeleri, gündemden düşürüşleri, öncelikleri ve ideolojik sızıntılarından kaynaklanan önemli bir ayrım vardır.

Ayrıca siyasal program, teoriye göre daha özgün ve daha özgür bir kimliğe sahip olacaktır. Bir bakıma, teorik yenilenmenin şu önemli kuralı, siyasal üretim açısından daha büyük bir cesaretle uygulanabilir:

"Yeni bir bilgiyi yalnızca eski bilgilere dayanarak elde etmek ola-

[135] Sungur SAVRAN, *a.g.y.*, s. 39.

naksızdır. Yeni bir şey öğrenmek için eski bilginin sınırlarını aşmak gerekir." [136]

Aslında siyasal programa bu açıdan yardımcı olan şey, onun aynı zamanda ideolojik bir belge olmasıdır. Devrimci öznenin ideolojik seslenişinin en kalıcı ve en merkezi öğeleri siyasal programı yalnızca bir toplumsal proje olmaktan çıkarır. Program, yalnız hedefe değil, mücadeleye de vurgu yapmak zorundadır. Elbette, hedefi boğuntuya getirmeden...

Bu çerçevede hedef ile mücadele birbirine bağlanırken, en can alıcı sorun, programın siyasal ve ideolojik açıdan bağımsız kimliğinin korunması ve bu bağımsızlığın toplumun emekçi kesimlerinde az çok hissedilebilir kılınmasıdır. Temel güvencemiz olan tutarlı teorik hat, tek başına bağımsızlığımızın garantisi olamaz. Burjuvazinin bütün siyasi, ideolojik ve örgütsel varlığından olabildiğince bağımsız olmakla birlikte, ülke gündemine hitap etmede en az egemen sınıf kadar iddialı bir siyasal hareketin programatik kimliği bu nedenle ustalıkla oluşturulmalıdır.

Öncelikle, Marx'ın vurguladığı gibi, program, gereksiz ayrıntılardan uzak durmalıdır. Yalnızca geniş kesimlerce kolay anlaşılabilir temel bir belge olduğu için değil, ayrıntılar kalıcılığın düşmanı olduğu için de...

Programın sadeliğini sağlamak pek o kadar kolay değil. Bunun her toprakta mümkün olduğu da söylenemez. "Ne Yapmalı"cılar için siyasi program, devrimin güncelliği sayesinde soyut olmaktan çıkar. Bu son derece önemlidir, çünkü bir toplumsal projeyle ilintili olduğu ölçüde, programla mevcut sınıf mücadeleleri arasında bir ilişki kurmakta önemli zorluklar vardır. Devrimin güncelliği ile sosyalizmin güncelliği aynı şey değildir. Program, ancak devrimin güncelliğini topluma taşıyan bir siyasal hareket sayesinde sosyalizmi belli oranlarda güncel kılar. Bu zorlukların yaratacağı "güncel hedefler" baskısının, program sorununda "Ne Yapmalı"cıların artık tamamen kopmuş olması gerektiği asgari program-azami program ayrımına bir geri dönüşe yol açmaması için çok dikkatli olunmalıdır.

Yani sadelik sorunu yalnızca dilde, yalnızca yer verilen başlıklarda değil, aynı zamanda içeriktedir de... Sadelik, siyasi hareketin toplumsal

[136] Galina KRİLENKO-Lidya KORŞUNOVA, *Felsefe Nedir?*, çev: Gül Aysu, Bilim ve Sanat Yay., 1987, s. 71.

meşruiyeti oranında kolaylaşır. Aksi durumda, siyasal gündeme giremediği sürece devrimci özne programını "zenginleştirme" eğilimine girecek ve bu eğilim sonucu aslında temel siyasi metni kısırlaştıracaktır.

Programın sahip olması gereken özellikler arasında sadelik kadar önemli olan, programın yarattığı ve beslediği moral değerlerdir. Sosyalizmi mümkün, gerekli ve arzu edilen bir toplumsal proje olarak sunmak, son derece önemlidir. Leninizmin bütüncül yaklaşımının bir ifadesi olarak, eldeki bütün siyasal, ideolojik ve örgütsel olanakları kullanan program, ayrıntılardan kurtulmanın getireceği kuruluğu oluşturduğu "inanç" sistemiyle ortadan kaldırır. Programın toplumsal meşruiyet sağlaması bu sayede mümkün olacaktır. Emekçi sınıflarda haklılığı veya doğruluğu teslim edilmiş bir siyasal programın bir devrimci kılavuz olabilmesi için, haklılığını emekçi sınıflarla kurduğu sıcak temas noktalarıyla canlandırmaktan başka çaresi yoktur.

Son olarak programın daha önce de belirttiğimiz kalıcı niteliği üzerine birkaç şey söylenmeli.

Programı az çok sürekli kılan şeylerden birisi, onun özünü oluşturan toplumsal projenin evrenselliğidir. Yukarıda saydığımız ve program açısından son derece önemli olan yerel renkler, inanç sistemi vs. bu evrenselliği bütünüyle perdeleyemez. Ancak, programın bizzat sosyalist iktidar sürecini, yani tek bir siyasal otoritenin önderliğinde yürütülecek kuruluş dönemini anlatan temel bölümünün dışında kalan ve sonuçta kapitalizmin verili yerellikteki özgül dinamiklerini ele alan analitik kısmı, kalıcılık açısından partiyi fazlaca zorlayacaktır.

Yapılabilecek olan, analitik kısmı mümkün olduğunca tarihsel bir bağlama yerleştirerek programı konjonktürel dalgalanmalara teslim etmemektir. Ancak dünyamızda ve tek tek ülkelerde öyle dönemeçler ortaya çıkabilir ki, tarihsel bağlamın kendisi de bu dalgalanmalardan fazlaca etkilenir. Sosyalist ülkelerdeki karşı devrimci dalga buna trajik bir örnektir.

Tadilatı kaçınılmaz kılan bu özel dönemeçler dışında, programın kalıcı niteliğini pekiştirmek için iki ek önlemden söz edebiliriz. Bunlardan ilki, programın öznenin siyasal ve ideolojik karakteriyle toplumsal projesini kapsayan kısmını analitik kısmından ayırarak ikincisini daha çok bir sunuma dönüştürmektir. Zaten, mücadelenin değişik evrelerinde program,

farklı sunumlara gereksinim duyacaktır. Asgari program tuzağına düşülmediği sürece, "sosyalizm programı"nı önceleyen bölümleri programdan ayırarak bir sunum şekline sokmak gerçekten de yararlı olabilir. Bulgar komünistleri bu tuzağı kendi tarihlerine biraz da alaycı bir biçimde yaklaşarak, şöyle özetliyorlardı:

> "Birleşme yapıldıktan sonra yeni program kabul edildi. Bu programda maksimum istekler genellikle marksizm görüşlerine göre işlenmişti. Fakat, minimum bölümünde, oportünist ruhta bir sıra değişiklikler yapıldı. Temel ilke 'yavaş yavaşlık' oldu. Sıra askerlerini yavaş yavaş azaltmak, vasıtalı ve vasıtasız vergileri yavaş yavaş indirmek vs. Bu 'yavaş yavaşlık' Parti programını küçük burjuva çıkarlarına uygulamak demek oluyordu." [137]

İkinci önlem, programın bir kez ortaya çıkarıldıktan sonra, öngörülen ya da gerçekleşmekte olan dinamiklere değil, gerçek anlamda tarih olmuş, yani neden-sonuç bağlantıları ortaya çıkmış dönemeçlere yer açmasıdır. Tabii eğer mutlaka yer vermek gerekiyorsa...

Tersini yapıp kendini gösteren her dinamiği, aceleyle programatik bir çerçeveye sokmaya kalkmak, kalıcılığa vurulmuş bir darbeye yol açmakla kalmayacak, partinin kimliğinde önemli sarsılmalara da zemin hazırlayacaktır. Nitekim, yine sosyalist ülkelerdeki karşı devrim sürecinin başlarında, henüz pek az kişi gidişatı değerlendirebilirken, çok sayıda geleneksel sol parti apar topar programını değiştirdi. Glasnost politikalarına yer vererek bu tarihsel olayı selamlayan partiler çok değil iki-üç yıl sonra selamlayacak bir şey bulamadılar! Her ne kadar birçoğunun kaderi bu olsa bile, verdiğimiz örnek program tadilatlarında, eğer iskelet sağlam örüldüyse, tez canlı davranmamakta büyük yarar olduğunun küçük bir kanıtıdır.

Program açısından bir diğer önemli nokta, toplumsallaştırılan kimliğin ayrıştıran-birleştiren, dışlayan-çağıran niteliklere sahip olmasıdır. Bu anlamda programda evrensel temaların yanı sıra, her ülkede devrimci yükselişin kendisine çekeceği veya karşıya alacağı dinamiklerin müm-

[137] ÇERVENDİVENA ve diğerleri, *Bulgaristan Komünist Partisi Tarihi*, çev: Yusuf Kerim, Kızılırmak Yay., 1978, s. 24.

kün olduğunca öngörülmesi büyük önem taşır. Öncünün burjuvazi karşısındaki siyasal ve ideolojik bağımsızlığı, aynı öncünün burjuvazi cephesinin etkisi altındaki geniş kesimler içerisinde farklılaşan seslenme araçları geliştirmesinin önünde bir engel oluşturmaz. Yükseliş dönemlerinde burjuvazinin ideolojik krizini iyi değerlendirmek ve programın dışlama-çağırma mekanizmalarını isabetli bir biçimde çalıştırmak zorunludur. "Ne Yapmalı"cılar, karşı devrimci güçleri yalınlaştırmak ve onları her tür perdeleyici öğeden yoksun bırakmak durumundadırlar. Türkiye gibi ülkelerde karşı devrimin burjuvazinin bütün eğilimlerini (liberal, sosyal demokrat, faşist, muhafazakâr, şeriatçı vd.) aynı anda kapsayarak kılıç atması konusunda önemli bir deney birikmiştir. Bu deney sınıf mücadelelerinde bir sadeleşme yaratması anlamında olumludur. Ancak, devrimci atılımın burjuvazinin bloğundaki zayıf noktalara vurarak onun kitlesel çekim gücünü kıramaması halinde bu olumluluktan büyük bir trajedi üreyecektir. Program, bu sorun dikkate alınarak hazırlanmalı ve kullanılmalıdır.

"İktidar perspektifi", program açısından, bütün yukarıda saydığımız özellikleri kalıcı kılan, onların güvencesini oluşturan merkez unsurdur. İktidar; sosyalist iktidar perspektifinden mahrum olan bir programın ideolojik seslenme araçları burjuvazinin dümen suyunda seyreder, bağımsızlık güme gider. En önemlisi, özne, kapitalizmin verili yapısının ürettiği sorunların ötesini göstermemeye başlar, kapitalizmin meşru ve biricik toplumsal sistem olduğu yanılsamasına farkında olmadan hizmet eder.

En sıradan burjuva siyaset bilimcilerinin bile parti başlığı altında "iktidar hedefi olmaksızın parti olunmaz" dediği hatırlandığında, devrimcilerin iktidar sorununun yerine başka şeyleri, örneğin demokratikleşmeyi veya kısmi düzelmeleri koymaları gerçekten de acıdır. Acı ama gerçek...

Bu gerçeğin bize miras kaldığını biliyoruz. Ancak devrimci programlarda iktidar perspektifinin geriye atılmasını yalnızca III. Enternasyonal geleneğine (ve öncesinde Avrupa sosyal demokrat partilerinin siyasal tarzına) bağlayamayız. Devrimci güçler arasında bütün keskinliklerine rağmen kapitalizmin karşısına sosyalizmi çıkarmakta şu veya bu oranda tereddüt edenler, sınıf mücadelelerinin karmaşık ideolojik süreçlerinin kurbanıdırlar. Leninist öncülük anlayışının kapitalizmin nesnelliğini topyekun reddeden içeriğini anlayamayanların, kapitalizmin emekçi kitleler-

deki ortalama hoşnutsuzluğunu siyasal hedefler açısından tek veri almak zorunda kalmaktadır. Oysa, başından beri vurguladığımız gibi, leninist özne gücünü yalnızca nesnelliğin kendisine sunduğu olanaklardan değil, o nesnelliği değiştirmek için kendisine yüklediği ihtilalci misyonlardan da alır. Devrimci ya da reformist, bu misyona sahip olmayanların kendilerini, sosyalist iktidar hedefine kilitlemeleri çok zordur.

Menşeviklerin de sorunu zamanında bu olmuştur. "İktidar" onlar için neredeyse devrimciliklerini bozacak, onu dejenere edecek bir olgu olarak ele alınmıştır. Örneğin 1905'te, Nisan konferansında menşevikler şu kişiliksiz kararı alabilmişlerdir:

> "Buradan çıkan sonuç, partinin iktidarı ele geçirmeyi ya da Geçici Hükümet içinde iktidarı paylaşmayı amaçlamadan, aşırı devrimci bir muhalefet partisi olarak kalacağıdır." [138]

"Aşırı devrimci muhalefet partisi"...

1905 devrimindeki taktik açılımları tartışmıyoruz. Dikkat edilmesi gereken şey, "iktidar"a duyulan soğukluktur. Bunun hemen ardından gelen çarın dumasına katılıp katılmama tartışmalarında bolşevikler devrimci yükselişi hesaba katarak "katılmama" kararı alırken, menşevikler dumada muhalifseverliklerine uygun bir rol gördükleri için "biz varız"da direterek çok talihsiz bir adım attılar. Çarlığın yıkılmasını burjuvazinin işi olarak gören menşeviklerin dumaya katılmaları, nesnelliği zorlamaya dair her tür eylemden korktuklarının kanıtıdır.

Devrimin yenilgisinden sonra bolşeviklerin Lenin'in zorlamasıyla dumaya katılması ise, onların iktidar perspektifini geri plana atmalarının değil, iktidar için yeni bir hazırlanma döneminin başladığını saptamalarının sonucudur. Bu hazırlık döneminin sabırlı tarzını kabul etmeyen otzovistler ve ultimatistlerle hesaplaşmasında Lenin, sosyalist iktidar perspektifini bir an olsun terk etmedi. Zinovyev'in dediği gibi "partiyi tarikata dönüşmek"ten kurtaran[139] Lenin, sosyalist iktidar mücadelesinin devresel gereksinimlerini saptama konusunda eşsiz bir siyasal dehaya sahipti.

Bu siyasal dehanın az önce bir örneğini verdiğim gibi atılım ve hazır-

[138] ASCHER, *a.g.y.*, s. 70.

[139] ZİNOVYEV, *a.g.y.*, s. 123.

lanma dönemlerindeki salınımlarını reformist politikalar için tarihsel bir kanıt olarak kullanmak isteyenlerin önemli bir bölümü Lenin'in yakasından düştü. Ancak, sosyalist devrim perspektifinin bütün dönemlerde siyasal, örgütsel ve ideolojik görevleri belirlediğini anlayamayanlara hâlâ rastlıyoruz. Sınıf mücadeleleri sürdükçe rastlamaya devam edeceğiz.

Kitabımızın konusu belli. Bu nedenle doğrudan devrim teorisinin alanına girmemeye çalışacağız. Ancak çok kısa bir biçimde sosyalist devrim stratejisini her reddedişin, sosyalist iktidarın önüne aşama koymak için yapılan her girişimin "Ne Yapmalı"cılıktan kopmak anlamına geldiğini vurgulamak zorundayız. Bu, konumuz açısından çok önemli. Günümüzde siyasal programına açık ve berrak bir biçimde sosyalist devrim perspektifini yerleştirmeyen her siyasi eğilim, menşevizmle kirlenmeye açıktır. Örgüt ve devrim bu anlamda aynı madalyonun iki yüzüdür ve bir yüzündeki demokratik sapma, öteki yüzde kendisini gösterecektir.

Bu sapmaya karşı mücadelenin tarihi, sosyalizmin tarihi kadar eskidir...

Engels'in bir dönem moda olan "adil bir işgünü için adil bir ücret" sloganıyla alay ederek yerine "üretim araçlarına çalışan halkın sahip olması"[140] talebini önermesi, ustaların zaman zaman konuya ilişkin gösterdikleri titizliğin ürünüdür.

Devrimci partinin programı, sosyalist iktidarın programıdır. "Ne Yapmalı"cılar açısından başka türlüsü mümkün değildir. Sosyalist iktidardan önce güncel hedefler başlığı altında ilk bakışta pek devrimci gelebilecek "yakın hedefler" sıralamanın bedeli ağırdır. Devrimci özne, işçi sınıfının iktidarı dışında, hiçbir uygulama veya adıma kendi imzasını atmaz. Özne, her türden toplumsal mücadelenin, o mücadelenin vicdanının sesi olabilir, ama kapitalizmdeki ıslahat çalışmalarında asla bayraktarlık yapmaz.

Bu bağlamda Peterson'un trotskist geleneğin tekelinde ilan ettiği "sosyalist devrim perspektifi"ni bulanıklaştıracak her türden reform veya aşamayı programımızdan çıkartmalıyız:

"İşçi sınıfı hareketi içindeki bütün diğer eğilimler, pratikte, asga-

[140] ENGELS, *İngiliz İşçi Hareketi*, *a.g.y.*, s. 44.

> ri ve azami program kopukluğu temelinde çalışırlar; ilki, burjuva toplumunun çerçevesi içinde günlük reformlar için mücadele demektir; ikincisiyse, kapitalizmin belirsiz bir gelecekte ve belirsiz bir tarzda yıkılması ilkesine sırf sözde kalan bağlılık. İkisi arasında canlı bir bağ yoktur, zaten böyle bir bağ için neden de yoktur; çünkü 'asgari program' reformist pratiğe bir kılıf oluşturmakta, azami program da bu durumu gizlemek için kullanılmaktadır." [141]

Program tekleşmeli...

Program, bir sosyalizm programı olarak ortaya konmalı...

Peki, nereye kadar?

Program, sosyalizmin hangi evrelerini kapsayacak?

Bunun cevabı ancak siyasal mücadelenin gereksinimleri doğrultusunda verilebilir.

Program, sosyalist kuruluşun ilk dönem hedeflerini merkeze almalı, ama onu hem iktidarın ele geçirilişine, hem de sınıfsız toplum ütopyasına bağlayabilmelidir. Bu nedenle sosyalizm programında mutlaka önemli bir yer edinecek olan "entelektüel yaşam"ın yeniden örgütlenişine dair hükümler sosyalizmin maddi altyapısını tarif eden bölümleri perdelememelidir. Sosyalizmin maddi temellerinin kurulması, yalnızca bilimsel dürüstlük kaygısıyla değil, aynı zamanda kapitalizmin acımasız çarkına mahkum olan emekçiler bu maddi temelin ne anlama geldiğini daha kolay anlayabilecekleri için de öne çıkarılmalıdır. Entelektüel yaşamın sosyalizmle kazanacağı renk ve özgürlük, içi kof sloganlar sayesinde veya anarşizan bir ortamda değil, sosyalist ekonominin yarattığı olanaklarla gelişecektir:

> "Entelektüel üretim, maddi üretim ile belirlenir. Maddi üretimin belirleyici rolü, entelektüel üretimin gerçekleştirilişi için nesnel bir temel yaratması olgusunda dile gelir. Entelektüel üretimin ürünleri 'saf bir biçimde' yani bir maddi taşıyıcı ya da yayma aracı olmaksızın varolamaz." [142]

Sosyalizm programının yukarıda sıraladığımız nitelikleri büyük oran-

[141] PETERSON, *a.g.y.*, s. 38.

[142] A.K.ULEDOV, *Sosyalist İnsan ve Etkinlik (içinde)*, çev: Kemal Ourmaz, Akış Yay., s. 101.

da evrensel karakterde. Ancak her programa yerel dinamiklerce çalınan renkler olacaktır. Programın temel olarak bir sosyalist kuruluş belgesi olması, bu renkleri bütünüyle ortadan kaldırmaz. Sosyalist kuruluşun bilimsel sosyalizmin tüm kuşatmasına rağmen en "özgür" ve "problemli" sorunu olan ulusal sorun, bu renklerden bir tanesidir. Bu sorundan muaf az sayıda ülkeyi ayrı tutarsak, bu karmaşık problemi dinamik ve yaratıcı bir biçimde çözmek yükümlülüğü her yerde karşımıza çıkar.

Dinamik ve yaratıcı bir biçimde, ama ne olursa olsun, sınıfsal bir içerikle...

Programın bu hassas yanına ilişkin olarak hiçbir yerel kaygı veya hiçbir ulusal renk, sınıfsal temelde önemli kaymalara neden olmamalıdır. Baştan beri ısrarlı bir biçimde vurguladığımız iktidar perspektifi ve bağımsızlık, ulusal dinamikler karşısında da korunmalıdır. Tarih, sosyalist hareketin sol kanadındaki devrimci eğilimlerin ulusal dinamiklere devrimci oldukları sürece sağ kanattakilerden daha fazla önem verdiklerini, ama bunun karşısında ulusal dinamik içerisindeki sosyalistlerin ezen ulusun sağ kanat sosyalistlerine daha fazla sempatiyle baktıklarını kanıtlayan örneklerle doludur. Programatik açıdan komünistlerin örneğin reformistlerle karşılaştırıldığında ulusal hareket içerisindeki marksist unsurları cezbetmesi daha zordur.

Bu nedenle programda ulusal sorunun çözümüne yer verirken sınıf tavrının yumuşatılması konusunda ortaya çıkan "psikolojik" baskıya karşı direnmek zorunludur. Komünistler ulusal sorunun siyasal gelgitlere açık olduğunu bilerek, bu gelgitlerin programın sınıfsal özüne zarar vermemesi için önlem almak durumundadırlar. Gerçi programın ulusal dinamiklerin değişken yapısı karşısında sabit kalması, ne yapılırsa yapılsın mümkün olmayabilir. Örneğin, dış ticaretin devlet tekelinde olacağı, bir sosyalist iktidar için "yasa" düzeyine ulaşmış bir programatik öğeyken, federatif bir çözüm, ulusal soruna dair bir dönem savunulup zaman geçince reddedilebilecek bir yaklaşımı ifade edebilir. Ancak her durumda, programın ulusal sorunu sınıfsal bakış açısını göz ardı eden özerk bir yaklaşımla ele almasının önüne geçilmelidir.

Benzer sorunlar, programın bir diğer "yerel" gündemi olan tarım sorununda da ortaya çıkacaktır. Gerçekten de, komünistleri teorik açıdan fazlaca zorlayan bir konu ulusal sorunsa, diğeri de tarım sorunudur.

Tarımın örgütlenişi, kapitalizmin kırlardaki gelişme hız ve yoğunluğu, kır emekçilerinin ideolojik tutumları, köylülüğün coğrafi dağılımı, köylülerin kitlesel mücadele birikimleri (veya ülkemizdeki gibi yığınsal atalet), tarım proletaryasının toplam kırsal nüfusa oranı vb. ülkeden ülkeye değişen verilerin programa yön verişi sırasında işi tek başına örneğin "kolektivizasyon" hedefi ile halletmek olanaksızdır.

Özetle, program ulusal ve kırsal dinamikleri mutlaka yerel renkleriyle kapsamak ve onları sosyalist kuruluşa tabi hale getirmek durumundadır.

Bu iki sorunun ötesinde, siyasal programın yerel renkler kapsamasını kolaylaştıracak olan şey, devrimci öznenin siyasal ve örgütsel tarzına ülke toprağında iz bırakan çeşitli devrimci geleneklerden bir şeyler katacak olmasıdır. Bağımsızlığı zedelemeyen, mücadele azmini ve mücadele etkinliğini artıran her miras, "Ne Yapmalı"cıların sağlam teorik temellerinin ayıklayıcılığı ve düzenleyiciliği sayesinde devrim mücadelesine büyük katkılarda bulunacaktır. Bu anlamda leninist örgüt, aynı toprakta biriken hiçbir devrimci değere sırt çeviremez. "Ne Yapmalı"cılar bugün eklektizme düşme korkusu yaşamadan, mirasa kompleksli yaklaşmamayı, ondan ilkeli bir biçimde yararlanmayı öğrenmelidirler. Öğrenmelidirler, çünkü, kendi gelenekleri oldukça sağlamdır...

Kendi geleneklerinde, kendi tarihlerinde toprağın zenginliğini kapsamayı görev bilmiş ve başarılı olmuşlardır:

> "Bolşevikler, köylüye karşı olan duygusallıklarını popülistlerden, yoğun saldırganlıklarıyla tertipçi kararlılıklarını da narodnovoltskilerden aldılar. Bu unsurlar olmasaydı, marksizm, Rusya'da egzotik bitki olarak, veya olsa olsa, Plehanov'un büyük yapıtında ya da Lenin'in ilk yazılarında görüldüğü gibi, Batı Avrupa sosyalizminin teorik bir kolu olarak kalmaya mahkumdu." [143]

Bütün bunlar son derece önemli. Lenin'in Ne Yapmalı'da altını çizdiği, "bütün sınıflara hitap etme"[144] zorunluluğu, programda ve siyasal mücadelede nesnelliğin sunduğu bütün zenginlikleri kendine doğru çekmeyi de beraberinde getirmektedir. İdeolojik mücadelede devrimci

[143] Isaac DEUTSCHER, *Bitmemiş Devrim*, çev: Seçkin Çağan, Habora Yay., 1969, s. 26.
[144] LENİN, *Ne Yapmalı*, *a.g.y.*, s. 88.

özneyi güçlü kılacak olan, bu zenginlik sayesinde örgütsel varlığın dışında bir etki alanının yaratılmasıdır. Örgüt, bu etki alanı olmadıkça ne sürekliliği, ne de iktidar perspektifi bağlamında bir iddialılığı sağlayabilir. Merkezinde proletaryanın olduğu bu etki alanı toplumsallık kazanmadan siyasi mücadelenin hiçbir biçiminde başarı sağlanamaz. Bu nedenle "Ne Yapmalı"cılar, mücadele evrelerini belirlerken ve bu evreler içerisinde en can alıcısı olan kalkışma momentini saptarken, ülke nesnelliğinin yanı sıra, bu etki alanının öznel bir güç olmanın ötesinde ülke nesnelliğinin bir parçası olup olmadığına da bakmak zorundadırlar.

Program bu anlamda öznelin nesnellik haline gelmesinde en önemli araçlardan birisidir...

Program tamamen öznel belirlenimli midir? (2008 notları)

... Program, devrimci öznenin kendi hedeflerini toplumsal düzlemde ifade etme girişimidir. Partinin programı teorik açıdan tutarlı olmalıdır, kalkış noktalarına hiç kuşkusuz teorik önermeler yerleşmiştir ama bir teorik belge olarak tasarlanamaz. Dille ilgili bir arınmadan söz etmiyoruz, basitlik ve sadelik programın olmazsa olmazıdır ama kavramlara bindirilen yükü hafifletmek "teorik" bir metni "siyasal" bir metne dönüştürmek için yeterli değildir. Devrimci bir program için soyutlamanın gücü metnin yazılması sırasında başlar ve biter, kalemde birikmiştir ama kağıda asla düşmez.

... Programla teori arasında yalnızca bir tercüme ilişkisi olsaydı, bütün dünyada komünist partilerinin birbirine üç aşağı beş yukarı benzer programlara sahip olmaları gerektiğini ileri sürebilirdik. III. Enternasyonal deneyimi, üye partilerin programlarında ülkelerin gelişkinlik derecelerine göre belli bir tasnif ve standartlaşmaya yol açmıştı. Görüldü ki, ne bu tasnif işe yaradı ne de standartlaşma... Birçok ülkede parti programları değersizleşti. Oysa parti programı aynı zamanda mücadele edilen nesnellikle kurulan ilişkidir. Türkiye ile Yunanistan ya da "her ikisi de İskandinav ülkesi canım" denemeyecek kadar farklı yönleri olan Norveç ve Danimarka'da program ne ağırlık noktaları, ne dil, ne öncelikler ne de güncellikle tarihsel olan arasındaki bağlantılar açısından birbirine benzeyebilir. Teori, yani marksizmin evrensel aklı devrim, emperyalizm, ittifaklar, enternasyonalizm, mülkiyet ilişkileri, işçi sınıfının öncülüğü, ulus devlet gibi konularda sağladığı donanımla programa sosyalist karakterini verecektir. Yoksa verili bir ülkede devrimci bir program kimi evrensel ilkelerin ulusal karşılıklar yakalanarak o ülkeye uyarlanmasından ibaret olamaz.

...Program, partinin toplumsal kimlik kartıdır. İşçi sınıfı partilerinin güncel mücadele başlıklarıyla sosyalizm hedefi arasındaki dengeyi kuracakları yerin program olmadığını söylüyoruz. Program toplumsal projeyi anlatır. Ülke bağı, toplumsal projenin özgül biçimlenişinde ve ideolojik, kültürel ve tarihsel meşruiyet kaynakları aracılığıyla kurulur.

... Devrimin güncelliğine ilişkin vurgu, nesnelliğin devrimci duruma mesafesini önemsizleştirici öznel bir kestirim değil, devrimci programı soğuk ve soyut olmaktan çıkaran güncel referans noktalarının belirginleştirilmesidir. Bu referans noktaları sayesinde, sosyalizm hedefini öteleyerek bir asgari programla bugünü kurtarma kolaycılığından kurtulabiliriz.

... Devrimci bir programın sosyalizm projesini yansıtırken aynı zamanda kapitalizm koşullarında verilen mücadeleyi de içermesi gerektiği açık. Lakin mücadelenin "somut güncel hedefler" başlığı altında toplanması hiç de zorunluluk değil. Günümüzde sosyalizmle güncellik arasındaki bağlantı, bir ara aşama ya da ara hedefler manzumesi ile değil, sosyalist devrimin meşruiyetini besleyen güncel dinamikler üzerinden kurulmak zorundadır.

... Komünist partileri mücadelenin bugünkü uğrağında sosyalist kuruluşun ileri evrelerine, yani komünist toplumun olgunlaşmaya başlayacağı döneme programlarında eser miktarda yer vermelidir. Sosyalist kuruluşa geçileceği sosyalist iktidar için bugünkü burjuva düzeninin gerçek eleştirisinden elde edilecek meşruiyeti komünist topluma taşımak sanıldığı kadar kolay değildir. Sosyalist kuruluştan komünizme giden yolda devrimci bir kopuş söz konusu olmasa da, siyasi ve ideolojik mücadelenin verili gündemlerinden sınıfsız/devletsiz toplumun dinamiklerine geçişte kestirme bir yol bulunmamaktadır.

... Ulusal sorunun parti programındaki yerine ilişkin bundan 15 yıl önce yazdıklarımın ancak altını çizebilirim. Programda sınıf tavrı, kendini her başlıkta eşit hissettirmelidir. Devrimci bir program işçi sınıfı perspektifine değişik gündemlerde ince ayar çekildiği bir belge olamaz.

X
Öncünün içinde sınıf, sınıfın içinde öncü: Hiç tercih olmayacak mı?

Nesnelliğin içinde bir özne olarak leninist öncüden, öncünün iç yapılanmasına doğru geliyoruz. Ancak, şimdiye kadar zaman zaman şöyle bir değindiğimiz bir sorun ortada duruyor: Öncü, propaganda, örgütlenme ve etkinlik kurma çalışmalarında işçi sınıfına bir bütün olarak ve yüzeye eşit dağılmış bir ilgiyle mi yaklaşır? Eğer eşitsiz gelişim sınıfın bazı bölmelerini öncünün etkinliklerine daha fazla duyarlı hale getiriyorsa, öncü bunu bir veri olarak ele alıp gücünü sınıfın belli noktalarında yoğunlaştıracak mı? Ayrıca eşitsiz gelişimle doğrudan ilişkili olmamakla birlikte, işçi sınıfının bazı kesimlerinin kapitalist sistemin bunalım anlarında özellikle önem kazanıyor olması, öncünün sınıf içerisinde de öznel tercihler yapmasını gerektirecek mi?

"Ne Yapmalı"cılar bu sorulara olumlu yanıt veriyorlar. Olumlu yanıt vermenin getirdiği sorumlulukları biliyorlar.

Leninist örgüt sınıf içerisindeki yatay etkinliğini mutlaka ve mutlaka dikey örgütlenmeyle destekler. Dikey örgütlenmenin bir burgu gibi işleyen ideolojik ve siyasal araçlara gereksinim duyduğundan hareketle, devrimci mücadelenin emekçi kitlelerin haritasında hangi yoğunluklarla yayılacağını planlar.

Bu konuya ilişkin planlama sanıldığı kadar basit değildir. Bir dizi parametrenin hesaba katılması gerekir. Ayrıca, bu planlama, aynı ağırlığa sahip olmamakla birlikte, başta öğrenciler olmak üzere, küçük burjuvazi-

nin belli kesimleri için de yapılmak durumundadır.

Sınıf içerisindeki çalışmaların planlanması için ilk olarak, sınıfın nesnel özelliklerine bakılabilir.

Yoğunlaşma bu özelliklerin başında gelir. Sosyalizm mücadelesinde coğrafi olarak işçi sınıfının yoğunlaştığı bölgelerin özel bir önemi vardır. İşçi sınıfının genel nüfus içerisindeki oranının yüksek olduğu bölgeler, kolektivizm, eşitlikçilik gibi ideolojik motiflerin yayılması için uygun bir zemin sunmakta, küçük burjuva eğilimlerin bastırılmasına yardımcı olmakta, ara tabakalar üzerinde pozitif bir baskı oluşturmakta, örgütlü mücadele açısından kalıcı mevzilere yataklık etmekte, sosyalist hareketin kökleşmesine çanak tutan fiziki ve kültürel koşulları olgunlaştırmaktadır.

Doğal olarak devrimci özne kaynaklarını bu yoğunluklara yöneltecek, bu yoğunluklara daha fazla seslenecektir. Ancak iş burada bitmemektedir. Her havzanın kendisine özgü dinamikleri ve dolayısıyla genel çalışmaların yanı sıra talep edeceği ideolojik ve siyasal motifler, hatta örgütsel biçimler olacaktır. "Ne Yapmalı"cılar bu taleplere yanıt geliştirmek zorundadırlar.

Üstelik bu havzaların içerisinde de özel yoğunlaşma noktaları olacaktır.

Bu yoğunlaşma noktalarının dört biçimde gelişmekte olduğu söylenebilir. Başka birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de aynı sektöre ait çok sayıda işletme ve yan sanayinin toplandığı endüstriyel merkezler bunlardan ilkidir. İkinci olarak, Aliağa'daki gibi büyük tek bir kompleksin damga vurduğu alanlardan söz edilebilir. Üçüncüsü ise, sınıfın üretim ve yerleşim açısından az çok aynı mekânı kullandığı semtlerdir. Son olarak, yerleşim açısından sadece emekçi sınıfların kullanımına ait alanları bu kapsam içerisinde değerlendirebiliriz.

Bunların her birisinin sosyalist mücadele açısından ayrı ayrı değeri olmakla birlikte, geçmiş deneyler ve ülkemizde sınıf mücadelelerinin gelişimine dair yapabileceğimiz değerlendirmeler, "Ne Yapmalı"cıların en fazla, üretim ve yerleşimin sınıfı diğer emekçi katmanlarla bir araya topladığı semtlere dikkat yöneltmeleri gerektiğini ortaya çıkarmaktadır. Sermaye sınıfını çokça tedirgin eden bu yörelerin yine aynı sınıf tarafından dağıtılmak istenmesinin önünde ciddi ekonomik ve toplumsal engeller vardır. İşçi sınıfını işsizler, belli etnik yoğunluklar ve hatta küçük bur-

juvaziyle birlikte çıkar ortaklığına, duygu birliğine doğru iten bu türden yöreler 1917 yılında Moskova ve Petrograd'da, 1914-1924 arası dönemde özellikle Almanya ve Avusturya'da, keskinleşen sınıf çatışmalarının en kritik noktaları oldular. Sınıfı yine üretim mekânına yerleştiren, ama toplumsal anlamda izole eden lojman kültürü, burjuvazi açısından işgücü maliyetlerini düşürmek, verimliliği artırmak gibi rasyonalite arayışlarının yanında, sözünü ettiğimiz "semt"lere karşı alternatif üretme kaygısına da denk düştü. Ancak bu politikaların, işçi semtlerini ortadan kaldırmaya dönük diğer politikalarla birlikte ciddi sınırları var.

Burjuvazinin sınırı, proletaryanın olanakları anlamına geliyor...

Buraya kadar yazılanlar şematik bulunabilir. Ancak, siyasal çalışmanın rastlantılara bırakılmaması ve belli bir mantık içerisinde sürdürülebilmesi için, hedef noktaların iyi saptanması gerçekten de zorunludur. İşte bu noktaları saptarken, yoğunluk kadar önemli bir başka konu, proleterlerin ideolojik ve siyasal şekillenmelerinde ait oldukları sektörlerin etkisinin ortaya çıkarılmasıdır. Özel-kamu ayrımı, hizmet-sanayi ayrımı ve nihayetinde madencilik, tekstil, gıda vb. alt sektörlerdeki dağılım, sınıfın mücadeleciliği ve sosyalizan eğilimleri açısından son derece büyük önemdedir. Ülke genelinde ve tek tek havzalarda sektörel dağılımın sonuçları ortaya çıkarılmalı ve buradan işletmeler düzeyinde ağırlık noktaları saptanmalıdır.

Öznel ve nesnel bir sürü kriterden yola çıkmamız gerekiyor. Kapitalist sistemin atardamarlarının, çeşitli mücadele biçimleri açısından kilit sektörlerin, üretim sürecinde merkez öneme sahip alanların, mücadele geleneğine sahip sektörlerin, özel örgütlenme olanakları sunan işletmelerin ortaya çıkartılması "Ne Yapmalı"cılar açısından taktiksel bir sorun değildir. Eğer bir sorundan bahsedeceksek, bu bizzat, partileşme sürecinin merkez sorunudur. Çünkü, parti faaliyetleri, yukarıdaki ağırlık noktalarına dair az çok belirginleşmiş ayarlamalar yapılmaksızın en küçük devrimci görevin bile üstesinden gelemeyecek, kendi haline bırakılan örgütlenme süreci, kalıcı kadrolara, sınıf içerisinde ilerletici mevzilere ulaşmayacaktır.

"Ne Yapmalı"cılar siyasi mücadele içerisinde elbette öngörülemeyen olanaklarla, hiç hesaba katılmayan işletme veya bölgelerde ciddi kalkış-

malarla karşılaşacaklardır. Ancak somut, kaynakları rasyonel biçimde harekete geçirecek tercihler olmaksızın "sınıf politikası" yapmak, reformist ve ortalamacı bir tarzdır.

Yeri gelmişken tarihten bugüne uzanan bir örnek vermek mümkün...

Rus devrimci hareketinde uzun yıllar madencilik sektörü hep ön plana çıktı. Çalışma koşullarının ağırlığı, emek-yoğun teknoloji, büyük ölçekler, önemli birçok işçi eyleminin madencilik alanında gündeme gelmesi sonucunu doğurdu. Bu ilk dönem eylemliliklerin ürünü, sendikal alandaki kazanımlar ve kısmi iyileşmelerdi. Ardından göreli bir çekilme ve reformizme kayma anlamında, "geri"leme gözlendi...

Radikalleşme daha farklı sektörlere doğru kaydı. Bir tanesi ve neredeyse belirleyici öneme sahip olanı, demiryollarıydı. Bir bölümü yeni bir bölümü eski, ama çalışma alanının hemen yanı başındaki yerleşim bölgelerinde toplu olarak kalan ve ülkenin farklı farklı bölgelerinde aynı alanda çalışanlarla iletişim kurmada büyük olanaklara sahip olan demiryolu işçileri Rusya'nın altını üstüne getirdiler. Demiryolu işçileri, bir kural olarak on binlerce işletmeyi birbirine bağlayan rayların döşenmesi sırasında, ülkenin dört bir yanına devrimci düşünce ve eylemi yaydılar. Bolşevikler daha yerleşik ve kalifiye işçiler arasında güçlenen menşeviklerden farklı olarak sınıfın bu dinamik kesimine daha fazla önem verdiler. Devrim öncesinde de, devrimin en ücra köşelere taşınması sırasında da, bolşevik demiryolu işçileri ve makinistler büyük yararlılık gösterdiler.

Tam da burada, işçi sınıfı içerisindeki vasıflılık, sendikalılık gibi "ayrıcalık"ların devrimci politika açısından anlamı üzerinde durmalıyız. İşçi sınıfının devrimci potansiyelinin tek başına bilinçlenme veya öğrenme ile harekete geçeceği veya artacağı kanısında olan bir zihniyet açısından ortada tartışılacak bir şey yoktur: Sendikal anlamda örgütlü olan emekçilerle kalifiye işçiler, işçi sınıfı içerisindeki öncü kesimleri oluşturur!

İşçi sınıfının sendikalar okulundan geçmesi ile sendikalılığın belli durumlarda düzen içi bir ayrıcalık durumuna gelmesi arasındaki farka daha önce değinmiştim. Buna ek olarak, vasıflılığın ileri teknolojiye yatkınlık, kültürel yaşama yakınlık ve boş zamana daha fazla sahip olmak gibi sonuçlar yaratmasını devrimcileşme ile özdeşleştirmenin çoğu kez yanıltıcı olacağı söylenmelidir. Bu özdeşlikte ısrar edenler, işçi sınıfını eğiten mekanizmaların kapitalizmin iktisadi ve ideolojik kurumsallaşmaları oldu-

ğunu, bu mekanizmaların düzen karşıtlığını beslemesinin mümkün ama istisnai olacağını unutuyorlar.

Bunları söylerken, elbette kapitalist toplumda belli bir sınıfa mensup bireylerin ideolojik şekillenmelerindeki karmaşıklığı belli ölçülerde basitleştirdiğimi biliyorum. Ayrıca gerek sendikal deneyimin, gerekse belli bir kalifikasyona ulaşmanın bilinçlenme açısından önemli olanaklar sağladığını inkar etmem de mümkün değil. Ancak, eğer işçi sınıfın genel kitlesinden bahsediyorsak, "eğitilmiş işgücü" diye adlandırılan kategorinin siyasal anlamda da öne çıkacağının garantisinin olmadığını, hatta birçok örnekte bunun tersine işaret eden gelişmelerin yaşandığını kabul etmek zorundayız. İşsizliğin, kent yoksulluğunun işçi sınıfının yapısını son derece zengin hale getirdiği bir dönemde, bütün önemine rağmen sendikalı ve ağır sanayi işçisi fetişi yaratmak devrimcilerin işi değildir.

"Ne Yapmalı"cılar, kendilerini belli kalıplara hapsetmeden, önemli ve mümkün olanı birbiriyle barıştırarak tek tek her yerellikte gözlerini işçi sınıfındaki hangi dinamiğe dikmeleri gerektiğini saptayacaklardır. Bunu yaparken 1917'de sokağın ve devrimin nabzını tutmada bolşevizm yanlısı yiğit fırın işçilerinin menşevik örgüte kayıtlı iyi eğitilmiş sendikalı sanayi işçilerinden daha başarılı olduğunu hatırlamamız yeterli. Abartmadan, yeni fetişler yaratmadan...

Fetişlere yer yok... Çubuğu gereksiz yere sağa sola zorlayarak onun kırılmasına neden olmak yok...

Bu tuzaklara düşmemek için sınıfın devrimci siyasi özne dışındaki mücadele ve örgütlenme deneylerine bir kez daha göz atmakta yarar var.

Bir kere öncülük, yalnızca tek bir araçla, yani "Ne Yapmalı"cılar örgütü ile gerçekleşmez. Bu örgüt ve onun çeşitli biçimler altındaki uzanımlarını öncülüğün organik araçları olarak adlandırmamız mümkündür. İşte bu organik araçlar, öncülüğü yalnız kendi başlarına değil, öncülüğün dolayımlı araçları diyebileceğimiz çeşitli toplumsal yapıların üzerinden hayata geçirirler. Kitle örgütleri, sendikalar ve devrimci dalga dönemlerinde ortaya çıkan özgün yapılar (sovyetler, işyeri komiteleri, İngiltere'deki shop steward's komiteleri vb.) potansiyel öncülük araçlarıdır. Leninist öncü bu potansiyeli kendi hegemonik gücüyle harekete geçirmek uğraşını verir. Bu yapıların tamamen öncünün kontrolüne girmesi ve öncülüğün organik araçları haline gelmesi ise, proletarya diktatörlüğünün gündeminde-

dir. Lenin'in sendikaları sosyalist kuruluş sürecinde parti ile işçi sınıfı arasındaki ara halka olarak tanımlaması tam da buna denk düşmektedir.

Ancak devrim öncesinde yukarıda sayılan yapıların öncülük açısından dolayımlı da olsa birer araç haline gelmesi son derece karmaşık bir süreçtir. Karmaşıklığı bir az olsun azaltmak için bir kural olarak, leninistlerin sözü edilen yapıların kurumsallığını değil, bünyelerine topladıkları sınıfsal dinamikleri önemseyeceklerini peşinen kabul etmeliyiz. Bunu yapmazsak, sendikalar içerisindeki devrimci çalışmayı sendika aktivisti yetiştirmeye indirger ve yeri geldiğinde sendikal yapıları karşımıza almamız gerektiğini; Rus devriminin yarattığı sovyetler türünden örgütlenmelerin asıl öneminin büyük bir emekçi dinamiğini ifade etmelerinden kaynaklandığını, yoksa bu örgütlenmelerin devrimci öznenin bazı işlevlerini devralamayacağını ve hatta bir iktidar organı olmakla birlikte, proleter devletinin bütün özelliklerini taşıyamayacaklarını kavrayamayız.

"Ne Yapmalı"cılar, 1917 Ekimi'nde ortaya çıkan ikili iktidar durumunu burjuvazinin aleyhine ve işçilerin, yoksul köylülerin, askerlerin organı olarak sovyetlerin lehine sona erdiren bolşevik kalkışmasında aynı zamanda sovyetler içerisinde de bir altüst oluş görürler. Yine "Ne Yapmalı"cılar, Zinovyev'in sadece bir başarısızlık olarak değerlendirdiği bir "eksiklik"te, tamamen olmasa bile belli bir "devrimci" yan, belli bir "ilkesellik" ve belli bir bilinçli "tercih" bulurlar:

> "Sendikalardaki çalışmalarımız tatminkar sonuçlar vermiyordu, çünkü uygun zamanı kaçırmıştık. Bolşevik grupta bir dönem antisendikal eğilim mevcuttu. 'Niye sendikalara gidelim' diyorduk, 'bizim işimiz partide. İllegal kalıp, illegal çalışma yürüteceğiz. Çünkü nerede profesyonel bir örgütlenme varsa, menşevikler oradalar.' Bu büyük bir hataydı ve bize pahalıya maloldu, 1917 Kasımı'na kadar sendikalarda çoğunluk menşeviklerin elindeydi ve ancak devrimden sonra onları buralardan atmayı başarabildik." [145]

Bolşevikler, yaygınlaşma açısından her durumda tatminkar sonuç elde edemeyecek kadar devrimciydiler...

Özel bir örgütlenmeye sahiptiler...

[145] ZİNOVYEV, *a.g.y.*, s. 123.

Bu özel örgütlenmenin sınıf içerisindeki tercih ve örgütlenme tarzı konusuna belli açıklıklar getirdiğimizi sanıyorum. Şimdi işçi sınıfının öncü örgüt içerisindeki yerini inceleyebiliriz.

Bu, aynı zamanda öncü örgütlenmenin sürecin bütününde ve belli momentlerdeki sınıfsal yapısını ele almak anlamına gelecektir.

Leninist örgütün belli bir nesnellikte yola çıkışı, kadro kaynakları açısından büyük ölçüde küçük burjuva karakterdedir. Daha önce değindiğim için bunun nedenleri üzerinde durmayacağım.

İşçi sınıfına öncülük etme misyonu ile yola çıkan bir örgütlenmenin bu niteliği biraz garip gelebilir. Üstelik, yine daha önce gördüğümüz gibi, öncü örgütlenmenin sınıf bileşenlerinde önemli değişimler büyük oranda devrimci yükseliş dönemlerine denk düşmekte ve bu dönemlerin dışında proleter kadrolar önemli bir ağırlık oluşturamamaktadırlar.

"Leninist örgütte sınıflar yoktur" ilkesi bu duruma mazeret olarak üretilmemiştir. Kadroların sınıfsal kökenlerinden bağımsız olarak her türden görev ve sorumluluğun altından kalkabilecek özelliklere sahip olmasıyla, örgütün sınıfsal yapısından çok etkinlik ve önderlik edilen kitlenin sınıfsal yapısının önem taşımasıyla ilgilidir bu ilke.

Ancak, bu ilkeye rağmen, öncü kadroların sınıf kökenleri son derece önemlidir!

"Ne Yapmalı"cılar örgütü, üyelerini sınıf aidiyetlerine göre tasnif etmez, ama etkili ve devrimci olmak için yalnız önderlik edilen kitlenin değil, içeriye alınanların da sınıfsal konumlarını denetler. Ve yine bir kural olarak, örgüt, öncülüğün konusu ve nesnesi geliştikçe, içe doğru da proleterleşir...

Bu süreci daha yakından takip etmek ve nedenini anlamadan "işçi örgütlemeliyiz"i amentü haline getirmemek için "bir kez daha tarih"...

"Ne Yapmalı"cıların örgüt teorisini yerli yerine oturtabilmek için aydın düşmanlığı yapmaları gerektiğini, bunu illa da yapmak istediklerinde dürüst olabileceklerini hiç düşünmüyorum. İşçi sınıfından gelen kadroları devrimcilik açısından komünist aydınlarla tokuşturma eğilimini de hiç anlamıyorum. Bu eğilimin küçük burjuvazinin bir ara sınıf olarak örneğin kaypaklılığı ile gerekçelendirilebilmesinde önemli sınırlar olduğu kanısındayım.

Sosyalizmin sınıf temelinde ısrarlı olmak, işçi sınıfının tek devrimci sınıf

olduğunu söylemek de yukarıda reddettiğim eğilimleri haklı çıkarmaz.

Dürüst olmak gerekiyor. Tarihin tanık olduğu az sayıdaki muzaffer işçi sınıfı hareketinden birisine önderlik eden ve bu önderliğin evrensel ilkeleri adına yazılan Vladimir İlyiç, asil unvanlı bir bilim insanı babanın ve müzisyen bir annenin iyi eğitilmiş bir çocuğudur; bu durum ülkesinin ve bütün dünya proleterlerinin onurlu bir evladı olmasını engellememiştir.

O farklı birisiydi, o Lenin'di...

Evet bu doğru...

Ancak doğru, gerçek olan başka şeyler de var...

1905 Devrimi'nden öncesine, o bolşevizmin kuruluş dönemlerine baktığımızda, örgütün genel üye yapısının yüzde 15'inin yüksek okul mezunu veya öğrencisi olduğunu, yönetsel kademelere doğru çıkıldıkça bu oranın arttığını ve yerel komitelerdeki komünistlerin neredeyse yarısının bu niteliği taşıdığını görüyoruz.[146]

Bolşevik geleneğin ana rahmi olarak kabul edilen İskra örgütlenmesi ise ya öğrencilerden, ya da profesyonel devrimcilerden oluşmaktaydı.[147]

Örnekler çoğaltılabilir ve 1903'teki ünlü II. Kongre'de 60 delegeden sadece 4 tanesinin işçi olduğu, 1905'teki Kongre'de ise tek bir proleter partilinin bulunmadığı, yine 1905 yılındaki Petersburg yerel komitesinin bütünüyle sınıf dışı kadrolardan oluştuğu, 1917 Ekim Devrimi'nin Merkez Komitesi'nde işçi kökenli tek bir bolşeviğe rastladığımızı hatırlayabiliriz.

Hatırladıklarımız bolşevizmi değersiz veya eksikli mi yapıyor?

Kesinlikle hayır!

İşçi sınıfına önderlik edecek, sınıf içerisinde kalıcı kadrolar yaratacak ve sosyalist hareketi işçi sınıfı hareketi ile çakıştıracaksak, bu anlamda iddialı olacaksak, teorik açıdan da tarihsel açıdan da doğrulanmayan şeyleri ikide bir tekrarlayıp duramayız.

Konuya devam etmek için bir "öğrenci" parantezi açmamız gerekiyor. Sorun sadece örgütün kadro bileşiminde değil. Öğrenci hareketinin zaman zaman işçi sınıfının eylemliliğinin önüne geçmesinin bir olumsuzluk olarak görüldüğünü hepimiz biliyoruz. Oysa bu Türkiye'ye özgü değil. Kapitalizmin nesnelliğinde bu var. Sosyalist devrimin işçi sınıfı merkezli

[146] LIEBMAN, *Lenin Döneminde Leninizm I*, *a.g.y.*, s. 120.

[147] Zinovyev, *a.g.e.*, 73.

bir kalkışma olması ayrı bir şeydir, zaman zaman başka toplumsal kesimlerin hareketlenerek devrimci mücadelede ön plana çıkmaları başka bir şey...

Bolşevizmin doğduğu döneme denk düşen kitlesel devrimci eylemlerde öğrencilerin küçümsenmeyecek bir ağırlığı var. 1899 yılında Petersburg Ünivesitesi Rektörü'nün gerici konuşmasına tepki olarak başlayan öğrenci boykotu, 40 bine yakın öğrencinin 30 değişik yüksek öğrenim kurumunda miting, işgal ve gösterilerle sürdüğü yaygın bir harekete dönüştü. İlk başta "özerklik" sloganı etrafında toplanan talepler, hükümetin şiddet kullanmasının ardından elini emekçi sınıflara uzattı. 1900 ve 1901'de başta Moskova, Petersburg, Harkov ve Kazan'da olmak üzere yeniden ve daha güçlü bir biçimde gelen öğrenci eylemlerine işçilerden büyük bir destek geldi. Bu eylemlerin önderleri arasında sonrasının bolşevik liderleri de vardı.[148] Buna ek olarak, Rus ordusundaki devrimci örgütlenmelerin tohumları hükümet tarafından "ceza" olarak askere alınan öğrenciler tarafından atıldı:

> "Günümüzün öğrencileri eskilerden tamamıyla farklıdırlar. Bir zamanlar (özellikle 1900'den 1905'e) 'öğrenci' 'devrimci'nin diğer adıydı (eşanlamlıydı). Bu dönemde gerçekte, yüksek öğrenim kurumlarındaki öğrencilerin çoğunluğu devrimci veya az çok iktidar aleyhtarıydı ve devrimci işçi hareketini destekliyorlardı. Şimdi inanmakta güçlük çekiyoruz, çünkü son yıllarda iç savaşta öğrencileri çoğu zaman barikatların öbür tarafında gördük. 1923'te durum biraz daha farklı, öğrenciler arasında biraz gelişme olduğunu kaydediyoruz." [149]

Ekim Devrimi'nden sonra karşı devrimci saflara kayan öğrenciler, bir dönem devrimcilikle özdeş görülüyorlar...

Bütün bunlar zaaf değil, nesnelliğin kendisidir... Devrimci hareketin yalnızca misyon, dünya görüşü ve sınıfsal temel olarak değil, taşıyıcılarının ve örgütsel yapısının da her daim proleter olacağını sananlar ve bunu

[148] HAIMSON, *a.g.y.*, s. 120.
[149] ZİNOVYEV, *a.g.y.*, s. 57.

hayata geçirmeye çalışanlar yanılgı içindedir. Örgütsel pratiklerini baştan sona böyle tanımlayanlar, yani "hayata geçiren"ler ise, en hafifinden yalancıdırlar!

Kompleksi davranmaya, heyecanlanmaya gerek yok. Sınıf hareketi açısından titizlenmemiz, hesaplamamız ve zorlamamız gereken onca şey varken üfürükçülük yapmak bize yakışmaz.

Bu "öğrenci" parantezinden sonra sınıfsal kökenin "Ne Yapmalı"cıların kadro standartlarında ne tür bir yeri olduğu sorusuna yeniden dönebiliriz.

Lenin'in kadroların işçi, ya da küçük burjuva, kendi sınıfsal aidiyetleriyle değil, komünist kimlikleriyle varolabilecekleri saptaması, daha sonra da değineceğimiz gibi, kadro kaynaklarının sınıfsal niteliğine yönelik bir duyarsızlığın sonucu değildi. Saptamanın asıl muradı, öncü örgütlenmenin üye standartlarına uygun görülmüş bir kişinin siyasi varoluşunu kolektif olarak belirlemek ve kişiyi sınıf kökenini de kapsayan nesnelliklere bağımlı olmaktan çıkarmaktı. Ayrıca Lenin, örgüt içi düzenlemelerde sınıfsal kökenin veri alınmamasını da savunuyordu:

> "'Bir öğrenci grubu işe yaramaz; istikrarlı değildir.'- tamamen doğru. Ama bundan çıkarılması gereken sonuç, bir profesyonel devrimciler komitesi kurmamız gerektiği sonucudur, ve profesyonel devrimci, öğrenci olmuş ya da işçi olmuş önemli değildir." [150]

Ne Yapmalı'daki bu vurgu, kısa bir süre sonra bizzat Lenin tarafından yumuşatıldı. Karşılaşılan sorunları çözmede ve devrimci görevleri yerine getirmede "örgütte sınıflar yoktur" temel önermesi yetersiz kalıyordu.

İşçi sınıfı içerisinde etkinlik kazanan bir örgütün yalnızca dış halkalarının proleter olması ve içeride mutlak ağırlığın sınıflarının dargörüşlülüğünü aşmış ve kendilerini bütünüyle kolektif kavgaya adamış olsalar bile, küçük burjuvalarda olması, etkinliği azaltacağı gibi, devrimci siyasal üretimi de tehlikeye sokacaktır. Lenin de bu sorunu yaşamıştır. Hayata geçmeyen ve geçmemesi gereken "kota" projeleri RSDİP'te bu nedenle tartışılmaya başlanmıştır.

"Ne Yapmalı"cılar örgütünde, sınıflara (ve bazı yapılarda olduğu gibi cinsiyete) yönetim organlarında yer ayrılması gibi, sorunları çözmekten

[150] LENİN, *Ne Yapmalı, a.g.y.*, s. 152.

çok artıracak ve "kota"yı dolduranların aşağılanması dışında bir şeye yaramayacak olan idari tasarruflara yer yoktur.

Ama ortada bir sorun gerçekten de vardır...

Leninist öncülükte proleter yoğunluğun dış halkalara doğru kayması belli bir düzeye kadar anlaşılır bir şeydir. Ancak, eğer devrimin örgütünden söz ediyorsak, bu örgütün kendi kitle tabanındaki dinamik öğeleri merkeze doğru çekmek görevi ile karşı karşıya kalacağını da unutmamalıyız. Sonuçta proleter kökenli bir komünistin kökeni küçük burjuvazi olan bir komünistten peşin bir üstünlüğü yoktur. Her ikisini de soylu bir mücadele veya olası bir ihanet beklemektedir. Ama, harekete geçirilen ve bir anlamda partinin kendi bünyesindeki nesnesi olarak tarif ettiğimiz kitlenin sınıfsal yapısı ile öznenin sınıfsal yapısı arasındaki ayırım makul ölçülerin ötesine geçerse ortada gerçekten de ciddi bir problem var demektir. Hareketin kitlesinde öznenin örgütsel yapısının içine göre oransal olarak daha fazla işçi, daha fazla genç ve daha fazla kadın olacaktır. Leninist örgüt, kendi toplumsal tabanıyla barışık olmak zorundadır.

Dünyanın her yerinde "Ne Yapmalı"cılar bu üç kesime ve en fazla üçünü bir arada temsil eden genç kadın işçilere ayrıcalık tanımak zorundadır. Kotayla, tüzük maddeleriyle değil, onlara siyasi eğitim sürecinde ayrıcalık tanıyarak; onları başka herhangi bir kayırmaya gereksinim duymayacakları bir özgüvenle donatarak...

Evet, özne kendi kadroları arasında sınıf ayrımcılığı yapmaz. Ama, kendi doğal tabanını örgüt içerisine çekerek, onun en dinamik kısmını kendi içerisinde bir özne olarak yeniden üreterek toprağa sağlam basar, proleter kimliğini pekiştirir. 1905 yılında partinin yönetim mekanizmalarını işçi kadrolara açmak için büyük bir kavga veren Lenin, üyelerinin yüzde 62'si işçi, yüzde 27'si beyaz yakalılardan oluşan bir partiye önderlik ediyordu. Yani, parti bir yıl öncesine göre sınıfı örgütlemede büyük bir sıçrama yapmış ama bu büyük sınıfsal gücü sıra neferliğinin ötesine geçirememişti. Bolşevikler çoğu kez bu konuda başarılı olamadılar. Ama "Ne Yapmalı"cılar için bütün bir tarih değerlendirildiğinde şu çok açık oldu:

Hak etmeyenleri işçi diye yönetim mekanizmalarına getirmek likidasyona, öne çıkan yeni işçi kadroları yönetsel mekanizmaları hak eder hale getirmek bolşevizasyona hizmet edecektir.

Evet, özne kendi kadroları arasında kuşak ayrımcılığı yapmaz. Ama hareketin dinamik unsurları, gençlere özne içerisinde mutlaka yer açar, kurumaktan kurtulur, devrimci kimliğini pekiştirir. 1905 devriminden sonra üyelerinin beşte biri 20 yaşın altında, dörtte üçü 30'un altında olan bolşevikler bu konuda daha başarılı oldular. Parti hattına katılan 12-13 yaşındaki cevherleri ayrı bir gençlik örgütünde çürütmediler, bağırlarına bastılar; Avrupa'daki köklü partilerin tersine son derece genç bir Merkez Komitesi oluşturdular. Sürekliliğin ve deneyimin simgesi "yaşlı" komünistlere haksızlık etmeden...

Evet, özne kendi kadroları arasında cins ayrımcılığı yapmaz. Ama hitap ettiği, seslendiği ve örgütlemekle mükellef olduğu kitlenin yarısını oluşturan, tarih boyunca ek sömürü mekanizmalarında ezilen kadınlar için ufuk açıcı, onları edilgen konumdan çıkarıcı bir iç iradi müdahale yaparak eşitlikçi kimliğini pekiştirir.

Bütün bunlar yapılırken kısıtlar bilinecek ve leninist öncülük teorisinin temel kalkış noktasını sulandıracak kurgulardan uzak durulacak.

Önce böyle bir kurguya, sonra da kısıtlara birer örnek vermek istiyorum:

> "'Bir yetenek gösteren ve herhangi bir umut vaat eden bir işçi ajitatörün' diye yazıyordu Lenin, 'fabrikada çalışmaması gerekir. Parti desteğiyle yaşaması... ve yeraltı statüsüne geçmesi için gereğini yapmak zorundayız.' Tabii, Bolşevik kadroda işçi sınıfı kökenli birkaç kişi de sınıfla gerçek bağlantılarını çok geçmeden kaybetti.
> Bolşevik Parti 1917'den önce ve sonraki tavrını açıklamaya yardım eden bir çelişkiyle maluldü. Gücü kendisini destekleyen ileri işçilerde yatıyordu. Bu destek zaman zaman yaygın ve samimiydi, hiç kuşkusuz. Ama bu işçiler partiyi denetleyemezlerdi. Önderlik sıkı bir biçimde profesyonel devrimcilerin elindeydi. Bir anlamda kaçınılmazdı bu. (...) Bir işçi sadece işi bırakması ve kendini parti emri altına sokması koşuluyla Bolşevik kadroya dahil olabilirdi; ki o zaman parti onu özel misyonlarla şu veya bu kente gönderirdi. Parti aygıtı devrimci uzmanların elindeydi. Çelişki, partiye gücünü veren gerçek zinde güçlerin onu denetleyememesiydi." [151]

[151] Maurice BRINTON, *Bolşevikler ve İşçi Denetimi*, çev: Nemci Erdoğan, Ayrıntı Yay., 1990, s. 19-20.

Yukarıdaki satırların yazarı bir marksist değildir. Yazarın yakaladığı çelişki ise, çözülebilir bir şey değildir. Zaten, "Ne Yapmalı"cıların varlığı sınıfsız toplum tarafından bütünüyle çözülecek bu çelişkinin sonucudur. "Ne Yapmalı"cılar, örgütü sınıfa denetlettirmenin değil, meslek olarak olmasa bile mantık olarak profesyonelliğe ulaşan devrimciler arasındaki işçilerin sayısını artırmanın yollarını ararlar. Arar ve bulurlar...

Leninizmin ayırt edici yanına daha önce uzun uzun değindiğimiz için, Brinton'un özyönetimci kurgusuna daha fazla yer vermek niyetinde değilim.

Bir de kısıtlarımız var...

Yalnızca kapitalizmin değil, sınıflı toplumların yıllardır beslediği ve hemen her yerellikte benzer dozlarda kendisini gösteren bu kısıtlardan can sıkıcı bir tanesine, kendisini kısıtlayan her tür tarihsel faktöre karşı onurluca isyan etmiş ve o faktörleri işlemez kılmış birisinin kaleminden yer vermek istiyorum:

> "Johst'un evinin önünde ayrıldılar. Yukarda Strobl, Linzli Roppl ve karısı vardı mutfakta. Kadın renkli, iyi hırkasını giymişti. Son günlerde iyice erimiş olan solgun yüzünde kirpiklerinin koyu gölgesi vardı. Johst içeri girince yüzü biraz parladı kadının. Johst'un eline dokundu. Johst elini çekti, karısının başına koyup, 'Git. Bizi yalnız bırak,' dedi. Kadın, 'Tabii,' diye karşılık verdi. Biraz duraksadı. Johst onu kapıdan yavaşça itip kapıyı kapattı." [152]

Dünyanın her yerinde böyle. Dünyanın her yerindeki bu kısıta karşı akılcı ve devrimci bir mücadele vermek "Ne Yapmalı"cıların boynunun borcudur. Bolşevikler bu konuda fazla yol alamadılar; ama kadınlara kurtuluş yolu açan bir devrime imza attılar... Başka yerlerde (ve elbette Türkiye'de) kısıtları ayrımcı komisyonlar veya kotalarla çözmeye çalışan, ama işleri iyice karıştıran denemeler yapıldı. Resmen hakaret ettiler!

Ayrımcılığı meşrulaştırdılar...

Çözüm leninizmdedir; tarihsel bir sorun karşısındaki kısıtlara rağmen...

---

[152] Anna SEGHERS, *Şubattan Geçen Yol*, çev: Saadet Özkal, Kabalcı Yay., 1994, s. 63.

Öncünün içinde sınıf, sınıfın içinde öncü: Hiç tercih olmayacak mı? (2008 notları)

... Üretim sürecinin giderek daha fazla parçalanması ile birlikte işçi sınıfının yapısında da belli değişiklikler ortaya çıktı. Kapitalizm henüz emekçi yataklarından kurtulmaktan çok uzak olsa bile, birçok ülkede işçi karakteri taşıyan sayısız kent açık bir yıkıma uğratıldı. Metropollerde işçi sınıfı ile anılan semtlerde yapısal bozulmalar meydana geldi. Dolayısıyla büsbütün gündemden düşmese de, işçi havzalarına odaklanmanın, geride bırakılan dönemlerde taşıdığı sihiri büyük ölçüde yitirdiğini kabul etmek durumundayız. Temas yüzeyini geniş tutmak için her tür olanağı kullanmak ama genel siyasetle müdahaleyi daha fazla önemsemek gerekiyor.

... Günümüzde çalışma saatlerinin dayanılmaz sınırlara dayandığı açık. Günde 12-13 saat çalışan bir işçinin mücadele için gerekli asgari siyasal ve kültürel yoğunlaşma içine giremediğini görüyoruz. İş saatlerinin düşürülmesi için mücadelenin, başka şeyler bir yana, bir de işçinin siyasallaşması ile ilgili bu boyutu var. Ne var ki, çalışma saatlerinin kısalmasıyla işçilerin egemen ideolojinin çekim alanından çıkmasının kolaylaşacağını düşünmek için bir neden bulunmuyor. Daha açık konuşmak gerekirse, 8 saatlik işgünü için mücadelenin yükselmesi iyi bir başlangıç sayılabilir ama örneğin 2008 Türkiyesi'nde çalışma saatlerinin kısalmasıyla işçilerin daha fazla siyasallaşacaklarını, kültürel faaliyetlere daha fazla zaman ayıracaklarını düşünemeyiz. Milyonlarca işini kaybeden emekçinin "başıma bunlar neden geldi" sorusuna yanıt aramak yerine kahve köşelerinde çürüdüğü, işini kaybetmemek için kavga eden bir avuç örgütlü ya da direngen işçiye de pek dostça bakmadığı sır değil. Kaldı ki, çalışma sürelerinin azaldığı ama televizyon seyretme süresinin arttığı bir durumun insani açıdan da daha tercih edilir olduğu son derece tartışmalıdır.

... İşçi sınıfı partilerinin "profesyonel" sayısını örgütsel gereksinimlerin alt sınırında tutmaları gerektiğini düşünmeye devam ediyorum. Koşulların bütün ağırlığına karşın, çalışma yaşamı toplumsal ilişkiler ve alan önderliği açısından büyük önem taşıyor. Profesyonel kadroların sayısı maddi olanaklar tarafından belirlenmemeli, parti üyelerini üretim sürecinin ve hatta toplumsal yaşamın dışına çıkarmanın maliyeti göz önünde bulundurularak ve siyasal verimlilik konusunda mutlak güvence alarak hesaplanmalıdır.

... İşçilerin aydınlaşması, onların profesyonelleştirilerek parti içine çekilmesiyle gerçekleşemez. Bu yöntemin çoğu kez bir başkalaşma ile neticelenmesi mümkündür. İşçilerin aydınlaşması, siyasal mücadelede rolü artmaya başlayan sınıfın karar mekanizmalarına ve düşünsel üretim kanallarına sızması ile gerçekleşir ve asla tek tek kişiler üzerinden izlenemez.

... Anna Seghers'in birkaç kez okuduğum romanından aktardığım toplumsal mücadelelerde kadının rolüne ilişkin gerçekçi ama üzücü pasajda kadının adı da yoktur! Ancak eklemek gerekiyor, kocalarına her durumda destek olma misyonunu yaşam felsefesi olarak seçen ve bunu gerçekten hiç tereddütsüz yerine getiren birçok kadın, mücadelede eşitlik iddiasıyla yola çıkan ve ek olarak bir de bunun kavgasını veren kadınlar kadar olmasa da, işçilerin davasına hizmet etmişlerdir. Birilerinin sayısını artırmak için yeni yollar aramalı ama ötekileri büsbütün değersizleştirmemeli...

XI
Kadrolar gerçekten özel bir iplikten mi dokunur?

Leninist örgütte üyelik, biçimsel açıdan kadro olmak anlamına geliyor. Üyelik normları zaman ve mekâna göre değişkenlik gösterebileceği için, biçimsellik içeren "üyelik" müessesesini hiç kale almadan kadroların farklı "dokusu"na kısaca değinmek istiyorum. Leninist örgüt açısından son derece büyük bir önem taşıyan "üye"liği başka bir açıdan, daha sonra tartışma fırsatı bulacağız.

Burada elbette gelişkin örneklere ve uç yorumlara yer verilebilir. Özel bir doku, zaten komünistlerin sıradan olanı değil gelişkin ve uçarı olanı tercih etmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu bölümde yazılanlar bu nedenle kadro standartlarından çok, kadro olmanın sıradışılıklarına işaret edecektir. Her kadro bu aşırılıklarla varolmaz; "Ne Yapmalı"cılar örgütü zengin bir insan malzemesiyle çalışır. Ama, "Ne Yapmalı"cılar örgütü her konjonktürün gerektirdiği uyanıklık ve iradeyi karşılayabilecek nitelikte özel kadrolara sahip olmalıdır. Gelişkin örnekler, ileriye çekici özellikleriyle kadro standartlarını da mümkün olan en rasyonel çizgiye getirirler, özel bir eğiticilik işlevi görür, üye yapısını devrimcileştirirler. Bu da bir tür öncülüktür ve her örgütsel yapının üye tablosu büyük ölçüde, bu öncülerin kendi aşırılıklarını yapıcı ve yol gösterici bir kanala akıtabilmelerine, ortalama kadro tipolojisinden kopmamalarına ve siyasi mücadelenin gerektirdiği kıvraklığı kaybetmemelerine bağlı olarak şekillenir.

Bu çerçevede ele alındığında kadro dokusu, evrensel açıdan tanımlanabilse bile, mutlaka yerel vurgulara sahip olacaktır. Her toprağın

"delifişek"leri, bugünkü yakıştırmayla dinozorları farklı farklıdır...

Öncelikle farklılık değil, ortaklığı yakalamaya çalışacağız. O halde, bir başlangıç olarak, elden geldiğince gençken dinozorlaşmalı...

Kapitalizmden etik ve ideolojik anlamda kopuş, mümkün olduğu kadar erken gerçekleşmeli. Kapitalizmin mekanizmalarından bütünüyle kurtulmak değildir bu; ama ona meydan okumak, ona kafa tutmak ve "seninle görülecek hesabımız var" diyebilmektir... Buna gemileri yakmak, nehri geçmek, uçurumdan atlamak vb. deniyor; ne yapılacaksa, tez yapılmalı... Tez yapanların önü mutlaka açılmalı...

Kapitalizm, özellikle teklediği dönemlerde, yaşamın anlamı üzerine kafa yormaya başlayanlar için bir cazibe merkezi olmaktan çıkar. Çokçası zamanla yaşamın anlamı üzerine kafa yormayı bırakarak işleri oluruna bırakır, sistem tarafından öğütülmeyi göze alır. Ama küçümsenmeyecek sayıda birey teslim olmamak için direnir. Bunlar direnişin değişik biçimlerine, anarşizme, nihilizme, çeşitli alt kültürlere dağılır ve zaman geçtikçe sayıca azalırlar. "Ne Yapmalı"cılar örgütü her yerde, mevcut direniş mekânlarından birisidir. En önemlisi olmak durumundadır.

Bu bilinen şeyleri allayıp pullayarak yazmamın nedeni şudur:

Leninistler, her zaman bu türden cazibe merkezi olmak, devrimci hareketin yükseliş dönemlerinde, yani kitlesel bir çekim hüküm sürerken kapitalizmle yolunu ayıranlar için en büyük umut kapısı olmak zorundadırlar. Düzenin dışına çıkma dinamiklerini kendisine çağırmayan bir örgütün tıkanacağı, ideolojik ve kültürel mücadelede, bilimsel mirası sırtlamada, militan yetiştirmede başarısızlığa uğrayacağı unutulmamalıdır.

Mücadeleciliğin, öfkenin, yaratıcılık ve sevdalılığın kapitalizme yedirilmemesi için; devrimci mücadelenin zenginleşmesi için hangi sınıfa üye olursa olsun, bu insanların sosyalizm kavgasında istihdamları şart. Soylu idealler uğruna kapitalizmin sunduğu ya da vaat ettiği olanakları bir kenara fırlatan, tehditlere kulak asmayan, "kopuş"un getirdiği özgüvene sahip devrimcilere gereksinimimiz olacak...

Dünyanın neresinde olursa olsun, devrimci örgütlenmeler toprağa bir dağın tepesinde, bir ağacın altında, bir birahanede yukarıdaki "kopuş"un insanlarınca düşürülüyor. Meydan okudukları düzenin efendileri bile ilk başta onları ciddiye almıyor. Dekabristler, İttihatçılar, Bulgar sosyalistleri, Yunan komitacıları... Böyle yola koyuluyorlar... Nesnelliğin yarattığı

ihtiyaca, ilk bakışta bireysel sanılan bu kopuşlarla karşılık veriyorlar.

Bu kopuşun gençlerini sevmek gerekiyor.

İstanbul'da okurken Osmanlı'ya karşı ulusal bir tepki duyan, öğrenimine devam ettiği Rusya'da sınıf gerçeği ile tanışan ve içindeki öğrenim tutkusunu devrimci tutkulara dönüştüren Bulgar komünistlerinin babası Blagoef'i; onunla Buzluca tepesinde devrim için birbirine söz veren bir avuç marksisti sevmek gerekiyor...

Blagoef'in başını çektiği dar sosyalistler grubu ve Rusya'da bolşevikler kendilerini denetleyen, tutkularını besleyen ve her durumda yeniden sınayan, kapitalizmle etik ve siyasal işbirliğine gitmemeleri için gereken kolektif mekanizmaları çalıştıran örgütlenmeler yarattılar. Bu örgütlenmeler sayesinde hemen tamamının gelmiş olduğu küçük burjuva-burjuva kökleri çürütüp proleter bir hareket yaratabildiler.

Devrimci bir atılımın ne olursa olsun, olanaksız olanı düşleyerek yola koyulan bir ekibin otoritesine gerek duyacağını gösterdiler. Ağustos 1917'de yapılan parti kongresinde 29 yaş ortalaması veren delegeler, bu otoriteyi temsil ediyorlardı. Birkaç ay sonraki zaferi işte bu kadrolar mümkün kıldı.

Bu nedenle, yükselişin yarattığı dinamizm ve siyasal hareketin çapından bağımsız olarak, yola çıkışı, geri çekilişi, hatta olası yıkım dönemlerini rasyonalize edecek ve kapitalizmle teması en aza indiği için bu dönemlerin hakkından yaratıcı bir çalışmayla gelecek olan bir kadro sürekliliği her örgütsel geleneğe lazımdır.

Zaman zaman yalpalayan, daha sonra trajik bir biçimde sona eren siyasal yaşantısında her şeye rağmen büyük bir ihtilalci sıfatını hak eden Grigoriy Zinovyev'e bakalım. Sadece bir örnek olarak...

1901 yılında 18 yaşındadır. 18 yaşında parti üyesi... 1907'de 5. Kongre delegesidir. Aynı kongrede, 24 yaşında MK üyesi... II. Enternasyonal'den kopulmasına şiddetle karşı çıkmıştır. 1919'dan '26'ya kuruluşuna itiraz ettiği Komünist Enternasyonal'in Yürütme Kurulu Başkanıdır... 1927'de partiden ihraç edilir. 1936'ya kadar yaşadığı ise sadece bir trajedidir...

Zinovyev, yüzyılın başında sömürü düzenine meydan okuyan ekibin bir üyesidir.

Erken yaşta nehri geçen bu ekip, yalnız güçlü kişilikleri ile değil, aynı zamanda yarattıkları örgütün ve mücadele kültürünün denetimi sayesin-

de devrimciliklerini korudular. Düzenle barışıklık üretecek her türden alışkanlık, tekdüzeleşme, çevre konformizmi bolşeviklerden uzak tutuldu. 1898'ten itibaren partili olan ve 1924-1930 arasında halk komiserleri kuruluna başkanlık yapan Rıkov'un, yaşamı boyunca aynı evde iki aydan fazla yaşamadığı söylenir.[153] Her koşul, mekân ve yerellikte yaşamayı öğrenen bu kadrolar "düzensiz" yaşamlarını yeni bir düzen için kavgayla anlamlandırdılar.

Örgüt, leninist anlamda, bu nedenle önemlidir. Örgüt, başka şeyler bir yana, mücadelenin insanını yılgınlık, teslimiyet veya en kötüsü ihanet çemberine girmekten kurtarmak için de araçtır. Bu araç, kendisine yakıştırılan her tür ilkel veya despotik özelliğe, onca basitleştirme girişimine rağmen kadrolarını kapitalizmle barışmaktan koruyan yegane ihtilalci yapıdır. Şu veya bu yöndeki çarpıtmalar, kişiselleştirme girişimleri "Ne Yapmalı"cıların kılını kıpırdatamaz:

> "Lenin izleyicilerini böylesi bir disiplin gereğine inandırmıştı. Örgütün üyeleri, üslerinin emirlerini yerine getirmeye her an hazır, militandan çok ajan gibiydi. Verilen emirlerin işlerini değiştirme, fabrikalarından, kentlerinden, hatta ülkelerinden ayrılma, politik çalışmanın değişik bir biçimine ya da yepyeni bir örgütsel göreve atılma, hesapsız riskler getiren yeni görevlere bağlanma zorunluluğunu dayatması önemli değildi. Devrimci bir partinin devrimci bir ordu olması gerektiğine, itaat erdeminin devrimci bir sosyalistin başlıca özelliklerinden olduğuna inanan çok sayıda Bolşevik vardı." [154]

Bu, leninist örgütün ötesinde bolşevizme özgü bir tarzdır. Bu tarzın yarattığı değerler; militanlık, adanmışlık, partililik; her durumda her şeye rağmen partililik, az önemli midir?

Partisinden çok kendisine ihanet eden ve partisinin emriyle ölüme giderken yoldaşlarına "komünizme doğru muzaffer ilerleyişinizde taşıyacağınız sancakta benim de bir damla kanım olduğunu bilmelisiniz" diyen Buharin'i, tüm zaaflarına rağmen yücelten bu örgüt ve mücadele kültürüdür.

---

[153] Ruslan LİNEV, *Names That Have Returned*, Novosti Press Agency, 1989, s. 15.

[154] LIEBMAN, *Lenin Döneminde Leninizm I*, a.g.y., s. 119.

Haksız bir suçlamadan sonra hakkında parti tarafından soruşturma açılan Garbatov'un ölümle boğuşurken aklına tek bir şeyin, partililiğin gelmesi de bu kültürün sonucudur:

> "Yüzümü iyice yüzüne yaklaştırıp ne söylemeye çalıştığını duymaya ve anlamaya çalışıyorum. Sonunda -sözlerinden değil, davranışlarından- ne istediğini anlıyorum. Başiyle habire sol yanını göstermeye çabalıyor. Ceketinin sol iç cebinden Parti kartını almamı istediğini anlıyorum." [155]

Partinin gönüllü otoritesi küçümsenmemelidir. Bu otoritenin yalnızca komünistler üzerinde kurulmadığı bilinmelidir. Yıllarca onca seçkin bolşeviğin tutuklanmasına ve katline yol açan parti MK üyesi ve bolşevik milletvekili Malinovskiy bile bu otoriteye boyun eğmiştir. Lenin'in iyi niyetinden ve dostluğundan yararlanan bu acımasız çarlık ajanı, devrimden sonra, yurt dışından Rusya'ya dönerek partinin adaletine teslim olmuştur. Bir karşı devrimciyi neyle cezalandırılacağını bile bile ayağına getiren partinin yarattığı kültürü küçümsemek mümkün mü?

Bu kültürün bir öğesi de puritanizmdir.

Materyalizmle ne kadar bağdaştığını hiç tartışmadan, puritanizmin "Ne Yapmalı"cıların etik gelişkinliklerindeki renklerden bir tanesi olduğunu düşünmek mümkün. Komünistlerin tek başına puriten bir kimliği savunmaları elbette olanaksız. Sosyalist mücadelenin talep ettiği kolektif kişilik, son derece zengin niteliklere sahip olmak zorundadır. Ancak, sosyalizm için kavga eden insanların payına eşitlikçi, paylaşımcı bir yaşam, kapitalizmin sunduğu "nimet"ler karşısında bağımsız kalabilecek bir irade düşmek durumunda. Bu iradenin kaba ve ilkel biçimlerle ortaya çıkması her zaman mümkündür. Ve bu biçimler en az bu iradenin yokluğu kadar zarar verebilir sosyalist mücadeleye. Ancak, örgütsel yaşantının bu iradeyi her durumda sınaması ve sınıfsız topluma giden mücadelenin öznelerinin bu iradeyi bilinmeyen bir döneme erteleyerek kirlenmelerini engellemesi gerekir. Örgütsel bağlanma bu sınamalar için meşru bir zemin yaratmaktadır. "Ne Yapmalı"cılar örgütü, kendi kadrolarından bu yardımı esirgememeli ve sürekli olarak dozu iyi ayarlanmış müdahaleler yapmalıdır.

[155] Konstantin SİMONOV, *a.g.y.*, s. 159.

Zaten leninist örgütün yaratılmasını sağlayan biraz da bu iradeyi temsil eden bir siyasal tarzdır. Bu nedenle örgütsel yapının sürekliliği içerisinde devrimci bir siyasal hat, kendisi açısından uygun yaşam tarzını da üyelerine dayatacaktır. Önemli olan, uygun yaşam tarzının tutarlı siyasal hattın bir sonucu olduğu kadar onun zorunlu önkoşulu ve sigortası olduğunun da anlaşılmasıdır.

Etik konularda kadrolar açısından bir standartlar rehberi oluşturmanın olanaksız olduğunu bilmek gerekiyor. Ancak tarih bize yararlanmamız için onca değer ve ders çıkaracağımız çok sayıda musibet hediye etti. Tarihin sunduklarını geri çevirmek olmaz. "Ne Yapmalı"cılar, siyasal çalışmanın hengamesi içerisinde sosyalist mücadelenin insanının şekillenmesini şansa bırakmamalıdır. Şansın düzenden yana olduğu bir çağda yaşadığımız nasıl unutulabilir?

Yöneticilerden örgütlü mücadeleye yeni adım atmış genç bir militana kadar bütün kadrolar, sermaye sınıfı ile hesaplaşmanın bir boyutu olarak kendileriyle hesaplaşmak zorundadırlar.

Bu hesaplaşmanın belli başlıkları vardır...

Kadrolar, iddialı ve alçak gönüllü insanlardır. 1920 yılında komünist işçiler hafta sonlarında ücretsiz ve gönüllü çalışma kararı aldıklarında ve bu "komünist cumartesiler" adı altında bir kampanyaya dönüştüğünde, hasta ve yorgun Vladimir İlyiç'e tulum giydirip kalas taşıttıran söz konusu iki özelliktir. Lenin, iddialılığın sonucu olarak orada bir yönetici sorumluluğuyla bulunmuş, ama bu rasyonel davranışın yanında işçi militanlarla son derece alçak gönüllü bir can yoldaşlığı da kurabilmiştir. Komünist, rasyonel olanla devrimci duyguları aynı kişilikte birleştirebilendir...

Kadrolar, sosyalist mücadelede bu mücadelenin çıkarları dışında hiçbir ayrıcalığı kabul etmeyen insanlardır. Onca düşmana sahip olmasına rağmen hakkında tek bir "ayrıcalıklı" suçlaması yapılamayan, devrimden sonra da yalın yaşamayı ilke haline getiren, puro ve pipodan gayrı bir lüksü olmayan, İkinci Savaş çıktığında oğlunu en şiddetli çatışmaların olduğu bölgelere ölüme yollayan Stalin, bu insanlar içerisinde yalnızca bir örnektir. Kısa süren genel sekreterliği boyunca içinde sadece bir masa ve tahta sedir olan bir odada yaşayan, "bu partiyi çıkarcılardan temizleyeceğim" diyen, ama biraz da bu nedenle "ayrıcalıklara karşı mücadele ediyorum" kisvesi altında kendilerini gizleyen Yeltsin, Şvardnadze gibile-

rinin önünü açan Yuriy Andropov, geleneğimizin bir başka parçasıdır. Bu gelenek çok zedelenmiş, çok örselenmiştir. Ama bu gelenek dünyanın her yerinde yaşamakta, yaşatılmaktadır. Rusya'da bugün büyük zenginliklere sahip olan eski KP yöneticileri var. Bunlardan hesap sorulacak. Bunlardan hesap sorulabilmesi için aynı Rusya'da uzun yıllar iktidardaki bir partinin üst düzey yöneticiliği yapıp eksi otuz derecede yirmi yıllık pardesülerine sarınan, parti binalarını evlerinden getirdikleri masa ve sandalyelerle donatan komünistlerin geleneğine sahip çıkılmalıdır. "Ben her gün onlarca kilometre pedal çeviren halkımla alay edemem" diyerek evinden partiye bisiklet üzerinde giden politbüro üyeleri, bu kitabın yazarına "seni evimde ağırlayamayacağım, koşullarım uygun değil" diyen parti yöneticileri aynı geleneğin Küba'daki bayraktarlarıdır. Bu bayrak hiç düşmeyecektir. Komünistlere mücadele içerisinde bazı imkanların tanınması, tek bir amaçla, o mücadelenin selameti için mümkün olabilir. Mümkün olanın denetimi kolektif olarak ve bu imkanların sunulmasıyla murat edilenin yerine getirilip getirilmediğinin test edilmesi sonucu yapılır.

Ve hiçbir kolektif imkan, belli bir kişi için kalıcı nitelik taşıyamaz. Komünistlerin kalıcı tek bir ayrıcalığı vardır; mücadele etmek, kendini adamak ve kolektif çıkarlara teslim etmek:

> "Aslında maddi avantajlar ve otoritede yer almanın getirdiği prestij, çoğu örnekte, komünistlerin katlanmak zorunda kaldıkları özverilere oranla pek büyük bir önem taşımıyordu." [156]

Kadrolar, dünyayı küçülten ve ufuklarını yalnızca kendi mücadele alanları ile sınırlamayan insanlardır. Tek başına enternasyonalizmi çağrıştırmak değil amacım. Her ne kadar enternasyonalist görevlerden ayrılmasa bile, kendi ülkelerinde ciddi bir şeyler yapmak isteyenlerin ufuklarını geniş tutmaları gerektiğine vurgu yapıyorum. Sosyalizm mücadelesinden haz duymanın, bu mücadeleye yüreğini ve duygularını katmanın başka yolu yok. Daha da önemlisi kendi sınırlarına hapsolarak sosyalizm mücadelesinin gerektirdiği yetilere sahip olmak, pek mümkün değil. Sınıf mücadelelerinin alanı bütün dünya yüzeyidir. Bu yüzeyin tamamını kullan-

[156] LIEBMAN, *Lenin Döneminde Leninizm II*, a.g.y., s. 119.

mak yalnızca kozmopolit sorumsuzlara ait olmamalıdır. "Ne Yapmalı"cılar ne yapıp edip, dünyayı kendileri için küçültmelidirler. Kendi sorumluluk alanımızın hakkını verebilmek buradan geçiyor. Yaşamları boyunca iki, hatta üç değişik ülke partisinde çalışan komünistleri; Dzerjinskiy'i, Rosa'yı, Radek'i, Zetkin'i, Kuzinen'i... ne çabuk unuttuk! Tam dört ayrı ülkede hapis yatan Kamanev, herbiri onlarca değişik ülke veya şehirde, değişik ulusların içinde mücadele eden bolşevikler artık bize bir şey ifade etmiyorlar mı?..

Kadrolar, olanaksız olan ile olanaklı olan arasındaki sınırı ileri taşımak isteyen insanlardır. Stalin, parti kadrolarında iki özelliğin birden geliştirilmesi gerektiğinden söz eder. Bunlardan bir tanesi, Amerikan pratikliği, yani iş bitiriciliktir. Bu olmaksızın sonuç alıcı eylemler yapılamaz. İkinci özellik ise ufku geniş tutmak, ihtilalci projeler üretmek. Stalin bunun da Rus toprağına özgü olduğunu yazmaktadır. Devrimcilik ancak bu sayede sürekli kılınabilir.[157] Sınır tanımama ve yapabilme gücü... "Ne Yapmalı"cıların kadro politikası en iyi böyle özetlenebilir:

> "Bir defasında demirciler ülkenin (SSCB -KO) sınır bölgelerinde yaşayan odunculara çok güçlü yeni testereler yolladılar. Oduncular, o zamana değin ağaç kesmekte keserler kullanmışlardı. Oduncular, testere ile bir şey yapılabileceğine inanmadılarsa da, yumuşak gövdeli ince ağaçları kesmeğe koyuldular. Yeni testere, tereyağı keser gibi kesiyordu. Şaşıran oduncular bu kez yumuşak ve daha kalın gövdeli ağaçları denediler. Bu girişim de iyi sonuçlanınca, önce sert gövdeli ince ağaçları, ardından da yine sert gövdeli kalın ağaçları denediler. Testere hep kolaycacık kesiyordu. Bunun üzerine oduncular bir tür esrikliğe kapıldılar. En yaşlı ağaçların yumru yumru köklerini sürükleyerek getirip testerenin altına koydular. Testere bu kez güçlükle ilerledi ve çok ısındı, ama sonunda köklerin de kesimi gerçekleştirilebildi. Oduncular kendilerinden geçerek bu kez testere ile kocaman bir taşı kesmeğe kalkışınca, gereç doğal olarak kırıldı.
>
> Büyük üzüntüye kapılan odunculardan birkaçı Ni-en'e (Stalin

[157] STALİN, *Leninizmin İlkeleri*, a.g.y., s. 111.

-KO) giderek yeni bir testere istediler. Ona utana sıkıla testerenin nasıl garip bağırtılar çıkardığını, sonra da kırıldığını anlattılar.
Testereyi size öğretmek için öğretmenler gelmemiş miydi? diye sordu Ni-en dudaklarında bir gülümsemeyle.
Geldiler, diye karşılık verdi oduncular, şimdi anımsadık onları.
Onlar da bağırmamışlar mıydı? diye sordu Ni-en.
Testere kadar yüksek ses çıkarmamışlardı, diye karşılık verdi oduncular.
O zaman şöyle dedi Ni-en: İstediğiniz yeni testereler verilecek. Beğendik sizi. Eğer biz de sizin gibi sürekli olarak olanaksızı denemiş olmasaydık, en sert kökleri bile kesebilen testereleri hiçbir zaman yapamazdık." [158]

Kadrolar, kişisel egolarını kontrol altında tutan insanlardır. Egosu güçlü, hırslı, onurlu insanların bunu becerebilmesi için tutarlı bir örgütsel yapı, bu örgütün ne işe yaradığının tamamen anlaşılması ve kolektif iradeye boyun eğilmesi gerekir. Hiç kimse kolektif irade için kişiliği törpülenmiş kadrolar arayışına girmemeli. Gurur, hırs, ego, onur bilmeyen kadroların yaygın olduğu bir yapının devrimci olabilmesi olanaksızdır. Zor ama gerekli olan, güçlü kişiliklerin devrimci mücadeleye bağımlı kılınması, mücadelenin çıkarları doğrultusunda gerekirse kişiliğin hiç önemli olmayacağının kavratılmasıdır. Bu gerçekten de zor iştir. Rus toprağına marksizmi getiren, ama bolşevik tarza hep dışsal kalan Plehanov, gururlu bir devrimciydi. Eski öğrencisi Lenin'in şahsında bolşeviklere duyduğu kişisel öfke, bu devrimciyi akıl almaz noktalara getirdi. Birinci Savaş'ta "yaşlı ve hasta olmasaydım, orduya katılır, Alman yoldaşlarınızı süngülemekten büyük zevk alırdım"[159] diyen Plehanov, hırsına yenilmiş ve biten bir devrimcidir. Plehanov'un başına gelen, bir olasılık olarak herkesin başına gelebilir; önemli olan bu olasılığı bertaraf edebilmektir...

Kadrolar, süreç içerisinde her türden sorumluluk ve görevle karşılaşabileceğini bilen, bundan sakınmayan, buna elden geldiğince hazırlanan ve bu çeşitlilikten heyecan duyan insanlardır. "Ne Yapmalı"cılar örgü-

[158] Bertolt BRECHT, *Me-Ti Tarihte Diyalektik*, çev: Ahmet Cemal, Günebakan Yay., 1977, s. 60.
[159] Liebman; a.g.e., s. 252.

tünde etkinlik açısından zorunlu olan işbölümüne rağmen, hedeflenmesi gereken, kadroların sosyalist mücadelenin belli dönem veya görevlerine karşı kalıcı rezervler oluşturmamasıdır. Partinin, partili mücadelenin bir "okul" olması, teorik eğitimden çok, bu konuyla ilişkilidir. Kadroların "olgunlaşması", mutlaka örgütlü mücadelenin geçtiği evrelerin bir sonucudur. Dolayısıyla, yukarıda andığımız rezervler tekil kadrolar açısından her zaman gündeme gelebilir. Bundan korkmamalıyız. Önemli olan, örgütsel mekanizmalar ile tekil kadronun bu rezervleri ortadan kaldırabilecek bir bağlanma ilişkisi içerisinde olmasıdır. Bunun yanı sıra, kolektif olarak çeşitliliğe uygun bir yapılanma ve işbölümü hayata geçirilmelidir. Siyasi mücadelenin bir bütün olduğu, kesinlikle unutulmamalıdır:

> "Pratikteki başlıca amacımızı terör planları ve kitlesel ayaklanmalar hazırlamak ve uygulamak olarak belirlersek -oysa bu türden eylemler gerçek askeri taktikler ve fiziki güç içermediği sürece, politik bir anlam da taşımaz- partimizin saflarını, özellikle de önder kadrolarını ve genel merkezini böylesi bir etkinlik için gerekli kişisel niteliklere, beceri ve deneyime, vb. sahip üyelerle doldurmak durumunda kalırdık. Ne var ki bu nitelikler, bir insanın politik bakıdan bilinçli ve proletarya davasına bağlı kararlı bir sosyal demokrat olması için gereken niteliklerle her zaman bağdaşmaz..."[160]

Menşevik önder, son derece makul gibi gözüken bu yaklaşımıyla (1905), işbölümü sorununu ne kadar hafife aldığını gösteriyor. Zaten menşevikler kararlı bir önderliğin çok kapsamlı bir şey olduğunu hiç anlamadılar; anlamak istemediler. Önderliğin, işbölümünün getireceği sıkıntıları gidermek için gereken bütünlüğe sahip olması gerektiğini hep unuttular, bir yönetici beyin olamadılar:

> "Aşırı uzmanlaşma tehlikesinden uzak olarak gelişen tek organ beyindir; çünkü beynin işlevi gövdenin öbür organlarının dış dünyayla olan karşılıklı ilişkilerini denetlemektir." [161]

[160] ASCHER, *a.g.y.*, s. 74.

[161] George THOMPSON, *İnsanın Özü*, çev: Celal Üster, Payel Yay., 1979, s. 28.

İşbölümü konusunda şöyle bir durmak gerekiyor. Trotskist Mandel, profesyonelleşme ve işbölümü varsa bürokratlaşma tehlikesi de vardır, diyor.[162] "Ne Yapmalı"cıların yaptığı işin her yönü risklerle doludur. Ortalama çözümlere, her adımda ihtiyatlı davranışı öne çıkarmaya, ileri doğru gerçekleştirilen her hamleyi dengeleyecek bir önlem almaya kapalı olan leninizmde işbölümü, bir devrim aracı olarak örgütün zorunlu özelliğidir. Bu nedenle işbölümünü ona eşdeğer bütüncül süreçlerle dengelemekten çok, işbölümünü bütün öğeleriyle hayata geçirmek ve sosyalist mücadelenin gereksindiği bütüncül yaklaşım ve kadroları bu işbölümü içerisinde yakalamak gereklidir. Kısacası, işbölümünün "olumsuz" sonuçlarını peşinen kabullenmek, mücadelenin zaman içerisinde değişen ağırlıklarından yararlanmak ve hiyerarşiyi işbölümü açısından olabildiğince dikkatli düzenlemek tek çıkar yoldur...

Ve son olarak, kadrolar, birbirlerine güvenen insanlardır. Komünist hareketin tarihinde ve her yeni gün ihanetin türlü çeşidine rastlayan "Ne Yapmalı"cılar, birbirlerinin komünist kimliğine sonuna kadar inanırlar. İhanetin kapıda beklediği zorlu bir mücadelede bu sevimsiz olasılığı hafife alırlar. Sosyalizm mücadelesine bağlı insanları bu konuda paranoya geliştirmekten alıkoyan, örgütlü mücadelenin kendisidir. Çoğu kez romantizme yönelme eğilimindeki devrimci kadrolar, örgüt sayesinde birbirlerine karşı daha az kuşku, daha fazla güven üretirler. İhanet olasılığı, elbette hafife alınmalı ama kesinlikle kanıksanmamalıdır. Komünistler Birliği'nden beri ant içerek veya başka biçimlerde "söz veren" komünistlerin hinoğlu hin olmaktansa belli ölçülerde "saf" olmaları tercih edilmelidir. Uyanık bir kadro olmakla sürekli ihanet kokusu aramak arasında çok önemli bir fark vardır ve ikincisini tercih edenlerden "yoldaş" çıkmayacağı gibi, böyleleriyle yola da çıkılmaz. Uyanıklık, kolektif mekanizmalara ve gönüllü katılınan siyasal hatta karşı sadakat göstermek ve sahip çıkmak, sadakat gösterilmesi ve sahip çıkılması için yoldaşlara yardımcı olmak demektir. İspanyol Komünist Partisi Merkez Komitesi içerisine sızan bir provokatörün parti genel sekreterini öldürmesini konu alan romanında Montalban, komünistlere hinoğlu hinlik değil, son derece devrimci köklere sahip bir naiflik yakıştırmıştı. Tıpkı zamanında Martov tarafından

[162] Ernest MANDEL, *İşçi Sınıfı Hareketi ve Bürokrasi*, a.g.y., s. 11.

Malinovskiy'in ajanlığı konusunda uyarılan Lenin'in gösterdiği tepkilerdeki naiflik gibi. RSDİP'in problemi, Lenin'e rağmen bu iğrenç adamla hesaplaşacak bir iç konsolidasyona sahip olmamasıydı. Ama, romanımıza baktığımızda, hainin MK içerisinden olduğunu öğrenen bir başka MK üyesinin gözlerinde beliren yaşlar, yoldaşlarına inancını simgelediği oranda devrimcidir:

> "- Böyle bir işi yapabilmeleri için dünyanın en hayasız, en düzenbaz kişileri olmaları gerekir. Bu imkansız, buna inanmam.
> - Siz bir materyalistsiniz. Bu kavram rasyonalist olmayı da içerir.
> - Ben bir komünistim." [163]

Evet, kadrolar, insandırlar... Hem de, sınıflı toplumlarda insanlığı temsil etme, onun sorumluluğunu taşıma ve onun geleceğini kurma anlamında en "insan"!..

Nesnelliğin kısıtlayıcı, zayıflatıcı etkisi altında...

Ama, Lenin'in toplumsal açıdan vurguladığı "miras" açısından en sağlıklı unsurlar olarak:

> "Biz sosyalizmi kurma işine, soyut ya da bu amaçla özel olarak hazırladığımız insan malzemesiyle değil, kapitalizmin bize miras bıraktığıyla girişebiliriz (ve girişmeliyiz)." [164]

[163] Manuel Vasquez MONTALBAN, *Merkez Komitesinde Cinayet*, çev: Doğan Yurdakul, Afa Yay., 1992, s. 128.

[164] LENİN, *Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı*, a.g.y., s. 42.

Kadrolar gerçekten özel bir iplikten mi okunur? (2008 notları)

... Komünist partilerinde "kadro" sözcüğü genellikle parti profesyonelleri için kullanılır. Türkiye'de ise kadro dendiğinde devrimci parti ve örgütlerin "vasıflı" üyeleri anlaşılır. İtalyanca "quadro"dan gelip Fransızca'da bugünkü anlamını bulan bu sözcüğün hakkı bizdeki kullanımı olsa gerek. Bir grubun önde gelenleri, özel misyonlar için seçilmişleri, çekirdeği anlamında...

... Kapitalizmi ortadan kaldırmakla sosyalizmi kurmak birbirini koşullayan ama birbirinin yerine geçemeyecek edimler. Dünyada ve Türkiye'de yaşamlarını insanların eşitliğine adamış onca kişi tanıdım, çıkardığım sonuç, onları mücadeleye iten nedenlerin tasnif edilemeyecek kadar karmaşık olmasıdır. Dileğim, başta ülkemizde, sosyalizm mücadelesine öncelikle iyi insan oldukları için katılanların sayısında bir artışın gerçekleşmesidir. Bu yeterlidir demiyorum, yalnızca kapitalizmden kurtulmanın gereğinden fazla uzun sürdüğü, mücadeleyi altıncı-yedinci kuşaktan devrimcilerin devraldığı bir dünyada kalkış noktalarına belli ölçülerde yabancılaşıldığını ifade etmek istiyorum. Siyasi mücadele olmaksızın sınıfsız topluma yürüyüş mümkün değil, siyaseti sevmek, siyaset insanı olmak bu işin abece'si, ancak siyaset kadar münasebetsiz bir başka "uğraş" da var mı? Siyaset yönetme ve yönlendirme sanatıdır, aslında bunun sevilecek bir tarafı yok, kapitalizmden bir an önce kurtulmaya hizmet ettiği sürece sevilecek, buna odaklandığında haz verecek, gerisi hikaye...

... Egosunu kontrol edemeyenleri elemenin yolunu bulmalı bu mücadele. Onları önemsiz kılmalı... Ama kalburüstü devrimciler hep böyle değiller miydi? Biraz da bu nedenle üstlenmediler mi zorlu misyonları? Bu sorulara yanıt verilmesini istemem. Bir eğilimden ve kendi hesaplaşmasını insanlığın hesaplaşmasının önüne geçirenlerin önemsiz kılınmasından söz ediyorum. Sanıldığı kadar basit değil bu konu... Çok cesur, çok özverili, çok çalışkan bir kişi için de geçerli olabilir bu. Kadro standartları yazımından yana değilim, buraya düştüğüm notların bu türden bir girişim olarak algılanmaması gerekir. Zaten bugün "öncülük"le ilgili bir metin için masaya otursaydım, böyle bir bölüm yazacağımı da sanmıyorum. Yazılanları uygunsuz bulduğum için değil. Özel ipliğe değil mücadeleye, mücadelenin

genel seyrine önem verdiğim ve inandığım için. Geleneğimizin en kötü miraslarından birisi sosyalizm mücadelesinin insanını insan olarak tasvir etmemesidir. Gerçek bu değildir, ortada bütün çelişkileriyle "insan" vardır, sosyalizm mücadelesi onunla gereğinden fazla uğraşmamalıdır. Mücadele gerçek hale geldikçe, gelişip hedefe kilitlendikçe gereksindiği insanları da "yaratır". Ancak yaratılan "defosuz" değil, gerekeni yapan, yapmaya çabalayan insanlardır. Tersini bekleyen, yaşamın anlamını sosyalizmden çok faşizmde aramalıdır.

... Sosyalizm mücadelesinde en sıradanından daha "sorumlu" görevlere varıncaya kadar karşılaştığımız rollerin bir bölümü burjuva toplumundan devralınmıştır. Bunlardan kurtulmak öncelikli bir görev olmayabilir ancak bunlara alışarak devrimci iddia taşımak pek mümkün gözükmüyor. Dahası, devrimci mücadelenin kadrolarını daha az kırılgan hale getireceği düşünüldüğü için benimsenen bu rollerin bir bölümünün açık açık öğütücü etkileri vardır. Bunlardan kararla kurtulunamaz. Mutlaka bir ön birikim ve toplumsal karşılığı olan yeni bir değerler sistemi gereklidir. Ancak yine de, kadrolara kerameti kendinden menkul kıyafetler giydirmek yerine onların donanımını geliştirmek ve mücadelenin hedefleriyle kalıcı bir bağ kurmalarını sağlamakla uğraşılmalıdır.

XII
Hiziplere özgürlük mü?

"Disiplin, disiplin! Bu kelimeye dayanamıyorum. Bu kelimede özgür bir insanın şerefini lekeleyen bir şey var..."[165] Bolşevik tarza dayanamayan bir Norveçli komünistin böyle isyan ettiği söyleniyor. Mümkündür... Sınıfsız toplum özlemi duyan insanların bir bölümü, sınıfsız toplum için verilecek mücadele sırasında "disiplin olmasın, hiyerarşi olmasın, yönetenler olmasın" istiyorlar. İstek sahipleri kendi aralarında değişik türlere bölünmüş durumda. Şimdiye kadar isteklerine uygun bir şey ortaya çıkmadığı için, bu "istemeyiz" tayfasına diyebileceğimiz fazla bir laf yok.

Ancak, sınıfsız toplum özlemini duyanlar arasında asıl önemli olanlar, "ama"cıların meydana getirdiği topluluktur ve "Ne Yapmalı"cıların başını ağrıtanlar her zaman bunlar olmuştur. Görülen odur ki, baş ağrıtmaya devam edecekler.

"Disiplin olsun ama gevşek olsun", "hiyerarşi olsun ama yatay olsun", "yönetenler olsun ama yönetilenler olmasın" diyenler bu gruba mensupturlar. Ayrıca kendi kavramlarını da yaratmışlardır; çelik disiplini sevmezler, gönüllü disiplinden yanadırlar, merkeziyetçilik mutlaka birtakım önek veya soneklerle kullanılır, taban inisiyatifini çok önemli bulurlar, hepsi tartışma özgürlüğünü savunur, bazıları görüş yayma özgürlüğünde ısrarlıdır, kimileri eğilim kurma özgürlüğünü icat etmiştir ve nihayet grubun en şerefli üyeleri hizip özgürlüğü talep etmektedir.

Bu bölümde "Ne Yapmalı"cıların bütün bu kavram ve tartışmalardaki konumlanışlarını incelemeye çalışacağız. Özgürce...

---

[165] *Lenin'in Parti Öğretisi*, s. 72.

"Disiplin" denilen şeyin merkezinde "karar" var; kararların yerine getirilmesi var. Leninist merkeziyetçiliğin mekanizmaları ve karar süreçlerini bir sonraki bölümde ele alacağız. Bu bölümde ise kararın alınmasından çok, kararın uygulanmasını tartışacağız.

Hangi organda, hangi biçimde alınmış olursa olsun, bırakalım devrimci bir örgütü, herhangi bir siyasal organizasyonda, bir kararın uygulanması en fazla üç türlü mümkün olabilir. Ya, organizasyonun bütün üyeleri uygulamaya katılmaya zorlanırlar, ya karara muhalif olanlara pasif konumlanma hakkı tanınır, ya da muhalifler için aktif karşı çıkış olanağı yaratılır.

Lafı hiç dolaştırmadan söyleyelim: Leninizm bu konudaki tartışmaları yalnızca ilk alternatifin sınırları içerisinde sürdürebilir, onun dışındaki diğer iki tarz gündem dışıdır.

Nasıl alındığından bütünüyle bağımsız olarak, leninist bir örgütte her organın aldığı karara, o organın sorumluluk alanındaki bütün üyelerin uyması gerekir. Bu kesinlikle sorgulanamaz. Kararların uygulanmasını mekanik bir süreç olmaktan çıkaran ve üyelerin militandan çok fanatiklere dönüşmesini engelleyecek olan, kararın alınması, hayata geçirilişi ve sonrasında değerlendirilişi sırasında üye veya kurulların görüşlerini aktarabilecekleri platformların oluşturulmasıdır. Bu platformları gelecek bölümde tartışacağız.

Ancak, "ya, karara itiraz edenler haklıysa" türünden bir soru için ne burada ne de ileriki sayfalarda yapabileceğimiz bir şey yoktur. Leninist öncülük teorisi açısından öznenin kendisini sınama, denetleme, düzeltme mekanizmaları önemli olmakla birlikte, "yanlış yapma" olasılığı veri alınarak siyaset yapılmaz. Yanlıştan örgüt içerisinde alternatif politikaları veya alternatif kadroları hazır ve meşru kılarak kaçınamazsınız.

"Ne Yapmalı"cılar tartışma, karar alma, eyleme geçme, değerlendirme, yeni kararlar alma... sürecinde savundukları görüş itibariyle azınlıkta kalan veya belli bir karara şerh koyanların bu durumlarını örgüt içerisinde kurumsallaştırmalarının ilkesel açıdan, hangi ad altında olursa olsun mümkün olmayacağını bilmek zorundadırlar. İlkesel açıdan mümkün olmayanın siyasal açıdan mümkün olup olmayacağı, zaten siyasal bir sorundur. Ancak, leninist örgütün tüzüğünde mevcut kurul ya da politikala-

ra alternatif konumlanışların da kurumsallaşması sağlanamaz, alternatif konumlanışların hareket etme kalıpları kağıda dökülemez.

Şimdiye kadar bu yaklaşıma, yani "monolitik" partiye şu veya bu biçimde itiraz eden çok sayıda marksistle karşılaşıldı. Alternatif politikaların propagandasını parti içinde yapabilme hakkını savunanlardan bu hakkı parti dışında da görüş açıklayabilme hakkına genişletenlere, alternatif politikaları savunanların kalıcı bir eğilim oluşturabilme hakkını benimseyenlerden bu eğilimin kendi iç kurallarını yaratabilmesi gerektiğini ileri sürenlere kadar, çok çeşitli modelleri savunabildi bu marksistler.

Bu modellerin tek bir tanesi bile, "bir ilke olarak" "Ne Yapmalı"cılar örgütünde geçerli olamaz. Ama bolşeviklerin yaşadığı gibi, siyasal mücadele hemen her örgüte bu türden eğilimleri, hizipleri yaşama "şansı" tanımıştır. Bundan mutlak olarak kaçmak mümkün değildir. Siyasi açıdan ortaya çıkan örgüt içi eğilimlerle veya hiziplerle nasıl mücadele edileceği ise verili durumda, ülke nesnelliğine, örgüt içi dengelere, ortak çıkarlara, karşılıklı görüşmelere vs. bağlıdır; ama ilkelere asla!

Bu konularda ilkesel çözüm arayanlar, başka kapıya gitmelidirler...

Şimdi konuya bir az daha ayrıntılı bir biçimde bakalım ve Yurtsever'in yaklaşımına yer verelim:

> "Diyelim ki, azınlık çoğunluğa uydu, ama görüşünü de değiştirmedi. O zaman ne olacak? Partinin "monolitikliği"ne uymuyor diye, azınlık bu partiden ya da bu dünyadan yok mu olacak? Aktif parti görevlerinden alınarak eylemde birlik zayıflatılacak mı? Çoğunluk, canının istediğini yapacak mı? Yoksa, azınlığın da eylem kararlarına uyduğu sürece, tasfiyeye uğramadan, kendi görüşlerini tüm partiye (yalnız MK'ya değil) duyurma, tartışma yoluyla çoğunluğu kazanma şansı olacak mı? Bizce doğru olan sonuncusudur." [166]

Her şeyden önce, leninist bir partide tikel bir sorun etrafında azınlıkta kalanlar olabilir, ama azınlık-çoğunluk ayrımı kesinlikle olamaz. Bu ayrım oluştuğunda ortada ciddi bir sorun var demektir. Belli bir karara ilişkin olarak, kararı uygun bulmayanların görüşlerini değiştirmeleri elbette zorunlu değildir; hatta çoğu kez bu değişimin gerçekleşmediğini

[166] Haluk YURTSEVER, *a.g.y.*, s. 150.

görürüz. Ancak, sağlıklı işleyen bir partide, partinin bütün bir siyasal açılımlar zinciri içerisinde o ayrımın önemsizleşmesi en ciddi olasılıktır. Her türden siyasal oluşumda, doğal olarak devrimci bir partide karar alındıktan sonra, onun üzerine başka kararlar da alınır... Bu nedenle bir karar, aynı koşulda birden fazla kez ele alınamaz. Alınamaz çünkü leninist bir parti, tartışma kulübü değildir. Geriye dönerek alınmış bir kararı yeniden ve yeniden gözden geçirmek yerine, yeni koşullarda yeni verilerle yeni kararları tartışmak daha anlamlıdır.

Burada kritik olan, "muhalif" konumun doğrultuya ilişkin, yani alınan bir dizi kararın geneline, bütününe ilişkin ortaya çıkmasıdır. Böyle bir durumun sonucunda ortaya bir hizbin çıkıp çıkmayacağı, partide bir tasfiye sürecinin işleyip işlemeyeceği, bölünmeye kadar varacak bir çatlamanın gerçekleşip gerçekleşmeyeceği siyasi mücadelenin yasalarına bağlıdır, partinin yasalarına değil... Bunları veri alarak partinin örgütsel yapısı oluşturulamaz.

Partililik, partinin kolektif mücadelesi son derece karmaşıktır. "Eylemde birlik" ne alınan kararları, ne de partili mücadeleyi tanımlamakta yeterlidir. Her kararın veya açılımın partinin rotasındaki ağırlığı farklı farklı olduğu gibi her komünistin alınan kararlardaki sorumluluğu da farklı farklıdır.

Bir Merkez Komitesi üyesi, komite kararı olarak çıkan bir yerel komite atamasına katılmayabilir. Ve bu ayrım büyük olasılıkla kendisini yeniden üretmez; geride kalır. Aynı Merkez Komitesi üyesi başka bir zaman "seçimlere katılmak" konusunda alınan bir karara muhalif olabilir. Bu konuda ciddi itirazları vardır, bir MK üyesi olarak bu sorumluluğu paylaşmak istemez, komiteden istifasını talep eder ve diyelim ki yerel bir komite üyesi olarak seçim çalışmalarına aktif biçimde katılır. Aynı parti kısa bir süre sonra bir başka yapıyla işbirliği görüşmelerine başlayabilir veya seçim çalışmalarını tek başına sürdürebilir. Bütün bunlar eski MK üyesinin partili kimliğini şu veya bu yönde etkileyecektir.

Şimdi Yurtsever'in önerdiği mekanizmaya gelelim...

Örneğimizdeki gibi parti merkez komitesi seçimlere katılma kararı aldı (bu kararın, örgütün bütününde yapılan tartışmaların sonrasında alınmış olması ile doğrudan MK toplantısında bağlanmış olması arasında konumuz açısından bir fark yoktur). Karar, somut görevleri ve gerekçeleriyle

birlikte örgüte iletilmeye başlandı. Merkez Komitesi üyemiz (komiteden istifa etsin, etmesin) yapılan yerel toplantılarda "seçimlere katılmanın yanlış olduğunu", ama MK'nın aldığı karara uyulması gerektiğini anlatsın ve Yurtsever'in kendisine tanıdığı hakka dayanarak, seçimlere katılmaya kafası yatmayan üyelerle temasa geçsin, partide herkes seçim çalışması kapsamında propaganda araçları geliştirirken, o partinin içine seslenmeye devam etsin...

Bolşeviklerin zaman zaman yaşadıkları ateşli tartışmalara, kavgalı gürültülü kongrelere, örgüt içine yayın çıkaran fraksiyonlara, örgütsel kararları dışarıya yansıtan MK üyelerine öykünmüyorsak, bütün bunlarla her an karşılaşabileceğimizi unutmayacağız, ama örgütsel yapıyı havra sokağına çevirecek bu öğeleri meşrulaştırmayacağız.

İlle de bu öğelerle devrimci görevleri yerine getireceğimizi düşüneceksek, bütün bu öğeler üzerinde tahakküm kuracak ve partiyi on parçaya dağılmaktan kurtaracak bir başka öğeye, Vladimir İlyiç'e ihtiyacımız olacak!

Çok şey istediğimi düşünmüyorum!

Lenin yoksa, eğilim de yok, hizip de yok!

Lenin bir yana, sosyalizm mücadelesinde partinin dışa dönük etkinliği ile içe dönük etkinliği arasında bir karşıtlık oluşamaz. Bu nedenle "kararlara uymak", örneğimizdeki muhalif partilinin seçim bildirilerini dağıtması ve gidip sandıkta parti için oy kullanmasından ibaret değil. Partinin yayıncılık, iç eğitim, propaganda, ajitasyon faaliyetlerinin bütününde alınan kararlar doğrultusunda devinim zorunludur. Partili çalışmada bu faaliyetlerin birbirini çelmesi diye bir şey söz konusu olamaz.

Peki, MK kararına kafası yatmayan MK üyesi ne yapsın?

Daha önce de belirttiğim gibi, bu kararı takip eden günlerde partinin ana doğrultusunda MK üyemiz açısından anlamlı bir sorun varsa, parti ile bu kişi arasıında önemli bir problem ortaya çıkmış demektir. Bu durumda birkaç alternatif vardır.

O ana kadar sağlıklı ve uyumlu bir rota tutturulduysa, parti merkez komitesinin üyelerinden birisinin getirdiği eleştirileri ciddiye almaması ve kendi bünyesinde tartışmaması olanaksızdır. Bu tartışmalar sırasında kafası yatmayan üye ikna olabilir, başka MK üyelerini yanına çekebilir,

alınan bazı kararlarda değişiklik yapılmasına neden olabilir. Ancak ne olursa olsun, bir (veya daha fazla sayıda) komünist, eğer partide kendisinin yanlış bulduğu bir doğrultuya titizlikle sahip çıkılıyorsa ve bu konudaki kurul tartışmaları sağırlar diyaloğuna dönüştüyse, elindeki tüm olanaklarla bu gidişi durdurmaya çalışır. Adına ne derseniz deyin, partinin olağan ve tanımlanmış işleyişinin dışında mekanizmalar gündeme gelir ve bundan sonrası "ilke" değil, "güç" sorunudur. Örgütsel anlamda bu çıkış alıcı buluyorsa, tüzükle, idari önlemlerle bu gücü ortadan kaldırmak olanaksızdır. Bir komüniste böyle bir durumda "sen niye hizip çalışması yapıyorsun" diye sormak ne kadar anlamsızsa, şu veya bu ölçekte, parti yönetiminin parti açısından tehlikeli olduğunu düşündüğü bir düşünceyi savunan, merkezi hattın dışındaki bir açılımı yayan, bu doğrultuda tartışma başlıkları yaratan bir üye veya bir grup üyeyi neden etkisizleştirmeye çalıştığını sormak da o kadar abestir.

Bulgaristan'ı bir kenara koyarsak, 1917'den sonra Avrupa'da kurulan komünist partilerinin neredeyse tamamı sosyal demokrat örgütler içerisinde birer hizip olarak geliştiler ve koptular. Kimi durumda bu hiziplerde örgütlenenler ihraç edildiler, kimi durumda kendileri sosyal demokrat yapıları terk ettiler. Her iki durumda da, mızrak çuvala sığamadı...

Bolşevizmin bütün tarihi, kendisini her durumda ayrı bir ekol olarak koruyan bir devrimci siyasi eğilimin, başka eğilimlerle yürüttüğü zorlu mücadelelerle doludur. Lenin, menşevikler başta olmak üzere, farklı siyasi eğilimlerle aynı parti çatısı altındaki her buluşmasında açık ya da gizli, bolşeviklerin ayrı bir örgütlenmeye, en azından ayrı bir merkez komitesine sahip olmasını gözetti. 5. Kongre'de menşevikler, Polonyalı ve Letonyalı sosyal demokratlar, bundçularla aynı partide buluşan bolşevikler Merkez Komitesi'nde çoğunluğu sağlamalarına rağmen kendi Merkez Komiteleri'ni korudular. 1906'da Stockholm'da yapılan "birlik" kongresinde azınlığa düşen bolşevikler bu kez kendi örgütlerini tahkim etmeye soyundular. 1905 yılında parti içinde azınlık oluşturma hakkını savunan Lenin, daha bir yıl önce Bir Adım İleri İki Adım Geri'de "azınlıkta kaldığımızda azınlık hakları için mücadele ettik" itirafında bulunmaktaydı.

Siyasi mücadelede "ayrı olanlar"ın ayrı davranmasını ne yaparsanız yapın engelleyemezsiniz. Siyasi mücadelede aynı "kaygı"yı paylaşanların

ortak hareket etmesini hangi önlemi alırsanız alın, önleyemezsiniz.

Önleyemediğiniz gelişmenin karşısında ne yapacağınızı belirleyen bir sürü parametre olduğunu daha önce söylemiştim. Stalin'in bu türden sorunlara hep belli bir tarzla yaklaştığı, "ayrı olmak" isteyenleri veya parti yönetiminin dışında kaygılar taşıyanları en kısa sürede tasfiye ettiği ileri sürülür. Oysa pek az kişi 1923 yılında Zinovyev, Frunze ve Ordjonikidze'nin başını çektiği bir grup MK üyesinin kendi aralarında toplanarak "güçlenen genel sekreteri dizginlemek" için görüşme yaptıklarını, Trotskiy ve Buharin'in örgütsel pozisyonlarını güçlendirmek için belli kararlar aldıklarını, bu toplantıya Stalin'in yanıtının sadece ve sadece Frunze ve Ordjonikidze'yi kendi yanına çekmek olduğunu bilir. Bu tür sorunlarda disiplin mekanizmalarını çalıştırmak veya çalıştırmamak siyasi bir karardır.

Görüldüğü gibi hep aynı yaklaşımı tekrarlayıp duruyoruz: Örgüt içi ayrılıklarda, çözüme giden yol, siyasidir.

Peki bu durumda, leninist bir partinin hizipli, kanatlı bir partiden son derece homojen bir partiye kadar bir dizi biçimi alabileceğini mi söylemiş oluyoruz?

Eğer soruna statik bir biçimde yaklaşıyorsanız, bu soruya evet diyebilirsiniz. Çünkü, tarihsel açıdan, bolşevik partiden başlayarak leninizmi az çok temsil edebilecek birçok parti, iç bloklaşmalar, kongre hesapları, açıkça ilan edilmiş hiziplerle varolmuşlardır. Yok, sürecin bütününü kavrayacak, leninist örgütü dinamik bir biçimde sahiplenecekseniz, Lenin'in 10. Kongre'de yaptığını yapacaksınız ve "Kahrolsun hizipler" diyeceksiniz!

Yönetimde oldukları sırada programatik, siyasal ve örgütsel açıdan farklı olanlarla birlikte olup olmamaya kendileri karar veren, zaman zaman bütünün ancak bir parçası durumundayken kendi perspektiflerini, yaklaşım ve örgütlülüklerini bütün içerisinde yaymak için ellerinden geleni yapan bolşeviklerin açık bir biçimde "çokseslilige son" dedikleri bir kongreydi bu...

Lenin Mart 1921'deki bu tarihsel kongreye şu öneriyle gitti ve kabul gördü:

"Kongre bundan dolayı, şu ya da bu taban üzerinde oluşmuş bü-

> tün grupların (işçi muhalefeti, demokratik merkeziyetçilik, vb.) tümü ile dağıtıldıklarını açıklar, ya da bunların derhal dağıtılmasını buyurur. Bu kongre kararının yerine getirilmemesi, partiden kesinlikle ve derhal çıkarmayı gerektirir." [167]

Kongre'de ayrıca, bu türden fraksiyonlarla ilişkisi bulunan MK üyelerinin komiteden çıkartılması, hatta partiden ihracı kararlaştırıldı. MK'dan çıkarma kararı MK üyelerinin üçte ikisinin kararı ile alınacaktı.

Oysa, Lenin Kongre'den birkaç ay öncesine kadar, daha sabırla ve iyi niyetle yaklaşıyordu parti içerisindeki muhalif bloklara. Sözgelimi, kongreler öncesinde blok çalışmasını meşru görüyor, bu blokların delegelere seslenmelerine itiraz etmiyordu. Ancak, öfkesi de hoşgörüsü kadar uçlarda olan Lenin'in 10. Kongre'deki saldırısı çok sert oldu. Lenin, "bıktık, usandık bu hiziplerden" diyor ve partinin geçmişinde bu konuda gereksiz yere iyi niyet gösterildiğini söylüyordu.

Lenin'in bu çıkışını Sovyet iktidarının içinden geçmekte olduğu güç döneme bağlayanlar var. Kongre sırasında "iç ve dış düşmanlara" bolca vurgu yapılmış olması, ilk bakışta bu yaklaşımı kuvvetlendiriyor. Ancak, belli bir haklılık payı olmakla birlikte, hiziplere konan yasağı zorlu konjonktürle açıklamak, partinin daha önce onca badire atlattığı göz önüne alındığında pek yetersiz kalıyor. Ayrıca "düşman" vurgusunun hiziplere karşı tepkileri artırmak için geliştirildiği de pekala söylenebilir.

Sonuçta 10. Kongre'yi darboğaz teorileri açıklayamıyor. Bolşevik tarihe biraz daha yakından bakmak gerekiyor. Bolşevikler, kendi tarihlerini, ancak bir parçası oldukları RSDİP'in tarihiyle birlikte var edebiliyorlar. Ekim Devrimi'ne kadar bu tarih, bolşeviklerle birlikte aynı zamanda menşeviklerin ve diğer geçici gruplaşmaların tarihidir. RSDİP içerisinde zaman zaman iki, hatta daha fazla sayıda merkez ortaya çıkmış, daha geniş bir partinin içerisinde neredeyse ayrı ayrı partiler haline gelinmiştir. Ayrı ayrı partilerin birbirleriyle mücadelesi 1917 ortalarına kadar sürmüş, Ekim'e giden süreçte (daha önce anlatmaya çalıştığım gibi) bazı gruplaşmalar bolşeviklere doğru çekilmiş, son tahlilde RSDİP geleneği Lenin ve arkadaşlarının elinde kalmıştır.

Bu tarihe bakıp "Lenin hiziplerden yanaydı" demek, olanaksızdır.

[167] Vladimir İlyiç LENİN, "10. Kongre'ye Sunulan Taslak", *İşçi Sınıfı Partisi Üzerine*, s. 413.

Lenin'in kendisini bütünüyle ait hissettiği ve yıllarca yönettiği bolşevik örgütte, kayda değer bir hizip çalışması olmamıştı (otzovistler bolşevik gelenekte kalıcı bir hizip haline gelemediler).

Ekim Devrimi'nden sonra daha önceki parçalı "bütün", bolşeviklerde tekleşti. Bolşevik otoriteye boyun eğmeyen devrimci gruplar Sovyet iktidarına dışsal kalmaya başladılar ve burada ilk kez, 1917 sürecindeki yaygın katılımların da etkisiyle, "bolşevik geleneğin" bizzat kendi içinde olağanın ötesinde bir çokseslilik ortaya çıkmaya başladı. Yıllardır bu türden bir çokseslilığin fiili durum haline geldiği RSDİP'de bile merkezi otoriteyi ele geçirdiklerinde parti hattını tekleştirme girişimlerinde bulunan bolşevikler, parti içinde değil, sınıflar mücadelesinde iktidarda oldukları bir sırada Lenin merkezli bir tekleştirme operasyonunu elbette gündeme getireceklerdi; getirdiler de...

Bu operasyonu 1921 yılına ait bir şey olarak göstermek bu nedenle gerçekleri çarpıtmaktır.

Hizip ya da fraksiyon özetle, "ben partiyi tanırım ama mevcut merkez yönetimi tanımam" demektir. Bu deklarasyonu yapanlar, parti içi dengeleri kullanarak içerde kalabilirler; bu dengeler yoksa veya deklarasyon sahipleri için uygun ortamı yaratmıyorsa, parti merkezi bu kesimi partiden dışlayacaktır.

Bu son derece basit siyaset kuralının dışında bir yaklaşım mümkün değildir ve bu nedenle "Lenin bazen hizip özgürlüğünden yanaydı" diyenler, ne dediklerini bilmemektedir. Yalnız 10. Kongre'de değil...

1904 yılında Lenin "muhalif partililiğin olamayacağı"nı yazmaktadır:

> "(...) dünyada hiçbir partinin hiçbir merkezi kurumu, onun yönetimini kabullenmeyi reddeden kişileri yönetme yeteneğini kanıtlayamaz. Merkezi organların yönetiminin reddi, partide kalmanın reddiyle aynı şeydir, partiyi parçalamakla aynı şeydir; bu bir ikna yönteminden çok, bir yıkma yöntemidir." [168]

Aynı çalışmasında, Bir Adım İleri İki Adım Geri'de, "*kendisini 'bir bütünün parçası' olarak değerlendiren bir çevreyi yasaklayamıyorsa, bir*

[168] LENİN, *One Step Forward Two Steps Back*, s. 160.

bütün olarak Parti'den, bir siyasal varlıktan söz etmek saçma olur"[169] diyen yine Lenin'dir. Ve bu işler böyledir. Parti tanımında "parçalılık" veya "kanat" olgularını kesin olarak dışlayan Lenin, siyasal yaşamının çok önemli bir bölümünde "parti olamayan" bir partide mücadele etmiştir.

Kendisini "bir bütün olarak" ifade eden, parçalılığı peşinen dışlayan bolşevik örgütlenme sayesinde...

Ya, RSDİP? Bu bloklar partisi Rus devriminde merkez öneme sahip değil miydi?

Elbette sahipti...

Çoğu kez bolşevizmin siyasal hareket haline gelmesini sağlayan, ona toplumsal meşruiyet kapılarını açan bu parti olmaksızın bolşevizmi anlamak, onun üzerine bastığı öncülük ve devrim teorilerini kavramak olanaksızdır.

O halde, kanatlı parti, hizipli parti neden olmasın?

"Ne Yapmalı"cıların peşin peşin "olmaz" dememesi gerekiyor. Programatik ve örgütsel açıdan iyi örülmüş bir "Ne Yapmalı"cılar örgütünün bütünün bir parçası olmayı göze alması, bunu anlamlı bulması elbette mümkündür. Ancak bu bütünün katılımcı örgütlerin toplamından farklı bir şeyi ifade etmesi ve işçi sınıfı içerisinde belli bir hareketliliği kucaklaması (veya kucaklama şansına sahip olması) gereklidir. Ayrıca, devrimci örgütün bu bütüne ya da toplama az çok kendi rengini çalabilmesi, onu çekip çevirme şansına sahip olabilmesi de bir koşul olarak ortaya konabilir. Yani, leninizmin bir aksesuar hatta hoş bir seda olduğu, dinamik toplumsal kesimlerden çok yorgunların "birlik" beklentilerini karşılayan, tartışmak yerine geri ortaklıklardan politika üretmeye çalışan bir bütün, "Ne Yapmalı"cılara bir şey ifade etmeyecektir. Bugün, ya da yarın...

Türkiye'de veya başka bir yerde...

Sonuçta kanatlı parti, devrimci mücadelede bir olanak olarak görülebilir veya bir parti hareketinde fiilen böyle bir durum ortaya çıkabilir. Dünya halidir bu...

Her ne olursa olsun, "Ne Yapmalı"cıların hiziplerin, kanatların, kongre ayak oyunlarının, muhaliflerin, otorite tanımazların ve cümle "proble-

[169] *a.g.y.*, s.72.

min" olmadığı bir örgütlenmeye ulaşmak için çabalamaları, fiili durum ne olursa olsun, bir eğilim olarak homojen bir örgütlenmeyi savunmaları zorunludur. Üyelerinden bazılarının tanımlanmış kurulların dışında bir araya gelerek toplanmalarını, tanımlanmış yayınların dışında araçlarla diğer üyelere seslenmelerini, merkez organları tanımayarak alternatif kurullar oluşturmalarını, bu kurullar aracılığıyla karar almalarını, ayrı disiplin anlayışı geliştirmelerini yasaklamayan bir oluşumda bilin ki "Ne Yapmalı"cılar muhalefettedir!

Bu yaklaşımın siyasi ahlakla bağdaşmadığını düşünmeyin. Olanak varsa, bu olanağı devrimci görevler için değerlendirmek leninistlerin işidir. Aynı misyona sahip başkaları da varsa veya şu veya bütünde "Ne Yapmalı"cı bir parçanın varlığından rahatsız olunuyorsa, sorun siyasi yöntemlerle çözülecektir ve bunu tartışmak bile gereksizdir...

Birlikte olmak isteyen olur, ayrılmak isteyen ayrılır; zorla birlik olmaz!

Öncü partide ille de çokseslilik olması gerektiğini söyleyenler "ayrı"ların birliğini zorla istiyorlar. Devrimci mücadele yerine iç tartışmalara ve toplumsal kimlik anlamında mutlak belirsizliğe düşkün olanlar buyursunlar, denesinler:

> "Kanımca, parti içinde azami ölçüde demokrasi uygulanması gerekir. Yapılar elbette olacaktır, buna demin de değindim, ama hiziplerin yasaklanması, parti içindeki canlı yaşamın engellenmesi vb., bizim istediğimiz türden bir parti için çok zararlı görünüyor bana. Bakın ben, daha önce de yazmıştım bunu, demokrasi ve yönetim arasında bir gerilim olduğuna inanıyorum. Hayatın bir parçası bu! Herhangi bir formülle ya da dileklerle bundan kurtulabileceğimizi sanmak yanlış. Eğer yönetiminiz yoksa, kargaşa var demektir. Ama yönetim aşırıya kaçarsa, o zaman da bürokrasi doğar. Yani sürekli bir gerilim söz konusu."[170]

Devrimci partiyi burjuva demokrasilerindeki kategorilerle tarif etmeye kalkınca işler gerçekten de karışıyor. "Ne Yapmalı"cılar bu türden karışıklıkları sevmiyorlar, bu nedenle Lenin'in neredeyse klasikleşmiş yaklaşımını Miliband'ınkinin karşısına koyup sahipleniyorlar:

---

[170] Gülnur SAVRAN, "Ralph Miliband'la Görüşme", *11. Tez*, 6, Haziran 1987, s. 45.

> "Birincisi, parti yayınlarından ve bunların parti denetimi altına sokulmasından söz ediyoruz. Herkesin hoşuna giden şeyi en ufak bir sınırlamaya sokmadan okumak ve yazmak özgürlüğü vardır. Ama her özgür örgüt (bu arada parti), partiye aykırı görüşleri övmek için partinin tabelasından yararlanmak isteyen üyelerini bu işten uzaklaştırmak özgürlüğüne de sahiptir. Söz ve basın özgürlüğü tam olmalıdır. Ama örgütlerin özgürlüğü de tam olmalıdır. Ben sana söz özgürlüğü adına istediğin gibi bağırma, yalan söyleme ve yazma hakkını tam olarak tanıyorum. Ama sen de bana örgütlerin özgürlüğü adına, şunu ya da bunu söyleyen kimselerle bir ittifak kurma ya da ittifakı çözme hakkı tanımalısın. Parti, partiye aykırı görüşleri öven üyelerini kendisinden uzaklaştırmadığı zaman, kaçınılmaz olarak önce ideolojik ve sonra da maddesel bakımdan parçalanacak, isteğe bağlı bir kuruluştur. Ama partiye uygun olanla aykırı olan arasındaki sınırın saptanması için, parti programı vardır, partinin taktik kararları ve tüzüğü vardır, son olarak da uluslararası sosyal demokrasinin, proletaryanın uluslararası gönüllü birliklerinin tüm deneyimi vardır; proletarya kendi partilerine, tamamıyla pürüzsüz olmayan, tamamıyla arı marksist olmayan, tamamıyla doğru olmayan değişik unsurları ya da akımları sürekli olarak alır, ama sürekli olarak da partisinde dönemsel 'temizliklere' girişir." [171]

Evet, partinin bütün üyeleri tarafından sahiplenilen bir programı, bir tüzüğü, temel belgeleri ve geleneği var... Bunlar partinin kimliğidir ve partinin homojenliği açısından en önemli güvencelerdir. Kanat ya da hizipleri meşru ve kalıcı gören (bu RSDİP'te yaşananlardan farklıdır) partilerde bütün bu unsurlar ya laçkalaşmış, ya da ortadan kalkmıştır. Bu nedenle bir kimliğin kendini koruması gibi bir sorun yoktur. Oysa, leninist örgüt, Lenin'in belirttiği gibi, kendi içindeki düzeni, ilk önce bu kimlikle bu kimliğin temel öğeleriyle sağlar.

Bütün bunlar "Ne Yapmalı"cıların "uslu çocuk" arayışı içerisinde olduğu sonucunu doğurmuyor. Leninist kadrolar üç maymunu oynayan figüranlar değillerdir ve görerek, duyarak, konuşarak mücadele ederler; yaptıklarını bilerek yaparlar. Merkeziyetçiliğin içeriğini incelediğimizde bu yaratıcı çalışmaya değineceğiz; yaratıcı çalışma için mutlaka hizip is-

[171] LENİN, *İşçi Sınıf Partisi Üzerine* (içinde), s. 257.

teyenlerle işimizi bitirdikten sonra...

"Eğilim kurma hakkı" diyor Peterson[172] ve ekliyor:

> "Üyelerin eğilimin kurulma öncesinde herkese açık olmayan toplantılar düzenleme hakları olmalıdır." [173]

"Ne Yapmalı"cılar böyle bir örgütün devrim aracı olabileceğini hiç düşünmediler. Böyle bir örgüte bağlanmanın olanaksız olduğunu hiç akıldan çıkarmadılar. Böyle bir örgütte sanıldığının tersine yaratıcı düşüncenin tamamen köreleceğini hiç unutmadılar. Böyle bir örgütte kariyeristlerin, despotların ve mücadele kaçkınlarının cirit atması için her türden olanağın yaratılacağını hesapladılar.

Örgüt içinde "herkese açık olmayan toplantılar" yapma fikrini hiç beğenmediler. Bunun yerine "herkese açık olmayan örgütü" yarattılar, böyle bir örgütten yana oldular.

Onlar, toplanmak istediklerinde hiçbir yasa veya tüzük maddesiyle sınırlanamayacak insanlardı...

[172] PETERSON, *a.g.y.*, s. 35.
[173] *a.g.y.*, s. 74.

Hiziplere özgürlük mü? (2008 notları)

... Parti kararlarının bağlayıcı olup olamayacağını tartışıyoruz. Aslında öncü partinin en önemli özelliklerinden biri bu. Sınıf mücadelesine merkezi ve etkili müdahalelerde bulunma, devrimci hareketin toplumsal kimliğini belirginleştirme ve sadeleştirme, gereksinilecek hız ve yoğunlaşma için uygun zemin yaratma... Kararların herkes için bağlayıcı olması önemli. Önemli olunca, parti içi yaşamın zenginliği, tartışma kültürü, kadroların düzeyi de daha önemli hale geliyor. Tarihsel ve güncel pratik, bağlayıcılık ilkesinin partiyi dejenere etmemesinin toplam kalitenin sürekli artırılması ve bu toplam kaliteyi ileri çeken bir önderliğin yaratılmasından geçtiğini gösteriyor. "Demokratik mekanizmaların toplam kaliteyi artıracağı"na ilişkin görüşün literatürdeki yaygınlığına fazla itibar etmemekte yarar var. İleri hedefler, mücadelecilik ve tutarlılık gelişkinliği getirmektedir. Yalnızca geleneksel sol değil, Avrupa solu bir bütün olarak örgütsel yaşamda "Stalinist baskı"dan kurtulduğundan beri aralıksız sığlaşıyor, çok tartışan kadrolar boş kadrolara dönüşüyor, "özgür" devrimciler tembellik ve sıklıkla okumama haklarını kullanıyorlar.

Katılım mekanizmaları ancak gelişkin kadrolarla, gelişkin bir önderlikle istenen sonucu verir. "Bunlar birbirine bağlıdır" da doğru önerme değildir, gelişkin kadroların ve gelişkin önderliğin ortaya çıkışında "katılım mekanizmaları"nın rolü abartılmamalıdır. Güçlü, ne yaptığını bilen ve bir adım ileride duran bir önderlik tesis edilmedikçe, katılım mekanizmaları ortalamaya teslimiyetten başka sonuç vermez. Çok sesliliğin, eleştiri ve tartışmanın bir partiyi otomatik olarak ilerleteceği düşüncesi, diyalektik aklın fazlasıyla hafife alınmış bir tasviri olmanın yanı sıra, onca deneyden sonra insanı ancak tebessüm ettirmektedir. Demokratik mekanizmalar gelişkin siyaseti beslemek, onu kalıcılaştırmak ve yaymak için gereklidir onu mücadelenin beher koordinatında yeniden "bulmak" için değil...

... Partilerin iç yapısına ilişkin sabit modellerle hareket etmenin bir anlamı bulunmuyor. Öncülük, "ideal" örgütlenmeyi yakalayarak değil, sınıf mücadelesinin gereksinimlerini karşılayarak hayata geçiyor. Eğer bir "ideal" modelden söz edeceksek dahi, ondan çok uzağa düşülen bir mücadele evresinde işçi sınıfı adına büyük hamleler yapılmasının mümkün olduğunu bileceğiz. Biz burada herkesin kendini ona göre ayarlayacağı bir

şablondan değil, tarihsel eğilimlerden söz ediyoruz. Partinin kendi içindeki "ayrım"lara nasıl yaklaşacağı konusu ancak bu tarihsel eğilim çerçevesinde değerlendirilebilir. Kaldı ki, bir eğilimden söz edeceksek, leninist bir parti hep kendini homojenleştime eğilimindedir. Partinin merkezinde cisimleşen otoriteyi başka odaklarla paylaşmaması, mutlak bir kural olarak gösterilmeyecekse, böyle bir paylaşımın mekanizmalarının yaratılmasına ilişkin bir kuraldan hiç ama hiç söz edilmemelidir. Bir eğilimden söz ediyoruz, bunun hangi biçimler alacağını birçok faktör ve biraz da siyasal iklim belirleyecektir.

... Leninist bir partinin iç ilişkilerini "güç"le tarif etmenin elbette riskleri var. Zamanında Metin Çulhaoğlu'nun benim bu kitapta partiyi "orman kanunları"na terk ettiğimi ileri sürmesi de herhalde bu risklerle ilgili. Bununla birlikte, dünyada ve Türkiye'de parti içindeki görüş ayrılıklarını kurumsallaştırmaya dönük girişimlerin ya fiyaskoya ya gözboyacılığına ya da büyük kavgalara yol açtığını vurgulamama herhalde kimsenin itirazı olmayacaktır. Fiyasko ve kavgaları listelememe gerek yok, genellikle güçlü bir merkez hizbin diğerlerine "küçük yaşam alanları" sunarak onları kendine bağlamasına ve ortaya çıkan "birlik" görüntüsünden alabildiğine yararlanmasına ise göz boyamadan başka ne denebilir ki?

... "Lenin yoksa, eğilim de yok, hizip de yok" nihayetinde bir latifedir. Birbirinden oldukça farklı kişilerle çalışma konusundaki yeteneği her zaman övülen Lenin'in bir başka özelliğine dikkat çekmek istemiştim: Aklına düşeni hep yaptı! Yakın yoldaşlarından onay gelmeyince... Yine yaptı! Buradan bir sonuç nasıl çıkaracağız? Orman kanunları yok, Lenin kanunları var... Buna öykünmeyeceksek, ki bolşevizmin yeniden atağa geçebilmesi için onun büyük ölçüde Rus ikliminin ürünü kimi özelliklerinin geride kalması gerektiği konusunda ısrarlıyım, "Lenin farklı düşüncelerle çalışmayı bildi" demeyeceğiz. Lenin farklı düşünenleri kendisine açık bir biçimde tâbi kıldı... (Trotskiy'nin işçi kitleler nezdinde zaman zaman Lenin'i aşan bir prestije sahip olduğu gerçeğini inkar etmek mümkün değil. Bununla birlikte, bolşeviklere katıldığı andan itibaren Trostkiy bütün yeteneğine karşın "yabancı"dır, Lenin'in hinterlantındadır)

... Partililerin sınanması ve denetlenmesi, MK dahil seçildikleri kurulların hakkını verip vermediklerinin test edilmesi için biricik düzlem siyasal çalışmanın kendisidir. Kurullar ise kendi iç çalışmalarıyla değil aldıkları kararlar ve kolektif önderlik yetileriyle değerlendirilebilirler. Yönetici kurulların karar alma süreçlerinin saydamlaştırılması, partinin birliğini zedelemenin ötesinde kurulları da kilitleyecek, kurul üyelerinin özgürlüğü-

nü kısıtlayacaktır. Çoğunluğun kararına katılmayan ya da şerh koyan kurul üyelerinin kendi tavırlarını partiye ilan etme ve bunu propaganda etme hakkından söz ettiğiniz andan itibaren o kurulun toplam otoritesinin dibe vurmasını, daha da önemlisi kurul çalışmasında açıklık ve samimiyetin yok oluşunu göze almak durumundasınız.

... Türkiye solunda, geçmişten bugüne, parti içinde değişik düşüncelerin meşrulaşması gerektiğini söyleyerek içinde bulunduğu yapıyı eleştirenlerin neredeyse tamamı siyaseti kendi etraflarında dönen bir uğraş olarak kurgulamak için her tür çabayı harcamış ve çevrelerinde bir despota koşulsuz onay verecek kadar kişiliksizleşmiş cemaat üyeleri toplamışlardır.

XIII
Merkeziyetçilik neden gerekli?

Bir önceki bölümde leninist örgütte "hizip" sorununu ele aldık. Görüldüğü gibi örgüt ve parti kavramları (birbirlerini çelmese bile) homojenlik açısından farklı farklı değerlendirilebiliyor. Örgüt kendi hiyerarşisinde ve üye bileşiminde mümkün olduğunca homojen bir yapıyken, leninist partinin homojenliği daha çok "tarihsel misyon ve öznel doğrultu" ile sağlanmakta...

Leninist partiyi oluşturan halkaların belli bir heterojenlik arz etmesi mümkündür; önemli olan bu heterojenliğin tarihsel misyon ve öznel doğrultudaki homojenliği tehdit etmemesidir.

Öncülük sürecinde, hangi araç olursa olsun, ama özellikle heterojen halkalara sahip olabileceği için partide, bütünün devinimindeki tutarlık ve homojenliği sağlayacak olan, öncünün merkeziyetçi yapısıdır. Merkeziyetçilik, leninist öncülüğü karakterize eden temel unsurlardan birisidir.

İşçi sınıfı içerisindeki eşitsizlikleri ve kendisi ile genel anlamda sınıfın bütünü arasındaki açıyı veri alan, kendi varlığını bu eşitsizlikler ve açı ile açıklayan leninist örgüt, doğası gereği merkeziyetçidir. Bu merkeziyetçilik demokratik midir, değil midir, tartışmasını şimdilik bir kenara bırakarak, öncelikle merkeziyetçiliğin siyasal temelleri üzerinde durmak gerekiyor.

Devrimci örgütün merkeziyetçiliği mutlaka bir form olarak, yani belli bir hiyerarşi, disiplin anlayışı, çalışma tarzı ve kadro standardı olarak kendisini gösterir. Ancak bütün bunlar ile leninist örgütün sınıflar mücadelesine yaptığı kapsamlı müdahalenin merkeziliği iç içe geçmiştir. Bir anlamda o "ürkütücü" merkezi yapıyı yaratan, sosyalist iktidar perspek-

tifi ile donanmış, bunun programatik çerçevesini oluşturmuş bir siyasal hattın sınıflar mücadelesindeki merkeziyetçi yaklaşımıdır.

Daha önce de belirttiğim gibi, siyasal misyonun kendi biçimini yaratması sanıldığı kadar basit ve tek yanlı bir şekilde gerçekleşmez. Merkeziyetçi biçim, merkeziyetçi bir siyaset anlayışının yalnızca bir sonucu değil, aynı zamanda (bu siyaset anlayışı dinamik ve her daim yeniden üretilen bir şey olduğu için) onun yaratıcısıdır da...

Örgütün bir araç olması, örgütün bir siyasal araç olması ne kadar doğruysa, siyasetin de bir araç olduğu unutulmamalı ve siyaset ile örgüt (Mandel'de görüldüğü gibi) karşı karşıya konulmamalıdır:

> "Bununla birlikte, Lenin'in kendisi tarafından geliştirilen Leninist Örgüt teorisine dönersek, merkeziyetçiliğin biçimsel, örgütsel yanının değil de politik ve toplumsal işlevinin vurgulandığını görürüz." [174]

Haksızlık etmemek için Mandel'in leninizmi bir kurallar abidesi olarak gösterenlere karşı "merkeziyetçiliğin siyasal ve toplumsal işlevleri"ni ön plana çıkarmasının pek de yararsız sayılamayacağını belirtelim. Leninist örgüt teorisini karmaşık krokilerle açıklamanın çok yaygın olduğu 20. yüzyıl marksizminde birilerinin "Ne Yapmalı"nın işçi sınıfı hareketini ve kendiliğinden dinamikleri nasıl ele aldığını hatırlatmasında sonsuz yarar vardır. Leninist örgüt teorisi, RSDİP'in II. Kongresi'ndeki "üyelik normları" tartışmasının çok, ama çok fazla bir şeydir. Yazık ki bu teori, siyasal kaygılar ve teorik üretkenliğin uykuya yatırılıp yerine talimname yazıcılığının yerleştirilmesi nedeniyle uluslararası devrimci hareketin (her şeye rağmen) "şanlı" sıfatına layık olan tek bölmesi geleneksel solda ciddi darbelere maruz kaldı. Saymakla bitmez. Uzun yıllar SBKP'de "ideolojik işler sorumlusu" sıfatıyla politbüro üyeliği yapan Mihayil Suslov, leninist partinin merkeziyetçi yanının kongreler ve Merkez Komitesi tarafından, demokratik yanının ise seçme-seçilme-denetleme-görevden alma süreçlerince temsil edildiğini[175] yazarken leninizme resmen hakaret etmekte-

[174] MANDEL, *Leninist Örgüt Teorisi*, a.g.y., s. 26.

[175] Mihayil SUSLOV, *Leninism and the World Revolutionary Working Class Movement*, *Progress Publishers*, 1976, s. 23.

dir. Mihayil Suslov'un "leninist parti" üzerine yazdığı bir makalenin altı çizilebilecek tek paragrafında "zıtların birliği" edebiyatı yaparak merkeziyetçilik sorununu çözmesine şapka çıkarmak gerekiyor.

Çürütücü girişimlerdir bunlar. Leninist örgütün kurumsal yapısını statik ve neredeyse bütün siyasi partilere uygulanabilecek kadar muğlak bir tarifin içerisine yerleştirmek gerçekten de ilginç. Leninizmin siyasal mücadeleye yaklaşımındaki merkeziyetçiliğin kaçınılmaz parçası olan örgüt teorisinde, bu siyasal merkeziyetçilikle uyumlu dinamik ve yine kaçınılmaz olarak merkeziyetçi bir form ortaya çıkacaktır. Bu formu denetleyecek veya gerektiğinde islah edecek olan, devrim mücadelesinin bizzat kendisidir. Leninist örgütte merkeziyetçiliği "dengeleyen" bir demokratiklik aramak yerine, merkeziyetçiliğin ne anlama geldiği üzerinde durulmalı ve merkeziyetçiliği "kendilerini işçi sınıfının yerine koyan bir avuç kariyeristin egolarını tatmin ettikleri bir işleyiş" olarak görmekten vazgeçilmelidir.

Merkeziyetçiliğe şu veya bu kavramın arkasına sığınarak itiraz edenler, öncü örgütün içerisindeki zengin dinamiklerin değerlendirilmesi gerektiğine, yaratıcı tartışmanın merkezi kararlar kadar önemli olduğuna işaret ediyorlar. Kimse, bu dinamikleri, yaratıcı tartışmayı kurutmaya zaten çalışmıyor. Ancak sözü, merkeziyetçilik nedeniyle örgüt içerisinde örgütü denetleyecek ve her zaman bir dizi alternatifle var edecek bir olanağın ortadan kaldırıldığına getirmek isteyenlerle anlaşamıyoruz. Her şeyden önce, leninist örgüt, örgütsel yapısı itibariyle, kapsayıcı değil, dışlayıcı bir örgüttür. Üye bileşemini oluşturan dinamik, katılımcı tarafından değil, örgüt tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle, leninist örgüt, kiminle yürüyeceğini seçmekte, kendi yürüyüşünün tarzını ve hedeflerini pazarlık konusu yapmaksızın üye kabul etmektedir. Bu anlamda, zengin dinamik ve yaratıcı tartışmanın yatay sınırları bellidir ve bu zenginlik korunacaksa, dikey bir doğrultuda korunacak, geliştirilecektir.

Sınıf mücadelelerinin her zaman yeni sorunlar üretmesi, öncünün bu sorunların da yardımıyla iç ve dış etkilere açık olması hatırlandığında, yukarıdaki yaklaşımın fazla skolastik olduğu düşünülebilir. Ancak, bu etkilerin bütün farklılaştırıcı sonuçlarına rağmen, leninist örgüt, en azından bir eğilim olarak üye yapısını "aklın yolu birdir" felsefesi ile kurmak, bu yapının yaratıcı kimliğini bu "bir"likle uyumlu hale getirmek zorunda-

dır. Merkeziyetçilik burada son derece büyük bir önem kazanmaktadır. Doğası gereği yatayına gelişmek isteyecek örgüt içi zenginliklerin belirlenmiş bir amaç ve kolektif bir irade doğrultusunda akması ancak merkeziyetçilik sayesinde mümkün olabilir.

Programı, çalışma tarzı, kadro standartları vs. ile kendisini başka siyasi öznelerden ayıran leninist öznenin, merkeziyetçiliğe içe doğru düzenleyici bir misyon yüklememesi, kendi varlığını inkar etmesi ile özdeştir.

Siyasal anlamda sağlıklı bir leninist özne, Gramsci'nin bir partinin sürekliliği açısından önemli gördüğü üç öğeden (ortalama elemanlar, çekirdek ve aracılar) bir tanesi olan merkez kadroların[176] örgütün kendisini var eden siyasal misyonu temsil edebilmesi, bu siyasal misyonu yeniden üretebilmesi ve merkezi siyasi üretimi kolektif kılabilmesi ile yaratılabilir. Merkezin bu niteliği, yani bir siyasal hattın ideolojik ve siyasal temsiliyetini üstlenmesi, hareketin sürekliliği açısından en önemli güvencedir.

Öncünün kendi örgütsel yapısının yanı sıra bir siyasal hareket haline gelmesi zaten başka türlü mümkün değildir. Sosyalist mücadelede yükseliş dönemlerinde gündeme gelecek yeni siyasal ve ideolojik araçlar, emekçi kitlelerde ortaya çıkacak yaratıcılık ve inisiyatif, öncü örgütün siyasal anlamını ortadan kaldırmamalıdır. Öncülüğün giderek daha kapsayıcı hale gelmesi ve bu anlamda kapısını nesnel dinamiklerin pozitif etkisine açması, "yönetici" ve "öncü" kimliğini bu dinamiklerin tartışılmaz gücü ile azaltmayan, tam tersine artıran güçlü bir merkezi yapıyla mümkündür.

Bu nedenle devrimci harekette güçlü merkezi yapı gereksiniminin, temel olarak ağır baskı koşulları nedeniyle ortaya çıktığı tezi doğru değildir. Leninist partinin örgütsel yapısını mücadele ettiği siyasi iktidarın örgütleniş tarzına bağlayan[177] ve bu tarzın otokratik-liberal salınımlarının bolşevik örgütte izdüşümü olduğunu ileri süren Liebman, öncü örgütün tarihini (tıpkı egemen sınıfın siyasal iktidarının biçimlenişini olduğu gibi) belirleyenin devrimci yükseliş ve geri çekilişler olduğunu kavrayamamaktadır.

Bolşeviklerin merkeziyetçi yapısı, onun bir devrimci araç olmasından

[176] GRAMSCI, *a.g.y.*, s. 150.

[177] LIEBMAN, *Lenin Döneminde Leninizm I*, a.g.y., s. 46.

kaynaklanmaktadır.

Sosyalizmin bir toplumsal güç olarak sınıf mücadelelerindeki yerini alabilmesi ve bu yerin düzen içi değil, düzen karşıtı karakter taşıması, devrimci öznenin etrafındaki hareketlilik ile birlikte elde ettiği özel kimlik sayesinde mümkündür. Merkeziyetçilik bu kimliğin (eğer bu kimlik devrimci olacaksa ve olacağı için) oluşumu ve sürekliliği açısından mutlak bir zorunluluktur.

Sınıf mücadelelerinin zengin ve yükselişlere gebe içeriği sayesinde zaten dinamik bir karakter kazanacak olan leninist örgüt, toplumsal kimliğini bu dinamizmle birlikte ama, istikrar unsurunun kendisini sürekli hissettiren varlığı aracılığıyla elde edecektir. Değişime açık, devrimci bir partide istikrar, programatik ve ideolojik açıdan alabildiğince tutarlı olmak, örgütsel yapının açılım ve kapanma spazmlarını en az sarsıcı biçimde gerçekleştirmek anlamına gelir. Programatik ve ideolojik tutarlılıkla, örgütün dayanma gücünü merkeziyetçilik sağlayacaktır.

Merkeziyetçilik, sosyalizm mücadelesinde karar alma, bilgi toplama, siyasal-teorik üretim ve örgütsel çalışmanın dikeyine örgütlenişidir. Bu dikey yapı, kendi meşruiyetini, özneye "ayrı" olma sorumluluğunu veren kimliğin yaratılması ve bu kimliğin verili ana taşınmasında bulur.

Bu dikey hiyerarşi, Molyneux'nün ileri sürdüğü gibi tutucu mudur?[178] Eğer, bir siyasal kimliğin sürekliliğini ve kendisini tasfiyeden korumasını anlayacaksak, bu yapı tutucudur. Ancak, eğer kendisini yenileyebilme ve mücadelenin dinamizmi ile merkezi yapısını karşı karşıya getirmeden gereken canlılığı sağlama yetisinden bahsediyorsak, tutucu değildir; olamaz da... Bu anlamda tutuculaşan bir örgüt, kendi siyasal kimliğinden vazgeçecektir. Gelişmeye kapalı ve kendisini yenilemekten aciz bir merkeziyetçi yapı hangi duvarlara sahip olursa olsun, çözülmeye son derece açık bir durumdadır.

Lafı hiç dolandırmak istemiyorum... Merkeziyetçiliğin yaratıcı çalışmayla birlikte sürebilmesi için, özgüven ve güven problemi olmayan, sonuna kadar değil gerektiği kadar tartışan, yalnızca kafası yattığında değil tüketilmeyen sorularla birlikte disiplinli olan, siyasal bağlanma ile örgütsel bağlanmayı iç içe geçirmiş, egosu onu kolektif iradeye teslim edecek

[178] MOLYNEUX, *a.g.y.*, s. 107.

kadar iyi işlenmiş bir kadrolaşmanın öne çıkarılması gerekiyor. Buradan kişiliksiz aparatçikler çıkacağını sananlar aldanıyorlar. Tıpkı menşeviklerin bolşeviklere bakarak aldandıkları gibi...

> "Bütün bu muazzam siviller, memurlar ya da teknisyenler ordusu ayrı karınca yuvalarında, aralarında herhangi bir iletişim olmaksızın, hararetle çalışacaklardır. Sosyalist-proleter anlamda bir politik çalışmaya gelince - bunun izine bile rastlanmamaktadır! Parti üyelerinin merkezin kararlarına göre çalışan sayısız dişli çarka, cıvata ve somuna çevrildiği böyle bir durumda dünyada zaten kim bunu başarabilir ki?.." [179]

Leninizmdeki merkeziyetçiliğin kolektif iradenin gelişimine, yaratıcı çalışmaya, üyelerin inisiyatifli kılınmasına olanak tanımadığı iddiası, çok eski ve utanmazca bir iddiadır. Eskidir, çünkü leninizm ilk doğum işaretlerini verdiği andan itibaren bu iddialar da kendini göstermiştir. Utanmazcadır çünkü, leninizme, ya da merkeziyetçiliğe saldırının arkasında çoğu kez adanma eksikliği, yürek bozukluğu, kolektivite söylemi içinde ileri derecede kariyerist duygular olduğu ortaya çıkmıştır. Leninizmin siyasal ve örgütsel merkeziyetçilik vurgusunu pek sosyalistçe bulmayanlar, ilk fırsatta benmerkezciliğin, despotça yöntemlerin en bayağısını sergilemişlerdir. Martov bir yana, diğer menşevik yöneticiler Potresov, Akselrod, Dan böyle yapmışlardır... Stalin'in parti içi dinamizmi kuruttuğunu ileri süren Trotskiy, 1927 sonrasını tamamen bir "one man show"a dönüştürmüştür... Türkiye'den örnek vermek bile gereksiz, genetik bir bozukluk olduğuna kanaat getirmiş durumdayız.

Leninist merkeziyetçilik, kişilere veya kurumlara biat eden bir disiplini zaten dışlar, kişi ve kurumları var eden süreklileşmiş bir siyasal organizmanın otoritesidir kadroları militan, disiplinli veya "asker" yapan...

Merkeziyetçilik başka hangi yönleriyle ele alınabilir?

Merkeziyetçilik, kolektif işleyişe konu olan bütün başlıkların yukarıya doğru toplanması anlamına da gelir. Yani, örgütsel çalışmada işbölümü aşağıya doğru genişleyerek yayılır. Merkez, işbölümünün kişiliksizleşme ve yabancılaşmaya yol açmaması için kendisini mümkün olduğunca

[179] Akselrod'dan aktaran ASCHER, *a.g.y.*, s. 61.

bütün örgütsel süreçlere vakıf kılar; kendi içerisindeki işbölümünün bu bütünsel hakimiyeti engellememesi için önlem alır. Bu nedenle başta Lenin, bolşevik yöneticiler her zaman bir koltuğa üçer-beşer karpuz sığdırmak durumunda kalmışlardır:

> "Lenin, parti örgütlenmesinin, mali konuların ve kongre hazırlıklarının bütün ayrıntılarına daima etkin biçimde karışırdı. Oysa Luxemburg ne Polonya, ne de Almanya partisinde bu tür meselelerle fazla ilgilenmedi." [180]

Daha önce de belirttiğimiz gibi, menşeviklerle bolşevikler arasındaki tartışmalarda "dışarıdan bilinç taşıma"dan çok örgütün kendisi ile nesnesi arasındaki bu ayrımın zorunlu kılacağı merkeziyetçi yapı gündeme geldi. Bu merkeziyetçi yapıda yetki, sorumluluk ve hakların hep yukarı doğru devredileceği eleştirisi yapıldı. Sınıf, sınıfın belli kesimleri, parti hareketi, partinin örgütsel yapısı, MK... Hatta Trotskiy'in dediği gibi, tek bir lider...

Siyasal ve teorik eğitim, kadrolaşma politikaları, eleştiri-özeleştiri mekanizmaları, etik normlar, yönetici kurulların siyasal misyonlarla sınanması, yaratılan örgüt ruhunun istisnasız bütün kadroları ve yöneticileri kuşatması...

Bolşevizmin merkeziyetçi yapısı ile birlikte uluslararası devrimci harekete kazandırdığı değerler bunlar...

Bu değerler leninizmin merkeziyetçi yapısının ayrılmaz parçalarıdır. Bu parçaların leninizm dışında bir arada tutulması, leninizmin yaratıcılığı, devrimciliği ve kolektif ruhu ile boy ölçüşülmesi olanaksızdır...

Bunlar, Stalin'in ölümünden sonra SBKP'ye (terk edilen bir gayrimenkul olarak) miras kalan bolşevizmin gerçek değerleridir. Bu değerlerin yeniden üretimi 1953 sonrasında SBKP içerisinde büyük ölçüde durmuş olsa da, Sovyet komünistlerinin belli bir bölümü kendilerini bu değerler ile var eden, onlarla tanımlayan partililer olarak kalmışlardır. Bu nedenle Garbaçov hainin karşı devrimci darbesi, işe bu değerleri istismar ederek başlamıştır. Perestroyka'nın ilk önemli metinlerinden birisi olan "Yenilenme ve Kadro Politikası", bolşevik mirasla "kirlenmiş" SBKP

[180] MOLYNEUX, *a.g.y.*, s. 134.

üyelerinin ruhlarını çalma operasyonudur. Heyecan verici bu çalışmada leninizmin, leninist öncülük anlayışının örgütsel süreçlerdeki varlığı sergilenmekte, partililer bolşevik tarza davet edilmektedir. Karşı devrimci çalışmasını başından itibaren planladığı konusunda ciddi veriler bulunan Garbaçov'un dipten dibe varlığını sürdüren bolşevik ruha seslenerek, partinin canlanmasından yalnızca ve yalnızca mutluluk duyacak naif kadroları yanına çekmesi ve böylelikle 2-3 yıl kazanması Sovyetler'i kurtaracak birikimin tasfiyesi sonucunu doğurdu.

Hem bu hain operasyonu daha iyi kavramak, hem de Garbaçov'un seslenmek istediği değerlerin ne kadar mükemmel olduğunu görmek için, "Yenilenme ve Kadro Politikaları" bugün mutlaka yeniden okunmalıdır...

Bir yan ürün olarak, öfkenizin artmasında da bir sakınca yoktur...

Merkeziyetçilik neden gerekli? (2008 notları)

... Parti ve örgütü birbirinden neyin ayırdığına ilişkin şimdiye kadar söylediklerimizin en başına şunu not etmekte yarar var: Örgüt ve parti birbirinden ancak belli bir soyutlama düzeyinde ayrılır.

... Leninist partinin merkeziyetçiliği, toplumun bütününe seslenme zorunluluğuyla; kritik halkayı saptayıp o halkayı bütün toplumsal dokuya mümkün olduğunca aynı içerik ve araçlarla taşıma eğilimiyle; işçi sınıfının değişik bölmelerini ortak bir sınıf tavrında birleştirme iradesiyle; toplumda taraflaşmayı kapsama ve dışlama diyalektiği ile teşvik etmesiyle ve nihayetinde bütün bunları yaparken gereksinilen siyasal enerjiyi başka toplumsal aktörlerin erişemeyeceği bir örgütsel konsantrasyon ve yön ortaklığı sağlamasıyla açıklanabilir.

... Merkeziyetçiliği yalnızca toplumsal düzlemde gerekçelendirmek, merkezin partinin bütününü ileri çekme misyonunu hafife almak demektir. Partinin bütününü yetkinleştirmek ve katılım mekanizmalarını sürekli geliştirmek doğrultusunda atılacak adımlar, parti merkezinin rolünü yavaş yavaş partinin bütün gövdesine devretmenin koşullarını sağlamak için değil, parti merkezini devrimci misyonlara zorlamak, ona lokomotif görevini yerine getirmesi konusunda baskı yapmak ve toplam etki ve üretimi nicel ve nitel olarak geliştirmek için gereklidir.

... Devrimci bir partinin merkezi, parti yaşamına eksiksiz hakim olmak, gerekliyse bunun için kurumsallıktan bazı şeyleri feda etmeyi göze almak durumundadır. Önderlik tek kişide cisimleşiyorsa bu kişinin, bir kurulda cisimleşiyorsa o kurulun gündemi ve ilgi alanı sınırlanamaz.

XIV
Tüzük ne kadar önemli?

Devrimci siyasi hattın siyasal projeleriyle ideolojik çerçevesini az çok program yansıtıyor. Peki, bu hattın örgütsel yapısı "tüzük"te ne kadar ifade ediliyor?

Tüzük, bir siyasal hareketi tanımlamada program kadar önemli mi?

Kendi kimliğini program kadar tüzüğünde arayan, kadrolarına siyasal çalışmada programa başvurmaları kadar (birçok durumda daha fazla!) tüzükten de yararlanmaları gerektiğini öğreten bir parti, devrimci bir parti değildir...

Tüzük ile programı eşdeğer belgeler olarak görenler, araç-amaç ayrımını yitiren, örgütün varlık nedenlerini unutan kişilerdir...

Tüzük önemsiz değildir; program kadar önemli değildir...

Tüzüğe önem verilmelidir; "Ne Yapmalı"cılar örgütünün mantığının kavranmasına daha fazla önem verilmelidir...

Tüzüğe sahip çıkılmalıdır; leninist örgütün süreç içerisindeki dinamik yapısı ve biçimsel sıçramalarına, ne pahasına olursa olsun sahip çıkılmalıdır...

Örgüt teorisine ilişkin tartışmaların "tüzük"le en fazla ilintili olduğu 1902-1904 döneminde Lenin, örgütün mantığının kavranmasına, örgütün süreç içerisindeki dinamik yapısı ve biçimsel sıçramalarına sahip çıkılmasına daha fazla özen göstermiştir.

Örgüt teorisinde Ne Yapmalı'yı (1902) tamamlayan Bir Adım İleri İki Adım Geri (1904) çalışmasında tartışılan, bir "tüzük" veya tüzüğün bir maddesi değil, bizzat örgüt-devrim teorisinin kendisidir. Tartışılanın ne olduğu kavranmazsa, bir-iki yıl sonra Lenin'in daha önce menşeviklerin

savunduğu üyelik normlarına daha yakın olduğu fark edilir ve hiç değilse afallamır...

"Ne Yapmalı"cılar afallayacaklarına, uyanık olmalıdırlar...

1903'teki tartışmalar, kimlerin parti üyesi olacağı değil, devrimci bir partinin merkeziyetçi bir "özne" olup olmayacağına ilişkindir:

> "Menşevizm'in baş ideologları durumuna gelecek olan Akselrod ve Martov önceleri, Lenin'in örgütsel düşüncelerinin neyi amaçladığını tümüyle kavrayamadılar; ama İkinci Kongre'deki tartışmalar sırasında, gelecekteki devrimci olaylara işçi sınıfının geniş katılımının zorunlu ve istenir bir şey olduğunu hep vurgulamış olan Rus marksizmi için, Lenin'in kökten yeni bir yol çizmeyi öngördüğünü anladılar." [181]

1903 yılında, II. Kongre'deki tartışmaların "üyelik koşulları" konusunda düğümlenmesi, "özne"nin tarifine ilişkin olarak en "somut" başlığın "üyelik" olmasındandır. Lenin bu tartışmalarda "üye"yi değil, üye üzerinden merkeziyetçi, profesyonel, devrimci bir örgütü tarif etmektedir. Tarif edilen örgüt, yılların alışkanlıklarını rahatsız edecek kadar "yeni" bir teorik çerçeveye sahiptir. Rosa Luxemburg, rahatsızlık duyanlardan birisi olarak, menşeviklerin imdadına hemen koşmuş, başka birçok Avrupalı marksist, arabuluculuk önermiştir. Bebel dahil, kimse tartışmayı yumuşatamamış ve Lenin, Rus devrimci hareketinin geleceğini buradaki "kopuş"un belirleyeceğine inanarak, tek bir ödün dahi vermemiştir.

Ne 1903'te, ne bir başka zaman...

Ne Rusya'da, ne Komünist Enternasyonal'de...

II. Kongre'den uzunca bir süre sonra 1920'de, bu kez Komintern'in II. Kongresi'nde, "dünya partisi"nin tüzüğü ve üyelik koşulları tartışılırken, Lenin önderliğindeki Sovyet komünistleri, bolşevik geleneğe kısa sürede sahip çıkan Bulgar komünistlerinin desteği ile, aynı ilkeselliği ortaya koydular. Bu kez, uluslararası marksizmin otoritesi söz konusu ilkesel tutumun sahipleriydi ve kimse reformist eğilimlerin, öncü partinin işlevini küçümseyenlerin, partiyi bir tartışma kulübüne çevirmek isteyenlerin

[181] ASCHER, *a.g.y.*, s. 13.

yardımına koş(a)madı.

Komintern'i yaratan siyasal otorite, üye partilerin 1903'ü onaylamaları gerektiği inancındaydı.

III. Enternasyonal'in dramı bu çalışmanın konusu değil. Bu nedenle 1903 ruhunun Avrupa'daki birçok parti için hangi sancıları yarattığını tartışmak istemiyorum. Ancak, Lenin'in öncü partiler için öngördüğü merkezi yapılanmanın özelliklerini Komintern ilkeleri sayesinde yakından incelememizde yarar görüyorum.

Komintern'in tüzüğü her şeyden evvel, kendi varlığını garanti altına alacak bir iç hiyerarşiyi tanımlamaktadır. Katılımcı partilerin biçimsel eşitliği baştan reddedilmiş ve örgütte siyasi ağırlık ilkesinin geçerli olduğu vurgulanmıştır. Tüzüğün 4. maddesinde "her partinin veya örgütün sahip olacağı oy hakkı özel bir kongre kararıyla belirlenir"[182] hükmü vardır.

Yine tüzüğün sekizinci maddesi, "siyasal ağırlık"la temsil ilkesini vurgulamaktadır:

> "Yürütme Komitesi (ki bu Komite, iki Kongre arasındaki bütün çalışmalarda yetkili organdır, yani ulusal partilerdeki MK'ya tekabül etmektedir-KO) çalışmalarında asıl ağırlığı, Dünya Kongresi tarafından Yürütme Komitesinin yerleşeceği yer olarak belirlenen ülkenin partisi üstlenir (bu parti, baştan öyle kurgulanmasa da hep RKP(B)-SBKP oldu-KO). Bu ülkenin partisi Yürütme Komitesine, kararlarda oy hakkı bulunan beş temsilci gönderir. Bunun dışında, olağan Dünya Kongresince saptanacak 10-13 kadar en önemli komünist partisi, Yürütme Komitesine kararlarda oy hakkı bulunan birer temsilci gönderir. Komünist Enternasyonal'e alınan öteki örgüt ve partiler, istişari oy kullanabilen birer delege ile Yürütme Komitesinde temsil edilme hakkına sahiptirler." [183]

Bu maddelere yer vermemin nedeni, tüzüğün sosyalizm mücadelesinin siyasal özünü hukuki formlarla kısıtlayamayacağının anlaşılması içindir. Ulusal partilerin katıldığı geniş bir dünya örgütünde bile, bu yaklaşım

[182] *III. Enternasyonal-Belgeler*, çev: Ümit Kıvanç, Belge Yay., 1979, s. 26.
[183] *a.g.y.*, s. 26.

terk edilmemiş ve Komünist Enternasyonal hiç değilse bir "danışma" organına dönüşmemiştir.

III. Enternasyonal'e kabul edilmenin şartları ise daha da ilginçtir. Enternasyonal, katılımcı partilerin merkez organlarının parti basını (1. koşul) ve partiye ait parlamento gruplarını (11. koşul) mutlak olarak kontrol etmelerini dayatmaktadır.[184] Avrupa'da her iki alanda da "özerk" veya "demokratik" bir tarzda çalışmaya alışan partiler, bu iki koşula ayak uydurmada büyük güçlükler çekmişlerdir.

Güçlük çekilen bir başka konu, Komintern'in reformizmden kopmak, onun etkisi altındaki kişileri partiden, sendika, kitle örgütleri ve konseylerden uzaklaştırmak konusunda aldığı kararlardır. Benzer bir biçimde gizli çalışmanın zorunluluğu ve ulusal programların Enternasyonal tarafından onaylanma koşulu da Avrupalı partiler açısından problem olmuştur. 13. koşul ise, üyelik kurumunun içini boşaltan Avrupa marksizmine "arının" mesajını içermektedir.

Bütün bu koşullar 12. maddede özetlenmektedir:

> "Komünist Enternasyonal üyesi partiler, demokratik merkeziyetçilik ilkesi temeli üzerinde örgütlenmelidir. İçinde yaşadığımız, iç savaşın keskinleşme döneminde, komünist parti ancak, olabildiğince merkeziyetçi bir tarzda örgütlenmişse, parti içinde demir disiplin hüküm sürüyorsa ve parti üyelerinin güvenini kazanmış parti yönetimi, yönetim gücü, otorite ve en geniş yetkilerle donatılmışsa, görevlerini yerine getirebilir." [185]

Artık, 1903-1920 hattının başına dönmemizde yarar var. Az önce belirttiğim gibi, 1903'te "üyelik" koşulları üzerine kopan kavga, devrimci teori ve eylemin bütün veçhelerini kapsamaktaydı. Şimdi biz de, yine "üyelik" başlığından yararlanarak, leninist örgüt teorisinin önemli unsurlarına ulaşmaya çalışalım...

Program ve tüzüğü kabul etme, düzenli aidat ödeme ve bir parti örgütünde aktif olarak çalışma...

Lenin'in menşeviklere karşı savunduğu koşullar çok kaba bir özetle

[184] *a.g.y.*, s. 30-32.
[185] *a.g.y.*, s. 32.

bunlar.

Bu koşullar Engels'in hazırladığı Komünistler Birliği Tüzüğü'ne göre oldukça somut kriterlere sahip. Ancak yine de, üyelerin komünist kişiliği ve etik standartlara vurgu yaptığı için Engels'in üyelik için koşul olarak saydığı beş maddeye de dikkat edilmelidir:

Üyenin birliğin amacına hizmet etmesi, devrimci enerji ve propaganda isteği duyması, komünizmi kabul etmesi, antikomünist her tür topluluktan uzak durarak tavır alması, birliğin kararlarına uyması...[186]

Bir eğitici belge olarak tüzükte, kadro yükümlülüklerine ek olarak kadro kişiliği üzerinde de durulması mutlaka önemlidir.

Lenin ise, üyelik koşulları üzerinde tartışırken, kendi örgüt anlayışı ile Martov ve arkadaşlarının (ve bütün marksizm okullarının) savunduğu anlayış arasında set oluşturmak için "bir parti örgütünde çalışma" ilkesini elverişli gördü. Kendi içerisinde ciddi ölçülerde muğlak olan bu koşul, Martov ve şürekâsının tepkilerini çekmeye yetti. Üstelik bu tepkileri tartışmalar boyunca makul gerekçelere dökmeyi de başardılar. Kongre'de ise konuya dair oylamada Martov'un dediği oldu: Üyelik için Lenin'in istediği koşul gerekmeyecekti. Ancak RSDİP II. Kongresi eşine az rastlanır hassas dengelerde toplandığı için, bunun dışındaki oylamalarda bolşevikler başarılı olabildiler. İskra'nın yazı kurulunda ve Merkez Komitesi seçimlerinde Lenin ağır bastı.

Burada hemen üç tane hatırlatma gerekiyor.

Kongreden bolşevik bir MK çıktığı andan itibaren menşevikler komitenin otoritesine karşı hemen bir büro kuruyorlar. Yani mızrak çuvala yine sığmıyor!..

Plehanov'un saf değiştirmesi sayesinde belli bir süre sonra yazı kurulu menşeviklerin eline geçiyor...

Nihayet, Plehanov'un manevrasına ek olarak bazı bolşevik üyelerin tutuklanması sonrasında MK da menşeviklere kalıyor. Bolşevikler de oyunu kuralına göre oynamaya başlıyorlar...

Üç hatırlatmadan sonra, yeniden tartışmanın kendisine dönelim. Lenin, ayrılık konusu üçüncü koşulu şöyle tarif ediyor: "Gerçek bir parti üyesi olmak için kendini öyle adlandırmak yetmez, RSDİP programı 'ruhunda'

[186] Friedrich ENGELS, *İşçi Sınıfı Partisi Üzerine* (içinde), a.g.y., s. 19.

propaganda yürütmek de yetmez; ayrıca bütün pratik çalışmaların partinin taktik kararlarıyla uyum içinde olması gerekir." [187]

Menşevikler bu tartışmada Lenin'in tuzağına düşüyorlar. Lenin, parti içerisinde profesyonel devrimci çekirdeğin niteliklerini korumanın ve sınırları iyi çizilmemiş bir yaygın üye topluluğunun partiyi geriletmesinin önüne geçmesinin mücadelesini veriyor. Martov ve arkadaşları ise, Lenin'in koşulunun dar anlamıyla örgüt için geçerli olduğunu, partide böyle bir koşula gerek duyulmayacağını ileri sürüyorlar. Oysa Lenin hem çekirdeğin otoritesini, hem de genişleyen partinin standartlarını menşeviklere göre daha yüksekte tutmanın peşindedir.

Daha önce de değindiğim gibi, Lenin 1905 Devrimi'nde menşeviklerin argümanlarına benzer gerekçelerle kendi arkadaşlarına tavır alarak partiye üyelik ölçütlerini kısmen geriye çekmiştir.

Önemli olan, bolşeviklerle menşevikler arasında örgüt-sınıf ilişkilerine bakıştaki temel ayrımlardır. Lenin, öncünün sınıf dinamiklerinden bağımsız bir varoluşunun o dinamiklerle devrimci bir kalkışmada çakışmanın zorunlu koşulu olarak görürken, menşevikler sabit çekirdek, sabit uzaklık ve sabit halkalardan yana olmuşlardır.

Yoksa, menşeviklerin tartışmada ileri sürdükleri gerekçeler, (çekirdek örgütün hakkını hiç vermedikleri, bu anlamda hiç içten olmadıkları için kağıt üzerinde de olsa), yabana atılabilir cinsten değildir:

> "Eğer Lenin'in formülasyonunu kabul edersek, doğrudan örgüte kayıtlı olmadığı halde, parti üyesi sayılan kimi insanları partiden atacağız. Elbette başlıca amacımız en faal üyelerden oluşacak bir devrimciler örgütü yaratmaktır; ancak bir sınıf partisi olduğumuz içindir ki, özel olarak etkinlik göstermeseler de, inançlarıyla partiye bağlı olan insanları dışlamak bize yakışmaz..." [188]

Bu da Martov:

> "Bence, bir gizli örgüt ancak büyük bir sosyal demokrat işçi partisinin çekirdeği olabildiği ölçüde anlam taşır.." [189]

---

[187] Lenin'den aktaran LIEBMAN, *Lenin Döneminde Leninizm I*, s. 61.

[188] ASCHER, a.g.y., s. 57.

[189] *a.g.y.*, s. 58.

Menşeviklerin yaklaşımının özeti ise Carr'dan:

> "Martov ve Akselrod, 'örgüt' ile 'parti' arasında bir fark görüyorlardı. Gizli bir örgütün zorunlu olduğunu kabul etmekle beraber, bunun, geniş bir sempatizanlar partisinin çekirdeğini oluşturduğu takdirde bir anlam taşıyacağını ileri sürüyorlardı."[190]

Makul gözüküyor değil mi?

Ancak, örgüt teorisinde her tür "biçim", sürecin bütününde diğer halkalarla ilişkisi kurulamazsa, kokuşmaya mahkumdur. Rus devriminin görevlerinden mekanik bir dar-geniş örgüt yaklaşımıyla sıyrılabileceklerini zanneden menşevik önderler, öngördükleri ama cansız tarzlarında kuruttukları "biçim"lerin bolşevik gelenek tarafından nasıl canlı kılındığına zaman içerisinde tanık oldular.

İç halkaları bir avuç yetenekli marksist ile sınırlı kalan, dış halkadaki güçlerini ise en önemli zamanda kaybeden menşevikler tarihsel anlamda başarısızlıkları tescil olduğunda bile kitabi değerlendirmeler yapmak zorunda kaldılar.

Bolşevik deneyde ise, iç halka, devrimci mücadelenin bütün fonksiyonlarında iddialı, donanımlı ve hareketli bir içerik kazandı. Bu iç halkanın açılım dönemlerinde etrafında yeni halkalar örmesi, gevşetici olmaktan çok, ilerletici bir biçimde gerçekleşti.

"Ne Yapmalı"cılar büyüme perspektifi içerisinde "üyelik" normlarında elbette değişiklik yaparlar. Ancak, bu değişim, siyasi bir içerikte gerçekleşir. Amaçlanması gereken, sempatizanlara "kalıbımıza uyduramadık, daha bol bir kesim sunalım" yaklaşımıyla yeni örgütsel mekânlar yaratmak değildir. Leninist örgütler, nesnel dinamiklerle öznel iradenin temas noktalarındaki niteliksel değişimden yararlanarak açılıp kapanırlar. Bu nedenle her açılım sırasında yeni insan kaynakları kapsanırken, kapsanmaya konu olanların konjonktürel değişimi (bu değişim pozitif olmak zorundadır) hesaba katılır. Yeni biçimler veya yeni üyelik normları, sadece ve sadece bu pozitif değişimi yansıttığı oranda anlamlıdır; yoksa gevşeme veya "sempati" kıstası ile kurulu hiçbir örgütsel biçim kabul edilemez.

Örgütün bu dinamik karakteri, nesnellik ve kendi öznel belirlenimi ko-

[190] CARR, *a.g.y.*, s. 39.

nusunda yeterli kavrayışa sahip, açılma ve kapanma dönemlerinde siyasal değişim içerisine giren insan kaynaklarının negatif basıncına karşı bağışıklık kazanabilmiş bir merkezi örgütlenmeye ihtiyaç yaratır. Lenin'in 1903'teki tartışmalarda gözettiği tamamen budur. Nesnel koşullardan bağımsız bir biçimde partiyi ve zamanla partinin çekirdeğini kuşatacak bir "reformist" basınç tehlikesinden uzak durmaya çalışmıştır.

Öncü örgüt için kadro niteliklerinin kontrol edilebilmesi son derece önemlidir. Dışa dönük örgütlenme çalışmaları, yeni üyelerde her türden siyasal deney eksikliği veya teorik yetersizlikten bağımsız olarak, merkezle birlikte davranma garantisi olmaksızın yürüyemez. Menşevik modelde bu tür güvenceler olmadığı gibi, örgütlenmenin şişkinliği yüzünden çoğu kez, merkez deneyimsiz toplamla birlikte davranmak zorunda kalmaktadır. "Ne Yapmalı"cıların çarpıcı büyüme dönemlerini devrimci yükseliş dönemlerine çakıştırma arayışının altında bu soruna dair eşsiz bir kavrayış yatar. Her daim devrimci olan öznenin devrimci nesnellikte kendisine doğru akan devrimcileşme sürecindeki kaynakların geriletici etkisinden korkması için çok az neden vardır.

Merkez halka, üye bileşimini kontrol etmeli... Tüzük, çalışma ilkeleri bu kontrol mekanizmalarının gereksindiği esnekliğe kavuşturulmalı... Menşeviklerin yaptığı gibi "biri dar, ötekisi geniş iki halka" kolaycılığına düşmemeli...

Ve, büyüme dönemlerinin ardından ortaya çıkacak kaçınılmaz "hasar" mümkünse kontrollü bir biçimde giderilmeli...

Hasar öznel yöntemlerle giderilemediğinde bunu nesnellik gerçekleştirir...

1905'te devrimci dinamiklerle beslenen RSDİP, devrimin geri çekilişi sırasında savaşan ve direnen kadrolarının şaşkın bakışları altında tekneyi terk eden binlerce "yoldaş"ın üyeliklerini silmeye bile vakit bulamadı...

Başarısız ama onurlu bir kalkışmadan sonra bunlar olur...

1917 zaferinden sonra ise, "hasar"ı gideren nesnel süreçler değil, iktidardaki partinin bizzat kendisiydi.

1919 yılında siyasal ve etik açıdan parti kimliğini kaldıramayan çok sayıda partilinin kaydı silindi. Parti beşte bir oranında daraltıldı. Ardından

1921'de partinin dörtte birini meydana getiren 170 bin üye ihraç edildi.[191]

Soğuk ve duygusuz olmak istemiyorum. Bir komünistin örgütlü yaşantısını sona erdirmek, son derece acı verici bir şeydir ve burada yüz binlerden bahsetmekteyiz!

Ama kazanılması zor olan bir kimliğin korunması da zordur ve parti, mevlana kapısı değildir...

"Ne Yapmalı"cılar, kolektif siyasal kimliğin prestij ve sağlığını korumak için ne gerekiyorsa onu yapacaklardır. Ve şurası açıktır ki, bunu yaparken güçlerini yazılı ilkelerden veya tüzük maddelerinden çok, siyasal meşruiyetlerinden alacaklardır.

Bu siyasal meşruiyetin belirleyici rolünü kavrayabilmek için "demokratik merkeziyetçilik" kavramına el atmamız gerekiyor.

Demokratik merkeziyetçilik, iç işleyişi tanımlayan bir kavram olarak 1905 Devrimi ile birlikte gündeme geliyor. Hiçbir zaman kesin bir tarzda tarif edilemiyor, devrimin sönmesinden sonra 1917 yılına kadar pek rağbet görmüyor, Ekim 1917'in ardından ise uluslararası komünist hareketin, tartışılmayan ilkelerinden birisi oluyor.

Demokratik merkeziyetçiliği tarif etmekte herkes gibi biz de zorlanacağız. Çünkü leninizmin tarihi boyunca, merkeziyetçiliğe en fazla vurgu yapıldığı kimi dönemlerde bile kendisini gösteren "demokratik merkeziyetçilik", ademi merkeziyetçi sapmalara da ilham kaynağı olabilmiş, devrimden sonra merkezi otoritenin artırılması konusunda ısrarlı uyarılar yapan Lenin kadar ona muhalefet edenler de "demokratik merkeziyetçilik"e sarılmışlardır. Hatta, bilindiği gibi, devrimden sonraki hiziplerden birisi, kendisine ad olarak bu kavramı uygun görmüştü.

Neydi bu kavramın önemi?

Leninistler merkeziyetçiydiler de, bu merkeziyetçiliğin olumsuz yönlerine karşı bir "demokratik" kontrol mekanizmasına gereksinim mi duyuyorlardı?

Yoksa, leninizmi tarif edecek olan taban inisiyatifi veya aşağıdan yukarıya akıştı da, bu katılımcı pratiğin başıbozukluğa dönüşmemesi için kimi merkezi mekanizmalar mı yaratılmıştı?

İsteyen bu tartışmayı sürdürsün; "Ne Yapmalı"cılar, bu belirsizliğe son

[191] STALİN, *Bolşevik Parti Tarihi*, a.g.y., s. 322.

vermek için, rahat ve güvenli olmalıdırlar:

Leninist öncülük, merkeziyetçi bir örgütlenmeyi öngörür.

Bu örgütlenmenin özü itibariyle merkeziyetçi olması ile kendisini mücadelenin gereksinimlerine göre ayarlaması farklı farklı şeylerdir. Bu ayarlamaların ortaya çıkaracağı biçimlerin katılımcı, gevşetici veya kasıcı olması demokratik ya da merkeziyetçi kefelere konan ağırlıkların sonucu değildir. Merkeziyetçi bir örgütlenme, kendi öncülük misyonuna en uygun iç konsolidasyon ve içe doğru önderlik araçlarını yaratmaktadır; o kadar. Bu nedenle, öncülük misyonunun gereksinmelerinden bağımsız hiçbir örgütlenme ilkesi, leninistlere dayatılamaz. İçi bu türden bir dayatmacılıkla doldurulmuyor ve örgütün işlevselliğini, devrimciliğini, kolektif ruhunu ve canlılığını ifade ediyorsa, demokratik merkeziyetçilik elbette bizim geleneğimizdir; yaşasın demokratik merkeziyetçilik! Ama, leninist örgüt, yine de merkeziyetçidir!

Çünkü demokratik merkeziyetçilik, burjuva partilerine bile uygulanabilecek ve leninizmin 1903-1917 arası döneminde ve hatta sonrasında ancak birer istisna olarak gündeme gelen kimi araçların genel geçer örgüt içi kurumlar olarak gösterilmesine yol açmış, bu kurumların "ihlali"nin istisna olabileceği yanılsamasını yaratmıştır.

Bu yanılsamanın "nesnel" kaynağı bellidir. 1917 Ekim Devrimi'nden sonra, ama özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın ardından uluslararası komünist harekette "olağan durum", ya iktidarda ya da muhalefette kitlesel legal komünist partilerinin varlığıydı. Komünist Parti denince akla 20 milyon üyeli SBKP, milyonlarca seçmeni bulunan Fransız Komünist Partisi veya benzer nitelikte bir başkası geliyordu. Reformist bir önyargı nedeniyle konumları yasal veya bu ölçekte kitlesel olmayan partiler, eksikli veya sürecin henüz başındaki siyasal oluşumlar olarak değerlendiriliyordu.

Komünist parti dendiğinde akla ilk heybetli yapılar gelmesinin konumuz açısından anlamı şuydu:

Yüz binlerce üyeyi, değişmesi zor nesnel koşullarda (bu hem sosyalist ülkeler, hem de gelişmiş kapitalist ülkeler için geçerli) uzun yıllar boyu son derece iyi tanımlanmış ve istikrarı sağlayacak bir kurumsallığın içerisinde tutmak...

Standart eğitimler, oranları saptanmış aidatlar, referans mekanizmala-

rı, kongreler, kongre hazırlıkları, binlerce sayfalık raporlar, hangi kademeye hangi merhalelerden sonra gelineceğinin belli olması, eleştiri-özeleştiri denemeleri...

Bunlara bir itirazım yok; leninizmde bütün bunlar var... Ama bütün bunların toplamından ibaret olan bir örgüt leninizme çok yabancı...

Leninizm, örgütsel yaşamı bir sanayi kompleksinin işleyişinden farklı gördüğü için, devrimci ve muzafferdir.

Demokratik merkeziyetçilik, yerleştirilen statik biçimiyle direnilmesi gereken öğelerden birincisidir.

Bu statik biçimde aşağıdan yukarıya seçim, kurulların düzenli rapor ağı oluşturması, azınlığın çoğunluğa uyması (yatay ilke), üst kurul kararlarının bağlayıcılığı (dikey ilke) yer almaktadır.[192]

Bu kurallar leninist örgüt-partinin 1917 öncesinde toplam 1.5 yılına, ama örneğin bazı sosyal demokrat partilerin bir asırlık tarihine uymaktadır!

Demokratik merkeziyetçiliğin kalıplaşmış tanımında yer verilen öğeler içerisinde hemen tahmin edileceği gibi kritik olan "aşağıdan yukarıya bütün kurulların seçimle işbaşı yapması" ilkesidir.

Bu ilke, 1905 devrimi sırasında ve özellikle menşeviklerle bolşevikler arasında yapılan birlik görüşmeleri sırasında gündeme gelmiştir. Devrimci nesnellik tarafından yeraltından çıkmaya zorlanan bolşeviklerle, Rus nesnelliğinin yeraltına itici yanından hep üzüntü duymuş olan menşeviklerin RSDİP'te yeniden bir araya gelmelerinde bu ilkenin gündeme gelmesi büyük ölçüde kaçınılmazdır. Ancak şu unutulmamalıdır: Eğer, leninizmin tarihi yalnızca RSDİP'ten oluşmuyor, "birlik" dönemlerinde bile bolşeviklerin kendi tarihleri kesintiye uğramıyorsa, sözünü ettiğimiz ilke sınırlı bir biçimde uygulanmıştır.

Birleşik RSDİP'te bütün parti komitelerinin seçimle işbaşına getirilmeleri kararlaştırılmıştı. Bu seçimlerde hangi bolşeviklerin aday gösterileceğini ise, bolşevik liderlik belirlemekteydi.

"Atama" ilkesinin her durumda geçerli olması gerektiğini ileri sürmüyorum. Ancak, bolşevizmin neredeyse tüm tarihine malolan bir yaklaşımın istisna olarak gösterilmesine seyirci kalınamaz.

---

[192] PRONİN-STEPİÇEV, *Leninist Parti Yaşamının Standartları*, çev: A. Polat, Güncel Yay., 1979, s. 76.

Batı marksizminin şiddetli eleştirileri karşısında bunalan Lenin dahil olmak üzere, resmi tarih, istisnanın gerekçelendirilmesinde sınıf mücadelelerinin aldığı keskinleşmiş biçimi ve gizlilik kurallarını öne çıkardılar. Her aklı başında marksist leninizmin dölyatağını bu keskinliğin oluşturduğunu bilir. Bu nedenle "istisna" yaklaşımları hiç inandırıcı değildir.

1906'dan 1917'ye kadarki dönem ille de istisna olarak tanımlanacaksa, istisnaların kaideyi bozduğu bilinmelidir.

1917 yılında ne olmuştur?

1917 yılında Rusya'da bir devrimci durumun ötesinde, bir devrim ortaya çıkmıştır. Lenin, devrim Rusyası'nı, bütün Avrupa ülkeleri içerisinde en "demokratik" olanı ilan etmiştir.[193]

Bolşevik parti, daha önce yer verdiğimiz büyük bir sıçramayla büyümekte ve legal çalışma olanaklarını kullanmaktadır. Büyüme ve açılmanın örgütü de canlandırması, örgütün günün gereklerine uygun hale gelmesi için "seçim" ilkesi yeniden uygulanmaya başlanmıştır. Bu ilke, bolşevik çekirdeğin otoritesini tehdit etmek bir yana onu güçlendirmekte ve parti hızla emekçi dinamiklerini kapsamaktadır.

Seçimler, "özlem duyulan ama çaresizlik nedeniyle terk edilen bir ilke"den çok, yenilenmeye ve ciddi ayarlamalara gebe bir partiye yardımcı olacak önemli bir araç olarak ortaya çıkmıştır.

Seçim ilkesi ile gizli çalışma arasında kurulan ters ilişki, elbette bir gerçekliği ifade etmektedir. Marx'ın bile kimi örgüt deneylerinde "parti teşkilatlarının birbirlerini tanımaması" gerektiğini savunduğu bir gelenekte, mücadelenin dayattığı yasaları küçümseyemeyiz. Ancak yasallıklar, fiziki güvenlikle sınırlı değildir; merkeziyetçi bir hattın siyasal güvencelerinin de bir o kadar önemi vardır.

Siyasal güvenceler bu kadar önemli olmasaydı, 1905 Devrimi ile gelen birleşmede seçimle oluşan Merkez Komitesi'ni menşeviklere kaptıran bolşevikler, seçimle oluşan kurullara saygı gösterir, raporlarını yazar, çoğunluğun aldığı kararları onaylar ve üst organlar tarafından kendilerine verilen görevi yerine getirirlerdi. Bütün bunlar olabilirdi, eğer, bolşevikler kimi ayrımlara rağmen sağlıklı güven veren bir parti liderliğinin varlığına inansalardı. Esas olan bu inanç, bu güven olurdu...

[193] Vladimir İlyiç LENİN, *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, çev: M. Ardos, Sol Yay., 1979, s. 11.

İnanmadılar, güvenmediler...

Açık çalışma yürüttükleri bir ortamda, parti içinde "kapalı" çalışmaya yöneldiler: "Merkez Komite'de ve St. Petersburg Komitesi'nde azınlıkta olduğumuz ve fraksiyonel devrimci çalışmalarımızı gizlemek zorunda olduğumuz bu dönem bizler için çok sıkıntılı oldu." [194]

"Seçim" ilkesi hayata geçiyordu ama, bolşevikler merkeze dair sarsılmaz güven ve otoriteyi kendilerine saklıyorlardı...

Bolşevikler "ilke"lerin bu "siyasal" yorumunda yalnız olmadılar. 1912 yılında RSDİP, kendisini diğerinden ayıran iki kanadın meşruiyet arayışı için gerçekleştirdiği ayrı ayrı toplantılara tanık olmuştu. Bolşevikler Prag Konferansı'nı toplarken, menşevikler Viyana'da Ağustos Bloğu'nu oluşturmakla meşguldüler. Herkes kendi merkezini öne çıkarıyor, birleşme dönemlerinde yapılan seçimlerde yönetime gelemeyen hemen kendi yapısına çekiliyor, hatta Lenin'in dürüstçe belirttiği gibi "hizip haklarından dem vuruyordu".

Ancak, tartışma konusu ilkenin kanatların "içinde", yani irade birliğinin asli olarak korunduğu yapılarda tam olarak hayata geçirildiğine dair hiçbir kanıt yok.

Bolşevik gelenek, kendine özgü çalışma ve örgütlenme tarzını her daim sürdürüyor. Bazı araçlara gerekli görüldüğü takdirde başvuruluyor. Öyle ki ilk bakışta fazlaca "keyfi" bulunabilecek tutum nedeniyle, devrimden sonra parti içinde ortaya çıkan en ciddi ve en sorumsuz muhalefet odağı, "atama sisteminin ortadan kaldırılarak her kademe için seçim sisteminin yerleştirilmesi"ni talep ediyor. İşçi muhalefeti partinin içerisindeki siyasal otoritenin tasfiyesi anlamına gelecek şu dönüşümleri de dayatıyor: Her türden tartışma ve eleştirinin partinin bütünü tarafından öğrenilebilmesi, üyelerin bu eleştiri ve tartışmalara her durumda katılabilmeleri, merkezi toplantıların üyeler için saydam hale getirilmesi, yönetici organ sayısının azaltılması, bütün kademelerin işçileştirilmesi... [195]

Bu da bir kural; leninizmin yazılı kurallara sığamayacak özünü kavramakta kusur edenler, hep aynı argümanlarla, hep benzer bir söylemle bayrak açıyorlar...

---

[194] ZİNOVYEV, *a.g.y.*, s. 116.

[195] Aleksandra KOLLONTAY, *Rusya'da İşçi Muhalefeti*, çev: Haldun Karyol-Süleyman Özçiftçi, Belge Yay., 1991, s. 99.

Önerdikleri likidasyondur; leninizmin üye standartlarını geliştiren, yaratıcı çalışmayı öne çıkartan, kolektif iradeyi güçlendiren, işçi kadroların ağırlık kazanmasına yardımcı olan mekanizmaları başka yerlerde aranmalıdır.

Her kademe için seçim ilkesinin partide kastlaşmayı, statikliği, kariyerizmi engelleyebileceği, partiyi canlandırabileceği, partinin üye bileşimi tarafından denetlenmesini sağlayabileceği doğrudur.

Ancak, seçim ilkesinin murat edilenin tam tersi sonuçlar vermesi de her zaman mümkündür. Çünkü, partiyi devrimci ve sağlıklı kılacak olan, siyasal üretim, bu üretimin tutarlılığı ve sürekliliğidir...

Atamanın bolşevik gelenekte sık kullanılan bir işleyiş biçimi olarak ortaya çıkmasının temel nedenleri, üyeler hakkındaki bilgilerin merkezi olarak toplanması, üyelerin ihtiyaca göre değişik yerel çalışmalarda görevlendirilmesi, çoğu kez üyelerin birden fazla yatay örgütün sorumluluğunu alacak kadrolar hakkında bilgi sahibi olmaması, kurullarda uyum ve siyasi tutarlılık ihtiyacının gerek seçicilerin tercihleri gerekse de seçimin sonuçları açısından fazla gözetilmemesi, bazı görev ve sorumlulukların bütün üyelere aktarılmaması olarak özetlenebilir.

Bütün bu siyasal parametreler, son derece önemli ve vazgeçilmezdir. Seçim ilkesinin uygulanacağı durumlarda gerek örgütsel yapı, gerekse üye bilinci yukarıdaki parametreleri kavramış ve güvence altına almış olmalıdır. Bu durumda atama yerine seçimin gündeme gelmesinde sakınca değil, yarar vardır. Ancak tarihsel deney, "seçim" kuralının çoğu kez, bu türden sağlıklı bir işleyiş şeklinde değil, ya bir formalite, ya da bir bölünme habercisi olarak hayata geçtiğini göstermektedir.

"Oylama", kurul kararları ve organ seçimi açısından komünistlerin fazla güvenemeyecekleri bir yöntemdir. Oylama, kurul toplantılarında, eğer gündelik konularda gereksiz uzunlukta bir tartışmayla oyalanmamak için yapılmıyorsa, tüketilmeyen bir siyasal sorunu gelecekteki başka sorunların tohumu olarak meşrulaştırmak dışında bir şeye yaramaz. Organ seçimlerinde ise sevgi, kişisel ilişkiler, tanınma gibi kimi durumlarda yararlı, kimi durumlarda ise çarpıtıcı özelliklerin öne çıkabileceği, dolambaçlı ve dürüst olmayan parti içi politika yöntemlerinin derinden derine yerleşiklik kazanabileceği hesaplanmalıdır.

Parti görevleri için seçim ilkesi, dikkatli ve gerektiğinde uygulanabile-

cek bir ilkedir. Bu ilkenin yokluğunda partinin yaratıcılığının azalacağı, yöneticilik pozisyonlarını elden bırakmayacak kariyerist yöneticilerin tiranlık kuracağı kaygısından kurtulunamıyorsa, bir kez bu pozisyona sahip olan "kötü niyetli" kişilerin ellerindeki merkezi olanaklar sayesinde literatüre "kongre konspirasisi" diye geçen ayak oyunlarıyla her türden seçimi, her türden tartışmayı istedikleri biçimde denetleyecekleri akla getirilmelidir.

Akla gelmiyorsa, tarihe bakılmalıdır. Bakabileceklerimizden bir tanesi Bolşevik Parti'nin 14. Kongresi'nde olanlardır. Bu kongre 1925 yılında toplanmıştır. Partinin genel sekreteri Stalin ile bazı bolşevik önderler arasında can alıcı görüş farklılıkları ortaya çıkmaya başlamıştır. Kamanev bu ortamda kürsüye gelir ve "biz kolektif liderlikten yanayız, Stalin buna uymuyor" der. Aynı anda salonda bir Leningradlı delegenin haykırışı duyulur: "Yaşasın leninist Merkez Komitesi"... Bunun karşılığını bütün salon verir: "Yaşasın Yoldaş Stalin"... [196]

Seçim, ya da tartışma; önemli değil... Şimdi kimdir kolektiviteden, ilkelerden, seçimden yana haklı olan?.. Bir tarafta Merkez Komitesi içerisinde ciddi bir muhalif ağırlık, öte yanda Stalin ve arkadaşları... Bir tarafta kolektif iradeden söz eden bir MK üyesi, öte tarafta o MK üyesini karşısına alan partinin kolektif tabanı...

Leninistler eğer seçimler hak edenin, gerekli olanın, uyumlu ve geliştirici olanın öne çıkartılmasının (bunlar için başka birçok mekanizma yaratılabilir) dışında nedenlerle yapılıyorsa, örgütte ciddi problemler olduğunu bilirler ve seçimlere bir siyasi mücadele aracı olarak yaklaşırlar.

Bu nedenle Leningradlı muhalif partiliye saygı duyuyorum; ama en çetrefil sorunları anlatırkenki yalın tarzı ve örgütlenme yeteneği sayesinde parti tabanını arkasına alan Stalin'e ve inandıkları bir parti, inandıkları bir önder için slogan atan komünistlere daha fazla saygı duyuyorum.

Eğer siyasal bir anlamı olmayacak veya bir iki ayrıntı tercihle ilgili olacaksa, seçimlerin mevcut yönetimin otoritesini artırmak dışında bir sonucu olamaz. Bu türden ince hesapları çok iyi bildiğini kanıtlayan bir "Genel Sekreter"e hak vermemek mümkün değil:

---

[196] Vladimir GLEBOV, *Names That Have Returned*, s. 33.

> "Seçimle göreve gelmenin, kendini seçen insanların desteğini hisseden yöneticinin otoritesini zayıflatmak bir yana, tersine arttıracağı inancındayız. Bu, kolektifte işlerin durumu konusunda görev ve sorumluluk duygusunu yükseltecektir." [197]

Leninist örgütte, yapıyı yenileyen, her tür tutuculaşma eğilimi gösteren mekanizmanın aşılmasını asıl sağlayan, sıçrama dönemlerindeki büyük hareketlenmedir. Kriz durumlarında, toplumsal süreçlerin hızlandığı anlarda partinin bütün kademelerinde zorunlu bir reorganizasyon ve bu reorganizasyona direnen unsurların ayıklanması gerçekleşir. Yalnız yönetici organların canlanması ya da yenilenmesi için değil, işleyişteki bütün aksaklıkların, siyasal hattaki bütün gerilik veya belirsizliklerin ortadan kaldırılması için nesnel bir zemin ortaya çıkmıştır. Katılım, denetim ve ayıklama bu dönemlerde ön plana çıkar.

Durağan dönemlerde, bütün bu öğelerin sorgulanması, bu öğeler hareketin yaratıcısı ve taşıyıcısı oldukları için, meşruiyetlerini buradan aldıkları için, hareketin kendisinin sorgulanması anlamına gelir.

Bu anlamda "partiye evet; merkeze hayır" demek, bilinen siyasi bir yöntem olmakla birlikte, son derece tutarsızdır. Sahip çıkılan, evet denilen bir partinin, o ana kadarki sorumluluğunu taşıyan bir merkezi yoğunlaşmanın kendi içerisindeki ayıklayıcılığına veya arınma dinamiklerine güvenmemek, mevcut birikime de güvenmemektir. Merkezin ayıklayıcı, düzenleyici ve geliştirici misyonlarını yerine getirememe durumu, partinin kısa sürede ve toplu bir silkiniş yaşaması gereken dönemlerde ortaya çıkabilir. Bu durumda ihtiyaçlara cevap veren tarz harekete egemen olur. Bu sürecin karşısında hiç kimse, hiçbir yazılı kural veya hiçbir formel otorite duramaz.

Her siyasal hareketin yönetici ekibi kendi meşruiyetini bu tür bir gerilim döneminde kazandığı için yöneticidir; seçildikleri için değil...

[197] Mihayil GARBAÇOV, *Yenilenme ve Kadro Politikası*, Bilim ve Sanat Yay., 1987, s. 40.

Tüzük ne kadar önemli? (2008 notları)

... Komintern tüzüğünde bazı partilerin ağırlıklı oya sahip olması, Lenin'in kuralları belirlerken neyi önemsediğini göstermesi açısından ilginç. Bununla birlikte, konuyla doğrudan ilgili olmasa da, uluslararası harekette bir partiyi öteki karşısında "daha yetkili" kılan her tür düzenlemeye çekinceyle yaklaşılması gerektiğini yazmadan edemeyeceğim. Gelecekte yine mesafeyi fazla açan bir ileri kol çıkar mı bilemiyorum. Böyle bir durumda siyasal ağırlığın eşitsiz dağılacağı açık olsa da, öteki partilerin inisiyatifi büsbütün bu ileri kola bırakmaları, kendi ülkelerindeki mücadeleyle ilişkili kararları ona devretmeleri bir kez daha yıkıcı sonuçlar doğuracaktır. Sovyetler Birliği Komünist Partisi ile bu türden ilişki kuran partilerin tümü Sovyet karşı devriminde darmadağın olurken, bağımsız yapısını korumak için ek çaba harcayanlar, örneğin Portekiz, örneğin Küba, örneğin Yunanistan partileri devrimci değerlere sahip çıkarak ayakta kalmayı becerdiler. Burada ciddiyet, özgüven ve eşitlik her şeyden önemlidir. Danışmak, tartışmak iyidir ama komünist partileri arasındaki ilişkide nasihata, talimata yer yoktur. Düşünsenize, devrimin gerçekleştiği Bulgaristan'da, ülkenin ve partinin prestijli lideri Georgiy Dimitrov, "ülkemizde halk demokrasisi iktidarı ile proletarya diktatörlüğü arasındaki ilişkiye dair yazdığım tezleri okuyup düzeltmenizi rica ederim" diye Stalin'e mektup yolluyor! Stalin düzeltiyor da bu ilişki tarzını kim düzeltecek?

... Bir işçi sınıfı partisinin tüzüğüne programı kadar önem veren bir zihniyetin kesinlikle devrimci olmayacağı düşüncemde en küçük bir değişiklik yok.

... Bir partinin üyelik standartlarını geriye çekerek büyüme dönemlerinin olanaklarına uygun yanıtlar vermesi elbette anlaşılır bir tavırdır. Bunun sonucunda büyüdük ve parti standartlarında bir geriye düşüş yaşandı denebilir. Ancak olay Türkiye'de geçiyorsa, yakın geçmişte ve öngörülebilir bir gelecekte bir büyümenin herhangi bir sol örgütü geriye çekici bir etkide bulunması söz konusu değildir. Eğer sol ilkeleri ve devrimci değerleri

pazarlık konusu yapmıyor ve aynı programatik doğrultuyu savunuyorsanız, solun bu kadar kuşatıldığı ve toplumsal anlamda küçüldüğü bir ülkede, büyümenin parti standartlarında geriye çekici bir etki yarattığını ya da yaratacağını söylemek için mazoşist olmanız gerekir. Tam tersi geçerlidir, büyümeyen geriye gider, standart filan da kalmaz. Küçük ve güdük kalan bir hareketin gelişkin üyelere sahip olması olanaksızdır. İğneyle kuyu kazılan bir ülkede bugünkü ölçeklerdeki bir büyümenin kalitesizleşmeye yol açacağını düşünmek gerçekten saçma değil mi?

... Bu bölümde parti içi seçimlerin partiyi otomatik olarak geliştirdiğine, katılımı artırdığına, demokratikleştirdiğine ilişkin düşüncenin yanlışlığını anlatmaya çalıştım. Eğer partiyi sürekli olarak canlı tutmak, ilerletmek, iyileştirmek gibi bir iddiamız varsa, seçimler elbette etkili bir araç olarak kullanılabilir. Ne var ki, başka şeyler ters gidiyorsa, istenen sonucu vermeyeceği gibi zararlı da olur. Dolayısıyla, bu konulara son derece esnek bir biçimde yaklaşmakta yarar var.

XV
Örgütsel merkez nasıl yönetir?

"Ne Yapmalı"cılar örgütünde merkezi otoritenin rolüne değinirken, bu rolün denetiminin ancak siyasal araçlarla mümkün olduğu üzerinde durmuştuk. Merkezi otoritenin içe doğru önderlik misyonu incelenmediği ve bu misyonun kaynakları, içeriği, sınırları belirlenmediği sürece otoritenin devrimci karakterine ilişkin kriterlerden çok "idari yetki" boyutu öne çıkacaktır. Bu nedenle içe doğru önderlik dediğimiz ve aslında her tür biçimsel ilkenin ötesinde, bir siyasal hattın merkezi için yönetme fiilini olanaklı kılan özelliklere, geniş bir yer vermemiz gerekmektedir.

Öncü örgütün hiyerarşisini belirleyen faktörler içerisinde üzerinde en fazla durulması gereken, bu hiyerarşinin siyasal üretim açısından örgüt içi dağılımı az çok ifade ediyor olmasıdır. Leninizmde siyasal üretim alanında kadroların üzerine düşen misyonlar, her türden işbölümüne rağmen, hiyerarşi tarafından belirlenemez. Tersine, hiyerarşiyi belirleyen, son tahlilde bu üretimin kendisidir. Örgüt içerisindeki hiyerarşik yapıyı tarihsel açıdan meşru kılan, önderliğin örgütsel boyutundan çok, bu siyasal özelliğidir. Örgütsel hiyerarşi ile siyasal üretimin örgüt kadro ve kademeleri arasındaki dağılımında kalıcı ve önemli eşitsizlikler ortaya çıktığı andan itibaren örgütsel yapıda ciddi dalgalanmaların eşiğine gelindiği anlaşılmalıdır.

"Ne Yapmalı"cılar, sağlıklı bir örgütsel yapıda her kurulun ve her kadronun siyasal üretkenliklerinin diğer kurul ve kadrolar tarafından izlenebilmesinin çok büyük önemde olduğunu ve örgüt içerisinde en can alıcı kolektif denetim mekanizmasının "siyasal üretim" başlığında oluşması gerektiğini bilirler.

İçe doğru önderliğin siyasal üretim boyutu, yalnızca siyasal açılımların önderlik tarafından geliştirilerek harekete maledilmesinden ibaret değildir. Bu üretimin örgütün varoluş gerekçeleriyle, programatik ilkeleriyle ve yerleşiklik kazanan siyasal gelenekleriyle uyumlu olması da gereklidir. Bu nedenle siyasal önderlik, teorik ve örgütsel süreçleri de kapsamaktadır. Merkezi kurulların bu süreçlere hakim olup olmadıklarını ve hareketin o ana kadarki birikimine ihanet edip etmediklerini sınayacak olan kadroların bu hakimiyeti test edebilecek donanıma sahip olmaları, iç eğitimin en önemli hedeflerinden bir tanesidir. Üst kurullara bakarken fetiş ve yanılsama yaratmanın veya sorun avcılığı, kuşkuculuk üretmenin önüne geçecek olan, siyasal bakış açısının örgüt içi değerlendirmelerdeki belirleyiciliğinin bir örgütsel ilke haline getirilmesidir.

İçe doğru önderliğin bir diğer yönü, bir yandan kadroların örgütsel bağlanma düzeylerini geliştirirken, aynı zamanda kadroların örgütsel bağlanma ile siyasal bağlanma arasındaki ilişkiyi kavramalarını sağlamakla ilgilidir. Bu ilişki, dar anlamda örgütün çıkarları ile devrimci mücadelenin çıkarları arasındaki ilişidir. Merkezi önderlik, dışa doğru siyasal etkinlik ile örgütsel yaşam arasındaki açıyı minimumda tutmakla yükümlüdür. Önderlik misyonu yerine getirilirken iç gündem ile dış gündemin ortaklaştırılmasında güçlük çıkacaktır. Merkezi kurulların iç gündemi belirlerken dışa dönük mücadelenin daha sağlıklı ve daha etkili olmasına neden olacak tercihlerde bulunması gerekmektedir. Bu nedenle amaç-araç ilişkisinin her gündemde yeniden üretilmesi ve örgüte maledilmesi zorunludur. Hangi siyasal saiklerle yapıldığı konusunda ipucu bulunmayan iç düzenlemeler, işbölümü arayışları veya organlaşmalar, kadrolar için ya güvensizlik ya da fetiş kaynağı olacaktır.

"Ne Yapmalı"cıların güvensizlik ve fetişlerle arası bozuktur, bozuk kalmaya mahkumdur...

İçe doğru önderlik, önderliğin elindeki bilgi ve mücadelenin çeşitli noktalarındaki dinamikleri değerlendirme olanaklarını kullanarak, örgütsel sorunları, örgütün zaaflarını doğru saptamayı ve bunu herkesten önce gerçekleştirmeyi zorunlu kılar. Kadroların, kurulların ve siyasal çalışmanın durumu hakkında yukarıya doğru bilgi akışını bir rutinden çıkaran, bu verilerin örgütsel çalışmanın tekleyen, yenilenmesi gereken noktalarının ve zamanla belirginleşen açıkların saptanmasında kullanılmasıdır.

Leninist örgüt kendi zaaflarının farkına dost ve düşmanlarından önce varan bir siyasal öznedir. Aynı öznenin merkezi de örgütün bütününden önce bu gedikleri teşhis edebilecek yeteneğe sahip olmalıdır.

Ancak, bu gediklerin farkına zamanında varmak da yetmez. İçe doğru öncülük, açıkları kapatıcı faaliyette de öncü olmayı gerektirir. Merkezi kurullar açıkların giderilmesi için bütün örgütü değil, açıkların giderilmesinde katkısı olacak öğeleri harekete geçirmelidir. İşçi sınıfına devrim mücadelesinde önderlik etme sorumluluğu olan bir öznenin örgütsel yapısına dair kendi kadrolarına dürüst davranması ile o yapıyı bütün olarak saydamlaştırması arasında çok önemli bir farklılık vardır. İkincisinin çoğu kez tasfiyecilik anlamına geldiği bilinmeli ve örgütsel sorunların açık artırmaya çıkarılması engellenmelidir.

Leninist öncü, devrimci mücadelenin sürekli kılınması, yeni görevlere hazırlanılması ve önderliğin bir kasta dönüşerek örgütsel gelişmenin önünde bir engele dönüşmemesi için, her düzeyde yeni yöneticilerin yetiştirilmesi sorunu ile karşı karşıyadır. İçe doğru önderlik, bu sorunun hakkından gelebilmek için özel kanalların açılması, özel eğitim süreçlerinin çalıştırılması ve sorumluluk alanlarında her türden tutuculuğun ortadan kaldırılmasını gerektirir. Merkezi kurulların kendileri de dahil olmak üzere, gerekli durumlarda organlarda görev değişikliğine gidebilmeleri, bu görev değişimini sağlıklı kılacak siyasal eğitim süreçlerini sürekli hale getirmeleri ile mümkündür. Kadroların siyasal ve örgütsel çalışmanın bir bütün olarak talep ettiği nitelikler konusunda tam bir berraklık içerisinde olmaları zorunludur. Birçok durumda yeni kadroların örgütsel sorumluluk için gereken özellikler konusunda ciddi bir yanılsama içerisinde olduğu görülür. Bu yanılsamanın kaynağı, içe doğru önderlikteki eksiklikler kadar, sosyalizm mücadelesinin kimi kaçınılmaz yönleridir. Pratik ile pratiğin bilincine varılması arasındaki açı, örgütsel çalışmanın da sorunudur. Bu açı, kadroların mücadeleye ilişkin parçalı değerlendirmelerinde ve kendi konumlanışlarını rasyonalize etmedeki öznel yaklaşımlarda kendisini gösterir. Partinin okul olması, biraz da bu açı ile ilgilidir. Bu nedenle içe doğru önderlik dediğimizde, kadroların örgütsel gelişmelerini sağlıklı parametrelere bağlamak için gereken müdahalelerde bulunmayı anlıyoruz.

İçe doğru önderliğin siyasal mücadelenin çıkarları ile çakışması gerek-

tiğini az önce vurgulamıştım. Leninizmin belki de en hassas yönlerinden birisi burada ortaya çıkar. Bundan önceki bölümlerde her devrimci dalganın, mücadelenin her yükselişinin merkezi kurulları sarsabileceğinden ve dönemin gereklerini yerine getirmeyen her türden kurumsallaşmayı devre dışı bırakacağından söz etmiştim. Bu türden kesitlerde dönemin gereklerini yerine getirememe, ille de hiyerarşinin üst basamaklarına özgü olmayabilir; hatta çoğu kez, geçmiş dönemlerin tarzına ve gereksinmelerine alışmış olan kadrolarda yeni gereksinimlere karşı direnç, merkeze rağmen, ortaya çıkabilir. Sağlıklı bir önderlik, mümkün olduğunca kolektif bir tarzla ve örgütsel yapıyı alabora etmeden, bu direnci kırmak zorundadır.

Devrimci mücadelenin yükseliş dönemlerinde ortaya çıkan ve aşağıdan yukarıya olduğu kadar yukarıdan aşağıya da varlığını hissettiren basıncı tek başına bir "disiplin" sorunu olarak ele almak olanaksızdır.

Etik yönü baskın olmayan her disiplin sorunu, temelde siyasi bir sorundur. Bu nedenle 1917 yılında merkezin işi ağırdan almasına bakmayıp harekete geçen yerel parti yöneticileri, Merkez Komitesi kararlarını takmayarak istediği zaman bütün parti teşkilatına "kişisel" mektup yollayan veya istifa ederek "özgürlüğüne kavuşan" Lenin, "disiplinsiz"likleriyle değerlendirilemezler.

Yanlış anlamayın, öncü örgütlenmede herkesin istediğini yapabileceğini hiç söylemiyorum. Yalnızca, siyasette boşluklara yer olmadığını, ölümcül dönemeçlerde merkezin tıkanıklığını birilerinin aşmaya çalışacağını belirtmek istiyorum. Merkezi önderliğin siyasi prestiji veya kendine güveni olsaydı, Lenin'le disiplinsiz davranışları nedeniyle hesaplaşırdı; ama bu prestij ve güven olsaydı, zaten kapıyı çalmakta olan devrim için hemen harekete geçerlerdi, Lenin'i parti kurallarını altüst etme zorluğuna sokmazlardı!

Oysa onlar, Lenin'in yazılarını partiden gizlemeyi tercih ettiler. Stalin ve Trotskiy dahil, 1917 yılında Lenin'in "zaman geldi" saptamasından tedirginlik duymayan üst düzey yönetici yok gibiydi; Ekim ayında Lenin yeniden Rusya'ya geldiğinde tedirginlikleri arttı. Ancak Lenin'in ve Lenin'i izleyen ara yöneticilerin kararlılığı karşısında ya ikna oldular, ya da teslim. Kamanev ve Zinovyev'in ayaklanma tarihine ilişkin basına yaptıkları açıklamanın altyapısı da buradadır. Bu iki tuhaf bolşevik, Lenin'in iste-

diğini yapmasına herhalde bir tepki olarak, bir başka yönde dayatmacı davrandılar. Leninizm herkesin istediğini yapması demek olmadığı için, tarihe "güvenilmez" sıfatı ile geçtiler...

"Ne Yapmalı"cılar, "Lenin" olmaksızın çözüm yolu bulmak durumundalar. Özel dönemeçlerde yaşanacak sıçramanın mümkün olduğu kadar az hasarla atlatılması için örgütteki tek yanlılığın ve belli mücadele biçimlerine fazla angaje olunmasının önüne geçecekler. İçe doğru önderlik dendiğinde bunun, sürekli olarak örgütün bütününe düzeltici ve uyarıcı sinyaller yollamayı kapsadığını bilecekler.

Bilinmesi gereken bir başka şey, yönetsel mekanizmaların ortalamayı değil, ileri olanı hedefleyen kadrolardan oluşması gerektiğidir. Gerek siyasal önderlik, gerekse bunun bir uzantısı olarak içe doğru önderlik, ortalamacı veya sırtını kolektif üretime yaslayan yöneticilerin işi değildir. Her yönetici kurul, kendi sorumluluk alanında siyasal çalışmayı o anki durumun ötesine geçirmeye çalışan ve bu anlamda yeterli kişisel özelliklere sahip komünistlerden oluşmalıdır. Bir yöneticinin o sorumluluğu hak etmesinin ölçütlerinden birisi, yer almadığı takdirde kurulun bir şeyler yitirecek olmasıdır. Bu nedenle kurul işleyişi ve kolektif çalışma, dayatmacı olmayan ama zorlayıcı yöneticilerle mümkündür.

Yönetici sorumluluğu bunu gerektirir. Ayrıca, hesaba katılmayan bir başka şey daha vardır. İşlenmiş, donanımlı ve çok yönlü kadrolardan oluşmamış merkezi kurullarda çoğu kez kolektif işleyişten değil, az sayıda, hatta sık sık görüldüğü gibi tek bir kişinin sürükleyici tarzı ön plana çıkar. Bu tarzın belli türden toplumlarda geçerli olabileceğini düşünmekle birlikte, Türkiye'de yaratıcılık ve zorlayıcılığın tek ya da çok az sayıda kişiye emanet edilmesinin hayırlı sonuçlar doğurmayacağını biliyorum. Türkiye sosyalist hareketinde şu andaki kadro birikiminin bu şark tarzına geçit vermeyeceğine de inancım sonsuz:

> "Pratik kör, bilinçsiz, düşüncesiz eylem düzeyine düşer. Olsa olsa, daha sonraki bilgisel, teorik bir çözümlemenin hammaddesini oluşturabilir. Öznenin eylemi ise, 'büyük önder'in iradesini yerine getirmeye indirgenir. Özne, 'kaptan'ın kendi başına harekete geçirdiği dev bir makinenin kusursuz bir 'dişli'sidir. Kaptan, 'paslanmaya', yani düşünmeye başlayan 'dişli'leri acımadan 'değişti-

> rir'. 'Başkan'a itaat', 'ordudan ders alma' çağrılarının amacı budur: Soru sormadan itaat." [198]

Leninist parti yaşamında işlerin düşünmeden de yürüyeceği, nasılsa herkes adına düşünen(ler) olduğu saçmalığını sosyalizme bulaştıran yalnızca yukarıdaki eleştirinin muhatabı maocu gelenek değil. Maocu geleneğin suçu, geri bir toplumda sosyolojik açıdan mazur görülebilecek bir örgütlenme anlayışının kalıcı ve evrensel karakterde olduğunu iddia etmesi, üstelik bunu tam anlamıyla çorba olan felsefi bir söylemle (bu çorbanın Althusser gibi birçok çaplı marksisti heyecanlandırmasını hala anlayabilmiş değilim) yapmasıydı.

"Ne Yapmalı"cılar bunu tercih edemezler. Yalnız rutin işleyişte veya disiplini sağlarken değil, önemli dönemeçlerde yeni siyasal açılımların kavranmasında da, idari müdahalelerin siyasal ve bilişsel süreçlerin önüne geçmesine engel olurlar.

Yönetici sorumluluğunun en fazla öne çıktığı anlar olan "yeni açılım" dönemlerinde kadroların yeniliklere alıcı olması, büyük oranda partinin daha önceki birikimini ne kadar içselleştirdiklerine bağlıdır. Kadroların bu yetisinde önemli bir açık yoksa, önderliğin idari yöntemlere başvurmasına hiç gerek kalmayacaktır. Burada amaç-araç ilişkisinin ve partinin kimliği ile yeni açılım arasındaki bağların ortaya konması yeterlidir.

Amaç-araç ilişkisine özel bir vurgu yapmamın nedeni, yeni politikalara sahip çıkıp, onu yanlış gerekçelendirmenin sosyalist mücadelede çok yaygın bir sıkıntı olmasıdır. Partinin kimliği ise, çoğu kez kadroların en fazla gözettiği (bu son derece normal ve sağlıklı bir şeydir) siyaset öğelerinden birisidir; yeni açılımın o kimliği zedelemediği konusunda herkesin netleşmesinde yarar vardır. Bu kimliği hesaba katmayan bir önderlik, zaten meşruiyetini yitirmiştir.

Yeni bir açılımın öncü örgütün gündemine girmesi, kim ne derse desin, yukarıdan aşağıya gerçekleşir. Bunun genel bir tartışma sonrasında ortaya çıkması, mümkün değildir. Yeni açılımlar nesnel ve öznel süreçlerin dayatması sonucu, merkezi olarak hazırlanır, kolektif bir biçimde uygulanırlar.

---

[198] E. BATALOV, "*Pratiğin Yok Edilişi*", *Marksizm ve Maoizm* (içinde), çev: Erol Yahyalı, Bilim Yay., 1979, s. 107.

Bu süreçte tartışma elbette olacak. Tartışma bir yana, kongre, referandum, üye toplantıları vb., bu tartışmaların karar süreçleriyle iç içe geçtiği örgütsel kurumlardır. Ancak, sağlıklı işleyen ve içe doğru önderliğin hakkını veren bir merkeze sahip olunduğu oranda, bu kurumlar, yeni politikaların örgütün bütünü tarafından doğruluğunun sınandığı mekânlar olmaktan çıkıp, yeni politikaların daha iyi anlaşılmasına, birçok açıdan zenginleştirilmesine ve mekanik bir siyasallıktan çıkarılarak devrimci duyarlılıkları harekete geçiren bir eylemler zincirine dönüştürülmesine yarayacaktır.

Siyasal ve bilişsel süreçlerden çok idari tasarruflarla yeni politikaları örgütün bütününe maletmek ise, ancak iki durumda anlamlı olabilir. Merkezi organın, kadroların bir bölümünün yeni açılımlara mücadele içerisinde, yaşayarak sahip çıkmalarını sağlamak için, kendi prestij ve otoritesini kullanarak, hatta disipline vurgu yaparak, örgütü eyleme çağırması mümkündür. Mümkün olmayan, merkezin bunu alışkanlık haline getirmesi veya idari tedbirlerin kalıcı siyasi sonuçlar verip vermediğini kontrol etmeyi ihmal etmesidir. İkinci istisna, siyasal ve bilişsel süreçlerin işletilmesini engelleyecek bir zaman daralmasının ortaya çıkmasıdır. Beklemenin büyük zarar vereceği durumlarda yeni açılımlar bir günden ötekine aniden gündeme gelebilir, bir genelgeyle kadrolara aktarılabilir ve hemen harekete geçilmesi istenebilir. Bir merkezi organın bunu yapabilmesi, daha önce örgüte verdiği güvenin dozuyla doğru orantılı olacaktır. Ayrıca bu yöntemin sık sık kullanılması, örgütün bütün mekanizmalarını laçkalaştıracak ve çözülmeyi kolaylaştıracaktır.

İçe doğru önderlik başlığı altında ele alınması gereken bir başka merkezi misyon, kadrolara hakimiyettir. Sosyalizm mücadelesi askerlikte olduğu gibi, kimi özelliklere sahip olduğu varsayılan bir insan malzemesi ile sürdürülmüyor. "Öl de ölem" zihniyeti ile koyun gibi bakma alışkanlığı sınıf mücadelelerinin en bilinçli müfrezesinde, "Ne Yapmalı"cılar örgütünde sökmez. Burada mücadeleye anlamlı bir katkı koyduğunu bilen, kolektif mücadeleye gönüllü ve bilerek katılan, bu nedenle çok daha yüksek bir disiplini yaratabilen kadrolardan söz etmekteyiz. Bu kadroların siyasal ve örgütsel yaşantısı, olağan işleyiş içerisinde sürekli olarak sağlık kontrolünden geçirilmelidir. Merkezi kurullar ise, kadrolarda ortaklaşmakta olan sorunları anında fark etmek zorundadır. İçe doğru ve-

rilecek mesajların, iç tartışmaların, eğitim programlarının ve kurul gündemlerinin planlanmasında en önemli faktörlerden bir tanesi bu ortaklık olmalıdır. Kadro psikolojisinden uzaklaşmış ve kadrolar hakkında ciddi yanılsamalara sahip olan bir merkez, en isabetli siyasal kararları bile uygulamaktan aciz duruma düşebilir.

Bu bölümün başında merkezi kurulların örgütün o ana kadarki birikimini temsil ediyor olmasının önemine işaret etmiştim. İçe doğru önderlik dediğimizde, merkezi kurulların bu birikimi her an için yanlarına almalarını da kastetmiş oluyoruz. Bir örgüt, az sayıda kişinin ortaklaştığı bir "siyasal hat"ta doğar. İlkeleriyle, yakın dönem hedefleriyle, kendinde bir organizma olarak yola koyuluşun ardından, örgütün ilk hareketi sağlayan unsurlarının varlığından bağımsızlaşan bir kimlik edindiği ve siyasal hattın kolektif bir karakter kazandığı görülür. Örgütsel merkez, hiçbir biçimde bu kimliğe sırt çeviremez. Bu kimliğin örgütsel yaşantıda süreklilik kazanması son derece önemlidir. Zaten, yola çıkış nedenleri geçerliliğini koruduğu sürece, merkezin bu kimlikten uzaklaşması karşısında bu kimliği restore edecek bir dinamiğin ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Leninist hareketin, siyasal kimliğini toplumsal anlamda bir kurumsallaşmaya taşıması ile birlikte yukarıda bahsettiğim titizliğin içe doğru öneminin yanı sıra dışa doğru korunması da gündeme gelecektir. Öncünün toplumsal imajının sürekli kılınması, onun etkinliği açısından özel bir önem taşımaktadır.

Lenin'in birçok çalışmada merkez kadroların sürekliliğinden söz etmesinin bir nedeni yukarıda ele aldığımız sorundur. Belli bir birikimi temsil etmede az çok süreklilik taşıyan yönetici kadrolara toplumsal düzlemde de ihtiyaç duyulacağı açıktır.

Önce kendisini yenileme ve eksikliklerini kapatma yeteneği ile bu yeteneğin bütün örgütsel yapıya hissettirilmesi, içe doğru önderliğin bir başka boyutudur. Merkeziyetçi karakteri nedeniyle yukarıdan aşağıya denetimin her zaman daha fazla işlediği bir örgütsel yapıda, merkezi organların aşağıya doğru denetleme ve yönlendirme işlemini önce kendi içlerinden başlatmaları zorunludur. Bunun siyasal ve etik yönleri var. Bunları tekrar etmek istemiyorum. Ancak, genellikle gözden kaçırılan bir noktayı hatırlatacağım. Merkezin kadrolara ve onların örgütsel yaşamlarına dair her biçimlendirme girişimi, örgütün kendi nesnelliğinde

belli değişikliklere neden olur. Merkezi organların bu biçimlendirme süreçlerini hep kadrolara yontmaları ve kendilerini bu süreçlerin uzağında tutmaları, merkezi yapı ile kadrolar arasında kokusu kritik anlarda ortaya çıkacak farklılaşmalara yol açacaktır.

İçe doğru önderlik bu bölümde ayrı bir başlık olarak ele alındı. Ancak, içe doğru önderliğin süreç içerisinde dışa doğru önderlikle birleşmesi zorunluluğuna burada değinmemiz gerekiyor. Örgütün yola çıkış ve kurumsallaşma dönemlerinde içe doğru önderlik, merkezi otoritenin meşruiyeti için yeterli olabilir. Ancak siyasal hareket haline gelmekte olan ve kendi tabanını yaratan bir harekette hem merkezi kurullar bir bütün olarak, hem de o kurulları oluşturan yöneticiler birer komünist olarak belli bir toplumsallık kazanmak zorundadırlar. İyi bir örgüt yöneticisinin kötü bir siyaset adamı olması istisnai bir durum olmalıdır. İçe doğru öncülükten dışa doğru öncülüğe geçiş, siyasal bir kimliğin cisimleştiği merkezi ve yerel şahısların yaratılan hareketliliğin içerisinde öncü siyaset uygulayıcıları olmalarını gerektirir. Bu anlamda yükseliş döneminde leninist partinin merkezi örgütlenmesi, kesinlikle toplumsallık iddiası taşımalıdırlar. Özeti, yönetim kademeleri toplumsal anlamda deşifre olmalıdır...

Son olarak içe doğru önderliğin belki de en zorlu parçası olan, faaliyet alanlarının merkezi perspektifle uyumlu kılınması sorunu var. Yani, yerel dinamiklerle merkezi politikaların birbirini nasıl besleyeceği ve bu karşılıklı beslemede merkezi perspektifin belirleyiciliğinin nasıl sağlanacağı...

Leninizmi her türden liberalizm ve devrimci demokrasiden ayıran temel faktör, devrimci siyasetin birbirine eklemlenmiş parçaların oluşturduğu bütünle yürütülmemesidir. Adına ne denirse densin, leninizmin karşısına çıkarılan bu siyasal tarzın örgütlenmede federatif bir model üretmesi kaçınılmazdır. Bu tarzın en önemli özelliği siyasal hedef ve programda birlikten çok, mücadele biçim ve araçlarında birliğin belirleyici olmasıdır. Devresel ihtiyaçların ışık tuttuğu mücadele biçim ve araçların merkezi bir siyasal içerikten yoksun kalması, onları yerel dinamiklerin oyuncağı yapmaktadır.

"Ne Yapmalı"cılar mücadeleyi merkezi bir siyasal perspektife bağımlı hale getirdikleri için yerel dinamiklerin özerk ve yatay gelişimine izin vermezler. Ancak, yerel-merkez gerilimini, siyasal perspektifin belirleyiciliği ortadan kaldırmaz. Örgütsel çalışma bu gerilim sayesinde daha

kapsayıcı ve zengin bir içerik kazanır. Merkezi önderlik bu gerilimi yok etmeden, kontrol etmenin yolunu bulmak durumundadır.

Her şeyden önce, siyasal hareket, yerel dinamiklerin üzerinde boy atar. Bu, siyasal hareket ile onun örgütsel yapısı arasındaki önemli bir ayrımdır. Üstelik emekçi kitlelerin öncü ile yakınlaşması, yine, ağırlıklı olarak yerel bir nitelik kazanacaktır.

Bu konu son derece büyük bir önem taşıyor. Zenginleşme ve büyüme sancılarını öncelikle yerelliklerde hisseden öncü örgüt, hem bütün bu yerellikleri üstbelirleyen bir siyasal ve örgütsel gündemi sürekli kılmak, hem de zenginlik ve büyümenin örgütsel yapıya yansıması için uğraş vermek zorundadır. Merkezi açılımların tekdüze ve bütün yönlere aynı dozda ulaştırılması işleri berbat edecektir. Kimi yerel renklerin törpülenmesi, kimilerinin ise kapsanması için gerekli esneklik ve yaratıcılığın gösterilmesi gerekir.

Bu iki yönlü sürecin aksaması, yalnızca merkez-yerellik gerilimini tehlikeli boyutlara ulaştırmakla kalmayacak, yerel dinamiklerden merkezi araçlar üretilebilmesinin de önüne geçecektir.

Örgütsel merkez en büyük sınavını, öngörü ve planlama açısından ciddi güçlükler içeren yerelliklerdeki sınıf mücadelelerini yönetmede verecektir. Yerel dinamikleri ortalamacı bir zihniyetle birbirine benzetmeye kalkmak, veya onlarda yerel olan ne varsa ayıklayıp kuşa benzetmeye soyunmak bu sınavda çakmayı peşinen kabullenmek olur. Yerel çalışmada pragmatik kaygılarla merkezi gündemi sumen altı etmenin bedeli ise, leninizm okulundan tarttır. Hiçbir yerel çalışma, merkezi bir politikalar bütünlüğü ve merkezi bir seslenme olmaksızın kalıcı bir ürün veremez. Kitapta bu yazar:

> "Bununla birlikte, sık sık ileri sürülen ve ayrıntılı olarak incelenmesi gereken bir başka mesele var. Bu, mahalli çalışma ile bütün Rusya'yı kapsayan çalışma arasındaki ilişkidir. Merkezi bir örgütün kurulması halinde, ağırlık merkezinin mahalliden bütün Rusya'ya doğru kaydırılabileceğinden, ve böylelikle emekçi yığınlarıyla bağlarımızı ve genel olarak mahalli ajitasyonun devamlılığını zayıflatarak harekete zararlı olacağından korkulduğu ifade edilmiştir. Bu korkulara karşılık olarak diyoruz ki, son birkaç yıl içinde hareketimiz, asıl mahalli pratikçilerin gereğinden çok ma-

halli işlere daldıkları için zarar görmüştür; bu yüzden ağırlık merkezini az çok ulusal çalışmaya kaydırmak mutlaka gerekir; ve bu, bağlarımızı ve mahalli ajitasyonumuzun devamlılığını, zayıflatmak şöyle dursun, güçlendirir." [199]

[199] LENİN, *Ne Yapmalı*, a.g.y., s. 177.

Örgütsel merkez nasıl yönetir? (2008 notları)

... Devrimci mücadelede önderliği siyasal ön açıcılık şekillendirir. Tersi bir durumda, örgütün devrimci mücadeleye yerleşmesi olanaksızlaşıyor, siyaset dışına mahkum oluyor. Örgütsel merkezin örgütsel yetileri, siyasal ön açıcılığın bir yansımasıdır, örgütsüz siyaset olmaz, örgütlü kanallara taşınamayan siyaset başkalaşır, devrimci iddialarını yitirir.

... İçe doğru önderlikten anladığımız, verili bir örgütsel varlığın bütününün belirlenmiş siyasi hedefler doğrultusunda harekete geçirilmesi ve söz konusu siyasi hedeflerin zaman içinde geliştirilmesi için gerekli kaynakların yaratılmasıdır. Böyle bir önderlik olmadan parti olmaz, parti bir bütün olarak böyle bir görevi üstlenemez.

... Siyasal açılımları örgüte bir kurumsallıkla, iki yeni enerji kaynakları yaratarak taşıyabilirsiniz. Birisi diğerinin yerine konamaz, ancak birinin bittiği yerde diğerini devreye sokmanız gerekir. Bu anlamda kurumsallık devrimci bir parti için hep geçicidir.

... Her açılım yeni bir enerji yaratmak ve ileri atılmak için planlanır. Bunda başarılı olunsa dahi, partinin toplam kuvvetinin belli bir bölümünün tükenmesi, geriye ya da dışarı düşmesi kaçınılmazdır. Bunun iki önemli nedeni vardır. Birincisi, her açılım o açılımı siyasal olarak anlamlandıramayan bir kesim için hayal kırıklığıdır. İkincisi, her açılım kendini o açılımda anlamlandıramayanlar için yıkıcıdır. İçe doğru önderliğin en kritik başlıklarından biri, anlamlandırma sorununun yarattığı iç tüketimi minimize etmektir.

... Türkiye'de siyasal gelişkinlik (ki buna düşünsel zenginliği de katmak gerekiyor), devrimci mücadele açısından giderek daha büyük önem taşımaya başlıyor. 30 yıldır kitleselleşemeyen solda insan unsurunun ayakta kalmak için üç yolu vardır: Nesnel gerçeklikle mesafeyi açarak kendine hastalıklı bir yaşam alanı yaratmak, nesnel gerçekliği değiştirmekten vazgeçmek, nesnel gerçeklikle yakın mesafede durmayı göze alabilecek

siyasal bir donanımla hareket etmek. Üçüncüsü, ilginç bir biçimde, büyümenin de tek yolu olarak belirginleşmektedir.

... Devrimci mücadelede yerelliğe gereğinden fazla vurgu yapılması, siyasal iktidar mücadelesine ilişkin bir umutsuzluk ve isteksizliğin ürünüdür. Mikro toplumsallıklar, bu isteksizliği büyük ideallermiş gibi yaşatan narkotik depolarıdır. Merkezi bir perspektifle yerelliklere müdahale, bu tecrit basıncını kırmak, uyuşma halini ortadan kaldırmak için de gereklidir.

XVI
Bu cüret nereden geliyor?

Sınırlı sayıda insanın tarihe belirli bir yönde müdahale etmek, onun kaçınılmaz doğumuna yardımcı olmak için yola çıkması, sınıflar mücadelesinin geçmiş deneyleri ışığında ama mutlaka işçi sınıfının iktidarı alışını sağlayacak bir örgütlenmenin yaratılması, sömürücü sınıflar ve onların kurumlarıyla büyük bir hesaplaşmaya girilmesi, devrimci sınıf içerisinde güç kazanılması, geri çekilmeler ve ileri atılmalar ile sabırlı bir mücadelenin sürdürülmesi, sömürü mekanizmalarının teklediği bir dönemde en uygun araçlarla iktidarın fethedilmesi...

Leninizmi marksizmin 20. yüzyıldaki biricik sürükleyici gücü yapan, yukarıdaki öyküdür.

Bu öykü nesnel bir zeminde, sınıflar mücadelesinin yasallıkları uyarınca ve tarihin işaret ettiği yönde gelişti. Ama bu öykünün her satırına sinen başka bir şey vardı... Öykü, bütün tarihselliğine rağmen, yola çıkışından sonuna ve daha sonraki inkarına varıncaya kadar "öznel"liklerle yoğrulmuştu.

Öyküyü öznelliklerden arındırarak bir yere oturtamazsınız. Bu öznellikleri sosyalizmin tarihsel meşruiyetini zedeleyen aşırılıklar olarak değerlendiremezsiniz. Sosyalizmin kendi meşruiyetini elde etmesi, tarihsel gelişimin akışına bırakılamaz. Çağlar boyu sınıflı toplumların mantıklı, geliştirici ama dur denmesi gereken icraatı eliyle rotası saptırılmış bir insanlık tarihini sosyalizm denilen sancılı bir geçişle sınıfsız topluma taşımak, eğer kökleşmiş çelişkileri çözerek mümkün olsaydı, yukarıdaki öyküyü öznel bütün öğelerden arındırabilirdik. Ancak marksizm, çelişkilerin çözülmesinden önce o çelişkilerin kullanılarak çelişkileri çözüme

götürecek yeni bir nesnellik yaratılmasının zorunluluğunu kavrattı.

"Ne Yapmalı"cılar bu kavrayışı, çelişkilerin kullanımını bir siyaset sanatı haline getirerek, devrimci eyleme taşıdılar. Siyaset sanatında iradi müdahalelerin, öznelliğin, vazgeçilemeyecek bir rolü olduğunu gösterdiler.

Yıllar önce, devrimci siyasette "boşlukların yaratılarak doldurulduğu"nu yazmıştım. Devrimci siyasette meşruiyet, nesnelliğin sunduğu zeminde, öznel olarak yaratılarak elde edilir.

Öykünün bir iktidarla nihayete ererken karşılaştığı meşruiyet sorununu bu bölümde ele alacağız. İnsanlığın rotasını sınıfsız toplumlara kırma harekatının kendinde bir meşruiyet yaratımı dışında bir meşruiyetinin olamayacağını bir kez daha vurgulayacağız. Meşruiyet arayışını, "öznel bir irade"nin kendisi son derece nesnel olan bu rota değişimi için verdiği mücadelenin dışında faktörlerde arayanların bir an önce devrimcilikten ve ütopyamızdan vazgeçmeleri gerektiğini ileri süreceğiz. Geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısında veya tamamlamakta olduğumuz 20. yüzyılın başlarında anlayış gösterilebilecek bu nesnelci eğilimlerin aslında dümeni yeniden eski rotaya kırmayı beceren kapitalizmi meşrulaştırdığını yazacağız.

"Ne Yapmalı"cılar bunları vurgulamak, bunları yazmak zorunda...

Kapitalizm kendisini önceleyen diğer toplumsal sistemlerin yardımıyla kendi kurumlarını, kendi silahlarını ve belki de daha önemlisi kendi insanını yaratacak; ezilen sınıfları, insanlığın büyük çoğunluğunu aldatacak ve alternatifsiz olduğuna inandıracak, bu inancı zayıflayanları şiddetle yola getirecek; tarihin rota değiştirmemesi için, meta üretiminin devamı için her şeyi metalaştıracak; sonra devrimciler antikapitalist kalkışmalar için kendi ütopyalarından başka meşruiyet arayışlarına girecek...

Bu olmaz...

Bir devrimci özne yola çıkarken ve mücadeleyi sürdürürken, "ya yanılıyorsak" sorusunu sormaz; yanılıyorsan, yanılmayanlar bu işin üstesinden gelecektir... Aynı devrimci özne kendi haklılığını tarihsel misyonun kendisi dışında test edemez; amaca uygun araçlar geliştirip geliştirmediği sorusunu misyonun yerine getirilmesinin sınayıcılığına bırakır. Ve bu ilkesizlik, pragmatizm veya dar pratikçilik olmaz...

Çünkü marksist-leninist teori, tarihsel misyonun yerine getirilişinden

bağımsız bir ilkeler demeti sunmaz. Tarihsel misyonun yerine getirilişinin yasallıklarını öne çıkarır. Yüzyılı aşkın bir süredir yazılan çizilen onca şey, yapılan bir sürü polemik, geliştirilen teoriler tek bir şey, tarihin rotasının değiştirilmesi içindir. Devrimcilerin teorik donanımında bu hedef vardır, bu hedefi zora sokacak aşkın soyutlamalar değil...

Bu nedenle ikamecilik, iradecilik, komploculuk türünden suçlamalar, hedefe ulaşmayı engelleyen siyasal yönelimlere karşı yapılıyorsa anlamlıdır; "Ne Yapmalı"cılar da bu suçlamaları, nesnelliğe yanlış bir tarzda müdahale edenlere karşı elbette kullanacaklardır, kullanmışlardır. Ancak, eğer hareket noktasını burjuva demokrat ilkeler oluşturuyor ve kapitalizmin egemenlik kurduğu ve aynı zamanda yarattığı insanların (bütün emekçi kitleler, işçi sınıfı da dahil olmak üzere) bu rota değişikliğine bilinçli bir onay vermesine dayalı bir tarihsel meşruiyet arayışına giriliyorsa, doğrudan kapitalizmin nesnelliğinden kaynaklanan işçi sınıfının devrimci eyleminin bu bilinçli onaylamayı her zaman önceleyeceği reddediliyorsa, şunu söylemek zorundayız:

Toplumsal kurtuluşa giden yolu açacak olsalardı, yukarıda sadece üçüne yer verdiğimiz sıfatlardan herhangi birine sahip çıkmakta hiç tereddüt etmezdik. Sınıf mücadelelerinin mantığı, bize kimi zaman kendi sağından veya solundan değerleri kapsamakla birlikte, "Ne Yapmalı"cılığın yaklaşımı dışında bir yolun evrensel anlamda tarihsel misyonumuza uygun düşmediğini gösteriyor.

Bırakın "Ne Yapmalı"cılığın kapitalist nesnellikteki meşruiyetini tek hakim olarak tanrı veya yeryüzü tanrıları Detroit zenginleri, Wall Street snobları ve bilimum benzerleri dert edinsin. "Ne Yapmalı"cılar, onları meşru yapan nesnelliği tehdit ettikleri oranda meşruiyet kazandıklarını hiç unutmayacaklar ve yanlış doğru, bu nesnelliğe karşı kafa tutan her mirasta, her onurlu çıkışta, öznelci olsun olmasın açılan her isyan bayrağında kendilerinden bir şeyler bulacaklar.

Yoğurdu kendi bildikleri gibi yiyecekler...

Kendine özgü yoğurt yiyişiyle, leninist parti özgün bir özne; özgür bir öznedir:

> "Öznel deneyimin mümkün olabilmesinin koşulu, şeylerle ve başka kişilerle kurulan nesnel ilişkiler ağı kapsamındaki bir nesne

> olarak öznenin kendisiyle ilişki kurmasıdır. Buna karşılık, dışsal şeylerin de özneden ve bilincinden bağımsız bir nesne dünyası olarak öznenin karşısına çıkabilmeleri için, ilk temel özbilinç ediminin gerçekleşmiş olması gerekir.
> Özne, nesnel bir ilişkiler ağına dahil olduğunu kavramakla kalmaz, dünyadaki konumunun benzersiz olduğunu da kavrar. Bu konum, ilk olarak, uzamsal-zamansal bağlantılar sisteminde başka bir öznenin doldurmadığı bir yer kaplayan kendi bedeninde, ikinci olarak da kendi öznel durumlarına 'içten ulaşma' olanağına yalnızca kendisinin sahip olduğu gerçeğinde ifadesini bulur." [200]

Şimdi bu özgün öznenin en fazla sorgulandığı 1917 yılındaki tarzına yeniden dönelim. Bu kez, farklı bir yönüyle...

1917 yılının başında ne yapılacağı konusunda karmaşık fikirlere sahip olan örgütünü son derece somut bir "hedef"e kilitlemekle geçiren Lenin, ipleri eline aldığı Nisan ayında ortaya çıkan Rus devriminin dinamiklerine karşı henüz mutlak bir "saygı" göstermektedir. Devrim, bolşeviklerin müdahalesi olmaksızın kendi müdahalesini gerçekleştirmiş ve sovyetleri iktidarın eşiğine, hatta ortaya çıkan ikilik anlamında iktidar ortaklığına getirmiştir.

Lenin'in Nisan ayında savunduğu ileri tezler, bu anlamda bolşeviklerin devrimin bizzat kendisinin açtığı yola girmelerinden ibarettir. Nisan tezlerinde "sosyalist devrim" sözünü bile fazla telaffuz etmemeye özen gösteren Lenin, sovyetlerin elde ettiği toplumsal konumun öznel bir müdahaleye gerek bırakmayabileceğini düşünmektedir. Büyük ölçüde devrimci hareketin sağ kanadı tarafından kontrol edilen sovyetlere karşı bu saygılı tutum, her davranışını pragmatizmle belirleyen bir fanatik gibi gösterilmek istenen Vladimir İlyiç'in, inanmış ve adanmış bir komünist olmaktan başka "günahı" olmadığını gösteren iyi bir örnektir.

Lenin Nisan ayı yazılarında bolşeviklerin blankist olmadıklarını, emekçi sınıflara karşı pedagojik bir çalışmayı öne çıkarttıklarını vurgulamaktadır:

> "İktidar durumuna gelmek için, bilinçli işçiler çoğunluğu kazanmalıdırlar: Yığınlar üzerinde hiçbir zor uygulanmadığı sürece, ik-

[200] Viktor LEKTORSKİY, *Özne Nesne Biliş*, çev: Şükrü Alpagut, Akış Yay., 1992, s. 121.

> tidara geçmenin başka yolu yoktur. Biz blankici, yani iktidarın bir azınlık tarafından alınması yandaşları değiliz." [201]

Lenin devrimin yandaşıdır. Devrim kendisini kolladığı sürece bir zorlamaya girmemek konusunda kararlıdır. Bu kararlılık Mayıs ayında da devam edecektir:

> "Biz iktidara 'el koymak' istemiyoruz, çünkü geçmiş devrimlerin deneyimleri, kararlı bir iktidarın ancak halkın çoğunluğunun desteğiyle mümkün olduğunu gösteriyor. Bu yüzden iktidara 'el konulması' serüvencilik olur ki, partimiz bu yola girmeyecektir." [202]

1917'de Mayıs ayının 14'ünde Lenin Rus devriminin kendi gidişatından umutludur. Bolşeviklerin yönlendiriciliğinde olmamakla birlikte, sovyetler iktidarı, burjuvazinin iktidarına devrimci bir alternatif olarak ortaya çıkmış ve geniş emekçi yığınları yanına çekmiştir. Bolşevikler katkılarını sovyetler iktidarının güçlenerek diğer iktidar odağını tasfiye etmesi doğrultusunda kullanacaklardır.

Ancak, 1917'de zaman hem hızlı hem de şaşırtıcı iniş çıkışlarla akmaktadır. Bolşevikler işçi sınıfı içerisinde bu son derece makul ve devrimci politikayla hızla güçlenirken, sovyetlerin kendi otoritesini sorgulayan bir atalet içerisine girdiği görülmeye başlamıştır:

> "Lenin'in stratejisi bir engele çarpmıştı: Strateji, özet anlatımını sağlayan ve işçiler arasında tutulmasının güncelliğini gösteren 'Bütün İktidar Sovyetlere!' sloganına dayanıyordu, oysa Sovyetlerde iktidarı almak arzusu hiç gözlenmemekteydi." [203]

Stalin'in önerisiyle "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganının terk edilmesi bu ilginç gelişmenin ürünüydü; bolşevikler doğumu kendilerinin gerçekleştirmek zorunda kalacaklarını anlamışlardı. Menşevik ve SR'ların Sovyetleri, bu doğumun önünde engel olduğu oranda karşıya alınarak dönüştürüleceklerdi...

---

[201] LENİN, *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, a.g.y., s. 19.

[202] Vladimir İlyiç LENİN, *Sosyalizm ve Savaş*, çev: N. Solukçu, Sol Yay., 1978, s. 150.

[203] LIEBMAN, *Lenin Döneminde Leninizm I*, a.g.y., s. 165.

Bu dönem bolşeviklerin prestij ve etkinliği gittikçe arttı, ancak sağ kanat devrimci hareketler de dahil, burjuva hükümetinin onlara yönelik terörü de...

Bolşevikler yeterince hazırlanmadıkları bir sırada iki ateş arasında kalmışlardı. İşçi sınıfı ve savaştan bıkan askerler bolşeviklere destek veriyor, ama onlarda en küçük bir tereddüt gördüklerinde kendileri sokağa dökülüyorlardı. Bolşevik yöneticiler patlayan sayısız ayaklanmaya destek vermek için olağanüstü büyük bir çaba göstermekteydiler. Bunun karşılığında sovyetleri hala kontrol etmekte olan menşevikler ve SR'lar devrimci işçilere ve bolşeviklere karşı "vur emri" kararlarına imza atıyorlar, onların tutuklanmasına yardımcı oluyorlardı. Bolşevikler, devrimci işçi hareketi ile birlikte bir kez daha yasadışı konuma itilmişlerdi.

Haziran'dan sonra bu doğrultuda ilginç olaylar yaşandı. Bunlardan en önemlisi General Kornilov'un karşı devrimci darbe girişimiydi.

Bolşevikler, bu darbeye karşı burjuvazinin iktidarı ile Kornilov arasında üçüncü bir cephe açarak mücadele ettiler ve işçi sınıfı içerisindeki desteklerini arttırdılar. Artık, işçi sınıfı da perspektif olarak olmasa bile, eylemlilik düzeyinde sovyetlerin kurumsal yapısını aşmıştı. Ve doğal olarak o kurumsal yapının belli noktaları devrimcileşmeye başlamıştı.

Lenin'i bir ara umutsuzluğa düşüren gelişmeler bir anda yeni bir tarihsel fırsata dönüşüyordu. Bolşeviklerin elde ettiği güçlü konum, belli dinamiklerin üst üste çakışması sonucu ortaya çıkmıştı, ancak bu çakışmanın süreklilik taşımayacağı da son derece açıktı. O an için, Rus devriminin kendiliğinden bir biçimde yarattığı sovyetlerin kurumsal yapısı hiçbir şey ifade etmiyordu, önemli olan işçi sınıfının belli kesimlerinin bu kurumsallığı aşan bir eylemlilikte bolşevik bayrak altına çekilmiş olmasıydı. Yaklaşan Tüm Rusya Sovyetler Kongresi'nin önemi kalmayan o kurumsal yapıyı yeniden gündeme getireceğini ve bunun da devrimci bir atılımın sonu olacağını bilen Lenin, ayaklanma tarihini öne çekme cesaretini gösterdi.

Lenin Nisan ayındaki Lenin'di belki ama, mücadele ettiği koşullar ve en önemlisi sovyetler farklı, işçi sınıfı farklıydı... Bolşevik parti ise son 3-4 ayı doğrudan sokak ve fabrika kavgalarında geçirmişti...

Yangından mal kaçırılmıyordu belki ama, devrimin sovyetlerden işçilerin sovyet deneyinin menşeviklerin tutucu sovyetlerinden kaçırıldığı bir

gerçekti. Devrim döneminde devrimci girişimin meşru olduğu bir kez daha kanıtlanmak üzereydi...

Ekim Devrimi'nin öngününde bolşevikler bir devrimin kaderini etkileyecek kesimlerde çoğunluktular; bu nüfus çoğunluğundan çok daha anlamlıydı. Paralize olan, evinde oturan etkisiz elemanların devrimci bir yükselişte söz söylemeye hakları yoktu. Gün, devrimci işçilerin, bolşevizm bayrağını taşıyan askerlerin ve yoksul köylülerin günüydü...

Saymaya değmezdi...

> "Modern zamanların dev toplumsal çatışmaları üzerine kafa yorduğumuzda, Rusya'da olduğu gibi Fransa ve Almanya'da da, devrim dinamiğinin önüne her zaman için, demokratik genel oy biçiminde olsa bile, seçim mekanizmasının dumura uğratıcı ya da frenleyici gücünün dikildiğini gözlemleriz. 1848'de Paris'te, sokaklarda saldırıya geçen proletaryaya burjuvazi tüfeklerle (ve oylarla) karşılık verdiğinde olan buydu. Yine 1871'de Ulusal Meclis, Komün karşısında, Paris işçilerinin sahip olmadıkları bir demokratik meşruiyete dayanarak böbürlenebildiğinde olan buydu: İşçiler ulusun egemen iradesini temsil etmiyor oluyorlardı böylece. Genel oy her keresinde ve üstelik devrimin asıl ona başkaldırı demek olduğu ataletin gücü sayesinde, devrimin canlılığını (élan) sayılarla ezer. Devrimci kötü bir seçmen, seçmen kötü bir devrimcidir." [204]

1895 yılında burjuvazinin seçimlerden korktuğunu yazan[205] Engels'ten sonra işlerin radikal bir biçimde değiştiği çok açık. Leninizme dair görüşleri tutarsızlıklarla dolu olan Liebman'ın yukarıdaki satırları yazmasını sağlayan, batı toplumlarında tanık olunan sandık oyunlarının getirdiği bıkkınlık olsa gerek.

Oysa 1917 Ekimi'nden sonra oyunu kapitalist sitemin kuralları ile oynamaktan bıkmayan çok sayıda marksist vardı. Lefebvre'nin haklı olarak "dar kafalılık" diye adlandırdığı[206] çoğunluk-azınlık tartışmaları konusunda, Alman Komünist Partisi'nin 1918 sonunda Spartakistler Birliği tarafından hazırlanan ilk programı çok nettir. Leninistlerin elde ettiği zaferin

[204] Marcel LIEBMAN, *Lenin Döneminde Leninizm II*, a.g.y., s. 43.
[205] Friedrich ENGELS, *Fransa'da Sınıf Savaşımları'na Önsöz*, May Yay., s. 24.
[206] LEFEBVRE, *a.g.y.*, s. 83.

meşruiyetini sorgulayan ve kendilerini bu anlamda temize çıkaran Rosa ve arkadaşları devrim denilen altüst oluş konusunda oldukça bulanık fikirlere sahiptir:

> "Spartakistler Birliği, Almanya'nın proleter kitlelerinin büyük çoğunluğunun tartışılmaz isteklerinin açık bir ilanı olmaksızın iktidarı hiçbir zaman ele geçirmeyecektir. (Birlik) iktidarı, yalnızca, işçi kitlesinin Spartakistler Birliği'nin ilke, amaç ve taktiklerini bilinçli bir biçimde onaylamaları sonucu alacaktır." [207]

1903'ten beri "ikamecilik" paranoyasına tutulan Alman devrimcilerinin "temiz" ve tasdikli devrim beklentilerinden şimdiye kadar haber çıkmadığı için, biz yine geleneksel referansımıza, aklı başında her devrimcinin kendi toprağından bir şeyler bulabileceği bir devrim sürecine dönelim...

Lenin'in Nisan ve Mayıs aylarında "meşruiyet" sorununa yaklaşımını daha önce gördük. Kautsky için yazdığı ünlü çalışmasında devrimin bir azınlık-çoğunluk sorunu olmadığını belirten[208] Lenin'i, Eylül ve Ekim aylarında izleyelim:

> "İki başkentin işçi ve asker vekilleri sovyetlerinde çoğunluğu sağlayan bolşevikler iktidarı ele alabilirler ve almalıdırlar. (...) İktidarı alabilirler çünkü, iki başkent halkının devrimci öğelerinin etkin çoğunluğu, yığınları arkalarından sürüklemek, düşmanın direncini kırmak, onu yok etmek için iki başkent halkının etkili devrimci öğelerinin çoğunluğu yeterlidir."(Eylül)
> "Bolşeviklerin 'yapmacık' bir çoğunluğa sahip olmayı beklemeleri saflık olurdu; hiçbir devrim bunu beklemez."(Eylül)
> "Söz konusu olan oylar değildir, söz konusu olan 'sol' sosyalist-devrimcileri çekmek değildir, söz konusu olan ne taşra sovyetlerinin yardımı, ne de onların kongreleridir. Söz konusu olan, Petrograd, Moskova, Helsingfors, Kronstad, Viborg ve Reval'in kararlaştırabilecekleri ve kararlaştırmaları da gereken ayaklanmadır."(Ekim) [209]

---

[207] Spartakistler Birliği'nden aktaran MILIBAND, *a.g.y.*, s. 130-131
[208] LENİN, *Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky*, a.g.y., s. 103.
[209] LENİN, *Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi*, a.g.y., s. 147, 149, 206.

Bu böyledir çünkü, bırakın taşrayı, Moskova'da bile, bolşeviklerin iktidarı aldığı hafta eski düzenin elden gittiğini duymayan burjuvalar ve küçük burjuvalar vardı. Operaya, baleye gidiyorlar, şehrin belli bölümlerindeki karmaşayı anlayamıyorlardı. Düşünsenize, opera yerine sandığa gittiklerini... Petrograd proletaryasının bir bölümü sokakta tarih yapmakla meşgulken, bir bölümü fabrikalarına gitmeyecek kadar aktif, ama evlerinden çıkmayacak kadar da kuşku doluydu. Bunların sovyetlerin yaklaşmakta olan kongresinde ne için oy kullanabileceklerini hesaba katmak gerekiyor...

Sonuçta, Ekim Devrimi gerçekleşti. Olağan bir mecrada akmakta olan Rus devrimine birileri gereksiz bir müdahalede bulunmuş ve rotayı değiştirmişti.

Peki şimdi ne olacaktı?

Her zaman makul birisi olan Martov, bolşeviklerin attığı adıma anlayışla yaklaştığını, ama Lenin'in partisinin işi tadında bırakması gerektiğini söylüyordu. Madem bir azınlık iktidarı eliyle "öncülük" görevlerini yerine getirmişlerdi, bu öncülüğü bütün bir devrimci harekete yaymak da onlara düşerdi. Böylelikle kalıcı bir sakatlığa izin vermemiş olurlardı:

> "İç savaş evresine girmiş olan bir sınıf mücadelesinde, geniş kitlelerin çıkarlarını temsil eden, ama politik bilinçlilik bakımından onların önünde giden devrimci sınıfın öncü kadrolarının, devrimci bir azınlık diktatörlüğü yoluyla devlet gücünü kullanmak zorunda kaldığı zamanlar muhakkak vardır. Ancak dargörüşlü ve teorik bir bakış açısı bu ihtimali reddedecektir. Buradaki asıl soru, her devrimin belli bir aşamasında kaçınılmaz olan bu diktatörlüğün kendini pekiştirecek ve kalıcılığını sağlayacak bir kurumlar sistemi yaratacak şekilde mi davranacağı yoksa, tam tersine, en kısa sürede yerini, bir bütün olarak devrimci sınıfın yahut sınıfların örgütlü inisiyatifi ve özerkliğine mi bırakacağıdır. Bu yöntemlerden ikincisi devrimci marksistlerin yöntemidir ve onlar, bu nedenle, kendilerini Sosyal Demokrat diye nitelendirirler; birinci yöntem ise komünistlerin yöntemidir." [210]

Oysa, tarih, yeni bir rotaya sapması için kırılan dümen bırakılır bıra-

[210] ASCHER, *a.g.y.*, s. 135.

kılmaz, hemen eski yoluna çark edecekti. Öncü parti, dümeni bırakması için çeşitli yönlerden gelen baskılara rağmen, elde ettiği tekelden vazgeçmedi. Baskılar küçümsenmeyecek boyutlardaydı. 6 Kasım'dan bir hafta sonra yapılan seçimlerde bolşevikler çok ağır bir yükün altına girdiler. 700 kadar sandalyeden ancak 168'ini elde eden (değişik kaynaklarda bu sayı 165 ile 175 arasında verilmektedir) Bolşevikler, karşılarında bir sosyalist devrimci çoğunluk buldular. Sıkıntılarını hafifletmek için SR'ları bölmeyi başardılar. Ancak seçim sonuçları baskıyı artırmıştı.

İşçi sınıfının değişik kesimlerinde Martov'unkine benzer yaklaşımlar ortaya çıkmıştı. Birçok yerel komite bütün devrimci eğilimleri kapsayacak geniş tabanlı bir hükümetten yana tavır koyuyordu. İşçi sınıfından, menşevik ve SR'lardan gelen baskılara bolşeviklerin kendi içinden gelen yapıcı politika(!) önerileri eşlik etmeye başladığında durum iyice ciddileşmişti. Meclise gönderilen bolşevik milletvekilleri çabuk alışmışlardı bu yüce organa. Lenin'in sovyetlerin karşısına çıkardığı bu kuruma sahip çıkan Rıkov, Riyazanov gibi bolşevikler, "meşru" temsiliyet ile partiyi karşı karşıya getirerek seçilmişliğin tadını çıkartmaktaydılar. Üç ay kadar sonra, uzun süren bir oturum esnasında içeriye giren Kızıl Muhafızlar'ın "nöbet beklemekten bıktıklarını ve artık toplantıyı dağıtmaları"nı söylemesiyle, bu oyun sona erdi...

Devrimci hareket yeni düzende tekleşiyordu. Sol SR'ların hükümetteki yeri de kısa bir süre sonra sona erdi. Menşevikler yarı yasal konumdan yavaş yavaş yasadışılığa ve aslında tarih dışılığa doğru yol alıyorlardı. Sahneyi tedrici bir biçimde terk etmesi olanaksız olan anarşistler ise Lenin ve Buharin'i yaralayan, yabancı diplomatlara saldıran, Çeka yöneticilerini öldüren tarzlarıyla hızla antisovyetik bir hareket haline geliyordu.

"İşçi muhalefeti" ve "demokratik merkeziyetçi" hiziplerle hesaplaştıktan ve Kronştad'ı atlattıktan sonra, Rusya'da bolşeviklerin dümenin idare hakkını yalnızca kendilerinde görmesini sorgulayan siyasi bir oluşum kalmıyordu...

Bu öykü, sosyalist devrimin siyasal ve toplumsal boyutları arasındaki ilişkiyi de aydınlatmaktadır. "Ne Yapmalı"cılar, proletaryanın tarihin yeni rotasına bilinçli bir biçimde sahip çıkmasının yeni düzenin en önemli sorunu olduğunu bilerek bu konuda en küçük bir saflık göstermeden öncülük misyonunu sürdürürler. 1919 yılında, devrimden yaklaşık 1,5 yıl

sonra, Lenin saflık bir yana, konuya ilişkin oldukça gerçekçidir:

> "Sosyalist devrim ise, ancak on milyonların devlet yönetimine doğrudan ve pratik katılımı sayesinde gerçekleştirilebilir. Hedefimiz budur. Ama henüz buna ulaşmış değiliz." [211]

Lenin, gerçekçidir; Lenin bir marksisttir...

> "(...) iktidara geçmek için mücadele eden her sınıf; hatta eski toplum yapısını bütünüyle ortadan kaldıracak ve hakimiyet denen şeyi yok edecek olan proletarya bile, kendi menfaatini genel menfaat olarak ortaya koyabilmek için, iktidarı ele geçirmek zorundadır; bunu başlangıçta mutlaka yapmak zorundadır." [212]

[211] Vladimir İlyiç LENİN, *Halkın Devlet Yönetimine Katılımı Üzerine*, çev: Cumhur Düzgün, Işık Yay., 1980, s. 159.

[212] MARX-ENGELS, *Alman İdeolojisi*, a.g.y., s. 60.

Bu cüret nereden geliyor? (2008 notları)

... Devrim yapma hakkının tarihsel meşruiyeti sorgulanamaz. Bununla birlikte, devrimci mücadelede siyasetin merkezinde hep tarihsel meşruiyeti toplumsal meşruiyetle çakıştırma arayışı vardır. Sermaye meşruiyet yitirmeden emek meşruiyet kazanamaz. Bir bakıma, işçi sınıfı partilerinin tarihsel rolü, sermayenin meşruiyet kaybını işçi sınıfına meşruiyet alanı olarak değerlendirmek olarak formüle edilebilir. Kapitalizm bu işlemi "doğal" olmaktan çıkarmışır. Devrimci mücadelenin tarihsel meşruiyeti, meşruiyetin el değiştirmesini ve dolayısıyla bunu arkasına alacak devrimci zorlamayı "siyasal" bir işlem olarak yerine getirilmesini önemsiz kılmaz.

... Kapitalizmden kurtulmak için ortaya çıkan büyük olanaklar değerlendirilmelidir.

... Burjuva toplumlarında geniş yığınları aptallaştırıcı araçlar devreye sokulması, genel oy hakkını değersizleştirmez. Genel oy hakkı, ezilenlerin en büyük kazanımlarından biridir ve sermaye hangi ideolojik mekanizmalara sahip olursa olsun, hemen bütün ülkelerde genel oy hakkını kısıtlamak ya da bütünüyle ortadan kaldırmak için girişimlerde bulunmak durumunda kalmıştır. Egemen sınıfın farklı kliklerinin tepişme alanına dönen parlamentoların bilinçli bir biçimde itibarsızlaştırılması ve yine zaman zaman kapatılması da, burjuvazi adına hareket eden kontrolsüz despotların inisiyatifinin değil, sermaye egemenliğinin sınırsız özgürlük gereksinimi ve halk denetiminden kaçınma arzusunun ürünüdür.

XVII
"Ne Yapmalı"nın alternatifi var mı?

Leninist öncülük teorisinin alternatifi var mı?

Leninist örgüt, geri bir ülkede başarıya ulaştı. Gelişmiş kapitalist ülkelerde leninizm ne kadar geçerli olabilir?

Rusya'da leninizm, kendine has araçlarla iktidara uzandı. Bu araçlarla elde edilen bir iktidarın sosyalizm hedefine varması mümkün mü?

Bu sorular hemen hemen hep gündemde kaldı. İlk soruya "evet" diyenlerin başka ne dedikleri hiç anlaşılmadı. Leninizmin saygın sicilini Rusya'ya hapsedip, "gelişmiş" ülkelerde reformculuk oynamak isteyenler ikinci soruyu çok sevdiler. Üçüncü sorunun müdavimleri ise, leninizmin araç-amaç bütünlüğünü altüst ederek sosyalizme yabancılaştığını savundular.

Bu bölümde yukarıdaki sorular etrafında dolaşmış olacağız. Leninizmin kendisini her nesnellikte değil, devrimin güncelliğini hissettirdiği her nesnellikte var edeceğini, devrim süreçlerinde nesnel ve öznel belirlenimli özgüllüklerin "leninizm" başlığının evrensel karakterini gideremeyeceğini vurgulayacağız.

Sol Komünizm'den artık ezberlenmiş olan bir bölümle başlayalım:

> "Deneyim tanıtlamıştır ki, proleter devriminin bazı başta gelen temel sorunlarında bütün ülkelerin, Rusya'nın geçtiği yoldan geçmeleri kaçınılmaz bir şeydir." [213]

Lenin, bolşevizmin 15 yıllık tarihinin sınıflar mücadelesinin hemen bü-

[213] LENİN, *Sol Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı*, a.g.y., s. 21.

tün biçimlerine tanık olduğunu, bu biçimlere uygun araçlar geliştirdiğini, bu dönem boyunca modern sınıf dinamiklerinin tamamının Rusya'da kendisini gösterdiğini yazıyordu.

İşçi sınıfı hareketi içerisinde nesne-özne ilişkilerine en fazla müdahale eden eğilim olarak leninizm, bu nedenle, "pozitif" anlamda tanımlanabilir bir teorik çerçeveye sahip olmuştu. Reformizm de evrenseldi ama, öz itibariyle "belirlenen" bir siyasal hatta oturduğu için, reformizm her ülkede o ülkenin nesnelliği tarafından şekillendiriliyordu. Leninizm tutarlılığı ve sonuç alıcılığı bir yana, ilkeleri, tarzı, mücadele kültürü ve inançları olan bir akımdı; evrenselliği buradan geliyordu.

Bunu ilk kavrayanlardan birisi Lenin'in siyasal rakibi ve yıllanmış dostu Martov'du:

> "Rus komünistleri, yalnızca Avrupa'nın mülk sahibi sınıflarına sık sık görünmeye başlayan toplumsal devrim hayaletine takılan adlardan biri olarak değil, birçok ülkedeki işçi sınıfı hareketinin içindeki güçlü ve özgül bir eğilim olarak da "dünya Bolşevizmi"nden söz etme yetkisine sahip olmuşlardır." [214]

Hazır sözü menşeviklere getirmişken, RSDİP'in sağ kanadını oluşturan bu eğilimin leninizmin kendisini evrensel olarak ifade edebilmesine büyük yardımları dokunduğuna işaret etmeliyim. Uluslararası hareket-te leninizmin devrim-örgüt teorisine karşı tavır alan odaklar içerisinde menşeviklerin özel bir yeri var. Bu yer, her şeyden önce, nesneldir. Menşevikler, Rusya işçi sınıfı hareketine bayrak olmak için bolşeviklerle kıyasıya bir mücadele içerisinde olmuşlardır. Ancak daha önemlisi, menşevik örgüt, bütün reformist özelliklerine rağmen, 15 yıl boyunca devrimci hareketin sınırlarının dışına çıkmamak becerisini gösteren, teorik ve siyasal açıdan son derece çaplı marksistlerden oluşmaktaydı. Bu özellikleri sayesinde hareketin sicilini göreli olarak "temiz" tutma başarısını gösterdiler. Örneğin, 1914 yılında savaş çıktığında Avrupa'daki sosyal demokrat partiler milliyetçi çığlıklar atarken, menşevikler parlamentoda bolşeviklerle birlikte davranarak emperyalist savaşa karşı devrimci bir tavır aldılar. Yine, bolşeviklere bu konularda yönelttikleri eleştirilere rağ-

[214] ASCHER, *a.g.y.*, s. 143.

men, devrimci mücadelede ortaya çıkan değişik biçimlere Avrupa'daki benzerlerinden çok daha dostça yaklaştılar.

Kısacası menşevizm Rus devrimci hareketine inatla tutunarak, bolşeviklerin üretkenliğini arttırmış, leninizmin belirgin özelliklere sahip olmasına yardımcı olmuştur.

Bu anlamda, leninizmin öncülük teorisine itiraz edenler içerisinde bu teorinin olgunlaşmasına en fazla katkısı olanlar, Rosa Luxemburg'la birlikte menşevik liderlerdir.

Bolşevizmin kendi gelişimi içerisinde bir başka şansı daha vardır. Öncülük teorisini işçi sınıfı ile devrimci özne arasındaki açı üzerine geliştiren bolşevik hareket, teoride bu açının kalıcı ve merkezi bir yere sahip olması nedeniyle pratikte sık sık karşılaşılan ciddi sorunlarla mücadele ederek gelişmiştir. Daha önce değinmiş olduğumuz gibi 1905 açılımı, 1917 sıçraması, nesnel ihtiyaçlar sonucu gerçekleşmekle birlikte, leninizmin kendi tarihi açısından önemli düzeltmeleri de içermektedir.

Leninist öncülük teorisinin taşıyıcıları, teorinin kaçınılmaz olarak ortaya çıkardığı sorunlar nedeniyle teoriyi kısırlaştırmak yerine, son derece diyalektik bir biçimde sorunları (öznel araçlarla) kontrol altında tutarak ve onlarla kesin hesaplaşmayı uygun tarihsel momentlere bırakarak yollarına devam etmişlerdir. 70 yıl sonra ortaya çıkan çözülme, "öznel araçlar"ın yeterince devreye sokulmadığını ve özellikle son dönemlerde uygun tarihsel momentlerin es geçildiğini göstermiş olsa bile, bolşevizmin tarihi teorinin sıkıntılı sonuçları karşısında ustalıklı bir tutum alındığını gösteren onca örnekle doludur.

Öncülük teorisinin ürettiği tehlikelerden ürkerek teoriye tavır alma konusunda en sorumsuz girişim, devrimden sonra İşçi Muhalefeti'nden geldi. Kollontay gibi, devrimin arifesinde oldukça sağlıklı bir tavır alan kimi bolşevik liderlerin yarattığı bu muhalefetin sorumsuzluğu, kendisine hareket noktası olarak reel olguları seçmesinden kaynaklanmaktadır!

Muhalefetin argümanlarına kabaca göz attığımızda karşımıza çıkan yabancılaşma, bürokratizm, reel politiker ihtiyatlılık, küçük burjuva unsurların sızması, militarizm gibi olguların bolşevizmin devrim öncesinde veya sonrasındaki deneylerine tümüyle dışsal olduğunu ileri sürmek mümkün değildir. İşçi muhalefetinin bu olgulardan hareketle leninizmi karşısına alması, olağanüstü büyük bir trajedidir. Trajedi, ampirik olarak

doğrulanabilecek argümanların siyasal olarak bir sapmaya tekabül etmesindedir.

İşçi sınıfı ile öncü örgütlenme arasında, sınıflar ortadan kalkıncaya kadar şu veya bu biçimde kendisini hissettirecek olan bir açının varolacağından hareket eden bir teorik sistem, siyasal mücadelede kendisini yeniden üretenleri bürokratizm, elitizm, yabancılaşma vs. olgularla sık sık karşı karşıya getirecektir. "Ne Yapmalı"cılar, bu karşı karşıya gelişlere rağmen tarihin dümenini istenen rotada tuttukları ölçüde bu olgulara teslim olmayacaklardır. "İşçi muhalefeti", bu cesareti gösteremediği için yıkıcı hale gelen bir sapmadır. Adlarındaki "muhalif"lik yaklaşımlarını da belirlediği, dümeni ele geçirmeye dönük herhangi bir irade sergilemedikleri ve bu anlamda iktidarın yatay bir biçimde devredilmesini savundukları işçi sınıfının kararlı-yapıcı bir önderlik talep ettiğini kavramadıkları için, çok kolay etkisizleştirildiler.

Ve bir şeyi hiç anlamadılar...

"Ne Yapmalı"cılar, sınıfsız toplum hedefine veya öncesinde sosyalizm hedefine doğru giderken, her zaman hedefin içselleştirildiği araçlar yaratılamayacağını bilirler. Onlar için önemli olan, "uygunsuz" araçların hedefe yaklaşılmasına engel yaratmasının önüne geçilmesidir. Leninizm, buna muktedir bir devrimci teoridir. Bu teori, geri adımların ardından o geri adımları bütün sonuçlarıyla ortadan kaldıran sıçramaların yaratıcısı, sıçramaların beslediği kimi zaafları yok edecek panzehirin üreticisidir. Bu geri adım ve zaaflardan korkarak gemiyi terk edenler, geri adım ve zaaflara işaret etmekten başka bir şey yapmamışlar ve kısa sürede doğrudan işaret ettikleri olguların etkisi altına girmişlerdir.

Nesnelliği değiştirme uğraşı içerisindeki leninistlerin sihirli formüllerle veya işçileşme, taban inisiyatifi, doğrudan demokrasi gibi cafcaflı laflarla işleri yok. İşçi sınıfını kendisi için bir sınıf haline getirmek, bir defada gerçekleşmiyor. Bu ve benzer görevler, bütün bir sürece yayılmak zorunda.

Olumsuzluklardan işleri şu veya bu kesitte işçi sınıfına devrederek kurtulacaklarını sananlar, leninizmin inanmış karşıtlarından birisine kulak vermelidir:

"Parti Merkez Komitesi'nin genişletilmesine ilişkin öneriler gibi,

> işçi sınıfı ya da köylü kökenli halkı karar verme makamlarına getirme düşüncesi de saflık ürünüydü ve bürokratik uygulamaları perdelemek, mekanizmayı tabana yaklaştırmak amacını taşıyordu. Ancak aşağı sınıflardan gelen bu yöneticilerin çoğu, acımasız bürokratlara dönüştü. Ait oldukları sınıfı oluşturanlardan içten kısıtlayıcı öneriler gelmediği için çoğunlukla eski çinovnikilerden de daha zalim olan yolsuzluklar ve yozlaşmalar sergilediler." [215]

Örgütsel yaşamda işçilerin komünistleştirilmesi (ki bu bir süreçtir), kurulların işçileştirilmesini mutlaka önceler...

Bu yaklaşımdan pek hoşnut olmayan bir başka marksist, leninizme "devrimci" sınırlar içerisinde kalarak alternatif oluşturan az sayıda eğilimden birisinin yaratıcısıdır. Sosyal demokrat partilerin reformizmine karşı ilk tepkisini henüz 1899'da veren Luxemburg, bu tepkilerini yaşamı boyunca anlamlı bir mücadeleye dönüştürebildiği için, örgüt ve devrim teorisinde onların çok uzağında konumlanmasına rağmen bolşeviklerin her zaman "yoldaşı" olabilmiştir. Ancak bu "yoldaş"ın mesafeli konumlanışının altında (bunu zaman zaman kendisi de ileri sürmüştür), Rusya ve Almanya arasındaki mesafenin yattığını söylemek, gereksiz bir aklama girişimidir:

> "Lenin devrim için devrimci partinin önemi üzerinde durur, oysa Rosa Luxemburg partiden sakınır ve temel etkeni yığınların kendiliğinde bulur; o dönemde Rusya'da örgütlü bir devrimci partinin bulunduğu oysa Almanya'da tek sosyalist partinin de reformcu olduğu, Rosa Luxemburg'un bu reformcu partinin yönetimiyle savaşmak için bazı proleter tabakalarının köktenleştirilmesine eğildiği anımsanırsa, Lenin'le Rosa Luxemburg arasındaki görüş ayrılığı özellikle aydınlanır." [216]

veya,

> "Luxemburg'un Lenin ile farklılıklarının gerçek kökleri, içinde fa-

[215] Carmen SIRIANI, *İşçi Denetimi ve Sosyalist Demokrasi*, çev: Kumru Başoğlu, Belge Yay., 1990, s. 391.

[216] Lucien GOLDMAN, *İnsan Bilimleri ve Felsefe*, çev: Afşar Timuçin, Kavram Yay., 1977, s. 78.

aliyet gösterdikleri çok farklı tarihsel durumlarda yatar."[217]

Her şeyden evvel, önemli birçok tezini Rusya üzerinden geliştiren, yaşamı boyunca Alman devrimci hareketine olduğu kadar Rus ve Polonya'daki mücadelelere de yakın olan, Rus devrimci hareketindeki hemen her tartışmaya müdahil olan birisinin devrimin stratejik sorunlarına dair temel yaklaşımlarını "dünyası farklıydı" diyerek açıklamak yetersiz kalıyor. Bu bir yana, Rosa'nın leninist örgüt teorisine yönelik itirazlarından sistemli bir alternatif yaratmaya kalkışanların Rosa gibi bir tarihsel kişiliği kendi nesnelliğine hapsetmelerini anlamak gerçekten zor.

Rosa'nın parti yerine sınıfa vurgu yapmasını "reformist parti"yi işçi kitleleriyle kuşatma" operasyonu ile açıklamak, kendi içerisinde de ciddi bir tutarsızlık taşıyor. Rosa'nın sınıf eliyle kuşatmak istediği ASDİP, RSDİP'e göre işçi kitlelerini kucaklamak açısından çok daha şişkin bir partiydi. Alman sosyal demokrasisinin gelişimi içerisinde güçlenen reformist eğilimler bu şişkinlikle birlikte ele alınmak zorundayken, Rosa'nın reformizmi kitle dinamizmiyle silkelemek isteyişinde "büyük bir yenilik" görenlere şaşırmamak elde değil.

Bunları söylerken, elbette Rosa'yı yanıltan gelişmelerin önemini küçümsemiyorum. Aşağı yukarı benzer gelişmeler daha öncesinde Marx ve Engels'i de fazlasıyle etkilemişti. Olumsuz denebilecek olan bu etkilerin örneklerini daha önce kısaca göstermeye çalışmıştım. Marksizm ile marksizm-leninizm arasındaki gözle görülür boşluk bu etkilerde saklıdır.

Marx, işçi sınıfının siyasal örgütlenmesini büyük ölçüde kendi haline bıraktığı için Lenin'in yaklaşımlarıyla karşılaştırılabilecek sistemli bir formülasyonun sahibi değildir. Ama, bu kendi haline bırakışın altında bir siyasi tercih yatmaktadır ki, "boşluk" buradadır.

Marx'ın gündeminde ön sıralara yerleşmeyen "siyasal örgütlenme", bilimsel sosyalizmin kurucusunun içinde yer aldığı örgüt pratiklerinde çoğu kez ön plana çıkmamasının nedenidir. Bu pratiklerin bazılarına Marx sonradan davet edilmiştir. 1864 Uluslararası İşçi Birliği'nde böyle olmuş ve Marx, Proudhon'cuların cirit attığı bu örgütte özel bir iddia taşımaktan kaçınarak tam anlamıyla bir siperler savaşı vermiştir.

[217] MOLYNEUX, a.g.y., s. 138.

Bu ilgisizlik, "parti"yi işçi sınıfının mücadelesinde ayrı bir düzlemde görünemeleri ve onu mücadelenin gelişme aşamalarından birisi olarak değerlendirmelerinden kaynaklanmaktadır. Ustalar partiyi bazı istisnalar dışında bu gelişmenin en üst aşaması olarak görmekle birlikte, örneğin sendikal mücadele ile partili mücadele arasında siyasal ifade açısından önemli bir ayrım olmadığı düşüncesini taşımışlardır.

Sonuçta, mücadelenin temsiliyeti ve ifadesi öne çıktığı ve "öncülük" dediğimiz zorunlu siyasal fiil gündemden düştüğü için, işçi sınıfının kendisini ifade etmekte hiç güçlük çekmediği dönemlerde her türden ihtiyat elden bırakılmıştır. 1885 yılında proletaryanın "basit" ve "doğal" dayanışmasına bakarak "artık ne gizli, ne açık bir örgüt gereksinimimiz yok"[218] diyen Engels'in sorumlu davrandığını söyleyemeyiz. Hele hele bu davranış kalıcı bir nitelik kazandıysa...

Devrimci siyasetin aracı partiyi küçümseyerek proleter kitlelerin doğrudan ifadesini ortaya çıkaracak doğal araçlara bel bağlayan Engels, bu kez 1895'te, hem de marksizmin belki de en güzel siyasal metni olan Fransa'da Sınıf Mücadeleleri'ne yazdığı önsözde, leninizmin mükemmel bir zamanlamayla devreye girdiğini kanıtlayan şeyler yazıyor:

> "Daha şimdiden, iki milyon iki yüz elli bini aşkın seçmene güvenebilirsiniz. Bu böyle devam ederse, bu yüzyılın sonuna kadar toplumun orta tabakalarının büyük bir kısmını, küçük burjuvaziyi ve küçük köylüleri elde etmiş ve ülkedeki bütün diğer güçlerin önünde eğilmek zorunda kalacakları temel güç haline gelmiş olacağız." [219]

Lenin marksizmin imdadına yetişmiştir...

Lukacs, bolşeviklerin dışındaki devrimci partilerin ekonomik ve siyasal gerçekliğin esareti altında olduklarını ileri sürerken, sonuna kadar haklıdır. [220]

Leninizm, devrimci mücadelede nesnelliğe esaretten kurtuluştur.

Peki, nesnelliğin devrimci kalkışmalar için yeterince olgunlaşmadığı,

[218] Friedrich ENGELS, *Seçme Eserler*, cilt 3, Sol Yay., s. 193.
[219] ENGELS, *Fransa'da Sınıf Savaşımları'na Önsöz*, a.g.y., s. 28.
[220] LUKACS, *History and Class Consciousness*, a.g.y., s. 295.

bir başka deyişle devrimin güncelliğinin hissedilmediği kapitalizmin sakin limanlarında ne olacak?

Daha önceki bölümlerde devrimci durumun "Ne Yapmalı"cılar açısından önemi üzerinde durmuş olduk. Devrimci durum varsa, devrimci girişim meşrudur dedik. Leninizmin sacayağını örgüt-devrim-iktidar üçlüsünün oluşturduğunu tekrarladık. Ve nihayet, leninist örgütün varlık nedeninin devrimin güncelliği olduğunu vurguladık...

Devrimin güncelliği, tarihsel açıdan her yerde, ancak siyasal olarak belli yerlerde, daha önce de belirttiğim gibi zayıf halkalarda, veya zayıf halka adaylarında hissedilebiliyor. Bu durumda bir problem de başlıyor. Evrensellik iddiasındaki leninizm, özellikle batının gelişmiş kapitalist ülkelerinde hangi mantıkla varolacak? Devrimi güncel olarak hissetmeyen bu toplumlarda leninizme rahmet mi okunacak?

Aslında bu soruların herhangi bir maddi temeli yok. Leninist örgüt teorisi ile devrim teorisi birbirinden ayrılamadığı gibi, leninist örgüt de, amacının dışında kullanılabilir veya tartışılabilir bir şey değil. Devrimin gündemde olmadığı toplumlarda leninist örgütün mümkün olup olmadığını tartışmak bu nedenle olağanüstü saçma. Batılı toplumlarda parlamenter demokrasinin yerleşikliğini, "rıza"nın "zor"dan daha fazla ön plana çıkmasını, emekçi sınıfların elde ettiği kazanımları bahane ederek leninizmi Rus toprağına sıkıştırmak isteyenler, boşuna çabalıyorlar. Birkaç istisnai tarihsel kesit dışında, ama özellikle şu sıralar, leninizmin özgürce serpilip gelişeceği bir ortam yok gelişmiş kapitalist ülkelerde. Burada, sözü edilen ülkelerdeki komünistlerin karşılaştıkları güçlüklere değinirken leninist örgüte kan veren koşulları da yeniden gözden geçirme şansını bulacağız.

İşe, konumuzla ilgili güzel bir çalışması olan Lukacs'tan başlayalım. Leninist örgüt ile devrim süreci arasındaki ilişki son derece açık:

> "Lenin'in örgüt düşüncesi, devrim olgusunu, devrimin güncelliğini şart koşar." [221]

"Ne Yapmalı"cılar için bu, büyük bir önem taşıyor. Leninist örgütü az sayıda insan, çok sayıda kural, fazlaca entrika ve biraz sınıf desteği olarak

[221] LUKACS, *Devrimin Güncelliği*, a.g.y., s. 27.

görmek isteyen onca kem göze karşı, örgütün işlevselliğini, onun araç olmasını ne kadar vurgulasak azdır.

Devrimin güncellik kazandığı veya kazanmasının güçlü bir olasılık olduğu her yerde leninizmin, leninist örgütün varolma koşulları hazırdır.

Ya diğer noktalar? Oralarda leninizmin geçerliliği tartışma konusu mu yapılacak:

> "İleri sanayi toplumları iktidarı kapitalistlerin ellerinden koparıp alabilecek devrimci güçten hâlâ yoksundurlar ve Leninist model henüz bu amaca uygunluğunu kesinlikle kanıtlayamamıştır." [222]

Kapitalizmin kendi nesnelliğinde zayıflaması gerekiyor; bu zayıflamanın devrimci bir kalkışma için nasıl kullanılabileceği ondan sonra ortaya çıkarılacak... Leninizm, herhangi bir gelişmiş kapitalist ülkede uzun bir süredir kendisini var edemiyorsa, bu ampirik olarak leninizmin geri ülkelere özgü olduğunun kanıtlanması anlamına gelmez. Nesnel zayıflama olmaksızın sosyalizmin gündeme gelebileceğini ileri süren, yani devrimin güncelliği yerine sosyalizmin güncelliğini öne çıkartan bir yaklaşımın en çok erokomünizmi ürettiğini gördükten sonra, Liebman'ın sorduğu sorunun hileli olduğunu anlamak kolaylaşıyor.

Aslında Rosa'yı aklamak için "partileri sınıf hareketiyle sarsmak" tezini işleyenler, daha anlamlı bir işe soyunarak, Batı Avrupa'daki sosyal demokrat partilerin kuruluşundaki talihsizliklere vurgu yapmalıydılar. Marx dahil, birçok devrimci için "işçi sınıfının tarih sahnesine çıkışı"nı müjdeleyen bu dönemi farklı değerlendirenler de vardı:

> "Batı teorisyenleri, heyecan duyarak bir ışık ve gelişme dönemine girildiğini sandıkları halde, Lenin aksine, Avrupa'da Paris Komünü'nden beri, aşağı yukarı aralıksız olarak bir karşı devrim devresinin süregeldiğini ilan etti." [223]

1871 yılından sonra işçi sınıfı ayaklarını devrimci değil, statükocu bir ritimle vuruyordu:

---

[222] LIEBMAN, *Lenin Döneminde Leninizm II*, a.g.y, s. 306.

[223] LEFEBVRE, *a.g.y.*, s. 33.

> "Avrupa'nın sosyalist partileri, kapitalizmin göreli bir denge kazanma ve proletaryanın ulusal parlamentarizme ve ulusal pazara reformist bir şekilde uyduğu bir dönemde kuruldular." [224]

Bu anlamda değişen bir şey olmadı. Batı Avrupa toplumlarında sol partilerin tarihindeki üç açılım döneminden ikisi sistemin stabilizasyonuna denk geldi. Trotskiy bunlardan ilkine işaret ediyordu. Üçüncü açılım, İkinci Dünya Savaşı'nın bitimiyle başladı ve birçok durumda komünist partilerinin saygın ama demokrat bir kimliğe mahkum olmalarıyla sonuçlandı. Her ikisinin arasında 1917 Ekim Devrimi'nden sonra Komintern'in kuruluşuna denk düşen bir başka açılım daha var. Bu açılım, diğer ikisinin tersine, devrimci yükselişin dorukta olduğu ve bu anlamda devrimin güncelliğinin hissedildiği bir sırada gerçekleşti.

Anderson'un kapitalizme militanca karşı koyan tek siyasal güç olarak değerlendirdiği[225] geleneksel komünist partiler bu onuru, söz konusu dönemde leninizmin hem devrimci yükseliş hem de bolşevizmin prestiji sayesinde kendilerine dayatılmasına borçludur. Bu partiler, kısa süren kesitler dışında, doğrudan leninizmin ifadesi olmaktan çok, uygun zamanda leninizmin doğumuna hizmet edecek tohumlama alanı olarak işlevli oldular. Bu işlev sosyalist ülkelerdeki çözülüşten sonra hala ayakta kalabilen bazı geleneksel partilerde bugüne kadar devam etti.

Burada yazılanlarda Batı Avrupa toplumlarındaki marksistleri kısmen de olsa aklama eğilimi içerisine girdiğimi düşünenler yanılmıyorlar. Kaçırılan fırsatlar, leninizmi dipten dibe yaşatmakta gösterilen yeteneksizlik, reformizmin kalıcı mevziler elde etmesindeki büyük sorumluluk vs. Bütün bunlara rağmen, Avrupa'da marksizmin 1917 sonrasındaki tarihi boğucu bir nesnellikte ihtilalci öznelliğin kaderini anlatmaktadır. Ekim Devrimi sonrasında ortaya çıkan büyük kaosta "aslında Ruslar gibi davranmak gerekirdi"[226] diyen bir roman kahramanının neden öyle davranılmadığı konusunda hangi açıklamaları yaptığını, yeni Ekim'ler yaratılmasını engelleyen nesnel ve öznel faktörleri düşünüp düşünmediğini

---

[224] TROTSKİY, *1917 Yılı*, a.g.y., s. 75.

[225] Perry ANDERSON, *Tarihsel Materyalizmin İzinde*, çev: Mehmet Bakırcı, Belge Yay., 1986, s. 85.

[226] Ernst GLAESER, *1902 Doğumlular*, çev: Öner Ünalan, Can Yay., 1981, s. 209.

bilmiyorum. Bildiğim tek şey, Avrupalı marksistlerin siyasal kimlik arayışlarına biraz daha anlayışla yaklaşılmasının zorunlu olduğudur.

Reformizmi aklamak istemiyorum. Christopher Hill'in yaptığı gibi, "Rusya Rusya'dır, Avrupa Avrupa" diyerek menşevizmin Avrupa için daha uygun olduğunu söylemek[227] ise, benim açımdan hiç mümkün değil. Ancak, tarihsel açıdan leninizmin evrenselliğini kavramış ve leninizm-devrimin güncelliği bağlantısını yakalamış bir komünistin istikrarlı kapitalist ülkelerde ciddi açmazları olduğunu düşünmek zorundayız.

Geleneksel komünist partilerinin geçmişte bu ülkelerde işçi sınıfı içerisinde tutmuş oldukları önemli yer hesaba katıldığında, leninistlerin bu partilerin içinde (merkezinde değil) ya da çok yakınında konumlanmasının en uygun çözüm olduğu ortaya çıkar. Bu partilerin reformist yönelimlerine karşı alınacak teorik tavrın siyasal tavra dönüşmesi ve ardından örgütsel aidiyetin sona erdirilmesi yerine, leninist damarın ana gövdenin içerisinde var edilmeye çalışılması, bu damarın tıkanmasının önüne geçilmesi dışında bir çözüm yolu gözükmemektedir.

Bu açıdan bakıldığında, siyasal mücadele tarihi ve işçi sınıfı içerisindeki yeri bağlamında leninizme yataklık edebilecek geleneksel partilerin kitle tabanlarını koruyabilmek ve onları ifade edebilmek için sağcı politikalara bel bağlaması tek başına çok önemli değildir.

Bu parti yönetimlerinin, uluslararası komünist harekette ortaya çıkan tahribattaki tüm sorumluluğuna rağmen, tarihselci bakış açısı bizi bu değerlendirmelere zorlamaktadır.

Çünkü batılı toplumların verili anı, leninizmin kılıcını atacağı devrimci sıçramalardan çok, Avrupa emekçilerinin tarihsel seçimlerini değiştirmesini bekleyen bir stratejiye çanak tutmaktadır. Bu saçma sapan strateji Avrupa Komünizmi için ne kadar geçerliyse, kendisini onun karşıtı olarak lanse etmeye kalkan, ama sonuçta aynı noktadan dibe vuran Yeni Sol için de o kadar geçerlidir. Bunun kanıtı, uzun bir dönem boyunca Yeni Sol'un en yetkili kalemlerinden birisi tarafından şöyle sunulmaktadır:

> "(...) devrim Batı'da ancak kitleler proleter demokrasisinin burjuva demokrasisinden üstün olduğunu somut olarak yaşayabilirlerse gerçekleşir. Sosyalizmin bu toplumlarda zaferini sağlamanın

[227] HILL, *a.g.y.*, s. 57-59.

> tek yolu nüfusun çoğunluğu için daha az değil daha fazla özgürlük ifade edebilmektir. Halkın sermaye hakimiyetine son verebilmesi için gereken enerjisi ancak gerçek işçi demokrasisinin nüveleri yaşanıp görülerek harekete geçirilebilir. Eski düzenin sona ermesi için imtiyazsız özgürlüğün önceden sergilenmesi şarttır. Bu gerekli sıçramanın adı ikili iktidardır. Ortaya çıkış yollarıyla araçları -hükümet işçi hükümeti olmasa da- her sosyalist devrimin kritik orta vade sorunudur." [228]

Devrimci durum olmadan, ülkeyi saran bir bunalım olmadan; yani kapitalist toplum, göstermelik özgürlüklerin yerle bir olduğu bir tıkanma içerisine girmeden, emekçi sınıfların tarihsel seçimlerindeki bir değişimle sosyalizme geçiş... Verili nesnelliğin değişmezliğine inanarak devrimci siyasetin ana ilkelerini terk etmek... Leninizmin meşruiyeti işte bu nedenle sorgulandı...

Doğru, leninizm her nesnellikte çıkış yapamaz... Ama, çıkış yapılacak her nesnellikte, leninizm olmak zorundadır...

Batı Avrupa'da yüz yılı aşkın bir süredir reformizmin bin bir çeşidi yaşandı ve sonuçta geriye sistemin istikrar kazanmasına yardımcı olmak dışında hiçbir şey kalmadı. Leninizm ise, eksikli ve zorlama biçimiyle bile, bugün yararlanılabilecek çok sayıda değer yarattı. Orta ve Doğu Avrupa'daki sosyalist kuruluş deneylerini bir kenara koysak bile, Almanya'da 1930-1933 arasında hissedilen "devrim", 1970'lerde Portekiz'de yeterince iyi değerlendirilemeyen fırsat, bugün hâlâ kendilerini ayakta tutmayı bilen komünist kadroların varlığı, kapitalizmin hiçbir zaman kalıcı bir istikrara sahip olmadığı ve nesnelliğin dinamik karakteri hesaba katıldığında çok büyük önem taşımaktadır.

Bugün Fransa'da, Almanya'da, İngiltere'de zaman zaman teklemekle birlikte, yüzü gülen burjuva iktidarları, kendileriyle ortaklık kurmuş zayıf bünyeli dostlar düşmeye başladığında ne tür bir bulaşıcı hastalıkla karşı karşıya olduklarını görecekler. Çanların kendileri için çaldığını anlayacaklar.

Çanlar çalacak; bu kaçınılmaz...

"Ne Yapmalı"cılar, dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar, bu kaçınıl-

[228] ANDERSON, *Gramsci*, a.g.y., s. 125.

mazlığa inanan, kendilerini bu kaçınılmazlığa hazırlayan ve kaçınılmaz olanın yaklaşması için uğraşan materyalist insanlardır:

> "Devrimin yenildiğini kabullenmenin umutsuzca reddedilmesi ve politik ve toplumsal ortamda yeni bir patlama umudunu haklı çıkarabilecek en ufak işaretleri ısrarla sezebilme isteği, leninizmin doğası açısından çok açıklayıcıdır." [229]

Gelenek ve gelecek, "Ne Yapmalı"cılarındır...

[229] LIEBMAN, *Lenin Döneminde Leninizm I*, a.g.y., s. 131.

"Ne Yapmalı"nın alternatifi var mı? (2008 notları)

... Başka bir yerde ayrıntısıyla değineceğim, Fransa'da Sınıf Mücadeleleri'ne Engels'in 1895 yılında yazmış olduğu Önsöz'de yalnızca parlamenter hayaller olduğunu ileri sürerek büyük bir haksızlık yaptık (topu başkalarına atmak için değil, bunu neredeyse kolektif bir alışkanlık haline getirdiğimizi vurgulamak için çoğul kullanıyorum). Nedir Engels'in bu önsözden çektiği? Bilindiği gibi Kautsky bu metni baskıya hazırlarken "küçük" bir takım oynamalarla Engels'i iyice güç duruma düşürmüştü. Üstüne bir asır kadar sonra, birileri metnin bütününü hesaba katmadan, bir yönüne yüklendi de yüklendi... Eleştiriler baki kalsın ama bari hakkını verelim: Kaustky ve arkadaşları ve sonraları reformist beyinler hangi amaçla pazarlamış olurlarsa olsunlar, Engels'in Önsöz'ü dönemin en çarpıcı ve parlak siyasal metinlerinden biridir ve en çarpıcı ve parlak siyasi metni olduğunu iddia edebileceğimiz Fransa'da Sınıf Mücadeleleri'ne pek yakışmaktadır.

... Alternatif arayışı çöktü... Kapitalizmin aşılması için gerekli iradi çabanın biricik yoluna ilişkin tereddüt ya da itirazlar birçok devrimciyi kapitalizmin aşılamayacağı noktasına götürdü, devrimcilik de ilericilik de, marksizm de bitti. Liebman'dan aldığım son pasaj hazin bir öyküye işaret eder gibi...

Yazılama

Leninizm'in Marksizm'e kattıkları içerisinde kimileri için en tartışmalı, kimileri için en önemli değer "öncülük teorisi". Elinizdeki kitap, "işçi sınıfı partisi" üzerine Marksizm'in bugüne kadarki birikimini cesur ve özgün bir biçimde ele alıyor. On yıllardır Marksist kuramcılar arasındaki tartışmalarda kilit roller üstlenmiş olan iradecilik, determinizm, özne-nesne ilişkisi, devrimci durum, merkeziyetçilik gibi kavram ve sorunların özgün ama aynı zamanda ortodoks bir yaklaşımla incelendiği "Ne Yapmalı"cılar Kitabı'nda yeni kimi tartışma başlıkları da ortaya çıkıyor.